Håndbogsreol 2

forældremyndighed og samværsret

afgivet af
en arbejdsgruppe under
justitsministeriet

DET JURIDISKE LABORATORIUM VED KØBENHAVNS UNIVERSITET
22.506a
ex. 2

betænkning nr. 985
københavn 1983

ISBN 87-503-4666-0

Ju 00-160-bet.

B. Stougaard Jensen . København

Indhold

Indledning. 9

Kapitel 1. Udkast til lov om ændring af myndighedsloven .. 12

Bemærkninger til lovudkastet 20

Almindelige bemærkninger 20
A. Generelt 20
1. De gældende regler 20
2. Hidtidige reformovervejelser 21
3. Lovgivningen i de øvrige nordiske lande 22
4. Sociologiske undersøgelser 23
5. Litteratur 24
B. Hovedpunkterne i arbejdsgruppens forslag 24
6. Terminologi 24
7. Systematik 26
8. Fælles forældremyndighed 27
9. Styrkelse af den ugifte faders retsstilling .. 38
10. Aftaler og afgørelser om forældremyndighed ... 39
11. Samværsret 42
12. Revselsesret 46
13. Børns selv- og medbestemmelsesret 50
14. Myndighedernes kompetence 54

Bemærkninger til udkastets enkelte bestemmelser ... 59

Til § 1, nr. 1. (Kap. 2 og 3) 59
Kap. 2. Forældremyndighed 59
Midlertidig afgørelse om forældre-
myndighed 107
Samværsret 119
Sagsbehandling 134
Kap. 3. Værger 138

Til § 1, nr. 2-4 (§§ 56,61 og 62) 146
Til §§ 2-8 (Overgangsbestemmelser m.v.) 147

Kapitel 2. Udkast til lov om ændring af lov om ægteskabs indgåelse og opløsning (Forældremyndighed) 151

Bemærkninger til lovudkastet 152

Kapitel 3. Udkas.t til lov om ændring af lov om rettens pleje (Sager om ægteskab og forældremyndighed) 153

Bemærkninger til lovudkastet 156

Almindelige bemærkninger 156
A. Generelt 156
1. Indledning 156
2. De gældende regler 156
3. Hidtidige reformovervejelser 157
4. Nogle tal 159
5. Særligt kapitel om forældremyndighedssager ...159
B. Hovedpunkterne i arbejdsgruppens forslag 160
6. Domstolsbehandling af alle tvister om forældremyndighed 160
7. Sagkyndig bistand m.v 161
8. Barnets stilling 170
9. Andre processuelle spørgsmål 173

Bemærkninger til udkastets enkelte bestemmelser ...175

Kapitel 4. Udkast til lov om ændring af retsafgiftsloven (Sager om ægteskab og forældremyndighed) 182

Bemærkninger til lovudkastet 182

Kapitel 5. Udkastenes administrative og økonomiske konsekvenser 183

Bilag

Bilag 1. Uddrag af ægteskabsudvalgets betænkninger . . . 187
Betænkning 4 om vilkårene for separation og skilsmisse (nr. 719/1974) . . . 187
Betænkning 7 om fremgangsmåden ved separation og skilsmisse (nr. 796/1977) . . . 191
Betænkning 8 om samliv uden ægteskab I (nr. 915/1980) . . . 196

Bilag 2. Uddrag af børnekommissionens; betænkning (nr. 918/1981) . . . 208

Bilag 3. Uddrag af nordiske lovtekster . . . 219
Den norske lov om barn og foreldre (barnelove) af 8. april 1981, nr. 7 . . . 219
Den svenske lov om ændring af föräldra-balken af 3. februar 1983 . . . 225
Den finske lov om vårdnad om barn och umgängsrätt (nr. 361) af 8. april 1983 . . . 230
Notat om den islandske børnelov . . . 234

Bilag 4. Byretternes forældremyndighedssager . . . 237

Bilag 5. Statsamternes forældremyndigheds- og samkvemsretssager . . . 243

Bilag 6. Socialundersøgelser i forældremyndighedssager . . . 256

Bilag 7. Socialforskningsinstituttets skilsmisse-undersøgelse . . . 259

Bilag 8. Litteraturliste . . . 273

Arbejdsgruppens medlemmer.

Landsdommer Svend Danielsen (formand)
Universitetslektor Jørgen Graversen
Landsretssagfører Lisbeth Victor Hansen
Direktør i f ainilieretsd irektoratet Torben Melchior
Kontorchef i Københavns overpræsidium Ellen Munch-Larsen

Fuldmægtig i justitsministeriet Marianne Højgaard Pedersen (sekretær)

Arbejdsgruppens opgave.

Arbejdsgruppen har til opgave at udarbejde et udkast til en revision af myndighedslovens kapitel 3 om forældremyndighed og af reglerne om forældremyndighed og forældremyndighedssagers behandling i lov om ægteskabs indgåelse og opløsning og i retsplejeloven. Arbejdsgruppens overvejelser bør tage udgangspunkt i de delbetænkninger, der er afgivet af ægteskabsudvalget af 1969, børnekommissionens betænkning samt i de lovrevisioner, der er gennemført eller overvejes i de øvrige nordiske lande. Udvalget bør tage stilling til, hvordan man i givet fald vil kunne udforme regler om domstolsbehandling af alle sager, hvori der er uenighed om, hvem forældremyndigheden skal tillægges, og regler om fælles forældremyndighed til børn uden for ægteskab og efter separation og skilsmisse. Arbejdsgruppen skal endvidere overveje muligheden for at styrke faderens retsstilling over for børn uden for ægteskab ved en ændring af myndighedslovens § 28, stk. 2.

Arbejdsgruppen skal endelig på baggrund af kapitel 6, C, i ægteskabsudvalgets betænkning 8 overveje og eventuelt foreslå ændringer i myndighedslovens kapitel 2.

INDLEDNING.

1. Der er i Danmark omkring 1,3 mill, børn under 18 år. Det er en vigtig samfundsmæssig opgave at tilgodese disse børns behov og interesser.

På grund af ændrede familiemønstre vokser mange børn op hos forældre, der ikke er gift med hinanden. Således finder i dag ca. 30% af alle fødsler her i landet sted uden for ægteskab. Den langt overvejende del af disse fødsler formodes at finde sted i faste samlivsforhold. Det skønnes, at der blandt de knap 225.000 par, der i 1981-82 boede sammen uden at være gift, var børn i 73.500 ugifte parforhold. 55.500 par havde fællesbørn, hvilket betyder, at der var over 70.000 fællesbørn. For disse børn har moderen alene forældremyndigheden uden mulighed for at dele den msd faderen.

Det anslås, at der årligt er ca. 12.500 separationer og sk ilsmisser , hvori knap 19.000 børn er invo l ve re t. Hertil kommer et ukendt antal børn, der inddrages i opløsning af faste samlivsforhold. En stor del af disse børn vokser op sammen med kun den ene af deres forældre, og eventuelt en stedfader eller -moder. For disse børn er det af betydning at tage stilling til, hvorledes kontakten til den af forældrene, som barnet ikke bor hos, skal være. Der er ikke i dag mulighed for, at forældrene kan fortsætte med at have fælles forældremyndighed efter en separation eller skilsmisse.

2. I 1969 nedsatte justitsministeren ægteskabsudvalget, som skulle overveje, hvorvidt der er behov for mere dybtgående ændringer af den familieretlige lovgivning end dem, der blev foreslået af ægteskabsudvalget af 1957. Udvalget har indtil nu afgivet i alt 8 betænkninger. Udvalgets arbejde har hidtil kun resulteret i mindre lovændringer. Udvalgets betænkninger har til dels haft karakter af debatoplæg, ligesom udvalget har afstået fra i videre omfang at udarbejde lovudkast.

I januar 1981 afgav børnekommissionen under socialministeriet sin slutbetænkning, der indeholder overvejelser om børns familieretlige stilling.

I de øvrige nordiske lande er der i de senere år gennemført lovgivning om børns retsstilling, herunder om forældremyndighed og samkvemsret. I Island og Norge er der i 1981 gennemført nye børnelove. I Sverige er der i februar 1983 vedtaget en ændring af "Föräldrebalken", og i Finland er der i april 1983 vedtaget en lov om "Vårdnad om barn och umgängsrätt".

3. Bl.a. på denne baggrund nedsatte justitsministeren i sommeren 1981 en arbejdsgruppe vedrørende forældremyndighed m.v. Arbejdsgruppen skal først og fremmest foretage en lovteknisk bearbejdning af de forslag, som ægteskabsudvalget og børnekommissionen er fremkommet med.

Arbejdsgruppens kommissorium og sammensætning er aftrykt ovenfor.

4. Medlemmerne i arbejdsgruppen har alle deltaget i Nordisk Råds præsidiums konference i maj 1982 i Helsingør, hvor emnet var "Familieret i Norden - ugifte og gifte samboende - børn og økonomi".

Arbejdsgruppen har haft et møde med fordelingsudvalget for børnepsykologiske og -psykiatriske undersøgelser, der udgøres af børnepsykiater Karl Johan Rump og chefpsykolog Hellen Ziegler. Fordelingsudvalget har siden 1974 modtaget begæringer om børnepsykiatrisk og -psykologisk assistance i forældremyndigheds- og samkvemsretssager og fordelt sagerne blandt børnepsykologer og -psykiatere, der har påtaget sig sådanne undersøgelser. I det følgende benævnes de to medlemmer af fordelingsudvalget som "de børnesagkyndige".

Arbejdsgruppen har endvidere haft et møde med socialundersøgerne i forældremyndighedssager ved Københavns og Århus byretter og med repræsentanter for dommerne for de to byretter. I bilag 6 er nærmere redegjort for disse undersøgelser.

Ved at udsende spørgeskemaer til en række byretter og samtlige statsamter har arbejdsgruppen søgt at danne sig et indtryk af behandlingen af retssagerne om forældremyndighed og statsamternes forældremyndigheds- og samkvemsretssager. Besvarelserne er bearbejdet af stud.jur. Susanne Skotte, der har udarbejdet oversigterne optrykt som bilag 4 og 5.

5. Arbejdsgruppen har afsluttet sit arbejde i juni 1983.

Udkastet til lov om ændring af retsplejeloven har ikke af arbejdsgruppen været forelagt retsplejerådet.

KAPITEL 1.

Udkast
til
Lov om ændring af myndighedsloven.

§ 1.

I myndighedsloven, jfr. lovbekendtgørelse nr. 554 af 16. november 1976, som ændret ved lov nr. 244 af 8. juni 1978 og lov nr. 212 af 13. maj 1981, foretages følgende ændringer:

Li Kapitel 2 og 3 affattes således:

"Kapitel 2
Forældremyndighed

§ 6. Børn og unge under 18 år er under forældremyndighed, medmindre de har indgået ægteskab.

§ 7. Forældremyndighedens indehaver skal drage omsorg for barnet og kan træffe afgørelse om dets personlige forhold ud fra barnets interesse og behov.
Stk. 2. Forældrene kan anvende barnets indtægter til dets underhold i passende omfang og under hensyntagen til deres og barnets stilling.

§ 8. Er forældrene gift med hinanden ved barnets fødsel, eller indgår de senere ægteskab, har de fælles forældremyndighed. Er forældrene separeret ved barnets fødsel, har moderen dog forældremyndigheden alene.
Stk. 2. Er forældrene ikke gift med hinanden, har moderen forældremyndigheden alene.

§ 9. Forældre, der ikke er gift med hinanden, kan med statsamtets godkendelse aftale, at de skal have fælles forældre-

myndighed. Aftalen godkendes, medmindre den strider mod, hvad der er bedst for barnet.

§ 10. Lever forældre, der har fælles forældremyndighed, ikke sammen, eller agter en af dem at ophæve samlivet, kan enhver af dem kræve, at den fælles forældremyndighed skal ophøre.
Stk. 2. Forældrene kan med statsamtets godkendelse aftale, hvem af dem der skal have forældremyndigheden alene. Aftalen godkendes, medmindre den strider mod, hvad der er bedst for barnet.
Stk. 3. Er forældrene uenige, eller nægtes godkendelse af deres aftale, afgør retten under særligt hensyn til, hvad der er bedst for barnet, hvem af forældrene der skal have forældremyndigheden alene.

§ 11. Ved separation eller skilsmisse skal der tages stilling til, hvem forældremyndigheden skal tilkomme, medmindre der tidligere er truffet aftale eller afgørelse herom.
Stk. 2. Forældrene kan med statsamtets eller rettens godkendelse aftale, at de fortsat skal have fælles forældremyndighed, eller at en af dem skal have forældremyndigheden alene. Aftalen godkendes, medmindre den strider mod, hvad der er bedst for barnet.
Stk. 3. Er forældrene uenige, eller nægtes godkendelse af deres aftale, afgør retten under særligt hensyn til, hvad der er bedst for barnet, hvem af forældrene der skal have forældremyndigheden alene.

§ 12. Er der truffet aftale eller afgørelse efter § 10 eller § 11 om, at en af forældrene skal have forældremyndigheden alene, genindtræder den fælles forældremyndighed, hvis gifte, herunder separerede, forældre genoptager eller fortsætter samlivet. Er forældrene ugifte eller fraskilte, får de ikke på ny fælles forældremyndighed, medmindre de indgår aftale herom efter § 9.

§ 13. Forældremyndigheden kan ved aftale godkendt af statsamtet overføres til den af forældrene, der ikke har forældre-

myndigheden, eller til andre, herunder et ægtepar i forening. Aftalen godkendes, medmindre den strider mod, hvad der er bedst for barnet.

§ 14. Har ugifte forældre ikke haft fælles forældremyndighed, jfr. § 8, stk. 2, kan retten overføre forældremyndigheden fra moderen til faderen alene, hvis dette er bedst for barnet. Ved afgørelsen tages hensyn til faderens hidtidige forbindelse med barnet.

§ 15. Har forældrene fælles forældremyndighed, og dør den ene, forbliver forældremyndigheden hos den anden. Bor barnet ved dødsfaldet ikke hos den efterlevende, kan en anden i forbindelse med dødsfaldet anmode om at få tillagt forældremyndigheden. Anmodningen kan kun imødekommes, hvis hensynet til, hvad der er bedst for barnet, taler imod, at forældremyndigheden forbliver hos den efterlevende.
Stk. 2. Bevirker et dødsfald, at ingen har forældremyndigheden, bestemmes under hensyn til, hvad der er bedst for barnet, hvem der skal have forældremyndigheden. Anmoder den efterlevende af forældrene om forældremyndigheden, imødekommes anmodningen, medmindre hensynet til, hvad der er bedst for barnet, taler imod det.
Stk. 3. Forældremyndigheden kan tillægges et ægtepar i forening, herunder den efterlevende af forældrene og dennes ægtefælle.
Stk. 4. Afgørelser efter stk. 1-3 træffes af statsamtet og kan ikke indbringes for højere administrativ myndighed.
Stk. 5. Statsamtets afgørelse kan inden 4 uger indbringes for retten under en sag mod den, statsamtet har tillagt forældremyndigheden. Retten afgør sagen efter stk. 1-3.

§ 16. Indehavere af forældremyndigheden kan tilkendegive, hvem der efter deres død bør have tillagt forældremyndigheden. Tilkendegivelsen følges, medmindre hensynet til, hvad der er bedst for barnet, taler derimod. Den efterlevendes fortrinsstilling efter § 15 gælder dog uanset tilkendegivelsen.

§ 17. Er forældremyndigheden ved aftale eller dom tillagt en af forældrene alene, kan retten overføre forældremyndigheden til den anden, hvis det er påkrævet under hensyn til, hvad der er bedst for barnet, navnlig på grund af væsentligt forandrede forhold.
Stk. 2. Stk. 1 gælder også, hvis faderen ikke har fået medhold under en sag efter § 14.
Stk. 3. Aftale efter § 13 eller afgørelse efter § 15 kan ændres af retten efter stk. 1.

Midlertidige afgørelser om forældremyndighed

§ 18. Er der anlagt retssag om forældremyndigheden, kan retten efter anmodning ved kendelse bestemme, hvem forældremyndigheden midlertidigt skal tilkomme. Afgørelsen træffes under hensyn til, hvad der er bedst for barnet under sagen. Afgørelsen gælder, indtil der foreligger en dom, der kan fuldbyrdes, og bortfalder, hvis sagen hæves eller afvises.

§ 19. Har forældrene fælles forældremyndighed, og er der risiko for, at den ene af dem vil bringe barnet ud af landet og derved foregribe en afgørelse om forældremyndigheden, kan justitsministeren eller den, der bemyndiges hertil, midlertidigt tillægge den anden af forældrene forældremyndigheden alene. Afgørelsen gælder, indtil der foreligger en aftale eller afgørelse om forældremyndigheden, der kan fuldbyrdes.

§ 20. Under en sag ved statsamtet om forældremyndighed efter en indehavers død, jfr. § 15, kan statsamtet bestemme, hvem forældremyndigheden midlertidigt skal tilkomme. Afgørelsen gælder, indtil der foreligger en afgørelse om forældremyndigheden, der kan fuldbyrdes.

§ 21. Er indehaveren eller begge indehavere af forældremyndigheden forhindret i at træffe bestemmelse om barnets personlige forhold, kan statsamtet afgøre, hvem forældremyndigheden skal tilkomme, så længe forhindringen varer.

§ 22. Midlertidig afgørelse efter §§ 18-21 kan ændres, hvis det er bedst for barnet. Er retssag anlagt, træffes afgørelsen af retten.

Samværsret

§ 23. Barnets forbindelse med begge forældre søges bevaret ved, at den, der ikke har del i forældremyndigheden, har ret til samvær med barnet.

§ 24. Statsamtet træffer efter anmodning afgørelse om omfanget og udøvelsen af samværsretten og kan fastsætte de nødvendige bestemmelser i forbindelse hermed.
Stk. 2. Statsamtet kan afslå at fastsætte samværsret og kan ændre eller ophæve en afgørelse eller aftale om samværsret, hvis hensynet til, hvad der er bedst for barnet, eller andre vægtige grunde taler derfor. Ved afgørelsen tages navnlig hensyn til den pågældendes hidtidige forbindelse med barnet.

§ 25. Behandles en sag om forældremyndighed ved retten eller statsamtet, træffer statsamtet efter anmodning afgørelse om midlertidig samværsret under sagen for en indehaver af forældremyndigheden efter reglerne i § 24. Afgørelsen gælder, indtil der foreligger en afgørelse eller aftale om forældremyndigheden, der kan fuldbyrdes.

Sagsbehandling

§ 26. Er barnet fyldt 12 år, skal dets mening søges oplyst, før der træffes afgørelse i sag om forældremyndighed eller samværsret, medmindre dette må antages at være unødvendigt eller til skade for barnet.

§ 27. Statsamtet skal indhente erklæring fra den af forældrene, der ikke har del i forældremyndigheden, inden der træffes afgørelse efter § 13 eller § 15, stk. 2, medmindre dette kan være til væsentlig skade for barnet eller medføre uforholdsmæssig forsinkelse af sagen.

§ 28. Justitsministeren kan fastsætte regler om statsamternes behandling af sager efter dette kapitel.

Kapitel 3
Værger

§ 29. For børn og unge under 18 år er indehaveren af forældremyndigheden værge. For gifte under 18 år er den hidtidige indehaver af forældremyndigheden værge.
Stk. 2. Er der fælles forældremyndighed, og er den ene af indehaverne umyndig eller under lavværgemål, eller er værgemålet frataget denne, jfr. § 32, er den anden værge alene.
Stk.3. Indtræder et af de i stk. 2 nævnte tilfælde for en, der har forældremyndigheden alene, eller for begge indehavere, beskikkes en værge.
Stk. 4. Forældremyndighedens indehaver har pligt til at være værge uden beskikkelse.

§ 30. For umyndiggjorte beskikkes en værge.

§ 31. Den, der på grund af sygdom, alder eller anden særlig grund kun med betydelig vanskelighed kan udøve værgemål, kan afslå eller kræve sig fritaget for værgebeskikkelse.

§ 32. Værgemålet fratages værgen, hvis denne misbruger sin stilling eller i øvrigt viser sig uegnet til hvervet.
Stk. 2. Værgemålet ophører, hvis værgen bliver umyndiggjort eller sat under lavværgemål.

§ 33. Værger beskikkes, og værgemål fratages af statsamtet.
Stk. 2. I tilknytning til en umyndiggørelse foretages værgebeskikkelsen af den ret, der afsiger umyndiggørelsesdommen.
Stk. 3. Skal værge beskikkes for en umyndiggjort eller for en mindreårig, der er fyldt 12 år, indhentes den pågældendes mening, før afgørelsen træffes, medmindre dette må antages at være unødvendigt eller til skade for den pågældende.

Stk. 4. Justitsministeren kan fastsætte regler for statsamternes værgebeskikkelser m.v."

2. § 56 affattes således:

"§ 56. Reglerne i §§ 4, 5, 31-33, 39, stk. 1, 40, 43, 44, 50 og 53 finder tilsvarende anvendelse ved lavværgemål."

3. § 61 affattes således:

"§ 61. Reglerne i §§ 31-32, 33, stk. 1 og 4, 50, 51 og 53 finder tilsvarende anvendelse på værger beskikkede til særligt hverv. Dog foretages beskikkelse efter § 58 i anledning af et skifte af skifteretten."

4. § 62, stk. 2, affattes således:

" Stk. 2. Reglerne i §§ 32, 33, stk. 1 og 4, 50, 51 og 53 finder tilsvarende anvendelse på testamentariske værger."

§ 2.

Loven træder i kraft den . . . . . .

§ 3.

Stk. 1. Er der før lovens ikrafttræden anlagt retssag om separation eller skilsmisse eller indgivet ansøgning om bevilling til separation eller skilsmisse, anvendes den tidligere lovgivnings regler.
Stk. 2. Såfremt begge ægtefæller anmoder derom, inden endelig dom afsiges eller bevilling meddeles, anvendes dog § 1.
Stk. 3. Er der før lovens ikrafttræden truffet aftale eller afgørelse om forældremyndighed, der ikke skal gælde for en senere separation eller skilsmisse, skal der under en separations- eller skilsmissesag tages stilling til, hvem forældremyndigheden skal tilkomme.

§ 4.

Stk. 1. Behandler statsamtet ved lovens ikrafttræden en sag efter den tidligere lovs § 24, stk. 1, § 26, § 28, stk. 4, § 30, stk. 1, 3. pkt., eller § 32, stk. 2, anvendes den tidligere lovgivnings regler. Det samme gælder, hvis skifteretten behandler en sag om værgebeskikkelse efter den tidligere lovs § 10.
Stk. 2. Såfremt ansøgerne er enige derom, inden afgørelse træffes af statsamtet eller skifteretten, anvendes dog § 1.

§ 5.

Stk. 1. Er der ikke før lovens ikrafttræden afsagt endelig dom i en sag efter den tidligere lovs § 28, stk. 2, anvendes § 14, som affattet ved § 1.
Stk. 2. Ændring af afgørelser efter den tidligere lovs § 28, stk. 2, sker efter § 17, som affattet ved § 1.

§ 6.

Bestemmelsen i § 33, som affattet ved § 1, anvendes kun på sager om værgebeskikkelse, der rejses efter lovens ikrafttræden.

§ 7.

Bestemmelserne i § 17 og § 24, stk. 2, som affattet ved § 1, anvendes også på aftaler eller afgørelser om forældremyndighed og samværsret truffet før lovens ikrafttræden.

§ 8.

Loven gælder ikke for Færøerne og Grønland, men kan ved kongelig anordning sættes i kraft for disse landsdele med de afvigelser, som de særlige færøske og grønlandske forhold tilsiger.

BEMÆRKNINGER TIL LOVUDKASTET.

ALMINDELIGE BEMÆRKNINGER.

A. Generelt.

1. De gældende regler.

De gældende regler om forældremyndighed, samkvemsret og værgemål findes i myndighedsloven, lov nr. 277 af 30. juni 1922 om umyndighed og værgemål med senere ændringer. Grundlaget for loven var betænkninger afgivet af familieretskommissionen i årene 1913 og 1921.

Lovens kapitel 2 om værger er stort set uændret siden lovens gennemførelse. Dog indførtes fælles vaergemål for forældre til ægtebørn ved en lovændring i 1957, jfr. lov nr. 17 af 6. februar 1957.

Kapitel 3 om forældremyndighed og samkvemsret blev ændret i 1969 i forbindelse med lov nr. 256 af 4. juni 1969 om ægteskabs indgåelse og opløsning efter forslag fra ægteskabsudvalget af 1957 i betænkning II (nr. 369/1964). En del af de sager, hvor der er uenighed mellem ægtefællerne, blev overført til domstolene, hvorved der blev skabt en klarere arbejdsdeling mellem statsamter og domstole. Ved en ændring af myndighedslovens § 27 blev der skabt mulighed for faderen til et barn uden for ægteskab til at få samkvemsret med barnet.

Ved en samtidig ændring af retsglejeloven fik kapitel 42 om ægteskabssager, herunder om forældremyndighedstvister, en ny affattelse.

I 1978 blev der ved lov nr. 244 af 8. juni 1978 åbnet adgang

for faderen til et barn uden for ægteskab til under snævre betingelser ved dom at få tillagt forældremyndigheden mod moderens protest, jfr. den gældende myndighedslovs § 28, stk. 2.

2. Hidtidige reformovervejelser.

Ægteskabsudvalget af 1969 har bl.a. til opgave at overveje, om der er behov for revision af reglerne om børns retsstilling under ægteskabet og efter separation eller skilsmisse.

Ægteskabsudvalget har i betænkning 4 om vilkårene for separation og skilsmissse (nr. 719/1974), side 23-29, drøftet spørgsmål om forældremyndighed og samkvemsret. I betænkning 7 om fremgangsmåden ved separation og skilsmisse (nr. 796/1977) behandlede udvalget i kapitel 6 grundlaget for afgørelser om forældremyndighed og samkvemsret. Endelig har udvalget i betænkning 8 om samliv uden ægteskab I (nr. 915/1980), kapitel 6, gennemgået en række spørgsmål om forældremyndighed og værgemål, herunder om fælles forældremyndighed. Udvalget har anført, at der som følge af en række stykvise ændringer af myndighedsloven synes at være behov for en generel revision af loven. Uddrag af de nævnte betænkninger er optrykt som bilag 1 og er i et vist omfang refereret i det følgende. Betænkning 7 og 8 har været til høring hos en række myndigheder og organisationer.

Børnekommissionen har i sin slutbetænkning fra 1981 (nr. 918/1981) behandlet en række spørgsmål om børns familieretlige stilling, herunder om forældremyndighed og samkvemsret, revselsesret, børns selv- og medbestemmelsesret og familierådgivning. Uddrag af denne betænkning er optrykt som bilag 2. Socialministeren har den 7. oktober 1981 afgivet en redegørelse om betænkningen (R2), der har været til forhandling i folketinget den 13. oktober 1981 (FT 1981/82, sp. 488-560).

Partiet Venstresocialisterne fremsatte den 19. januar 1982 et forslag til folketingsbeslutning vedrørende børns rettigheder og sikkerhed (B4), herunder om afskaffelse af revselses-

retten og om høring af børn forud for afgørelser, der vedrører deres personlige forhold. Forslaget var til 1. behandling i folketinget den 1. april 1982 (FT 1981/82, sp. 5031-5062).

Den 17. december 1982 blev der af Lone Dybkjaer (RV) , Ebba Strange (SF) og Preben Wilhjelm (VS) fremsat forslag til folketingsbeslutning om børns familieretlige stilling (B38). Forslaget var til 1. behandling i folketinget den 15. februar 1983 (FT 1982/83, sp. 6063-6097). Der foreslås bl.a. indført fælles forældremyndighed for alle forældre som udgangspunkt og en udvidelse af samkvemsretten. Som bilag til beslutningsforslaget er vedlagt et udkast til lov om børns retsstilling.

3. Lovgivningen i de øvrige nordiske lande.

Børns familieretlige stilling er i de senere år blevet ændret i de nordiske lande.

I Norge gennemførtes i foråret 1981 en ny lov om "barn og foreldre (barneloven)" af 8. april 1981, nr. 7. Loven trådte i kraft den 1. januar 1982. Grundlaget for loven var en betænkning fra barnelovudvalget (NOU 1977: 35), et lovforslag (Ot. prp. nr. 62 (1979-80)) og en indstilling fra stortingets justiskomitée (Innst. 0. nr. 30 (1980-81))

I Sverige gennemførtes i 1976, 1979 og i februar 1983 ændring af "föräldrabalken". Grundlaget for den seneste lovændring var en betænkning "Om föräldraansvar m.m." (SOU 1979:63) fra "utvalget om barnens rätt", regeringens proposition om vårdnad och umgänge m.m. (prop. 1981/82:168) og lovudvalgets betænkning (LU 1982/83: 17).

I Finland afgav "formynderskapskommissionen" en betænkning i 1974 "Formynderskap, vårdnad och god man". I november 1982 blev der fremsat et forslag til "lag angående vårdnad om barn och umgängesrätt" (prp. 224/82), udarbejdet af en arbejdsgruppe. Forslaget blev vedtaget af rigsdagen den 8. april 1983 (lov nr. 361).

Island fik i 1981 en ny børnelov med ikrafttræden den 1. januar 1982. Som baggrund for loven forelå en betænkning udarbejdet af den islandske familieretskomité. Den islandske lovtekst findes endnu ikke oversat.

Som bilag 3 er de øvrige nordiske landes lovtekster optrykt, for Islands vedkommende dog i form af et notat om den nye børnelov. Det nærmere indhold af de nævnte love og betænkninger er beskrevet i bemærkningerne til arbejdsgruppens lovudkast i det omfang, det er fundet af særlig interesse for arbejdsgruppens overvejelser.

4. Sociologiske undersøgelser.

Ægteskabsudvalget foretog i samarbejde med Danmarks Statistik i 1971 en undersøgelse af domstolenes og statsamternes separations- og skilsmissesager. Undersøgelsen indeholder en række oplysninger om praksis vedrørende forældremyndighed og samkvemsret. Materialet er i begrænset omfang offentliggjort i Statistiske Efterretninger 3/1973. I ægteskabsudvalgets betænkninger er endvidere redegjort for en del af resultaterne.

Socialforskningsinstituttet foretog efter anmodning fra ægteskabsudvalget i 1973 til brug for revisionen af ægteskabslovgivningen en undersøgelse af befolkningens kendskab og holdning til en række bestemmelser i lovgivningen. Resultaterne er offentliggjort i forskellige publikationer fra instituttet, bl.a. "Ægteskabet og loven" (Socialforskningsinstituttets publikation 66, 1975) og i "Forældremyndighed og samkvemsret i papirløse parforhold" (Socialforskningsinstituttets meddelelse 24, 1978) samt i ægteskabsudvalgets betænkning 6 om ægteskabet i statistisk og sociologisk belysning (nr. 726/1974), alle udarbejdet af forskningsleder Inger Koch-Nielsen. I betænkning 8, side 33-44 og 58-59, er der givet et kortere resumé af den del af undersøgelsen, der vedrører de faktiske samlivsforhold.

Socialforskningsinstituttet arbejder for tiden med en større skilsmisseundersøgelse, der navnlig skal belyse skilsmissens

sociale og psykologiske konsekvenser for voksne og børn. I bilag 7 har forskningsleder Inger Koch-Nielsen redegjort for nogle foreløbige resultater af undersøgelsen.

5. Litteratur.

Som bilag 8 er optrykt en litteraturliste, hvori er angivet nyere dansk litteratur, som særligt omhandler denne betænknings emner, og hvortil særligt interesserede henvises. Listen er ikke udtømmende.

B. Hovedpunkterne i arbejdsgruppens forslag.

6. Terminologi.

I forbindelse med gennemgangen af bestemmelserne i den gældende myndighedslovs kapitel 2 og 3 har arbejdsgruppen tilstræbt en modernisering af lovsproget både i de bestemmelser, der ikke indholdsmæssigt foreslås ændret, og i de nye regler.

Arbejdsgruppen har endvidere overvejet, om betegnelserne for de gældende begreber bør ændres.

6.1. Arbejdsgruppen har overvejet at foreslå betegnelsen "forældremyndighed" ændret til "forældreansvar". Sådanne overvejelser har også fundet sted i Norge og Sverige. I Norge blev resultatet, at udtrykket forældreansvar blev indført ved børneloven af 1981 som afløsning for det hidtil anvendte begreb "forældremagt". I Sverige blev i udvalgsbetænkningen stillet forslag om ændring, men i den vedtagne lov er man blevet stående ved udtrykket "vårdnad". Kritikken mod betegnelsen forældremyndighed har - som bl.a. anført af børnekommissionen i sin betænkning, side 163 - været, at udtrykket kan være med til at forstærke den opfattelse, at forældrenes vigtigste opgave er at udøve magt over for deres børn. Der gives ikke i tilstrækkelig grad udtryk for det ansvar, der også ligger hos forældrene. Forældreansvar ville også være et mere dækkende udtryk for de rettigheder, et barn har over for sine forældre.

Arbejdsgruppen har imidlertid afstået fra at foreslå den gældende betegnelse ændret. Det er herved lagt til grund, at det retlige indhold af forældremyndigheden ikke vil blive anderledes ved et ændret ordvalg. I ordet myndighed ligger desuden ikke blot en bestemmelsesret, men også en pligt til at beskytte og tage vare om barnet. Betegnelsen rummer således begge elementer i indholdet af forældremyndigheden, nemlig retten til at beslutte og pligten til at drage omsorg. Endvidere forekommer det kunstigt i en separations- eller skilsmissesituation at skulle frakende en af forældrene forældreansvaret. Også den af forældrene, der ikke får forældremyndigheden, har et ansvar for børnene efter samlivsopløsningen.

6.2. Efter udkastet foreslås betegnelsen "samkvemsret" ændret til "samværsret". Det skyldes, at udtrykket samværsret forekommer mere tidssvarende og almindeligt. I Norge anvendes også udtrykket "samværsrett".

Ved en kommende revision af lov nr. 300 af 8. juni 1977 om anerkendelse og fuldbyrdelse af nordiske afgørelser om privatretlige krav bør ordet "samkvem" i § 5, stk. 1, 1. pkt., og § 7, stk. 1, nr. 2, ændres til "samvær".

6.3. I de øvrige nordiske lande er de udtryk, der svarer til betegnelserne "børn uden for ægteskab" og "ægtebørn", udgået af lovteksten. Dette er begrundet i et ønske om at mindske den retlige forskel mellem disse to grupper børn, jfr. tillige nedenfor under pkt. 9. I overensstemmelse hermed har arbejdsgruppen i udkastet undgået disse betegnelser. I stedet sondres for så vidt angår forældremyndigheden mellem børn, hvis forældre er eller senere bliver gift med hinanden, og børn, hvis forældre ikke er det. Arbejdsgruppen har ikke generelt foreslået sondringen ophævet, men går ind for en gradvis mindskelse af begrebernes anvendelse. Ved en senere revision af børneloven, hvor betegnelserne også anvendes, må det forventes, at udtrykkene dér vil blive ændret.

Også ved kommende revisioner af anden lovgivning bør spørgsmålet overvejes.

6.4. Endvidere er benævnelsen "overøvrigheden" som i anden nyere lovgivning udgået og erstattet af betegnelsen "statsamtet". Statsamtet i København er Københavns overpræsidium.

6.5. Arbejdsgruppen foreslår kriteriet "barnets tarv" ændret til "hvad der er bedst for barnet". Baggrunden for dette forslag er, at begrebet "barnets tarv" forekommer fjernt fra dagligdags sprogbrug. Det foreslåede udtryk "hvad der er bedst for barnet" stemmer med de tilsvarende betegnelser i Norge "det som er best for barnet" samt Sverige og Finland "vad som er bäst för barnet". Dansk Sprognævn har i sin årsberetning for 1981, side 22-24, udtalt, at ordet "tarv" i dag fremkalder andre associationer end i traditionelt juridisk sprog, hvorfor det kan være rimeligt at overveje at bruge andre mere entydige udtryk, f.eks. interesse, bedste, hvad der tjener barnet bedst. Arbejdsgruppen har ikke med sit forslag ønsket at ændre på indholdet af kriteriet.

7. Systematik.

7.1. I den gældende myndighedslov er kapitlet om værger placeret før kapitlet om forældremyndighed. I visse tilfælde henvises fra kapitlet om forældremyndighed til kapitlet om værgemål, idet værgemålet undertiden er afgørende for, hvem der bliver indehaver af forældremyndigheden, jfr. den gældende lovs § 25, stk. 2. Efter arbejdsgruppens lovudkast ombyttes de to kapitlers rækkefølge. Regler om forældremyndighed findes fremtidig i kapitel 2 og bestemmelser om værgemål i kapitel 3. Baggrunden herfor er, at spørgsmålet om forældremyndigheden normalt tillægges større vægt end værgemålet og har betydning for en større personkreds. Forældremyndigheden bliver endvidere efter udkastet primær i forhold til værgemålet derved, at der i udkastets § 29 om, hvem der er værge for en mindreårig, generelt henvises til, hvem der er indehaver af forældremyndigheden. Reglerne i kapitel 3 om værgebeskik-

kelse får derfor stort set kun betydning for umyndiggjorte.

7.2. Arbejdsgruppen foreslår, at de regler, der i dag findes i ægteskabsloven om forældremyndighed,, - §§46 - 48 og §57 - overføres til myndighedsloven. I ægteskabslovens § 46 foreslås indsat en henvisning til myndighedslovens regler om forældremyndigheden over børnene i forbindelse med separation og skilsmisse. Sådanne henvisninger findes allerede i ægteskabslovens § 54 til enkepensionsloven om retten til ægtefællepension efter en skilsmisse og i § 55 til lejeloven om retten til at fortsætte lejemålet af fælles lejlighed.

Overførelsen har sammenhæng med ønsket om at mindske den retlige forskel mellem børn af gifte og ugifte forældre derved, at reglerne om forældremyndigheden over børnene fremtidig i alle tilfælde findes i myndighedsloven. Det vil også betyde, at ægteskabsloven fremtidig alene regulerer ægtefællernes forhold. Overførelsen af reglerne om forældremyndighed er en videreførelse af den udvikling, der indledtes ved reglerne om både ugifte og gifte forældres forsørgelsespligt over for deres børn i børneloven af 1960, og som opfulgtes ved ægteskabsloven af 1969, hvor reglerne om børnebidrag udgik af ægteskabsloven.

8. Fælles forældremyndighed.

8.1. Efter gældende ret har moderen forældremyndigheden alene, hvis forældrene ikke er gift, jfr. den gældende myndighedslovs § 28, stk. 1. Dette gælder, uanset om forældrene lever sammen, og de har ikke mulighed for at aftale fælles forældremyndighed. Er forældrene enige herom, kan forældremyndigheden overføres til faderen alene ved en aftale godkendt af statsamtet i medfør af myndighedslovens § 210. Ophæver forældre, der har boet sammen uden at være gift, samlivet, fortsætter moderen med at have forældremyndigheden alene, medmindre de indgår aftale om overførelse af forældremyndigheden til faderen efter § 30. Hvis faderen ønsker at få forældremyndigheden mod moderens protest, er han henvist til at anlægge sag efter den gældende lovs § 28, stk. 2. Overførelse af forældremyndig-

heden kan efter denne bestemmelse kun ske, hvis det findes påkrævet under særligt hensyn til barnets tarv.

Gifte forældre har forældremyndigheden i forening, jfr. den gældende lovs § 21. Bliver forældrene separeret eller skilt, skal der efter de gældende regler i ægteskabslovens §§ 46 - 47 altid træffes bestemmelse om, hvem af forældrene forældremyndigheden skal tilkomme alene. De kan ikke fortsætte med at have fælles forældremyndighed, selv om de måtte ønske det. Er forældrene enige om, hvem forældremyndigheden skal tilkomme alene, bliver deres aftale lagt til grund, medmindre dette strider mod børnenes tarv. Er de uenige, træffes afgørelsen efter, hvad der findes rimeligt under særlig hensyn til børnenes tarv.

8.2. Spørgsmålet om indførelse af fælles forældremyndighed har været diskuteret både i ægteskabsudvalget og børnekommissionen. Et flertal i ægteskabsudvalget kunne i betænkning 8 om samliv uden ægteskab I, side 59-65, ikke gå ind for, at der indføres adgang til at kunne aftale fælles forældremyndighed. Det kunne derimod et flertal i børnekommissionen, jfr. betænkningen, side 148 og 150-151. Afsnittene om fælles forældremyndighed i de to udvalgs betænkninger er optrykt i bilag 1 og 2.

I de høringssvar, justitsministeriet har indhentet om ægteskabsudvalgets betænkning 8, var meningerne om adgangen til at aftale fælles forældremyndighed delte. Bl.a. Advokatrådet fandt, at der ikke var fornødent grundlag for at indføre en mulighed for fælles forældremyndighed. Den danske Dommerforening udtalte, at spørgsmålet om adgang til at godkende aftaler om fælles forældremyndighed har en sådan sammenhæng med befolkningens almindelige livsholdning, at afgørelsen alene beror på en politisk vurdering. Blandt de hørte retter og blandt statsamtsjuristerne var der forskellige opfattelser af, om en sådan mulighed bør indføres.

8.3. I de sociologiske undersøgelser, som er nævnt ovenfor under pkt. 4 og i bilag 7, er der foretaget undersøgelse af

holdningen til, at der indføres adgang til at indgå aftale om fælles forældremyndighed. Mellem 93-95% af de adspurgte i socialforskningsinstituttets ægteskabsundersøgelse fra 1973 kunne gå ind for fælles forældremyndighed til et barn uden for ægteskab, hvis moderen ønskede det. Dog gjaldt det kun 87% af de langvarigt gifte mænd. Af de foreløbige resultater af socialforskningsinstituttets skilsmisseundersøgelse fremgår, at mellem 38 og 68% af de interviewede fraskilte i 1980 var tilhængere af en mulighed for fælles forældremyndighed efter separation og skilsmisse.

8.4. I alle de øvrige nordiske lande er der eller overvejes der indført mulighed for fælles forældremyndighed både for forældre, der bliver separeret eller skilt, og for forældre, der ikke er gift.

8.4.1. Forældre, der bliver separeret eller skilt, kan ifølge den norske børnelovs § 34, stk. 2, aftale, at de skal have fælles forældreansvar. Er forældre, der har fælles forældreansvar, uenige om, hvem barnet skal bo fast hos, kan enhver af dem kræve rettens afgørelse herom, jfr. § 34, stk. 3.

Siden 1977 har forældre efter svensk ret kunnet aftale fælles forældremyndighed efter skilsmisse. Aftale herom skal godkendes af retten. I den nye svenske lov, kapitel 6, § 3, stk. 2, gås det skridt videre, at forældrene efter skilsmisse fortsætter med at have fælles forældremyndighed, medmindre en af forældrene eller begge ønsker, at den fælles forældremyndighed skal ophøre.

Efter den finske lovs § 7, nr. 1, kan forældre indgå aftale om, at de også efter separation eller skilsmisse skal have fælles forældremyndighed. Ifølge lovens § 9, stk. 1, nr. 1, kan retten beslutte, at forældremyndigheden skal tillægges dem begge. Er der behov herfor, kan retten give forskrifter om forældremyndighedens indehavers opgaver, beføjelser og pligter samt beslutte om opgavefordelingen mellem to eller flere forældremyndighedsindehavere.

I Island er der ikke mulighed for at få fælles forældremyndighed efter separation eller skilsmisse. Man fandt det rigtigst at vente med at tage stilling til indførelsen af en sådan adgang, indtil der er høstet erfaringer hermed i Norge og Sverige.

En undersøgelse foretaget af Lucy Smith af praksis fra Oslo og Akershus fylkesmandsembede i 1978 viste, at der i ca. 22% af alle separationer og skilsmisser med børn aftaltes fælles forældremyndighed. En svensk prøveundersøgelse foretaget af det statistiske centralbureau af praksis ved 6 tingsretter i 1981 gav et tilsvarende resultat.

8.4.2. Ugifte forældre kan i Norge give meddelelse til folkeregistret om, at de ønsker at have fælles forældremyndighed, jfr. børnelovens § 35, stk. 2. Aftale kan indgås, selv om forældrene ikke bor sammen.

Efter svensk ret kan ugifte forældre aftale, at forældremyndigheden skal tilkomme dem i forening. Aftalen har hidtil skullet godkendes af retten. Det er ikke nogen betingelse, at forældrene bor sammen. I den nye svenske lov er ordningen forenklet, således at forældrene blot kan give anmeldelse til "pastorämbetet" om, at de ønsker fælles forældremyndighed, jfr. § 4, stk. 2.

Efter den finske lovs § 7 kan ugifte forældre indgå aftale om fælles forældremyndighed. Aftalen skal ifølge § 8 være skriftlig og skal forelægges socialudvalget til godkendelse.

Samboende ugifte forældre får ifølge den islandske børnelov automatisk fælles forældremyndighed.

8.5. De vigtigste nye bestemmelser i arbejdsgruppens udkast til kapitel 2 om forældremyndighed er § 9 og § 11, stk. 2, om adgangen for forældre, der ikke er gift med hinanden, og for forældre, der bliver sepjareret eller skilt, til at aftale fælles forældremyndighed. For begge grupper gælder, at muligheden kun består, hvis forældrene er enige herom. Fælles for-

ældremyndighed kan efter udkastet ikke påtvinges en af forældrene. Forældrenes aftale skal for at være gyldig godkendes af statsamtet. Aftalen godkendes, medmindre den strider mod, hvad der er bedst for barnet. Lever forældrene ikke sammen, eller agter de at ophæve samlivet, kan enhver af dem kræve, at den fælles forældremyndighed skal ophøre. Ugifte forældre kan aftale fælles forældremyndighed, selv om de ikke lever sammen.

Således som arbejdsgruppens kommissorium er udformet, er der ikke fundet grundlag for yderligere at drøfte hensigtsmæssigheden af at indføre mulighed for fælles forældremyndighed. Der henvises til ægteskabsudvalgets og børnekommissionens overvejelser herom, jfr. bilag 1 og 2.

8.6. Fælles forældremyndighed for forældre, der ikke lever sammen, opfattes undertiden som en ordning, hvorefter barnet skal bo lige meget hos begge forældre, den såkaldte "deleforældre" ordning. Selve princippet om fælles forældremyndighed indeholder imidlertid ikke noget om, hvorledes forældrene skal dele ansvaret for barnets hverdag. De fleste, der aftaler fælles forældremyndighed efter samlivsophævelse, separation eller skilsmisse, vil formentlig vælge den ordning, at barnet bor fast hos den ene af dem. Den fælles forældremyndighed vil således primært give sig udslag i, at der ikke ved separation eller skilsmisse nødvendigvis skal tages stilling til, hvem af forældrene der skal have forældremyndigheden, med den virkning, at den anden part kan føle, at han eller hun "mister" barnet. Den fader eller moder, der ikke skal have barnet boende, vil fortsat have et medansvar for barnet og have del i bestemmelsesretten for barnet, når der skal træffes væsentlige beslutninger.

8.7. Efter udkastets § 8, stk. 2, bevares grundreglen om, at moderen har forældremyndigheden alene, hvis hun ikke er gift med barnets fader. Der er ikke fundet grundlag for at foreslå, at alle forældre automatisk har forældremyndigheden sammen. Det er heller ikke fundet hensigtsmæssigt, at der uden videre skal indtræde fælles forældremyndighed, når for-

ældrene bor sammen. Dette er bl.a. begrundet i, at en sådan regel kan give anledning til betydelige praktiske vanskeligheder, da der ikke findes eller overvejes indført regler om registrering af samlivsforhold mellem ugifte. Denne indstilling svarer til, hvad der var enighed om i ægteskabsudvalgets betænkning 8, side 59, og børnekommissionens betænkning, side 148 (bilag 1 og 2).

Derimod foreslås det i § 9, at ugifte forældre kan aftale fælles forældremyndighed over deres barn. Hermed mener arbejdsgruppen i tilstrækkelig grad at imødekomme behovet for, at ugifte fædre, der bor sammen med moderen eller på anden måde har nær forbindelse med barnet, kan få del i forældremyndigheden.

8.7.1. Aftalen skal for at være gyldig godkendes af statsamtet. Godkendelse meddeles, medmindre aftalen strider mod, hvad der er bedst for barnet.

Arbejdsgruppen har som børnekommissionen i betænkningen, side 148, lagt vægt på, at aftalen skal kunne indgås uden større formaliteter og uden udgifter for parterne. Aftalen vil eventuelt kunne indgås samtidigt med, at faderen giver møde i statsamtet for at anerkende faderskabet, idet der da vil være en naturlig anledning til at tage spørgsmålet op. Der henvises til bemærkningerne nedenfor under udkastets § 9. Arbejdsgruppen har ment at måtte foretrække en godkendelsesordning frem for blot en registrering. En godkendelsesordning indebærer en kontrol med, at der foreligger en virkelig og reel enighed mellem forældrene. Endvidere skabes der mulighed for at vejlede forældrene om retsvirkningerne af aftalen. Statsamtet vil formentlig normalt kræve, at begge forældre møder personligt. Der vil også være mulighed for at nægte at godkende aftalen, selv om det må forventes kun at ville ske i sjældne undtagelsessituationer. En nægtelse vil kunne påklages til familieretsdirektoratet. Om godkendelsesordningen henvises tillige til redegørelsen i ægteskabsudvalgets betænkning 8, side 59-60 (bilag 1).

8,,7.2. Efter udkastets § 9 er det ikke nogen betingelse, at forældrene bor sammen på det tidspunkt, aftalen indgås, selv om de antagelig normalt vil gøre det. Skulle ugifte forældre, der ikke lever sammen, ønske at få fælles forældremyndighed, synes der ikke at være grund til at hindre dem heri. En betingelse om, at forældrene skulle bo sammen, ville desuden være forbundet med betydelige administrative vanskeligheder, idet statsamtet i givet fald skulle foranstalte nøjere undersøgelser af, om der består et samliv, samt vurdere vanskelige grænsetilfælde. Mulighederne for at omgå et krav om samliv på godkendelsestidspunktet vil endvidere være store. Gifte forældre, der ikke bor sammen, har som udgangspunkt fælles forældremyndighed, hvilket ikke har givet anledning til problemer. Ønsker man, at kun samlevende forældre skal kunne aftale fælles forældremyndighed, må det næsten nødvendigvis kombineres med en bestemmelse om, at den fælles forældremyndighed skal ophøre, når samlivet ophæves. En sådan ordning vil kræve registrering af samlivsbrud, hvilket ikke er muligt efter gældende ret og heller ikke tænkes indført. Om dette spørgsmål henvises tillige til argumentationen i ægteskabsudvalgets betænkning 8, side 62-63 (bilag 1).

8.7.3. Efter udkastets § 10 kan enhver af forældrene kræve, at den fælles forældremyndighed skal ophøre, såfremt de ikke lever sammen, eller de agter at ophæve samlivet. Enhver af forældrene kan således som udgangspunkt når som helst kræve, at der bliver truffet aftale eller afgørelse om, at forældremyndigheden for fremtiden skal tilkomme en af dem alene.

Kræver en af forældrene den fælles forældremyndighed bragt til ophør, kan retten ikke mod dennes protest beslutte, at den fælles forældremyndighed skal fortsætte. Fælles forældremyndighed forudsætter altid enighed mellem parterne.

Er forældrene enige om, hvem af dem forældremyndigheden fremtidig skal tilkomme alene, kan de med statsamtets godkendelse indgå aftale herom, jfr. udkastets § 10, stk. 2. Godkendelse meddeles, medmindre aftalen strider mod, hvad der er bedst for barnet. Er forældrene ikke enige, afgør retten spørgsmålet

under særligt hensyn til, hvad der er bedst for barnet, jfr. udkastets § 10, stk. 3. Ingen af forældrene har således en fortrinsstilling.

8.8. I forbindelse med gifte forældres separation eller skilsmisse bevares efter udkastets § 11, stk. 1, reglen om, at der ved separation eller skilsmisse skal tages stilling til forældremyndigheden. I § 11, stk. 2, indføres mulighed for, at forældrene kan aftale at bevare fælles forældremyndighed . Som for ugifte skal aftalen efter udkastet godkendes af statsamtet, hvis separationen eller skilsmissen meddeles ved bevilling, og ellers af retten. Godkendelseskriteriet er det samme, som gælder for ugifte, idet aftalen skal godkendes, medmindre den strider mod, hvad der er bedst for barnet.

Ønsker en af forældrene på et senere tidspunkt at ophæve en aftale om fælles forældremyndighed indgået i forbindelse med separation og skilsmisse, kan denne efter udkastets § 10 kræve, at der enten bliver truffet aftale eller afgørelse om, at forældremyndigheden herefter skal tilkomme en af dem alene. Afgørelsen om, hvem forældremyndigheden skal tilkomme, træffes efter samme kriterium, som gælder for afgørelser, der træffes straks ved separationen eller skilsmissen.

8.9. Dør den ene af forældrene, og har de - hvad enten de er gift eller ej - fælles forældremyndighed, forbliver forældremyndigheden uden videre hos den anden alene, jfr. udkastets § 15, stk. 1. Dette gælder altid, hvis barnet bor hos den efterlevende af forældrene. Bor barnet hos andre, f.eks. hos en stedfader eller stedmoder eller hos bedsteforældre, der anmoder om at få forældremyndigheden, bør forældremyndigheden efter arbejdsgruppens opfattelse ikke automatisk forblive hos den efterlevende. I disse tilfælde skal det afgøres, hvem der skal have forældremyndigheden, idet den efterlevende dog har en fortrinsstilling.

8.10. Udkastets regler om fælles forældremyndighed bygger på den forudsætning, at fælles forældremyndighed kræver enig-

hed om alle væsentlige spørgsmål, og at parterne kan løse problemerne sammen, når de opstår. Består en sådan evne og vilje ikke, er forudsætningerne for, at den fælles forældremyndighed kan fungere tilfredsstillende for barnet og forældrene, efter arbejdsgruppens opfattelse ikke til stede.

Af denne grund er det efter udkastet udelukket, at en myndighed mod den enes protest skal kunne beslutte fælles forældremyndighed, selv om vedkommende myndighed måtte skønne, at fælles forældremyndighed er den bedste løsning.

Der er endvidere ikke stillet forslag om, at forældrene skal kunne få en afgjarelse om, hvor barnej: skal bo. Dette spørgsmål er et af de vigtigste for barnet ved en samlivsophævelse, separation eller skilsmisse. Kan forældrene ikke blive enige om dette fundamentale spørgsmål, er det arbejdsgruppens opfattelse, at en af grundforudsætningerne for den fælles forældremyndighed mangler. Efter udkastet er det heller ikke muligt at få myndighedernes afgørelse af omfanget af samværsretten for den af forældrene, som barnet ikke bor hos. Også om dette spørgsmål må det forudsættes, at forældrene kan komme overens.

Der er endvidere ikke stillet forslag om, at en myndighed skal kunne træffe afgørelse i tvister om forældremyndighedens udøvelse. Heller ikke ægteskabsudvalget fandt det muligt eller ønskeligt at lade en offentlig myndighed træffe afgørelse i disse tilfælde, jfr. betænkning 8, side 68. Selv om fælles forældremyndighed for forældre, der ikke lever sammen, måske kan give anledning til flere uoverensstemmelser, er det ikke hensigtsmæssigt at lade udenforstående afgøre eventuelle konflikter. Forældrene må søge at blive enige. Kan de ikke det, eller kan den ene ikke acceptere den andens beslutninger, må den fælles forældremyndighed ophæves. De må således selv udfylde rammerne for den fælles forældremyndighed.

Arbejdsgruppen har således fulgt en anden linie end den, der f.eks. findes i norsk og finsk ret, hvorefter det er muligt at få myndighederne til at tage stilling til enkelte tvistspørgsmål mellem forældre, der har fælles forældremyndighed.

I norsk ret er der som ovenfor nævnt mulighed for at få myndighedernes afgørelse om, hvor barnet skal bo, og om samkvemsrettens omfang, selv om forældrene har fælles forældremyndighed, jfr. den norske lovs § 34, stk. 3, og § 44.

Arbejdsgruppen har heller ikke foreslået regler, der nærmere regulerer forholdet mellem forældrene. Efter den norske lovs § 34, stk. 4, kan den, som barnet ikke bor hos, ikke modsætte sig, at den, barnet bor fast hos, træffer afgørelser om den direkte daglige omsorg for barnet, bl.a. spørgsmålet om barnet skal gå i børnehave eller lignende. Denne kan heller ikke modsætte sig, at den anden flytter med barnet til et andet sted i landet. Om valg af skole eller flytning til udlandet skal forældrene derimod være enige. Efter forarbejderne er begrundelsen for den norske bestemmelse, at det er fundet ønskeligt, at der i loven gives en vis vejledning om, hvilke afgørelser der kan tages af den af forældrene, barnet bor fast hos. Det anføres dog også, at det er urealistisk at tro, at der i loven kan gives svar på alle spørgsmål, og at det formentlig heller ikke er ønskeligt i loven at forsøge at afklare flest mulige tvivlsspørgsmål.

Når arbejdsgruppen har valgt ikke at foreslå en lovbestemmelse som den norske, skyldes det primært, at det efter arbejdsgruppens opfattelse er en forudsætning for, at den fælles forældremyndighed kan fungere tilfredsstillende, at forældrene har vilje og evne til at løse problemerne sammen, når de opstår. Bor barnet fast hos den ene af forældrene, må forældrene selv komme overens om, hvilke spørgsmål der kræver en orientering af og en drøftelse med den af forældrene, barnet ikke bor hos. Kan de blive enige om dette, er det uden betydning, hvad en eventuel lovbestemmelse giver hjemmel til. Det gælder, uanset om beslutningerne er mere eller mindre betydningsfulde. Beslutningerne hviler i så fald retligt på en stiltiende eller udtrykkelig accept. Kan de derimod ikke blive enige, vil en bestemmelse som den norske hverken hindre stridigheder i at opstå eller løse dem. Selv om en lovbestemmelse måtte fastslå, at den ene af forældrene kan træffe en mere dagligdags afgørelse alene, kan den anden være uenig

heri og f.eks. hævde, at det er et mere vidtrækkende spørgsmål, der kræver enighed. Da det som ovenfor nævnt efter arbejdsgruppens opfattelse ikke er hensigtsmæssigt, at sådanne tvister om enkeltspørgsmål skal kunne indbringes for en myndighed til afgørelse, vil lovbestemmelsen primært være en vejledning for forældrene. Arbejdsgruppen mener generelt, at sådanne bestemmelser af pædagogisk karakter bør undgås i en lovtekst, da deres retlige rækkevidde er tvivlsom. Lykkes det ikke forældrene selv at blive enige om, hvordan rammerne for den fælles forældremyndighed skal udfyldes, må den fælles forældremyndighed som en sidste udvej bringes til ophør.

Er forældrene uenige om en afgørelse vedrørende barnets formueretlige forhold, kan justitsministeren efter anmodning fra en af forældrene træffe afgørelsen, jfr. den gældende myndighedslovs § 52.

8.11. Forældres pligt til at forsørge deres børn består uafhængigt af, om de har forældremyndigheden over børnene. Fælles forældremyndighed efter samlivsophævelse, separation eller skilsmisse vil ikke i sig selv hindre, at den ene af forældrene kan kræve den anden sat i bidrag til børnenes underhold, såfremt denne forsømmer sin forsørgelsespligt, jfr. børnelovens § 13, stk. 2.

Heller ikke retten til forskudsvis udbetaling af børnebidrag vil blive berørt af fælles forældremyndighed. Reglerne om børnetilskud vil derimod skulle ændres, såfremt der indføres mulighed herfor, jfr. socialministeriets skrivelse af 12. juli 1978, optrykt som bilag 5 i ægteskabsudvalgets betænkning 8.

Indførelse af regler om fælles forældremyndighed vil også få betydning for en række andre retsområder. De udtalelser, som ægteskabsudvalget har indhentet fra en række berørte ministerier, tyder dog på, at ordningen lader sig indpasse på de øvrige områder. Der henvises til betænkning 8, side 141-148.

Arbejdsgruppen har ikke foretaget en yderligere gennemgang af disse spørgsmål, som justitsministeriet må tage op i forbindelse med en eventuel gennemførelse af forslagene i betænkningen.

9. Styrkelsejaf j3en ugifte faders retsstilling.

Lovudkastet betyder en styrkelse af den ugifte faders retsstilling. Det er arbejdsgruppens opfattelse, at de særlige regler om forældremyndighed og samværsret for ugifte fædre i videst muligt omfang bør ophæves. Et barns behov for kontakt med sin fader er i almindelighed uafhængig af, om forældrene er eller har været gift med hinanden eller ej. Mange ugifte fædre indtager i dag i forhold til deres børn den samme faktiske stilling som gifte fædre. De bør derfor i disse tilfælde retligt behandles ens, i det omfang det er praktisk muligt.

9.1. Vigtigst i henseende til styrkelse af den ugifte faders retsstilling er formentlig muligheden for, at den ugifte fader ved godkendt aftale med barnets moder kan få del i forældremyndigheden, jfr. udkastets § 9. Ugifte forældre får således mulighed for at dele pligter og rettigheder i forhold til deres fælles barn. Har forældrene indgået aftale om fælles forældremyndighed, vil faderens krav om at få tillagt forældremyndigheden, hvis en af dem i forbindelse med en samlivsophævelse måtte ønske den fælles forældremyndighed ophævet, blive bedømt efter samme regler som efter separation og skilsmisse, jfr. udkastets § 10. En aftale indebærer også, at faderen ved moderens død uden videre beholder forældremyndigheden alene, såfremt barnet ved dødsfaldet bor hos ham, jfr. udkastets § 15.

9.2. Fædre, der ikke har del i forældremyndigheden gennem aftale med moderen, får efter udkastets § 14 større mulighed for at få forældremyndigheden overført til sig mod moderens protest. Afgørelsen skal efter udkastet i højere grad, end tilfældet er efter den gældende myndighedslovs § 28, stk. 2, træffes ud fra en vurdering af, hvad der er bedst for barnet.

9.3. Endelig foreslås det i udkastets § 23, at alle forældre skal have ret til samvær med barnet direkte efter loven. Efter den gældende myndighedslovs § 27, stk. 2, har ugifte fædre ikke en sådan ret, men de kan få tillagt samkvemsret, hvis statsamtet finder, at det er foreneligt med barnets tarv, og at særlige omstændigheder, herunder navnlig faderens hidtidige forbindelse med barnet, taler derfor. Efter udkastet får alle ugifte fædre ret til samvær med barnet direkte efter loven. Er forældrenes forbindelse til hinanden tilfældig eller kortvarig, og har faderen i øvrigt kun haft ringe forbindelse med barnet, vil statsamtet som for andre forældre i medfør af udkastets § 24, stk. 2, kunne afslå at fastsætte samværsret, hvis hensynet til, hvad der er bedst for barnet, eller andre vægtige grunde taler derfor.

10. Aftaler og afgørelser om forældremyndighed.

Arbejdsgruppen har søgt at forenkle kriterierne for godkendelse af aftaler og for afgørelser om forældremyndighed, idet kriterierne er gjort ens for visse grupper aftaler og afgørelser.

10.1. For aftaler om forældremyndighed mellem forældre indbyrdes skal ifølge udkastet gælde, at de skal godkendes, medmindre de strider mod, hvad der er bedst for barnet. Det gælder ved aftale om indførelse af fælles forældremyndighed for ugifte, jfr. § 9, og om fortsat fælles forældremyndighed efter separation eller skilsmisse, jfr. § 11, stk. 2. Det gælder også ved aftale om ophør af den fælles forældremyndighed efter samlivsophævelse, jfr. § 10, stk. 2, og ved separation og skilsmisse, jfr. § 11, stk. 2. Endelig gælder det ved aftaler, hvorefter forældremyndigheden overføres til en, der ikke allerede har del i forældremyndigheden, hvad enten der er tale om den ene af forældrene eller om en tredjemand, jfr. § 13.

Godkendelseskriteriet svarer bortset fra sproglige ændringer til kriteriet i den gældende myndighedslovs § 24, stk. 1,

og ægteskabslovens § 47 om ophævelse af den fælles forældremyndighed for gifte forældre ved samlivsophævelse, separation eller skilsmisse. Er forældrene enige om forældremyndighedsspørgsmålet, er det således først og fremmest statsamtets eller rettens opgave at vejlede forældrene om konsekvenserne af deres aftale og mulige alternativer hertil samt at undersøge, om enigheden er reel. Fastholder forældrene deres aftale efter en sådan vejledning, må aftalen normalt godkendes.

10.2. For alle afgørelser i tilfælde af tvist om, hvem af forældrene forældremyndigheden skal tilkomme alene, efter at de har haft fælles forældremyndighed, gælder, at de skal træffes under særligt hensyn til, hvad der er bedst for barnet. Efter udkastet gælder det ved afgørelser, der skal træffes i forbindelse med forældrenes samlivsophævelse, jfr. § 10, stk. 3, eller i forbindelse med separation eller skilsmisse, jfr. § 11, stk. 3. Kriteriet anvendes også som udgangspunkt ved uenighed om forældremyndigheden, efter at indehaveren af forældremyndigheden er død, jfr. § 15, stk. 2.

Ovenfor under pkt. 6.5. er der redegjort for arbejdsgruppens forslag om, at kriteriet "barnets tarv" ændres til "hvad der er bedst for barnet".

Herudover har arbejdsgruppen drøftet, om der er grundlag for at udelade ordet "rimeligt" i det gældende kriterium for afgørelse af tvister om forældremyndigheden, jfr. ægteskabslovens § 47 og myndighedslovens § 24, stk. 1, hvorefter afgørelsen træffes efter, hvad der findes rimeligt under særligt hensyn til barnets tarv. Ægteskabsudvalget var i betænkning 4, side 25, i tvivl om, hvorvidt rimelighedsskriteriet skal bevares som et sidekriterium. Der henvistes bl.a. til risikoen for, at rimelighedskriteriet ved afgørelse af forældremyndigheden benyttes til at tage hensyn til, hvem af forældrene der bærer skylden for ægteskabets forlis. Dette skyldkriterium blev søgt afskaffet ved ægteskabslovens revision i 1969. Ægteskabsudvalget fandt ikke på forhånd at kunne afvise, at domstolene kan komme ud for tilfælde, hvor der er behov for rimelighedskriteriet som sidekriterium.

Arbejdsgruppen har besluttet at foreslå ordet "rimeligt" udeladt. Hermed har arbejdsgruppen villet imødegå risikoen for, at der tages hensyn til skylden for forholdets forlis. Arbejdsgruppen foreslår i stedet anvendt formuleringen "under særligt hensyn til, hvad der er bedst for barnet". I de tilfælde, hvor forældrene er lige egnede til at have forældremyndigheden, er det ved formuleringen af det foreslåede kriterium tilsigtet, at der stadig i et vist begrænset omfang vil kunne tages hensyn til sådanne omstændigheder, der ligger på grænsen af kriteriet "hvad der er bedst for barnet". Det gaslder f.eks., hvorledes barnet bedst kan bevare kontakten til den af forældrene, som det ikke skal bo sammen med, barnets forhold til andre søskende og den samlede families situation efter samlivsbruddet.

10.3. Arbejdsgruppen har ikke i øvrigt fundet anledning til at foreslå kriterierne for forældremyndighedsafgørelser ændret. Navnlig er der ikke af hensyn til forældrenes lige muligheder for at få forældremyndigheden grundlag for at foreslå ændringer. Det bliver af og til gjort gældende, at de gældende regler fører til, at fædrene i for få tilfælde får tillagt forældremyndigheden. Om spørgsmålet henvises tillige til ægteskabsudvalgets betænkning 4, side 25-26, og børnekommissionens betænkning, side 153. Arbejdsgruppen ønsker at understrege, at de gældende og foreslåede regler er fuldstændig neutrale med hensyn til valget mellem moderen og faderen og stiller dem lige. Når mødrene i de fleste tilfælde får forældremyndigheden, skyldes det således ikke udformningen af kriterierne, men er antagelig udslag af, at der ved aftaler og afgørelser om forældremyndigheden tages hensyn til, hvem der har taget sig mest af børnene. I de fleste familier er det stadig mødrene, der primært har ansvaret for børnenes pasning. En ændring af dette mønster henimod en familiestruktur, hvor forældrene deler det praktiske ansvar for børnene, vil føre til, at flere fædre vil få tillagt forældremyndigheden over deres børn. Ligestilling i henseende til forældremyndighed er således ikke et spørgsmål om udformningen af lovreglerne, men er afhængig af familiestrukturen, som igen er socialt og samfundsmæssigt bestemt.

11. Samvær sret.

Det er arbejdsgruppens opfattelse, at reglerne om samværsret bør styrkes og udbygges.

11.1. I overensstemmelse med aegteskabsudvalgets betænkning 4, side 28 (bilag 1) og børnekommissionens betænkning, side 155 (bilag 2) foreslås det i udkastets § 23 fremhævet, at det primære formål med samværsretten er, at barnet kan bevare kontakten med begge forældre. Arbejdsgruppen ønsker herved at understrege vigtigheden af, at barnets behov for kontinuitet i forhold til den af forældrene, det ikke bor sammen med, tilgodeses.

Ifølge den norske lovs § 44, stk. 1, har barnet ret til samvær med begge sine forældre. En lignende ret for barnet fremgår af den finske lovs § 2, stk. 1. Arbejdsgruppen har ikke stillet et tilsvarende forslag. En ret for barnet til samvær med sine forældre vil og bør ikke modsvares af en pligt for forældrene til at have samvær med barnet. Bestemmelsen ville således ikke kunne gennemtvinges og ville alene få karakter af programerklæring. Når der i Norge og Finland tales om en ret for barnet, er det heller ikke dér meningen, at retten skal kunne tvangsfuldbyrdes mod den pågældende af forældrenes ønske. Der er således ikke nogen realitetsforskel mellem den foreslåede danske bestemmelse og de tilsvarende norske og finske.

11.2. Efter den gældende myndighedslovs § 27, stk. 1, har den af forældrene, der ikke har forældremyndigheden over barnet, ret til personligt samkvem med barnet. Faderen til et barn uden for ægteskab har dog kun adgang til samkvem med barnet, hvis statsamtet finder, at det er foreneligt med barnets tarv og særlige omstændigheder, herunder navnlig faderens hidtidige forbindelse med barnet, taler derfor, jfr. myndighedslovens § 27, stk. 2.

Arbejdsgruppen foreslår den nugældende sondring mellem forældre i almindelighed og ugifte fædre ophævet. I udkastets

§ 23 foreslås, at alle forældre skal have ret til samvær direkte efter loven. Forslaget er begrundet i, at den gældende opdeling mellem ægtebørn og børn uden for ægteskab i mange tilfælde giver et mindre rimeligt udgangspunkt for bedømmelsen af kontakten mellem barnet og den af forældrene, der ønsker samværsret. Mange ugifte fædre har i dag gennem et samliv med moderen den samme forbindelse med og tilknytning til deres børn som gifte forældre. Der findes derfor ikke længere at være tilstrækkelig begrundelse for i loven at have særlige regler for ugifte fædres ret til samvær. Der henvises til pkt. 9 ovenfor og til bemærkningerne til § 23. Er faderens forbindelse til barnet eller til moderen tilfældig eller kortvarig, kan samværsretten som for andre forældre under tilsvarende betingelser afslås, jfr. udkastet til § 24, stk. 2.

11.3. I den offentlige debat har der været kritik af den praksis, statsamterne og justitsministeriet har fulgt ved fastsættelsen af omfanget af samkvemsretten i de tilfælde, hvor forældrene ikke kan blive enige om omfanget. Især har det været anført, at omfanget er for ringe til at opretholde en rimelig kontakt til barnet, og at der ikke foretages et individuelt skøn i sagerne. Også børnekommissionen pegede i sin betænkning, side 155-56 (bilag 2) på, at der er et behov for en udvidelse af det omfang, myndighederne normalt tillægger. Efter gældende praksis har man i almindelighed fastsat samkvemsrettens omfang til 1 week-end om måneden fra fredag aften til søndag aften, 14 dage i sommerferien og nogle dage i forbindelse med højtiderne. Børnekommissionen fandt, at omfanget burde fastsættes til hver 3. week-end og suppleres med ret til samkvem en ugentlig hverdagseftermiddag. Under behandlingen i folketinget den 13. oktober 1981 om børnekommissionens betænkning (FT 1981/82, sp. 488-560) gav socialministeren udtryk for, at justitsministeriet var indstillet på at imødekomme ansøgninger om samkvemsret på hverdage, såfremt det kan arrangeres på en for barnet og forældrene hensigtsmæssig måde, og en samlet vurdering af de konkrete omstændigheder ikke taler imod.

Under 1. behandlingen i folketinget den 15. februar 1983 om forslaget til folketingsbeslutning om børns familieretlige stilling, der er omtalt ovenfor under pkt. 2, var der en udbredt tilslutning til forslaget om en mere individuel og hyppig samkvemsret (FT 1982/83, sp. 6063-6097).

De foreløbige resultater fra socialforskningsinstituttets skilsmisseundersøgelse viser, at i over halvdelen af de undersøgte tilfælde havde barnet kontakt med den anden af forældrene hyppigere end hver 4. week-end. I ca. 25% af tilfældene var der kontakt mindst en gang om ugen, og i andre ca. 25% var der kontakt hver anden week-end, jfr. bilag 6.

Arbejdsgruppen er bekendt med, at statsamterne og familieretsdirektoratet i stigende grad har foretaget en mere individuel bedømmelse af spørgsmålet om samkvemsrettens omfang. Arbejdsgruppen kan tilslutte sig denne udvikling henimod i højere grad at tage hensyn til de konkrete forhold, bl.a. barnets alder, afstanden mellem forældrenes bolig, forældrenes arbejdsmæssige og personlige forhold, om søskende er delt og andre praktiske forhold.

Arbejdsgruppen er endvidere bekendt med, at myndighederne er begyndt på i stigende omfang at tillægge en hyppigere samværsret end en week-end om måneden. Også på baggrund af de foreløbige resultater fra socialforskningsinstituttets skilsmisseundersøgelse støtter arbejdsgruppen i høj grad en sådan udvidelse. Der synes således at være grund til at overveje, om den gældende praksis med en week-end om måneden bør udvides til hver tredje eller hver anden week-end.

Da arbejdsgruppens lovudkast ikke indeholder en regel om samværsrettens omfang, er der ikke stillet konkrete forslag om ændring af gældende praksis. Arbejdsgruppen har blot ønsket at støtte de nuværende tendenser i statsamternes og familieretsdirektoratets praksis henimod en udvidet og mere individuelt udformet samværsret.

11.4. Aftaler om samværsret foreslås i udkastets § 24, stk.

2, tillagt større betydning end tidligere. Efter den gælden-
de myndighedslovs § 32, stk. 1_f er statsamtet ved sine afgø-
relser om samkvemsret ikke bundet af mulige aftaler mellem
forældrene herom. I udkastets § 24 foreslås, at aftaler om
samværsret kun kan ændres, hvis hensynet til, hvad der er
bedst for barnet, eller andre vægtige grunde taler derfor.
Arbejdsgruppen har fundet, at der er et behov for, at for-
ældrene f.eks. som led i forlig om forældremyndigheden kan
træffe aftaler om samværsretten, som ikke uden videre kan
fragås af en af dem. Forslaget om at tillægge sådanne afta-
ler om samværsret større retsvirkning er en fortsættelse af
den udvikling, der har fundet sted i administrativ praksis
inden for den senere tid.

11.5. Efter gældende ret har kun forældre ret til person-
ligt samkvem. Der er ikke hjemmel til at tillægge andre nært-
stående, f.eks. bedsteforældre, søskende eller en tidligere
stedfader eller stedmoder, ret til samkvem med et barn.

Arbejdsgruppen har ligesom børnekommissionen i betænkningen,
side 156 (bilag 2) overvejet, om andre nærtstående bør til-
lægges en sådan ret til samvær. Ifølge den norske lovs § 45
kan der i tilfælde, hvor en eller begge forældre er døde,
gives samværsret til slægtninge eller andre nærtstående efter
en vurdering i hvert enkelt tilfælde ud fra, hvad der er bedst
for barnet. Efter den nye svenske lovs § 15, stk. 1, har inde-
haveren af forældremyndigheden et ansvar for, at barnets behov
for samvær med en anden, som står barnet særligt nært, til-
godeses i så vid udstrækning som muligt. Efter stk. 3 træffer
retten, hvis forældremyndighedsindehaveren modsætter sig sam-
været, på begæring af socialnævnet afgørelse efter, hvad der
er bedst for barnet.

Det er arbejdsgruppens opfattelse, at det i en række tilfælde
vil være værdifuldt for et barn at opretholde en kontakt til
en voksen person, som det har haft nær kontakt til, selv om
denne person ikke er en af barnets forældre. Det kan f.eks.
være i tilfælde, hvor den efterlevende af forældrene, der
ikke har haft barnet boende, tillægges forældremyndigheden

efter indehaverens død, og hvor barnet kan have tætte relationer til afdødes ægtefælle eller samlever. Det kan også være tilfældet i forhold til plejeforældre eller personer, der har haft forældremyndigheden over barnet i en periode.

Arbejdsgruppen har imidlertid afstået at stille forslag om en sådan lovbestemmelse. Ligesom børnekommissionen finder arbejdsgruppen, at der kan være en vis risiko for, at en sådan kontakt vil miste sin værdi for barnet, hvis den giver anledning til konflikter. Arbejdsgruppen har derfor ment, at en kontakt i disse tilfælde bør ske i forståelse med indehaveren af forældremyndigheden.

11.6. Arbejdsgruppen har overvejet, om der burde indføres en bestemmelse svarende til den norske lovs § 50. Efter denne paragraf har den af forældrene, der ikke har del i forældremyndigheden, ret til at få de samme oplysninger om barnet, som indehaveren af forældremyndigheden har, fra vuggestue, børnehave, skole, fritidshjem, hospital, politi og sociale myndigheder. Oplysning kan nægtes, hvis det vil være til skade for barnet. Arbejdsgruppen har dog ikke fundet tilstrækkeligt grundlag for at foreslå en sådan bestemmelse, da det ikke kan udelukkes, at den vil kunne skabe vanskeligheder i forældrenes indbyrdes forhold, ligesom den vil kunne være vanskelig at administrere for de pågældende myndigheder.

12. Revselsesret.

Gennem de senere år har der både herhjemme og i de andre nordiske lande været ført en livlig debat om afskaffelse af revselsesretten.

Det er alment erkendt i dag, at vold er et uhensigtsmæssigt opdragelsesmiddel, og at vold mod børn kan give både fysiske og psykiske mén. Barnets evne til at udvikle kontakt med og tillid til andre kan forstyrres. Der foreligger risiko for, at det barn, der har været udsat for vold, som voksen selv bliver voldelig over for sine børn og andre mennesker. Den

voldelige tilbøjelighed eller indstilling bliver så at sige indlært. Den nedarves.

I overensstemmelse med denne udvikling er området for revselsesretten konstant blevet indsnævret. Ældre domme, der frifinder forældre for overtrædelse af straffelovens § 244 under henvisning til revselsesretten, er derfor ikke længere af betydning.

12.1. I Sverige afskaffedes revselsesretten i 1979 gennem en tilføjelse til lovbestemmelsen vedrørende forældremyndighedens indhold om, at barnet ikke må udsættes for kropslig afstraffelse eller anden krænkende behandling. Bestemmelsen er ikke strafsanktioneret. Reglen er gentaget i den nye lovs § 1.

I Norge ophævedes i 1972 en lov fra 18191, som hjemlede ret til kropslig afstraffelse af børn. Et udvalg under socialdepartementet har i 1982 i en indstilling om børnemishandling og omsorgssvigt foreslået, at der i børneloven indføres et forbud mod fysisk afstraffelse og anden krænkende behandling af børn.

Den finske lovs § 1, stk. 3, indeholder en bestemmelse om, at barnet ikke må undertrykkes, afstraffes fysisk eller på anden måde behandles krænkende.

Nordisk råd har i rekommandation nr. 10/1982 opfordret Nordisk ministerråd til at indføre ensartede lovbestemmelser om forbud mod fysisk afstraffelse eller anden krænkende behandling af børn.

Børnekommissionen har i sin betænkning, side 158-62, (bilag 2) drøftet barnets ret til særlig beskyttelse. Kommissionen foreslår, at barnet beskyttes mod anvendelse af revselse ved, at der til myndighedslovens § 19 føjes:

"Den, der er betroet ansvaret for et barn, har pligt til at varetage omsorgen under hensyntagen til barnets ret til ikke

at blive udsat for revselse eller anden krænkende behandling."

Børnekommissionen tog afstand fra, at overtrædelse af denne regel i sig selv skulle kunne straffes.

Under 1. behandlingen af partiet Venstresocialisternes forslag til folketingsbeslutning om børns rettigheder og sikkerhed den 1. april 1982 drøftede folketinget spørgsmålet om afskaffelse af revselsesretten (FT 1981/82, sp. 5031-5062).

12.2. Hvis man vælger at indføre en lovbestemmelse om forbud mod revselse, bør den efter arbejdsgruppens opfattelse placeres i tilslutning til myndighedslovens beskrivelse af forældremyndighedens indhold. Reglen kunne indsættes som et stk. 2 i § 7 i lovudkastet og kunne - i lighed med den tilsvarende svenske regel - formuleres således:

"Barnet må ikke udsættes for legemlig afstraffelse eller anden krænkende behandling."

En sådan regel ville omfatte enhver form for fysisk afstraffelse af børn. "Anden krænkende behandling" sigter navnlig til "psykisk vold", f.eks. i form af, at et barn som straf fryses følelsesmæssigt ud af forældrene, og til længere tids indespærring og lignende.

En regel af denne karakter bør ikke være strafsanktioneret. Spørgsmålet om, hvorvidt en sådan regel ville udvide området for vold, der er strafbar efter straffelovens § 244, har været overvejet i forbindelse med det ovenfor nævnte forslag fra børnekommissionen. Forslaget blev forud for debatten i folketinget om børnekommissionens betænkning forelagt rigsadvokaten, der udtalte, at det måtte antages at medføre, at enhver legemskrænkelse af et barn måtte anses for retsstridig og dermed strafbar efter straffelovens § 244. Da overtrædelse af § 244, stk. 1, imidlertid kun fører til offentlig påtale, såfremt almene hensyn kræver det, og da kriteriet for sagesløshed efter § 244, stk. 4, bl.a. afhænger af legemskrænkelsens karakter, ville en regel som den foreslåede efter rigs-

advokatens opfattelse næppe medføre øget anvendelse af strafferetlige sanktioner over for forældre, der revser deres børn. Rigsadvokaten tilføjede, at forslaget efter sin ordlyd ikke kunne ventes at påvirke fortolkningen af straffelovens § 213 om vanrøgt af børn og dermed føre til øget anvendelse af denne bestemmelse.

Hensigten med et forbud mod revselse er at markere, at lovgivningsmagten tager afstand fra voldsanvendelse i børneopdragelse og herigennem påvirke holdningen hos forældrene, således at de indser, at vold er et uegnet opdragelsesmiddel. Det kan efter arbejdsgruppens opfattelse give anledning til nogen tvivl, om en lovregel vil have den ønskede virkning - bortset fra den debat, som gennemførelse af lovreglen ville forårsage.

Arbejdsgruppen har generelt i lovudkastet søgt at undgå regler, der alene har karakter af holdningspåvirkende programerklæringer - uanset at arbejdsgruppen fuldt ud kan tilslutte sig sådanne programerklæringers formål. Selv om der for så vidt angår spørgsmålet om revselse kunne anføres særlige grunde til at fravige denne generelle linje, har arbejdsgruppen dog foretrukket, at den nødvendige holdningspåvirkning sker i form af oplysning i stedet for ved fastsættelse af en lovregel, der til en vis grad kan siges at være indholdsløs i den forstand, at overtrædelse af forbudet i sig selv ikke får nogle retsvirkninger. Der er således i højere grad behov for at iværksætte en oplysningskampagne om skadevirkningerne ved vold som led i børneopdragelse, der på mere direkte og forståelig måde kan påvirke forældre og få dem til at lade være med - på trods af en presset situation - at udøve vold over for børnene.

På denne baggrund er der ikke fundet tilstrækkeligt grundlag for at foreslå et forbud mod revselse optaget i myndighedsloven.

13. Børns selv- og medbestemmelsesret.

Arbejdsgruppen har drøftet muligheden for indførelse af regler til styrkelse af børns ret til selv- og medbestemmelse vedrørende deres personlige forhold.

13.1. Der er ikke ifølge gældende ret nogen generel pligt for forældremyndighedens indehaver til at tage barnet med på råd i spørgsmål vedrørende dets personlige forhold. Den gældende myndighedslovs § 50, hvorefter værgen så vidt muligt i vigtige anliggender skal indhente en erklæring fra umyndige, der er fyldt 15 år, gælder kun økonomiske forhold.

På nogle få specielle områder er der tillagt barnet en ret til enten at træffe beslutningen selv eller til at få medindflydelse på den. Det kan være sket derved, at der i lovgivningen på det pågældende område er indføjet særlige regler herom. Ifølge adoptionslovens § 6 bør der således ikke meddeles bevilling til adoption af et barn, der er fyldt 12 år, uden den pågældendes samtykke, medmindre indhentelse af samtykke skønnes at være til skade for barnet. Ved en ændring af bistandsloven i 1982 blev børn over 12 år tillagt en vis partsstilling i sager om flytning fra en privat familiepleje, jfr. lovens § 65, stk. 5. Efter den nye navnelov, som trådte i kraft i 1982, kræver forandring af et barns navn samtykke fra barnet, hvis det er fyldt 12 år, jfr. lovens § 14, stk. 1. Også vedrørende bl.a. vejledning om svangerskabsforebyggende metoder, svangerskabsafbrydelse og medlemskab af folkekirken er der indført særlige regler om selv- og medbestemmelse.

På andre områder er udviklingen sket i praksis, uden at det har givet sig udslag i særlige lovregler. I samkvemsretssager har der således udviklet sig en tendens henimod at indhente udtalelse fra børn, der er fyldt 12 år, hvis det er oplyst, at barnet modsætter sig samkvemsret. Der lægges stor vægt på barnets stilling til spørgsmålet. I sager om fordeling af forældremyndighed efter separation og skilsmisse vil barnet oftest ikke blive hørt, hvis forældrene er enige om fordelingen. Er de uenige, ses i retspraksis en udvikling - dog med store variationer - henimod at søge barnets mening indhen-

tet, såfremt det er fyldt 12 år. I andre sager om forældremyndighed spørges barnet også ofte i tvivlssituationer, hvis det er fyldt 12 år. I bilag 4 og 5 er nærmere redegjort for arbejdsgruppens undersøgelse af retternes og statsamternes praksis vedrørende indhentelse af barnets mening i forældremyndigheds- og samkvemsretssager.

13.2. Også i de andjre nordiske lande er børn og unge under 18 år givet en vis selv- og medbestemmelsesret derved, at der i lovgivningen på bestemte områder er fastsat særlige regler herom. Herudover er der i disse lande i de love, der svarer til myndighedsloven, indført bestemmelser om, at forældremyndighedens indehaver skal tage barnet med på råd, og at barnet skal gives stadig større selvbestemmelsesret. Det gælder således i den norske lovs §§ 31-33, den svenske lovs § 11 og i den finske lovs § 4, stk. 2.

I de øvrige nordiske landes lovgivning er der endvidere særlige regler om indhentelse af barnets mening i forældremyndigheds- og samværsretssager. Bestemmelserne findes i den norske lovs § 31, stk. 2, den svenske lovs § 18, stk. 3, og i den finske lovs § 11 og § 15, stk. 2.

13.3. Ægteskabsudvalget drøftede spørgsmålet om børns ret til indflydelse i sager om forældremyndighed. Det var ifølge betænkning 4, side 26-27, den overvejende opfattelse i udvalget, at der burde overvejes en selvstamdig lovregel, hvorefter domstolene skal foranledige indhentet en udtalelse fra et barn, der er fyldt 12 år, hvis det findes påkrævet. Udvalget fandt det ønskeligt, at der indhentes udtalelse herom fra sagkyndigt lægeligt og børnepsykologisk hold, før der blev taget endelig stilling hertil. Der henvises desuden til betænkning 7, side 37.

Børnekommissionen har i sin betænkning, side 163-164, foreslået, at der lovfæstes en pligt for domstolene og de administrative myndigheder til altid at skaffe sig indsigt i og lægge vægt på barnets mening og ønsker med hensyn til spørgsmålet om forældremyndighed og samkvemsiret. Proceduren bør

afpasses efter barnets modenhed, og barnet må ikke få indtryk af, at det har afgørelsen med hensyn til sagens udfald.

13.4. Arbejdsgruppen har drøftet spørgsmålet om børns ret til at udtale sig med medlemmerne af fordelingudvalget. De børnesagkyndige kunne tilslutte sig de synspunkter,, der var udtrykt af børnekommissionen. Det er væsentligt, at myndighederne enten selv eller ved brug af børnesagkyndig bistand gennem direkte kontakt med børnene skaffer sig indsigt i barnets mening afpasset efter dets alder og modenhed. De fandt det dog rimeligt, at der ikke foretages samtaler med børnene i alle sager. I en række tilfælde vil en rutineret sagsbehandler kunne afgøre, om en samtale med barnet er uforønøden. De børnesagkyndige lagde vægt på, at en bestemmelse kun bør sikre børnene ret til at blive hørt og ikke forpligte dem til at vælge mellem forældrene. De fremhævede, at der er et behov for, at amtsjurister og dommere, der skal have samtaler med børn, får en vis uddannelse i, hvordan sådanne samtaler bedst føres, og at de i vanskelige tilfælde får mulighed for at overlade samtalen til en børnesagkyndig eller få bistand af en sådan. Jo bedre muligheden for sagkyndig bistand er, des større mulighed vil der være for også at få udbytte af samtaler med børn under 12 år.

I bilag 4 og 5 er redegjort for visse af de udtalelser, som de udvalgte byretter og statsamterne er fremkommet med i arbejdsgruppens undersøgelse om deres syn på samtaler med børn.

13.5. Det er arbejdsgruppens opfattelse, at udviklingen henimod at styrke barnets ret til selv- og medbestemmelse bør fortsætte. Det gælder både i forhold til forældremyndighedens indehaver og de myndigheder, der træffer afgørelser vedrørende barnets personlige forhold. Noget sådant vil øge børns og unges ansvarsfølelse over for sig selv og andre, og børnene oplæres gradvis til at træffe afgørelser og tage konsekvenserne af deres holdninger.

Arbejdsgruppen finder, at en eventuel lovregulering af selv- og medbestemmelsesretten primært må ske ved særlige lovregler

inden for det enkelte område. På denne måde kan aldersgrænser og graden af selvbestemmelse afpasses til hvert områdes særlige karakter.

Arbejdsgruppen har drøftet, om der herudover på linje med retstilstanden i de andre nordiske lande i myndighedsloven bør indføres en mere generel regel om børns selv- og medbestemmelsesret. En sådan regel vil primært være holdningspåvirkende i forhold til forældre og andre, der omgås børnene i det daglige. Arbejdsgruppen har afstået herfra, idet spørgsmålet ikke findes egnet til retlig regulering. Det ville være vanskeligt at sikre, at en eventuel regel blev overholdt, ligesom overtrædelse måtte være usanktioneret. En regel måtte endvidere være ret ubestemt, da graden af medbestemmelse må afhænge af barnets alder og modenhed og af, hvad sagen drejer sig om.

Arbejdsgruppen har derimod overvejet, om der særligt for så vidt angår spørgsmålet om barnets ret til medbestemmelse i sager om forældremyndighed og samværsret bør indføres en regel i myndighedsloven. Ved vurderingen heraf bør tages hensyn til, at disse afgørelser er særligt vigtige for barnet, hvorfor det er væsentligt, at der sikres det indflydelse, og at afgørelsen træffes af en offentlig myndighed, der kan påse, at en eventuel regel overholdes. På den anden side vil der ofte være særlige problemer med at indhente barnets mening i netop disse sager, da barnet derved kan bringes i alvorlig loyalitetskonflikt i forhold til forældrene.

Resultatet af overvejelserne er blevet, at det i udkastets § 26 foreslås, at hvis barnet er fyldt 12 år, skal dets mening indhentes, før der træffes afgørelse i en sag om forældremyndighed og samværsret, medmindre dette må antages at være unødvendigt eller til skade for barnet. Bestemmelsen skal sikre, at barnet får anledning til at give sit syn til kende, hvis det ønsker det. Det behøver ikke ske i retten eller statsamtet, hvis andre, f.eks. børnesagkyndige, har haft en samtale med barnet. Barnet skal på ingen måde presses til at have eller give udtryk for sin mening. Det er vig-

tigt, at barnet ikke bringes i den meget belastende situation at skulle vælge mellem sin far og sin mor. Erfaring og rutine i samtaler med børn, kombineret med mulighed for sagkyndig bistand, vil kunne forebygge risikoen for, at barnet kommer til at opleve samtalen som en valgsituation.

Efter bestemmelsens formulering kan man undlade at indhente barnets mening, hvis det er unødvendigt. Noget sådant vil formentlig være tilfældet i et ret stort antal sager, f.eks. hvor forældrene har indgået aftale om forældremyndigheden, og hvor der ikke foreligger særlige omstændigheder. I sager om samværsret vil det ofte være unødvendigt, f.eks. hvis de drejer sig om samværsrettens omfang og udøvelse og ved gentagne udsigtsløse anmodninger om at få fastsat eller ophævet samværsret. Gøres det gældende, at barnet har særlige ønsker vedrørende samværsretten, vil det være naturligt at høre barnets mening.

12 års grænsen svarer til aldersgrænsen i f.eks. adoptionsloven og bistandsloven. Det svarer også stort set til gældende praksis i forældremyndigheds- og samværssager. Selv om forslaget kun gælder for børn over 12 år, er det ikke hensigten, at der skal sluttes modsætningsvist fra bestemmelsen, således at det er udelukket at spørge f.eks. en 10-årig.

Om den nærmere fremgangsmåde for indhentelse af barnets mening henvises til bemærkningerne til § 26 og til de almindelige bemærkninger til retsplejeloven, pkt. 8.

14. Myndighedernes kompetence.

Arbejdsgruppen har overvejet kompetencereglerne i myndighedslovens kap. 2 og 3 og reglerne om forældremyndighedssager i ægteskabsloven med henblik på, om der bør ske en ændring i myndighedernes kompetence.

14.1. I overensstemmelse med kommissoriet har arbejdsgruppen udarbejdet forslag til, hvordan man i givet fald kan udforme regler om domsto ls be handling af alle sager, hvori der er uenighed om forældremyndighedsspørgsmålet.

Efter gældende ret træffer statsamtet i visse tilfælde afgørelse om forældremyndigheden, også hvis forældrene er uenige herom. Således træffer statsamtet efter den gældende myndighedslovs § 24, stk. 1, på begæring afgørelse om forældremyndigheden efter gifte forældres samlivsophævelse. Dør indehaveren af forældremyndigheden, og ønsker den efterlevende forældremyndigheden, afgør statsamtet efter den gældende lovs § 26 og § 28, stk. 4, eventuelle tvister. Ønsker den efterlevende ikke forældremyndigheden, træffer skifteretten under sagen om værgebeskikkelse afgørelse i tilfælde af tvist mellem andre ansøgere, jfr. den gældende lovs § 10. Efter den gældende lovs § 30, stk. 1, 3. pkt., kan statsamtet senere tilsidesætte en aftale om overførelse af forældremyndigheden. Endelig afgør statsamtet efter den gældende lovs § 32, stk. 2, spørgsmålet om ændring af afgørelser efter myndighedslovens kap. 3 om forældremyndighed, bortset fra sager om § 28, stk. 2.

Spørgsmålet om myndighedernes kompetence i forældremyndighedssager blev drøftet i ægteskabsudvalget, hvor et flertal i betænkning 8, side 68-69, fandt, at tvister om forældremyndigheden bør afgøres af domstolene, da det skønnes i strid med princippet i den gældende ægteskabslov at henlægge afgørelser om et så fundamentalt spørgsmål til en administrativ myndighed. Børnekommissionen har principielt udtalt sig imod domstolsbehandling af forældremyndighedstvister ved separation og skilsmisse og har anbefalet, at afgørelserne så vidt muligt træffes administrativt, jfr. betænkningen side 153.

Efter udkastet overføres adgangen til at træffe afgørelse i tvister om forældremyndigheden frei statsamtet til retten mellem forældre, der ikke lever sammen eller agter at ophæve samlivet, jfr. udkastets § 10. Også ved ændring af forældremyndighedsaftaler eller -afgørelser, jfr. udkastets § 17, skal retten træffe afgørelsen. I tilfælde af uenighed om forældremyndigheden efter indehaverens død skal statsamtets afgørelser kunne indbringes for retten, jfr. udkastets § 15.

Efter de oplysninger, arbejdsgruppen har indhentet, jfr. bilag 5, drejer det sig kun om et yderst begrænset antal sager, der overføres fra statsamtet til retten. Også antallet af sager, der efter udkastets § 15 vil kunne indbringes for retten, synes at være beskedent, jfr. nærmere herom i kapitel 5 om udkastenes administrative og økonomiske konsekvenser.

Om reglerne i retsplejelovens kapitel 42 om behandlingen af disse sager henvises til udkastet til lov om ændring af retsplejeloven med bemærkninger.

Ud fra kommissoriet og arbejdsgruppens sammensætning er spørgsmålet om muligheden for, at forældrene kan aftale at henskyde afgørelsen af tvister til statsamtet, ikke nærmere drøftet.

14.2. I forlængelse af forslaget om, at alle forældremyndighedstvister overføres til domstolene, har arbejdsgruppen drøftet, om domstolene bør inddrages i sager om samværsret. På grund af det store antal sager om samværsret og disses karakter må det anses for udelukket at indføre en adgang til at indbringe samtlige sager om samværsret for domstolene. De retssikkerhedsmæssige betragtninger, som ligger bag forslaget om, at kun domstolene bør afgøre tvister om forældremyndigheden, kunne imidlertid tilsige, at der skabtes adgang til at indbringe de afgørelser om samværsret for domstolene, som fandtes at være lige så indgribende for forældrene, som afgørelser om, hvem forældremyndigheden skal tilkomme.

I arbejdsgruppen har der været nogen sympati for indførelse af mulighed for at kunne få prøvet afgørelser om ophævelse af samværsret ved en domstol. Arbejdsgruppens overvejelser har været koncentreret om en bestemmelse om, at familieretsdirektoratets afgørelser om ophævelse af samværsret skulle kunne indbringes for retten efter retsplejelovens kapitel 42 under en sag mellem forældrene. Den administrative rekurs skulle være udnyttet, og kun afgørelser, som indebar, at samværsretten blev ophævet, skulle kunne prøves af retten.

Efter de oplysninger, arbejdsgruppen har indhentet om karakteren af de sager, hvor samværsretten afslås eller ophæves, drejer det sig primært om sager, hvor større børn over for statsamtet udtrykkeligt har modsat sig samværsret, eller hvor der foreligger en børnepsykiatrisk erklæring eller lignende om,, at samværsret er til skade for barnet. Omfattet af en bestemmelse som den overvejede ville endvidere være de sager, hvor en ugift fader efter den gældende myndighedslovs § 27, stk. 2, får afslag på at få tillagt samværsret på grund af manglende tilknytning til barnet. Efter udkastets § 23 har den ugifte fader samværsret efter loven, men samværsretten kan efter udkastets § 24, stk. 2, afslås, hvis han ikke findes at have tilstrækkelig tilknytning til sit barn.

På grund af den store betydning, det i administrationens praksis tillægges at opretholde samværsretten, er de ovennævnte rekurssager, hvor samværsretten afslås eller ophæves, fåtallige. Det ville derfor være et yderst begrænset antal sager, der ville være omfattet af en eventuel adgang til domstolsprøvelse. De omstændigheder, der som ovenfor nævnt i administrativ praksis fører til ophævelse af eller afslag på samværsret, vil endvidere i almindelighed kun i begrænset omfang give anledning til bevistvivl.

Hertil kommer, at der er risiko for, at en adgang til domstolsprøvelse af disse afgørelser om samværsret ville føre til en række retssager - eventuelt gennem flere instanser - med deraf følgende uro og usikkerhed for barnet og uden nævneværdig udsigt til et andet resultat.

Endelig ville en adgang til at indbringe afgørelserne for dornstolene give anledning til en række faktiske og retstekniske problemer, selv om et sagsanlæg ikke ville have opsættende virkning. Bl.a. måtte de administrative myndigheder uafhængig af en verserende eller afgjort retssag have adgang til at ændre en afgørelse, hvis der forelå forandrede forhold.

Efter alt foreliggende har arbejdsgruppen <u>ikke</u> fundet at burde <u>medtag</u>e en <u>bestemm</u>else herom.

14.3. Arbejdsgruppen foreslår, at kompetencen til at beskikke værger som hovedregel overføres fra skifteretten til statsamtet. Af praktiske grunde foreslås dog, at vaergebeskikkelse i forbindelse med umyndiggørelse foretages af retten under retssagen, og at ad hoc værgebeskikkelser for mindreårige under et dødsboskifte fortsat foretages af skifteretten. Der henvises til bemærkningerne til udkastets § 33.

14.4. Som følge af forslaget om, at forældremyndighedsspørgsmålet for mindreårige skal have forrang for værgemålet, vil vaergebeskikkelse for mindreårige så godt som ophøre. Der skal i stedet udpeges en indehaver af forældremyndigheden.

Bemærkninger til udkastets enkelte bestemmelser.

Til § 1, nr. 1.

Til kapitel 2. Forældremyndighed.

Til § 6.

1. Bestemmelsen, der med sproglige ændringer svarer til myndighedslovens § 18, fastslår, at børn og unge under 18 år er under forældremyndighed, medmindre de har indgået ægteskab.

2. Arbejdsgruppen har overvejet at lade forældremyndigheden vedvare, til den unge fylder 18 år, uanset om denne indgår ægteskab. Et sådant forslag er lagt til grund for den norske børnelov. Også i den nye svenske lov vedvarer forældremyndigheden uanset den unges ægteskab, jfr. lovens § 2, stk. 1. Fordelene ved en sådan ordning ville være, at der blev sammenfald mellem forældremyndighedens og værgemålets varighed, idet værgemålet efter myndighedslovens § 1 vedvarer til det fyldte 18. år uanset indgåelse af ægteskab. En anden fordel ville være, at unge, der gifter sig, og unge, der flytter sammen uden at gifte sig, ville blive ligestillet i henseende til forældremyndighed.

Arbejdsgruppen har imidlertid ikke fundet det hensigtsmæssigt nu at udvide området for forældremyndigheden og har derfor ikke ment at burde stille et sådant forslag. Der synes ikke at være noget behov for, at gifte under 18 år skal være under forældremyndighed. Det kunne endvidere føre til unødige konflikter, at forældre skal have omsorg for og kunne træffe bestemmelse om personlige forhold for den, der er gift. De eventuelle ulemper, der er forbundet med, at ophørsreglerne for forældremyndighed og værgemål ikke er ens, er ikke af en sådan betydning, at de bør tillægges afgørende

vægt. Endelig er det kun en meget lille gruppe, der er omfattet af problemet, da kun et yderst begrænset antal får dispensation til at indgå ægteskab, før de fylder 18 år. Om værgemålet for denne gruppe henvises til bemærkningerne til udkastets § 29, stk. 1, 2. pkt.

Til § 7.

I bestemmelsen omhandles indholdet af forældremyndigheden.

1. Stk. 1 svarer med sproglige ændringer til myndighedslovens § 19, hvorefter forældremyndigheden medfører pligt til at sørge for barnets person og beføjelse til at træffe bestemmelse om dets personlige forhold.

Forældremyndighedens indehaver har således pligt til at drage omsorg for barnet, herunder sørge for, at det får tilstrækkelig mad og tøj, bolig og varme samt pleje og lægehjælp i sygdomstilfælde. Pligten til at sørge for, at disse behov opfyldes, er uafhængig af, om den, der har forældremyndigheden, også som forsørger skal afholde de udgifter, der er forbundet hermed. Omsorgspligten indebærer desuden pligt til at opdrage barnet, lære det at færdes mellem andre mennesker, sørge for, at det får almindelige kundskaber samt skolegang og uddannelse under tilbørligt hensyn til barnets evner og interesser.

Retten til at træffe bestemmelse om barnets personlige forhold medfører ret til at bestemme, hvorledes omsorgspligten skal udøves. Retten er indrømmet til varetagelse af barnets, og ikke forældrenes, interesser. Forældremyndighedens indehaver har i kraft heraf ret til at bestemme, hvordan barnet skal opdrages, herunder uddannes, hvor det skal opholde sig, hvilken mad og tøj det skal have o.s.v.

2. Arbejdsgruppen har drøftet, om der i selve lovteksten bør ske en uddybning og nærmere præcisering af indholdet af forældremyndigheden, især vedrørende de pligter, der påhviler forældremyndighedens indehaver, og de deraf flydende ret-

tigheder for barnet. I de andre nordiske lande indeholder de tilsvarende lovbestemmelser en noget mere omfattende beskrivelse af det generelle indhold af forasldremyndigheden, jfr. således den norske lovs § 30, den svenske lovs § 1 og § 2, stk. 2, samt den finske lovs § 1 og § 4, stk. 1. Forskellen i formuleringerne er dog ikke udtryk for, at der er nogen væsentlig forskel på det reelle indhold af forældremyndigheden.

Arbejdsgruppen har ikke fundet grundlag for i selve lovteksten at uddybe forældremyndighedens indhold. Det er vanskeligt i en lov at give en mere dækkende beskrivelse af, hvad forældremyndigheden medfører, og at fremhæve nogle forhold som værende mere væsentlige end andre. En opregning af, hvad barnet har krav på i forhold til indehaveren af forældremyndigheden, vil også kunne lede til modsætningsslutninger i forhold til det, der ikke er nævnt. Endelig vil en nærmere uddybning af barnets rettigheder og forældremyndighedsindehaverens ansvar få karakter af programerklæringer, idet sådanne rettigheder og pligter ikke vil kunne gennemtvinges. En mere udførlig beskrivelse skulle alene være begrundet i, at de ville give en bedre vejledning, og at de måske ville få en vis holdningspåvirkende effekt. Over for sådanne bestemmelser af mere pædagogisk karakter har arbejdsgruppen generelt indtaget det standpunkt, at de så vidt muligt bør undgås i lovteksten.

Arbejdsgruppen har herefter alene foreslået, at det i selve lovteksten præciseres, at retten til at træffe bestemmelse om barnets personlige forhold må ske ud fra barnets, og ikke forældrenes, interesse og behov,

3. Stk. 2 svarer med sproglige ændringer til den gældende lovs § 20. Forældrene kan efter bestemmelsen anvende barnets indtægter til dets underhold i passende omfang og under hensyntagen til deres og barnets stilling. Reglen har betydning bl.a. ved revisionen af de regnskaber, forældrene skal aflægge over, hvad barnets indtægter er anvendt til, jfr. værgebekendtgørelsens § 25. Bestemmelsen regulerer også forholdet

mellem forældrenes forsørgelsespligt og deres muligheder for at anvende barnets indtægter til dets eget underhold. Reglen gælder kun forældre og indeholder en begrænsning af deres forsørgelsespligt over for barnet. Den bør derfor i forbindelse med en revision af børnelovens kap. 2 om barnets forsørgelse overføres dertil. Foreløbig har arbejdsgruppen bibeholdt dens placering i myndighedsloven.

Til § 8.

Bestemmelsen omhandler grundreglerne om, hvem forældremyndigheden tilkommer.

1. Efter den gældende myndighedslovs § 21 har forældrene i forening forældremyndigheden over ægtebørn. Moderen har efter § 28, stk. 1, forældremyndigheden alene over børn uden for ægteskab, uanset om forældrene lever sammen.

2. Arbejdsgruppen har ikke fundet grundlag for at stille forslag om ændring af disse grundregler, jfr. de almindelige bemærkninger, pkt. 8.7.

Efter udkastets stk. 1 har forældre, der er gift med hinanden ved barnets fødsel, eller som senere indgår ægteskab, fælles forældremyndighed. Er forældrene separeret ved barnets fødsel, har moderen dog forældremyndigheden alene. Efter stk. 2 har moderen forældremyndigheden alene, hvis forældrene ikke er gift med hinanden.

3. Som nævnt i de almindelige bemærkninger, pkt. 6.3, har arbejdsgruppen i overensstemmelse med udviklingen bl.a. i de andre nordiske lande ønsket i lovteksten at begrænse anvendelsen af begreberne ægtebørn og børn uden for ægteskab. I stedet sondres i bestemmelsen mellem børn, hvis forældre er eller senere bliver gift med hinanden, og børn, hvis forældre ikke er gift med hinanden, er separeret eller skilt.

I forhold til gældende ret vil denne ændring kun betyde, at forældremyndigheden over børn, der avles under et ægte-

skab, men fødes efter en separation eller skilsmisse, automatisk tilfalder moderen alene. Efter den gældende myndighedslovs § 21, jfr. børnelovens § 2, har forældrene i disse tilfælde forældremyndigheden i forening, således at det under separations- eller skilsmissesagen skal afgøres, hvem forældremyndigheden over det ufødte barn skal tilkomme. Efter udkastet undgås det, at parterne eller retten skal tage stilling til forældremyndigheden under en separations- eller skilsmissesag, hvor kvinden er gravid. Ændringen vil i øvrigt stort set kun få formel betydning, da fædre i dag næppe kræver eller får forældremyndigheden over ufødte børn under en separations- eller skilsmissesag. Faderen vil i disse tilfælde være henvist til at anlægge særskilt sag efter § 14 om overførelse af forældremyndigheden til sig. Forældrene kan også aftale fælles forældremyndighed efter § 9. Genoptager separerede forældre samlivet, får de fælles forældremyndighed over barnet. Det samme gælder, hvis fraskilte forældre gifter sig påny.

4. I den gældende myndighedslovs § 29 findes en særregel om, at forældremyndigheden over adoptivbørn tilkommer adoptanten. Med hensyn til børn, der er adopteret af ægtefæller, såvel som mandens af hustruen adopterede ægtebørn og hustruens af manden adopterede børn, gælder samme regler som om ægtefællers fællesbørn.

Arbejdsgruppen foreslår denne bestemmelse ophævet som overflødig. I adoptionslovens § 16, stk. .1 og 2, bestemmes, at ved adoption indtræder samme retsforhold mellem adoptant og adoptivbarn som mellem forældre og deres ægtebarn. Samtidig bortfalder retsforholdet mellem adoptivbarnet og dets virkelige slægt. Såfremt en ægtefælle adopterer sin ægtefælles bcirn eller adoptivbarn, får barnet i forhold til ægtefællerne samme retsstilling, som om det var deres fællesbarn. Heraf **følger,** at de almindelige regler om forældremyndighed også gælder for adoptivbørn.

Til § 9.

Paragraffen, der er ny, åbner adgang for forældre, der ikke er gift med hinanden, til at aftale fælles forældremyndighed. Forældrene har ikke efter gældende ret en sådan mulighed, heller ikke selv om de bor sammen.

Om baggrunden for forslaget henvises til de almindelige bemærkninger, pkt. 8.

1. Udkastet indebærer, at forældrene får mulighed for at få fælles forældremyndighed i tilfælde, hvor de er enige. Vil moderen ikke indgå aftale med faderen herom, bevarer hun forældremyndigheden alene, jfr. § 8, stk. 2. Ønsker faderen at få forældremyndigheden mod moderens protest, må han anlægge sag om overførelse af forældremyndigheden efter § 14.

2. Efter udkastet er det en gyldighedsbetingelse, at aftalen godkendes af statsamtet. Aftalen godkendes, medmindre den strider mod, hvad der er bedst for barnet, jfr. de almindelige bemærkninger, pkt. 8.7.1.

Ved en ændring af børneloven i 1982, jfr. lov nr. 223 af 26. maj 1982, overførtes politiets opgaver i forbindelse med faderskabssager til statsamterne. Efter børnelovens § 11, stk. 1, i den nye affattelse anses faderskabet for fastslået, såfremt den opgivne fader under personligt møde for et statsamt anerkender faderskabet. Faderen vil som hovedregel blive tilsagt med henblik herpå, jfr. bekendtgørelse nr. 503 af 15. september 1982 om behandling af faderskabssager m.v. En aftale om fælles forældremyndighed vil kunne indgås under dette møde. Aftalen kan således indgås, også før barnet er født. Arbejdsgruppen forudsætter, at der i forbindelse med indkaldelsen af faderen gives en orientering om aftaleadgangen, og om, at moderen kan møde op sammen med faderen, såfremt de ønsker at indgå en aftale om fælles forældremyndighed. På denne måde undgår faderen at skulle møde endnu en gang, og der vil være indført en enkel og hensigtsmæssig

procedure. Henvises faderskabssagen til retten, f.eks. fordi den udpegede fader ikke giver møde i statsamtet trods tilsigelse herom, kan en aftale om fælles forældremyndighed ikke godkendes af retten. Anerkendes faderskabet for retten, må forældrene henvises til statsamtet,, hvis de ønsker fælles forældremyndighed.

3. Det er ikke nogen betingelse for at kunne aftale fælles forældremyndighed, at forældrene bor sammen, jfr. de almindelige bemærkninger, pkt. 8.7.2.

4. Ved statsamtets godkendelse og den skrivelse, der vil blive sendt til forældrene herom, vil der ske den nødvendige offentlige registrering af den ændrede retstilstand, ligesom forældrene vil få den nødvendige legitimation.

Der sker ikke i dag nogen registrering i det centrale personregister af separationer eller af forældremyndighedsafgørelser, f.eks. efter den gældende myndighedslovs § 24, stk. 1, § 26, § 28, stk. 4, eller § 30. Arbejdsgruppen har ikke taget stilling til, om der i stedet bør sendes en genpart af afgørelsen om fælles forældremyndighed til f.eks. skolemyndigheder, forvaltningsafdelinger og andre myndigheder. Dette spørgsmål har sammenhæng med anden konsekvenslovgivning som følge af eventuel indførelse af adgang til fælles forældremyndighed, som er omtalt under de almindelige bemærkninger, pkt. 8.11. Det må tillige overvejes i bredere Scimmenhæng med udarbejdelsen af administrative forskrifter med hjemmel i udkastets § 28.

5. Kun forældre kan som udgangspunkt aftale fælles forældremyndighed. Har en af forældrene forældremyndigheden alene, og er denne gift eller lever sammen med en anden, kan disse to ikke indgå aftale om fælles forældremyndighed. I visse særlige tilfælde vil det dog være muligt også for andre end forældre at indgå aftale om fælles forældremyndighed. Er forældremyndigheden f.eks. overført til et ægtepar i forening, og ønsker disse, efter at forældremyndigheden er tillagt en af dem ved skilsmisse, at have fælles forældremyndighed, vil dette være muligt, jfr. § 9 analogt.

6. § 9 vil kunne anvendes til at genindføre fælles forældremyndighed for forældre i tilfælde, hvor forældremyndigheden i en periode kun har tilkommet den ene, f.eks. efter separation eller skilsmisse. Separerede forældre, der retligt stadig er gift med hinanden, og som ønsker at blive boende hver for sig, bør også kunne indgå aftale om fælles forældremyndighed. Det er ikke fundet nødvendigt at præcisere dette i selve lovreglen, der derfor må anvendes analogt. Ved aftaler om genindførelse af fælles forældremyndighed må statsamtet i særlig grad være opmærksom på, om aftalen er udtryk for reel enighed. Hyppige forandringer i forældrenes ønske om, hvem forældremyndigheden skal tilkomme, kan betyde, at dette ikke er tilfældet, hvorfor aftalen vil kunne nægtes godkendelse som stridende mod, hvad der er bedst for barnet.

7. Ophævelse af aftalen om fælles forældremyndighed kan ske, blot en af forældrene kræver det, jfr. § 10. Det er dog en forudsætning, at forældrene ikke lever sammen, eller at en af dem agter at ophæve samlivet, jfr. de almindelige bemærkninger, pkt. 8.7.3. og bemærkningerne til § 10.

Dør den ene af forældrene, vil forældremyndigheden forblive hos den anden alene, hvis barnet bor hos den efterlevende, jfr. § 15, stk. 1, og bemærkningerne hertil.

Til § 10.

Bestemmelsen omhandler muligheden for at bringe den fælles forældremyndighed til ophør, når forældrene ikke lever sammen eller agter at ophæve deres samliv. Den gælder, hvad enten den fælles forældremyndighed følger af udkastets § 8, stk. 1, om gifte forældre eller er opstået i kraft af en aftale mellem ugifte, separerede eller skilte forældre efter § 9 eller § 11, stk. 2. § 10 omfatter således alle forældre, uanset om de er eller har været gift eller er ugifte. For ægtefæller suppleres reglen af § 11, hvorefter den fælles forældremyndighed ved separation eller skilsmisse kan bringes til ophør.

1. Efter den gældende myndighedslovs § 24, stk. 1, om tilfælde, hvor samlivet mellem gifte forældre er ophævet, træffer statsamtet, såfremt nogen af forældrene begærer det, afgørelse om, hvem forældremyndigheden skal tilkomme. Er forældrene enige, træffes afgørelsen i overensstemmelse med deres ønsker, medmindre dette strider mod børnenes tarv. T sidstnævnte tilfælde, eller hvis forældrene ikke er enige, afgøres spørgsmålet efter, hvad der findes rimeligt under særligt hensyn til børnenes tarv.

2. Efter udkastets § 10 opretholdes muligheden for, at enhver af gifte forældre i tilfælde af samlivsophævelse kan kræve den fælles forældremyndighed bragt til ophør. Som efter gældende ret bevirker samlivsophævelse ikke nødvendigvis nogen ændring i den fælles forældremyndighed.

3. For forældre, der ikke er gift med hinanden, eller som er separeret eller skilt, er der som følge af disse gruppers mulighed for at aftale fælles forældremyndighed efter § 9 og § 11, stk. 2, behov for regler om, hvorledes den fælles forældremyndighed senere kan bringes til ophør. Efter § 10 kan dette ske på samme måde som for gifte forældre. Arbejdsgruppen har således ikke fundet grundlag for at foreslå, at ugifte forældre skal kunne kræve en fælles forældremyndighed bragt til ophør under et eventuelt samliv, jfr. de almindelige bemærkninger, pkt. 8.7.3. Det er en forudsætning, at samlivet er eller agtes ophævet. Det er herved lagt til grund, at samlivet normalt vil blive ophævet, hvis der er opstået så store stridigheder mellem forældrene, at en af dem ønsker den fælles forældremyndighed ophævet. Der er endvidere taget hensyn til, at gifte forældre ikke efter gældende ret har mulighed for at kræve den fælles forældremyndighed bragt til ophør under et bestående samliv, og at der i praksis ikke har vist sig behov herfor. Der vil formentlig heller ikke for ugifte være noget praktisk behov herfor. Reglerne om børn af gifte og ugifte forældre bliver således ens. En adgang til at kræve ophør af den fælles forældremyndighed under et bestående samliv kan desuden frygtes at ska-

be usikkerhed i parternes indbyrdes forhold og i forholdet til barnet. Endelig vil det kunne være vanskeligt at skulle afgøre, hvem forældremyndigheden skal tillægges, når forældrene fortsætter samlivet, og dermed begge skal omgås barnet til daglig.

4. Det er efter den gældende bestemmelse i § 24, stk. 1, tvivlsomt, hvorvidt der kan træffes afgørelse om forældremyndigheden, inden gifte forældre er flyttet fra hinanden. Efter arbejdsgruppens opfattelse kan der være behov for en sådan afgørelse, før samlivsophævelsen realiseres. Mange forældre ønsker ikke at forlade hjemmet og børnene, før der er truffet en afgørelse om forældremyndigheden, idet de frygter, at det vil stille dem dårligere i henseende til at få tillagt forældremyndigheden. Ifølge udkastets § 10, stk. 1, kan enhver af forældrene således kræve, at den fælles forældremyndighed skal ophøre, hvis en af den agter at ophæve samlivet.

Oplyser forældrene i enighed, at de vil flytte fra hinanden, behøver statsamtet ikke foranstalte yderligere undersøgelser. Der er således en vis mulighed for, at forældrene ved at afgive urigtige oplysninger over for statsamtet kan omgå udkastets bestemmelser, hvorefter den fælles forældremyndighed ikke kan ophæves for samboende forældre. Spørgsmålet er imidlertid upraktisk. For gifte forældre vil der ikke være nogen realitet i en afgørelse efter § 10, hvis de alligevel ikke ophæver samlivet, idet den fælles forældremyndighed uden videre genindtræder, jfr. udkastets § 12. Ved at foregive at ville ophæve samlivet kan ugifte samlevende forældre opnå at få den fælles forældremyndighed ophævet. Spørgsmålet er imidlertid yderst upraktisk, hvorfor der efter arbejdsgruppens opfattelse ikke er grund til at lovgive herom.

5. Er forældrene enige om, hvem forældremyndigheden skal tilkomme alene efter samlivsophævelsen, kan de ifølge udkastets § 10, stk. 2, med statsamtets godkendelse indgå aftale herom. Godkendelseskriteriet er bortset fra sproglige ændringer i overensstemmelse med den gældende myndighedslovs

§ 24, stk. 1, hvorefter forældrenes enighed skal respekteres, medmindre aftalen strider mod, hvad der er bedst for barnet. Ordningen forventes fortsat kun sjældent at ville medføre, at godkendelse nægtes.

6. Efter udkastets § 10, stk. 3, træffes afgørelsen i tilfælde af uenighed mellem forældrene af retten. Det samme gælder, hvis statsamtet har nægtet at godkende forældrenes aftale. Efter den gældende myndighedslovs § 24, stk. 1, kan statsamtet træffe afgørelse, også hvis der er uenighed mellem forældrene. Der henvises til de almindelige bemærkninger, pkt. 14.1, om domstolsbehandling af alle forældremyndighedssager, hvori der er uenighed mellem forældrene.

En overførelse af kompetencen til retten af disse sager vil bl.a. imødekomme den kritik, der har været mod, at statsamtet viser stor tilbageholdenhed med at træffe afgørelse, hvis retssag om separation eller skilsmisse er umiddelbart forestående. Statsamternes holdning er begrundet i ønsket om ikke at foregribe rettens afgørelse. Efter udkastets § 10 er det muligt at få rettens afgørelse af forældremyndighedsspørgsmålet, også selv om der ikke anlægges separations- eller skilsmissesag. Under en sådan sag vil der kunne træffes midlertidig afgørelse om forældremyndigheden efter § 18. Behovet for afgørelser om forældremyndigheden vil herefter formentlig være dækket.

Af § 11 følger, at en sag efter § 10 må udsættes, dersom der, inden dom er afsagt eller aftale indgået, anlægges retssag om separation eller skilsmisse. Anlægges separations- eller skilsmissesag ved samme ret, hvor sagen efter § 10 verserer, gør det dog ikke så stor forskel, idet retten kan forene de to sager. De undersøgelser m.v., der måtte være sat i gang, kan da fortsætte under ægteskabssagen, så forsinkelser undgås. Det kan tænkes, at ægteskabssag anlægges ved en anden byret. Der er da ikke adgang til at henvise en § 10-sag til den ret, der behandler ægteskabssagen, selv om det kunne være hensigtsmæssigt. I stedet må byretten, der behandler ægteskabssagen, i medfør af retsplejelovens

§ 450, stk. 2, kunne bestemme, at en iværksat undersøgelse fortsætter, hvorefter § 10-sagen udsættes på ægteskabssagens afgørelse, jfr. retsplejelovens § 345. Ved at udsætte sagen efter § 10 på ægteskabssagens udfald i stedet for straks at hæve den, opnås et par fordele. Skulle ægteskabssagen ikke blive gennemført, kan § 10-sagen fortsætte. En midlertidig afgørelse efter udkastets § 18, afsagt under § 10-sag, vil ikke bortfalde, men fortsat have gyldighed. Efter en endelig separations- eller skilsmissedom vil § 10-sagen bortfalde.

7. Kriteriet for rettens afgørelse af de sager, hvor der er uenighed mellem forældrene, eller hvor statsamtet har nægtet at godkende deres aftale, er, at afgørelsen træffes under særligt hensyn til, hvad der er bedst for barnet. Om ændringen af dette kriterium i forhold til det gældende henvises til de almindelige bemærkninger, pkt. 6.5. og 10.2. Forældremyndigheden skal tillægges den ene af forældrene. Retten kan således ikke mod den enes ønske beslutte, at forældrene fortsat skal have fælles forældremyndighed. Bliver forældrene under sagen enige om at fortsætte med fælles forældremyndighed, hæves sagen. Der er ikke i denne situation noget behov for, at parterne med rettens godkendelse kan aftale fortsat at have fælles forældremyndighed.

Som efter gældende ret kan retten ikke tillægge en tredjemand forældremyndigheden. Er begge forældrene uegnede, må forældremyndigheden tillægges den mindst uegnede, og de sociale myndigheder må, hvis det er påkrævet, gribe ind efter reglerne i bistandsloven.

8. Genoptages samlivet mellem forældrene, efter at der er truffet bestemmelse om ophør af den fælles forældremyndighed, bortfalder afgørelsen, hvis det drejer sig om gifte, herunder separerede. For andre forældre må der gås frem efter udkastets § 9, såfremt der påny ønskes fælles forældremyndighed. Der henvises til § 12.

Til § 11.

Bestemmelsen omhandler aftale eller afgørelse om forældremyndigheden ved separation eller skilsmisse.

1. Efter den gældende ægteskabslovs § 46, jfr. myndighedslovens § 24, stk. 2, skal der i forbindelse med separation eller skilsmisse træffes bestemmelse om, hvem forældremyndigheden over børnene skal tilkomme. Der er ikke mulighed for at aftale, at forældrene fortsat skal have fælles forældremyndighed. Spørgsmålet om fordelingen kan ikke udskydes til senere, selv om ingen af forældrene ønsker spørgsmålet afgjort under separations- eller skilsmissesagen.

Er forældrene enige om, hvem forældremyndigheden skal tilkomme, træffes afgørelsen af retten i overensstemmelse med deres ønsker, medmindre dette strider mod barnets tarv. I sidstnævnte tilfælde, eller hvis forældrene ikke er enige, afgøres spørgsmålet af retten efter, hvad der findes rimeligt under hensyn til barnets tarv. Der henvises til ægteskabslovens § 47.

Ifølge ægteskabslovens § 42 gives separation eller skilsmisse ved dom eller bevilling. Bevilling kan kun meddeles, hvis ægtefællerne er enige om en række vilkår, bl.a. om forældremyndighedsspørgsmålet.

2. Efter udkastets § 11, stk. 1, opretholdes som udgangspunkt den gældende ordning, hvorefter der ved separation eller skilsmisse skal tages stilling til forældremyndigheden. Arbejdsgruppen har på linje med ægteskabsudvalget i betænkning 4, side 23-24, ikke fundet grundlag for at foreslå, at der ved separation eller skilsmisse kun skal tages stilling til spørgsmålet, hvis en af forældrene begærer det. En sådan ordning er netop indført i Sverige, jfr., den seneste svenske lovs § 3, stk. 2. Også i Norge tages kun stilling til forældremyndigheden efter påstand fra en af forældrene. Virkningen af et sådant forslag ville være, at den fælles forældre-

myndighed efter § 8, stk. 1, fortsatte, indtil en af parterne ønskede den bragt til ophør. Arbejdsgruppen har ment det hensigtsmæssigt, at spørgsmålet bringes frem og afklares under sagen. Det indebærer, at forældrene bliver nødt til at overveje spørgsmålet, når de alligevel skal rette henvendelse til statsamtet eller anlægge sag, og at de kan få den nødvendige vejledning.

3. Som undtagelse fra dette udgangspunkt foreslås, at der ikke skal tages stilling til forældremyndighedsspørgsmålet, hvij3 der allerede tidligere er indgået aftale eller truffet afgørelse herom, som fortsat har gyldighed. Det er således alene i tilfælde, hvor forældremyndigheden tilkommer forældrene i forening efter loven, jfr. udkastets § 8, stk. 1, at spørgsmålet skal tages op ved separationen eller skilsmissen, eller hvis der blot er truffet en midlertidig afgørelse om, hvem forældremyndigheden skal tilkomme, jfr. udkastets §§ 18 og 19.

Efter ægteskabslovens § 45 gælder vilkår om forældremyndigheden, der er fastsat ved dom til separation, afsagt her i landet, også for tiden efter en skilsmisse opnået på grundlag af separationen, jfr. ægteskabslovens § 32. § 45 gælder ikke, hvis skilsmissen meddeles på andet grundlag, f.eks. utroskab i separationstiden. I domstolspraksis anvendes også i sidstnævnte tilfælde grundsynspunkterne om ændring af forældremyndighedsafgørelser, hvis der ønskes en anden afgørelse end den, der blev truffet i separationsdommen. Tages spørgsmålet om forældremyndigheden op igen ved skilsmissen, må det således ske under henvisning til kriterierne i ægteskabslovens § 48, se herom nedenfor under udkastets § 17.

Drejer det sig om forældremyndighedsaftaler indgået i forbindelse med en separation, afhænger det af aftalens indhold, om den skal gælde efter en eventuel skilsmisse. Aftaler, der er begrænset til separationstiden, anvendes i et vist omfang. Andre betingelser, herunder tidsbegrænsning af aftalerne, kan efter gældende praksis ikke godkendes. Ønskes

skilsmisse på andet grundlag end separationen, skal forældremyndighedsspørgsmålet i princippet også tages op igen til helt ny vurdering.

Endelig bemærkes, at en forældremyndighedsaftale eller -afgørelse under samlivsophævelse, jfr., den gældende myndighedslov § 24, stk. 1, ikke har betydning under en senere separations- eller skilsmissesag.

I betænkning 4, side 30, har ægteskabsudvalget foreslået, at § 45 skal udvides til også at omfatte aftaler, dog således at ægtefællerne kan erklære, at aftalen kun skal gælde i separationstiden.

Arbejdsgruppens udkast til stk. 1 skal sikre den størst mulige stabilitet omkring en aftale eller afgørelse af forældremyndighedsspørgsmålet. Det er vigtigt, at forældrene kan indrette sig i tillid til og barnet falde til ro med, at den trufne beslutning normalt ikke kan ændres. Forslaget har også sammenhæng med, at alle forældremyndighedstvister i fremtiden skal behandles af domstolene. Udkastet indebærer en begrænsning af området for ægteskabslovens § 45, der fremtidig ikke skal gælde for forældremyndighedsspørgsmålet, hvilket også må ses i lyset af, at forældremyndighedsreglerne overføres til myndighedsloven. Endvidere betyder udkastet, at forældremyndighedsaftaler, der er begrænset til at gælde alene for separationstiden, ikke lamgere kan godkendes. Dette må forventes præciseret i de administrative bestemmelser, der skal udstedes i medfør af udkastets § 28.

Stk. 1 omfatter tilfælde, hvor der i forbindelse med eller efter en samlivsophævelse er indgået en aftale eller truffet en afgørelse om, at den ene af forældrene skal have forældremyndigheden alene, jfr. udkastets § 10. Der skal da ikke ved en efterfølgende separation eller skilsmisse tages stilling til forældremyndigheden. Er der ved en separation i medfør af udkastets § 11, stk. 2-3, indgået aftale om fælles forældremyndighed eller indgået aftale eller truffet afgørelse om, at forældremyndigheden skal tilkomme den ene alene, skal

der heller ikke ved en senere skilsmisse tages stilling til spørgsmålet, uanset på hvilket grundlag skilsmissen meddeles. Forudsætningen er, at afgørelsen eller aftalen ikke er bortfaldet efter udkastets § 12 som følge af genoptagelse af samlivet. Er der taget stilling til forældremyndigheden ved en udenlandsk dom, vil forældremyndigheden skulle tages op, hvis den udenlandske afgørelse ikke anerkendes. Selv om spørgsmålet ikke skal behandles, bør den tidligere aftale eller afgørelse af ordensmaessige grunde nævnes i dommen eller bevillingen.

Ønskes der i de nævnte tilfælde en ændret forældremyndighedsfordeling, må der i tilslutning til separations- eller skilsmissesagen eller under en særskilt sag indgås en forældremyndighedsaftale mellem forældrene efter udkastets § 9 eller § 13 eller kræves overførelse af forældremyndigheden efter udkastets § 17. Er der indgået aftale efter § 11, stk. 2, om fælles forældremyndighed, kan den søges opløst efter § 10.

4. Kompetencefordelingen mellem statsamterne og domstolene videreføres efter udkastets stk. 2-3 uændret. Er forældrene enige om forældremyndighedsspørgsmålet, og er betingelserne for at få separation eller skilsmisse ved bevilling i øvrigt opfyldt, godkendes forældrenes aftale om forældremyndigheden af statsamtet. Er betingelserne ikke opfyldt, tilkommer kompetencen retten. Er forældrene enige om forældremyndigheden, men uenige om andre vilkår, godkender retten aftalen om forældremyndigheden efter samme kriterier som statsamtet, således at aftalen lægges til grund for dommen og dens konklusion. Er forældrene uenige om forældremyndigheden, skal retten træffe afgørelse om, hvem af forældrene forældremyndigheden skal tilkomme. Afgørelsen træffes under særligt hensyn til, hvad der er bedst for barnet. Retten kan ikke beslutte, at forældrene fortsat skal have fælles forældremyndighed.

5. Efter gældende ret er der som nævnt ikke mulighed for, at forældrene i forbindelse med separation og skilsmisse kan aftale, at de fortsat skal have fælles forældremyndig-

heja. Ved udkastets stk. 2 åbnes mulighed herfor. Om baggrunden for dette forslag henvises til de almindelige bemærkninger, pkt. 8.

Den fælles forældremyndighed fortsætter som nævnt ovenfor under pkt. 2 ikke automatisk efter separation eller skilsmisse og kan aldrig påtvinges en ellei: begge forældre. Fælles forældremyndighed kan kun forekomme, hvis forældrene er enige herom.

Som ved fælles forældremyndighed for ugifte skal aftaler herom efter udkastet godkendes. Der henvises til de almindelige bemærkninger, pkt. 8.7.1. og 8.8., og til bemærkningerne til § 9. Et krav om godkendelse i modsætning til en ren registrering af aftalen indebærer, at parterne i forbindelse med godkendelsen kan vejledes om retsvirkningerne heraf, og en kontrol med, at der foreligger en reel enighed mellem forældrene om forældremyndighedsspørgsmålet. Vejledningen og kontrollen vil ved separation eller skilsmisse ske i tilslutning til den vilkårsforhandling, statsamtet efter ægteskabslovens § 44 skal afholde mellem parterne, før der meddeles bevilling. Behandles sagen i retten, vil vejledningen blive givet under domsforhandlingen. Godkendelse vil da normalt ske i den form, at aftalen om fælles forældremyndighed medtages i domskonklusionen, idet der i præmisserne henvises til ordningen, parterne er enige om, og som findes at kunne lægges til grund.

Kriteriet for godkendelse af forældrenes aftale om fælles forældremyndighed er, at den skal meddeles, medmindre aftalen strider mod, hvad der er bedst for barnet. Dette svarer til kriteriet i ægteskabslovens § 47. Adgangen til at tilsidesætte forældrenes enighed vil antagelig kun blive anvendt i sjældne undtagelsestilfælde.

Bliver forældrene senere uenige om forhold vedrørende barnet, kan enhver af dem kræve, at den fælles forældremyndighed skal ophøre, jfr. § 10.

6. Ønsker forældrene ved separation eller skilsmisse ikke at fortsætte med fælles forældremyndighed, kan de som hidtil enten indgå aftale om, hvem af dem der for fremtiden skal have forældremyndigheden alene, eller kræve rettens afgørelse herom. Efter udkastets stk. 2 skal forældrenes aftale godkendes, medmindre aftalen strider mod, hvad der er bedst for barnet. Dette kriterium er det samme, som efter udkastet skal gælde for andre aftaler mellem forældrene om forældremyndigheden. Det svarer til det gældende kriterium efter ægteskabslovens § 47.

Kriteriet for rettens afgørelse i tilfælde af uenighed, eller hvis godkendelse af forældrenes aftale er nægtet, er ifølge udkastets stk. 3, at den skal træffes under særligt hensyn til, hvad der er bedst for barnet. Kriteriet er nærmere omtalt i de almindelige bemærkninger, pkt. 6.5. og 10.2.

§ 11, der efter sin ordlyd kun gælder for forældre, må anvendes analogt i tilfælde af skilsmisse mellem ægtefæller, der ikke er barnets forældre. Dette kan f.eks. være tilfældet, hvor forældremyndigheden er overført ved en godkendt aftale efter udkastets § 13 eller efter forældremyndighedsindehaverens død, jfr. udkastets § 15.

7. Ægteskabsudvalget gik i betænkning 4, side 24-25, ind for, at forældremyndigheden i forbindelse med separation eller skilsmisse skal kunne tillægges en anden person end en af forældrene, hvis de er enige herom. Efter arbejdsgruppens opfattelse må en sådan mulighed forventes anvendt i et forsvindende lille antal tilfælde, og de praktiske vanskeligheder ved den gældende ordning synes ikke store. Arbejdsgruppen har derfor ikke fundet grundlag for at foreslå en sådan mulighed indført. Er forældrene enige om, at forældremyndigheden skal tilkomme en anden, kan de blot inden separations- eller skilsmissesagens afslutning indgå aftale om overførelse af forældremyndigheden med statsamtets godkendelse efter udkastets § 13. Spørgsmålet udgår herefter af ægteskabssagen.

Til § 12.

§ 12, der er ny, omhandler retsvirkningerne af, at forældre fortsætter eller genoptager samlivet, efter at den fælles forældremyndighed er ophævet. Reglen svarer til, hvad der allerede er gældende ret, og er navnlig medtaget som vejledning for forældrene og for at fjerne eventuelle uklarheder.

1. Efter udkastet genindtræder den fælles forældremyndighed, hvis gifte, herunder separerede, forældre genoptager eller fortsætter samlivet, efter at der er truffet aftale eller afgørelse om ophævelse af den fælles forældremyndighed efter § 10 eller § 11. For separerede ægtefæller følger det samme af ægteskabslovens § 31, hvorefter separationens virkninger bortfalder for fremtiden, hvis ægtefæller, som er blevet separeret, genoptager samlivet. For gifte forældre er bestemmelsen et udslag af, at eventuelle bestemmelser truffet i forbindelse med en samlivsophævelse normalt bortfalder ved genoptagelse af samlivet. Er den fælles forældremyndighed allerede bragt til ophør ved en samlivsophævelse, og forældrene senere bliver separerede, genindtræder den fælles forældremyndighed, hvis de separerede ægtefæller senere flytter sammen, selv om ophævelsen af den fælles forældremyndighed ikke direkte er en virkning af separationen.

Fortsætter ægtefæller midlertidigt samlivet af praktiske grunde, f.eks. på grund af boligproblemer, vil spørgsmålet om, hvorvidt aftalen eller afgørelsen om ophør af den fælles forældremyndighed er bortfaldet, skulle bedømmes efter tilsvarende retningslinier, som følges ved afgørelsen af, om en separation er bortfaldet, jfr. ægteskabslovens § 31. Det samme gælder, hvis samlivet midlertidigt forsøges genoptaget.

2. For forældre, der er skilt, gælder generelt, at de må gifte sig igen, hvis de ønsker retsvirkningerne af ægteskabet genindført. Dette princip gælder ifølge udkastet også for fælles forældremyndighed. Forældrene må enten gifte sig

igen eller indgå aftale efter § 9, hvis de ønsker på ny at få fælles forældremyndighed. Ellers står den fordeling, som skete ved den tidligere aftale eller afgørelse, ved magt, uanset at forældrene flytter sammen igen.

3. For ugifte forældre har arbejdsgruppen drøftet muligheden for at lade den fælles forældremyndighed genindtræde uden videre, hvis de fortsætter eller genoptager samlivet. Mange ugifte forældre vil sikkert tro, at de automatisk får fælles forældremyndighed i disse tilfælde. Arbejdsgruppen har fundet det betænkeligt at indføre en sådan regel. Ugifte forældre, der ophæver samlivet, er retligt i forhold til hinanden at sammenligne med fraskilte forældre, idet der ikke som ved en separation er mulighed for nogen betænkningstid eller overgangsperiode. Retsstillingen for ugifte og fraskilte forældre bør derfor være den samme. Forældrene må i forbindelse med aftalen eller afgørelsen om ophævelsen af den fælles forældremyndighed vejledes om retsstillingen, således at eventuelle misforståelser undgås. Regler om vejledningen må forventes at indgå i de administrative bestemmelser, der vil blive udfærdiget med hjemmel i udkastets § 28.

Til § 13.

Bestemmelsen handler om muligheden for ved aftale at overføre forældremyndigheden fra indehaveren af forældremyndigheden til den anden af forældrene, der ikke har forældremyndigheden, eller til andre, herunder et ægtepar i forening.

1. Efter den gældende myndighedslovs § 30 kan overførelse af forældremyndighed ved aftale til andre end en offentlig myndighed kun ske med statsamtets godkendelse, som alene må meddeles, når det må antages at være til barnets tarv. Reglen anvendes i praksis som oftest til en ændring af den aftale eller afgørelse, der er truffet ved separationen eller skilsmissen om fordelingen af forældremyndigheden. Den anvendes også ved aftaler mellem ugifte forældre om overførelse af forældremyndigheden til faderen, herunder medens samlivet består. Endelig kan den anvendes til overførelse af forældremyndigheden til andre, f.eks. plejeforældre eller slægtninge. I praksis anvendes bestemmelsen stort set

kun på aftaler om overførelse af forældremyndigheden fra den ene til den anden af forældrene, jfr. oplysningerne i arbejdsgruppens undersøgelse refereret i bilag 5.

2. Efter udkastets § 13 bevares muligheden for at overføre forældremyndigheden ved aftale godkendt af statsamtet. Aftalen skal ifølge udkastet godkendes, medmindre den strider mod, hvad der er bedst for barnet. Godkendelse er som efter gældende ret en gyldighedsbetingelse.

Det foreslåede godkendelseskriterium svarer til det, som ifølge lovudkastet i øvrigt skal gælde for aftaler mellem forældrene indbyrdes. På baggrund af det begrænsede antal sager, der er efter den gældende § 30 om overførelse af forældremyndigheden til tredjemand, jfr. bilag 5, har arbejdsgruppen valgt godkendelseskriteriet ud fra, at det typisk vil vedrøre aftaler mellem forældrene indbyrdes. Om en aftale strider mod, hvad der er bedst for barnet, må naturligvis vurderes konkret, og i denne vurdering vil også indgå, om forældremyndigheden overføres til en af forældrene eller til en tredjemand.

3. I forholdet mellem forældrene indbyrdes kan bestemmelsen fortsat anvendes til at overføre forældremyndigheden fra den ugifte moder til faderen, men det må forventes, at sådanne aftaler vil blive sjældnere, da forældrene nu kan aftale fælles forældremyndighed efter § 9. Reglen vil herefter formentlig typisk blive anvendt til at ændre den fordeling af forældremyndigheden, der skete ved samlivsophævelsen, separationen eller skilsmissen, jfr. §§ 10-11.

§ 13 kan ikke anvendes til at indføre eller opløse fælles forældremyndighed. Dette må ske efter §§ 9-11.

Det er ikke efter udkastet muligt, medens begge forældre lever, at overføre forældremyndigheden til en af dem og dennes ægtefælle i forening. Ønsker de, at ægtefællen skal blive medindehaver af forældremyndigheden, må der ansøges om stedbarnsadoption.

4. Sker der overførelse af forældremyndigheden til andre end de biologiske forældre, vil det typisk være til plejeforældre eller slægtninge. Selv om forældrene ikke magter at have barnet boende, kan de ønske at bevare visse retlige relationer i forhold til barnet. De vil derfor ikke bortadoptere barnet, da en adoption medfører et fuldstændigt familieskifte. På den anden side kan det være utilfredsstillende for plejeforældrene, at der blot etableres et plejeforhold, idet forældrene i så fald bevarer alle retlige relationer til barnet. En overførelse af forældremyndigheden kan være en sådan mellemform, som kan accepteres af både forældrene og plejeforældrene. Bortset fra de rettigheder og pligter, der følger af forældremyndighed, bevarer de biologiske forældre alle øvrige retlige relationer i forhold til barnet, herunder samværsretten og arveretten. Plejeforældrene kan også have et ønske om at undgå adoption, idet de derved overtager forsørgelsespligten. Ved etablering af plejeforhold, uden at forældremyndigheden overføres, skal plejefamilien have en plejetilladelse fra det sociale udvalg, jfr. bistandslovens § 65. Plejetilladelse kan kun udstedes, når det efter en undersøgelse af familieplejen må antages, at opholdet vil være til gavn for barnet, jfr. nærmere nedenfor under pkt. 10.

Når den gældende lovs § 30 er blevet anvendt i forhold til andre end de biologiske forældre, har den typisk tjent som erstatning for adoption. På trods af den ringe anvendelse i forhold til tredjemand, er det arbejdsgruppens opfattelse, at der i sådanne tilfælde, hvor adoption ønskes undgået, stadig er behov for reglen.

Overførelse kan efter udkastet ske til et ægtepar i forening, når blot ingen af dem er biologiske forældre til barnet.

Er forældremyndigheden overført til et ægtepar i forening, vil en række af udkastets øvrige bestemmelser skulle anvendes analogt f.eks. i tilfælde af disses samlivsophævelse (§ 10), separation eller skilsmisse (§ 11) eller død (§ 15).

Det vil endvidere være muligt at fastsætte samværsret i medfør af udkastets § 23 analogt.

5. Er der to indehavere af forældremyndigheden, skal begge deltage i aftalen. Er den ene af eller begge forældrene uden del i forældremyndigheden, skal der som hidtil indhentes en erklæring fra denne eller disse. Der henvises til udkastets § 27.

6. I forhold til den gældende myndighedslovs § 30 er regler om overførelse af forældremyndigheden til en offentlig myndighed "eller en af de med offentlig anerkendelse virkende foreninger for børneforsorg" udeladt, da muligheden herfor forlængst må anses for ophørt.

7. Ydes vederlag i forbindelse med overførelsen af forældremyndigheden, bør statsamtet som hidtil kun meddele godkendelse på betingelse af, at vederlaget helt eller delvis anvendes til bedste for barnet. Dette fremgår direkte af den gældende lovs § 30, stk. 1, 2. pkt. Det er ikke fundet nødvendigt at optage bestemmelse herom i lovteksen, da spørgsmålet er uden praktisk betydning. De biologiske forældres pligt til at forsørge barnet berøres ikke af en overførelse af forældremyndigheden.

8. Efter udkastets § 29 bliver den, eller dem, til hvem forældremyndigheden overføres, tillige værge for barnet.

9. Senere tvist om ændring af en godkendt aftale skal behandles efter udkastets § 17. Det er således retten, og ikke statsamtet, der er kompetent hertil.

10. I medfør af udkastets § 28 kan der fastsættes nærmere retningslinier for statsamternes behandling af disse sager. Det må herved tages i betragtning, at der ved etablering af plejeforhold, uden at forældremyndigheden overføres, kræves plejetilladelse, som kun må udstedes efter en undersøgelse af, om opholdet vil være til gavn for barnet.

Til § 14.

Bestemmelsen omhandler den ugifte faders mulighed for at få forældremyndigheden over sit barn mod moderens protest. Den supplerer således § 9, hvorefter faderen kan få fælles forældremyndighed med moderen ved en godkendt aftale med hende, og § 13, hvorefter han ved godkendt aftale med moderen kan få overført forældremyndigheden til sig.

1. Efter den gældende myndighedslovs § 28, stk. 2, kan forældremyndigheden over et barn uden for ægteskab ved dom tillægges faderen, såfremt det findes påkrævet under særligt hensyn til barnets tarv. Ved afgørelsen skal navnlig lægges vægt på faderens hidtidige forbindelse med barnet. Reglen blev indført ved lov nr. 244 af 8. juni 1978. Efter bemærkningerne til lovforslaget er betingelserne for overførelse til faderen snævre, navnlig for at undgå, at bestemmelsen misbruges til at rejse sager, som faderen ikke har en rimelig udsigt til at gennemføre, eventuelt for at chikanere moderen. Reglen tager først og fremmest sigte på tilfælde, hvor forældrene i en længere periode har levet sammen med barnet under ægteskabslignende forhold. Overførelse kan endvidere undtagelsesvis ske, hvis der på anden måde har været nær eller hyppig kontakt mellem faderen og barnet.

Ved reglens indførelse i 1978 blev den betegnet som en foreløbig løsning, idet spørgsmålet om, hvorvidt der burde indføres videregående adgang for faderen til at få forældremyndigheden, burde afvente den endelige revision af reglerne om den ugifte faders retsstilling. Ægteskabsudvalget fandt i betænkning 8 fra 1980, s. 59, ikke, at der for tiden burde foreslås ændringer i § 28, stk. 2. Udvalget mente ikke, at der var tilstrækkeligt grundlag for at vurdere kriterierne, før bestemmelsen havde virket i nogen tid, og før der forelå afgørelser også fra højesteret.

Landsretterne har siden reglens indførelse i 1978 afsagt flere domme om bestemmelsen. Vibeke Vindeløv har i Juristen 1980, s. 288-291, omtalt fire landsretsdomme og i Myndigheds-

lovskommentaren, 2. udg., s. 193-95, er der gengivet yderligere fire landsretsdomme.

Efter dommene er der stillet strenge krav for at overføre forældremyndigheden til faderen. Kravene adskiller sig ikke meget fra, hvad der kræves for senere at ændre en aftale eller afgørelse om forældremyndigheden truffet i forbindelse med separation eller skilsmisse, jfr. ægteskabslovens § 48, hvorefter der kun kan ske ændring, såfremt det på grund af væsentligt forandrede forhold findes påkrævet af hensyn til barnets tarv. Faderen har kun fået tillagt forældremyndigheden i sager, hvor moderen har været uegnet, eller hvor der har været et særligt nært forhold mellem faderen og barnet, medens kontakten til moderen har været mindre nær. Højesteret har endnu ikke taget stilling til en sag efter myndighedslovens § 28, stk. 2.

2. Også efter norsk og svensk ret kan en ugift fader få overført forældremyndigheden til sig ved dom mod moderens protest. Efter den norske lovs § 35, stk. 3, skal afgørelsen træffes efter, hvad der er bedst for barnet. Efter den svenske lovs § 6 skal retten på begæring overføre forældremyndigheden til den af forældrene, der ikke har del heri, hvis det er bedst for barnet.

3. I overensstemmelse med kommissoriet har arbejdsgruppen overvejet muligheden for at styrke den ugifte fadersretsstilling i forhold til sit barn ved en ændring af reglen i myndighedslovens § 28, stk. 2. Da der nu er forløbet nogle år siden bestemmelsens indførelse, har arbejdsgruppen drøftet spørgsmålet mere ubundet end ægteskabsudvalget.

Det er arbejdsgruppens opfattelse, at det nugældende kriterium bør lempes. Således som kriteriet er fortolket i retspraksis, er det som nævnt næsten lige så strengt som de betingelser, der stilles for at ændre en aftale eller afgørelse om forældremyndighedens fordeling efter separation eller skilsmisse, jfr. ægteskabslovens § 48, jfr. nærmere nedenfor under udkastets § 17. Det findes ikke rimeligt at behandle

de to situationer ens. I de sager, som udkastets § 14 omfatter, har moderen i kraft af loven forældremyndigheden alene, medens der i sager efter udkastets § 17 tidligere i forbindelse med samlivsophævelse, separation eller skilsmisse er truffet afgørelse eller indgået aftale om forældremyndigheden ud fra en individuel vurdering af, hvad der er bedst for barnet. Arbejdsgruppen mener endvidere, at risikoen for, at bestemmelsen misbruges til at rejse sager alene for at chikanere moderen, er ringe. Der er ikke holdepunkter for, at ugifte fædre i højere grad end andre anlægger retssager om forældremyndighed i chikanøs hensigt. Den gældende § 28, stk. 2, har kun givet anledning til et ringe antal sager. Et forøget sagsantal vil ikke nødvendigvis skyldes, at kriteriet lempes, men vil sikkert også ske under uændrede kriterier som følge af det ændrede samlivsmønster. Adgangen til at aftale fælles forældremyndighed efter § 9 må i øvrigt forventes at mindske antallet af sager efter bestemmelsen.

Der er dog en vis mulighed for, at en del samboende forældre af en eller anden grund ikke aftaler fælles forældremyndighed. I denne situation er fædre, der ønsker forældremyndigheden ved samlivets ophør, henvist til at påberåbe sig § 14. Hvis man ikke vil stille disse fædre, der er i samme faktiske situation som de fædre, der har indgået aftale med moderen om fælles forældremyndighed, meget ringere, end hvis aftale var indgået, må kriteriet i § 14 ikke afvige væsentligt fra kriteriet i § 10.

Resultatet af arbejdsgruppens drøftelser er blevet udkastets § 14, hvorefter en ugift fader i tilfælde, hvor der ikke er indgået aftale om fælles forældremyndighed, kan få forældremyndigheden overført til sig alene, hvis det er bedst for barnet. Ved afgørelsen tages hensyn til faderens hidtidige forbindelse med barnet.

I almindelighed vil det være en forudsætning for overførelse, at faderen gennem længere tid har boet sammen med barnet eller på anden måde har haft nær og hyppig kontakt med det. Har en fader efter rettens skøn haft en sådan forbin-

delse med barnet, at reglen kan anvendes, kan overførelse ske, hvis dette er bedst for barnet. Også i § .10, stk. 3, er det afgørende, hvad der er bedst for barnet. Det forhold, at der i § 14 er tale om overførelse af forældremyndigheden fra moderen til faderen, medens der i § 10, stk. 3, skal vælges mellem moderen og faderen, når deres hidtidige fælles forældremyndighed skal ophøre, vil dog betyde, at faderens muligheder for at få forældremyndigheden efter § 14 er mere begrænset. Dette er efter arbejdsgruppens opfattelse en rimelig konsekvens af, at moderen ifølge den legale hovedregel i udkastets § 8, stk. 2, har forældremyndigheden alene, og at forældrene ikke har aftalt fælles forældremyndighed. I sager efter udkastets § 14 skal faderen sandsynliggøre, at en overførelse af forældremyndigheden til ham alene vil være bedst for barnet. Kan han ikke det, vil moderen blive frifundet for hans påstand. Reglen betyder også, at moderen som hovedregel vil bevare forældremyndigheden alene, hvis forældrene er lige egnede til at have forældremyndigheden.

4. § 14 kan kun påberåbes i de tilfælde, hvor forældrene ikke har haft fælles forældremyndighed. Har den ugifte fader tidligere haft del i forældremyndigheden i kraft af en aftale efter udkastets § 9, må faderen kræve den afgørelse eller aftale, hvorefter moderen i henhold til § 10 fik forældremyndigheden alene, ændret efter § 17.

Der er ikke mulighed for, at parterne under en sag efter § 14 med rettens godkendelse kan indgå aftale om fælles forældremyndighed. Ønsker forældrene det, må sagen sættes i bero, hvorefter de med statsamtets godkendelse kan indgå i en sådan aftale efter udkastets § 9. Retten kan heller ikke bestemme, at forældremyndigheden ikke skal overføres, men at forældrene i stedet skal have fælles forældremyndighed.

Under sagen kan der træffes midlertidig bestemmelse om forældremyndigheden, jfr. udkastets § 13. Der er ikke efter gældende ret mulighed herfor. Der henvises til bemærkningerne til § 18.

Ændring af afgørelse efter § 14 sker efter § 17. Der er ikke adgang til på ny at anlægge sag efter bestemmelsen, jfr. udkastets § 17, stk. 2. Har faderen ikke fået medhold under en sag efter § 14, således at moderen er frifundet for faderens påstand om at få forældremyndigheden, er faderen henvist til at søge denne afgørelse ændret efter de strengere betingelser i § 17. Dette gælder dog kun, hvis der er truffet realitetsafgørelse i sagen, og ikke, hvis faderen har hævet sagen, eller den er blevet afvist af formalitetsgrunde.

5. Efter den gældende myndighedslovs § 28, stk. 3, kan statsamtet i tilfælde, hvor moderen har givet samtykke til, at barnet adopteres af andre end hendes ægtefælle, efter faderens anmodning tillægge denne forældremyndigheden, såfremt det er foreneligt med barnets tarv, og særlige omstændigheder, herunder navnlig faderens hidtidige forbindelse med barnet, taler derfor. Bestemmelsen har, siden den blev indført i 1972, haft meget ringe praktisk betydning.

Efter udkastet udelades § 28, stk. 3, som overflødig. Bestemmelsen blev indført i forbindelse med adoptionsloven af 1972 på et tidspunkt, hvor der ikke var andre muligheder for, at faderen mod moderens protest kunne få tillagt forældremyndigheden til et barn uden for ægteskab. Reglen skulle styrke faderens retsstilling i tilfælde, hvor moderen tager skridt til bortadoption og dermed tilkendegiver, at hun ikke selv ønsker barnet hos sig. Efter arbejdsgruppens opfattelse kræver dette specialtilfælde ikke særlig regulering, idet den ugifte fader vil have mulighed for at anlægge sag efter § 14 og kræve forældremyndigheden overført til sig.

Til § 15.

§ 15 handler om, hvem der har eller skal have forældremyndigheden, hvis en eller begge forældremyndighedsindehavere dør. Reglen skal gælde for både gifte og ugifte forældre.

1. Efter den gældende myndighedslovs § 25, stk. 1, forbliver forældremyndigheden over et ægtebarn hos den efterlevende af forældrene, hvis den anden dør. Er der kun én indehaver af forældremyndigheden over et ægtebarn efter en samlivsophævelse, separation eller skilsmisse, og dør denne, bliver forældremyndigheden ifølge § 26 af statsamtet på begæring at tillægge den efterlevende, medmindre hensynet til barnets tarv tilsiger andet. I praksis afgør statsamtet tvister mellem den efterlevende og andre, f.eks. en stedfader eller stedmoder eller bedsteforældre, der ligeledes ønsker forældremyndigheden. Statsamtet kan da tillægge forældremyndigheden til andre end den efterlevende.

Dør den af forældrene, der har forældremyndigheden over et barn uden for ægteskab, tillægger statsamtet ifølge § 28, stk. 4, efter anmodning den efterlevende forældremyndigheden, medmindre hensynet til barnets tarv tilsiger andet. Retsstillingen er således den samme som for ægtebørn, hvis kun den ene af forældrene har forældremyndigheden.

Ved statsamtets afgørelse af tvister mellem den efterlevende af forældrene og andre foretages en afvejning af, hvor tæt barnets kontakt til de pågældende har været. Selv om det efter formuleringen af bestemmelserne er hovedreglen, at den biologiske faders eller moders begæring imødekommes, er det afgørende, hvad der efter statsamtets skøn er i overensstemmelse med barnets tarv. I tilfælde, hvor den efterlevende og den anden ansøger skønnes lige egnede, får lovens hovedregel særlig betydning. I praksis tillægger statsamtet ofte en anden forældremyndigheden.

Er begge forældre døde, eller fremsætter den efterlevende af forældrene ikke anmodning i medfør af § 26 eller § 28, stk. 4, om at få forældremyndigheden, beskikker skifteretten en værge, jfr. myndighedslovens § 10. Denne værge bliver da tillige indehaver af forældremyndigheden, jfr. § 25, stk. 2, eller dennes analogi.

Er forældremyndigheden overført ved en aftale efter myndighedslovens § 30, og dør den, til hvem forældremyndigheden er overført, træffer statsamtet bestemmelse om, hvem forældremyndigheden skal tilkomme, jfr. § 30, stk. 2.

2. Ægteskabsudvalget påpegede i betænkning 8, s. 73, at sondringen mellem forældremyndighed og værgemål ved dødsfald giver anledning til en del problemer og tvivlsspørgsmål. Bl.a. forekommer kompetencedelingen mellem statsamtet og skifteretten i en række tilfælde uhensigtsmæssig. I nogle tilfælde er forældremyndigheden det primære, medens det i andre er værgemålet, der afgør forældremyndighedsspørgsmålet. Forskellen i statsamternes og skifteretternes stedlige kompetence kan desuden besværliggøre den nødvendige kontakt mellem de to myndigheder.

3. Udkastets § 15 indebærer, at der altid skal udpeges en ny indehaver af forældremyndigheden, hvis et dødsfald medfører, at et barn er uden en sådan. Den, der får tillagt forældremyndigheden, bliver efter udkastets § 29, stk. 1, tillige værge for barnet.

Arbejdsgruppen har med udkastet søgt at imødekomme den kritik, der bl.a. er rejst af ægteskabsudvalget af den nugældende ordning. Det vigtigste i dødsfaldssituationen er forældremyndighedsspørgsmålet, der for langt de fleste børn er af væsentlig større betydning end problemerne med administration af en eventuel formue og indgåelse af formueretlige aftaler. Det vil antagelig kun være yderst sjældent, at den, der får tillagt forældremyndigheden, ikke også vil være egnet som værge, bl.a. når henses til de regler, der findes i myndighedsloven, i lovgivningen om anbringelse og bestyrelse af umyndiges midler m.v. og i værgebekendtgørelsen om administrationen af børns formue og om godkendelse af vigtigere formueretlige aftaler. Hertil kommer, at de gældende regler om værgebeskikkelse og -fratagelse ikke er indrettet med henblik på, at den, der beskikkes for en mindreårig, tillige bliver indehaver af forældremyndigheden og dermed ansvarlig for barnets personlige forhold.

4. Efter udkastets stk. 1, 1. pkt., forbliver forældremyndigheden hos den efterlevende af forældrene, hvis den ene af forældrene dør, og de har haft fælles forældremyndighed. Dette svarer til gældende ret for gifte forældre-
Udkastets § 9 og § 11, stk. 2, indebærer, at det bliver muligt for forældre, der ikke lever sammen, at aftale fælles forældremyndighed. Arbejdsgruppen har på denne baggrund drøftet, om forældremyndigheden ved fælles forældremyndighed altid uden videre skal forblive hos den efterlevende alene.

Levede forældrene sammen, og havde de barnet hos sig ved dødsfaldet, er det naturligt, at forældremyndigheden uden videre forbliver hos den efterlevende alene. Det samme gælder, hvis forældrene ikke levede sammen, men barnet boede sammenjed den efterlevende. Som efter gældende ret skal ingen anden i disse tilfælde kunne kræve sig tillagt forældremyndigheden.

Arbejdsgruppen har været i tvivl om, hvorvidt forældremyndigheden også i tilfælde, hvor barnet ikke boede sammen med den efterlevende af forældrene ved dødsfaldet, uden videre skal forblive hos den efterlevende.

Efter den norske børnelovs § 36 må den efterlevende af forældrene, der ikke havde barnet hos sig, henvende sig til retten for at få truffet afgørelse om, hvem forældremyndigheden skal tilkomme. Tillægger retten en anden end den efterlevende forældremyndigheden, skal retten afgøre, om den efterlevende fortsat skal have del i forældremyndigheden. I Sverige har man valgt den modsatte løsning. Her tilfalder forældremyndigheden den efterlevende alene, uanset om denne boede sammen med barnet eller ej. Der henvises til den svenske lovs § 9, stk. 1.

Arbejdsgruppen har haft sympati for den svenske ordning. Ved at aftale fælles forældremyndighed trods separation eller skilsmisse eller som ugifte samboende har forældrene understreget begges tilknytning til barnet. En ordning som den

svenske medvirker til at styrke realiteten i den fælles forældremyndighed. På den anden side kan barnet gennem længere tid have boet sammen med andre, som det nu har nærmere kontakt til, f.eks. afdødes nye ægtefælle eller samlever eller afdødes forældre. Endvidere kan kontakten mellem barnet og den efterlevende efterhånden være ebbet ud, selv om der fortsat er fælles forældremyndighed. Efter den svenske ordning har stedforældre eller andre med større tilknytning til barnet ingen adgang til at kræve sig tillagt forældremyndigheden. Den norske regel indebærer en sådan mulighed. Ordningen betyder imidlertid, at der altid skal træffes en afgørelse om forældremyndigheden, hvis barnet ikke bor hos den efterlevende. Den norske bestemmelse vil endvidere kunne være vanskelig at håndhæve, idet det ikke er sikkert, at myndighederne får kendskab til problemet, fordi der allerede findes en legal forældremyndighedsindehaver for barnet, som barnet måske endda har taget ophold hos efter dødsfaldet.

Arbejdsgruppen foreslår stk. 1, 1. pkt., modificeret for de tilfælde, hvor barnet ikke boede hos den efterlevende ved dødsfaldet. Efter udkastets stk. 1, 2. pkt., kan en anden i disse tilfælde anmode om at få tillagt forældremyndigheden med den virkning, at der skal træffes afgørelse om, hvem forældremyndigheden skal tilfalde. Anmodningen skal fremsættes i forbindelse med dødsfaldet. Reagerer den anden ikke inden rimelig tid efter dødsfaldet, vil denne være afskåret fra at kræve sig tillagt forældremyndigheden senere. Spørgsmålet om, hvorvidt der er reageret med den fornødne hurtighed, skal afgøres konkret. Har barnet efter dødsfaldet taget ophold hos den længstlevende af forældrene, vil der normalt skulle reageres straks. Statsamtets afgørelse om, hvorvidt anmodningen er fremsat inden rimelig tid, vil kunne indbringes for retten. Efter stk. 1, 3. pkt., kan anmodningen fra andre end den efterlevende kun imødekommes, hvis hensynet til, hvad der er bedst for barnet taler imod, at forældremyndigheden forbliver hos den efterlevende. Den efterlevende har således en fortrinsret, idet hensynet til barnet skal tale imod, at den efterlevende beholder forældremyndigheden. Tillægges forældremyndigheden en anden end den

efterlevende, bortfalder dennes forældremyndighed fra det tidspunkt, statsamtets afgørelse foreligger. Dette er begrundet i, at forudsætningerne for samarbejdet om den fælles forældremyndighed antagelig ikke vil være til stede mellem den efterlevende af forældrene og den nye indehaver. Den efterlevendes forældremyndighed vedvarer, indtil en anden eventuelt tillægges forældremyndigheden. Den bortfalder således ikke, blot fordi en anden anmoder derom. Indbringes statsamtets afgørelse, hvorefter en anden har fået forældremyndigheden, for retten, jfr. stk. 5, genoplives den efterlevendes forældremyndighed først, hvis dette bliver domsresultatet. Retten har dog mulighed for at træffe midlertidig afgørelse efter udkastets § 18.

Ved dette forslag, som er en mellemform mellem de norske og svenske regler, mener arbejdsgruppen at have kombineret de væsentligste fordele ved de to ordninger. Det opnås, at der kun skal træffes afgørelse i tilfælde, hvor andre ønsker forældremyndigheden. Den efterlevende af forældrene bibeholder i de øvrige sager uden afgørelse af en myndighed forældremyndigheden alene. Dette svarer formentlig til ønsket hos langt de fleste forældre, der har valgt fælles forældremyndighed. Skulle der være skabt en tættere tilknytning mellem barnet og f.eks. stedforældre eller bedsteforældre, er der skabt hjemmel for, at sådanne andre kan kræve myndighedernes afgørelse om forældremyndigheden. Uden en sådan mulighed kunne den efterlevende i kraft af forældremyndigheden fjerne barnet fra sit nuværende hjem og måske flytte barnet til en anden del af landet, selv om det ville være bedst for barnet at blive boende.

Ønsker den efterlevende ikke at bevare forældremyndigheden, f.eks. fordi denne er enig i, at barnet er tættere knyttet til en anden, kan den efterlevende ved en aftale med denne, godkendt af statsamtet, overføre forældremyndigheden til den pågældende i medfør af udkastets § 13. Er der ikke andre ansøgere, behøver de således ikke at gå frem efter § 15.

Ønsker den efterlevende at beholde forældremyndigheden, men

at dele den med en ny ægtefælle, kan den efterlevendes ægtefælle blive medindehaver, jfr. udkastets stk. 3, eller dennes analogi. Ægtefællerne kan anmode statsamtet om at få forældremyndigheden i forening.

5. Stk. 2 omhandler tilfælde, hvor et dødsfald bevirker, at ingen har forældremyndigheden over et barn. I denne situation kan der være en efterlevende af barnets forældre, som er uden del i forældremyndigheden, fordi forældrene ikke har været gift med hinanden og ikke har aftalt fælles forældremyndighed, jfr. udkastets § 8, stk. 2, eller § 14, eller fordi der efter en samlivsophævelse, separation eller skilsmisse er truffet aftale eller afgørelse om, at nu afdøde skulle have forældremyndigheden alene, jfr. udkastets § 10 og § 11. Barnet kan også blive forældreløst, f.eks. hvis begge forældre omkommer ved en ulykke. I denne situation erstatter reglen den gældende myndighedslovs § 10.

Anmoder den efterlevende om forældremyndigheden, imødekommes anmodningen, medmindre hensynet til, hvad der er bedst for barnet, taler derimod, jfr. udkastets stk. 2, 2. pkt. Dette forslag svarer til den gældende lovs § 26 og § 28, stk. 4. Er den efterlevende eneansøger, tillægges denne forældremyndigheden, medmindre denne findes uegnet. Er der flere ansøgere, har den efterlevende som efter gældende ret en fortrinsstilling. Det er herved forudsat, at den gældende praksis opretholdes, således at afgørelsen træffes ud fra en konkret vurdering af, hvem barnet har størst tilknytning til, men at man i tvivlstilfælde falder tilbage på, at barnet kommer til den efterlevende af sine forældre.

6. Inden afgørelse efter stk. 2 træffes, skal der indhentes en erklæring fra en efterlevende af forældrene, medmindre dette kan være til væsentlig skade for barnet eller medføre uforholdsmæssig forsinkelse af sagen, jfr. udkastets § 27. Efter gældende ret har den efterlevende mulighed for måske mange år efter dødsfaldet at kræve sig tillagt forældremyndigheden efter § 26 eller § 28, stk. 4. Dette medfører, at statsamtet må træffe afgørelse om, hvorvidt den efterlevende

skal have tillagt forældremyndigheden i stedet for den værge, som barnet fik beskikket ved dødsfaldet, og som tillige er indehaver af forældremyndigheden.

Efter udkastet skal der som i dag rettes henvendelse til den efterlevende i forbindelse med dødsfaldet. En sådan henvendelse kan resultere i, at den efterlevende kræver sig tillagt forældremyndigheden, hvorefter der må træffes afgørelse efter stk. 2. Erklærer den efterlevende sig enig i, at en anden tillægges forældremyndigheden, eller reagerer den efterlevende ikke på henvendelsen inden en rimelig frist med den virkning, at forældremyndigheden tillægges en anden, kan den efterlevende kræve afgørelsen ændret af retten efter udkastets § 17. Det samme gælder, hvis den efterlevende senere fortryder ikke at have ansøgt om forældremyndigheden. Sagen må i givet fald anlægges mod den aktuelle indehaver og gå ud på, at den efterlevende kræver at få forældremyndigheden overført til sig.

7. Lever ingen af forældrene, eller anmoder den efterlevende ikke om at få tillagt forældremyndigheden, bestemmes under hensyn til, hvad der er bedst for barnet, hvem der skal have forældremyndigheden, jfr. udkastets stk. 2, 1. pkt. Også denne bestemmelse må forventes administreret i overensstemmelse med gældende praksis. Anmoder kun én om at få forældremyndigheden, tillægges denne forældremyndigheden, medmindre denne undtagelsesvis findes uegnet. Kræver flere at få forældremyndigheden, træffes afgørelsen om, hvem forældremyndigheden skal tillægges, under hensyn til hvad der er bedst for barnet.

Efter udkastets stk. 3 kan forældremyndigheden tillægges et ægtepar i forening, herunder den efterlevende og dennes ægtefælle. Andre, f.eks. ugifte samlevende, kan derimod ikke få fælles forældremyndighed.

8, Efter bistandslovens § 32, stk. *2,* skal det sociale udvalg, dersom et barn ikke har nogen værge, foranledige, at der beskikkes en værge. Som følge af udkastets § 15 må reglen i bistandsloven ved lejlighed ændres, så den vedrører forældre-

myndighedsspørgsmålet. Det sociale udvalg skal i dag i tilfælde af forældrenes død yde en aktiv indsats for at finde en rimelig løsning på barnets situation. Denne pligt har især betydning, hvis der ikke er nogen blandt barnets eller forældrenes slægtninge eller venner, der er villige til at påtage sig forældremyndigheden. Det sociale udvalg må da søge at finde en udenforstående til opgaven. Også hvis der er ansøgere til forældremyndigheden, men der er tvivl om deres egnethed, bør det sociale udvalg medvirke til, at der udpeges en person, der er egnet til at få forældremyndigheden.

9. Det er ikke foreslået, at det at blive udpeget som indehaver af forældremyndigheden skal være et borgerligt ombud. Det at have forældremyndigheden og dermed tage sig af barnet og dets personlige problemer er så vigtig en opgave, at den kun har mulighed for at lykkes med rimeligt resultat på frivilligt grundlag. I de tilfælde, hvor der ikke er nogen blandt barnets eller forældrenes slægtninge eller venner, der ønsker at påtage sig forældremyndigheden, finder arbejdsgruppen det vigtigt, at de sociale udvalg kan anbefale et forældremyndighedsemne blandt en gruppe frivillige, der er egnede til at tage sig af disse børn, eventuelt med henblik på senere adoption.

Er barnet af det sociale udvalg anbragt i familiepleje ved dødsfaldet, vil et eventuelt plejevederlag bortfalde, såfremt plejeforældrene tillægges forældremyndighed og værgemål. Dette kan bevirke, at de pågældende plejeforældre ikke anmoder om at få tillagt forældremyndigheden, selv om det er meningen, at barnet skal blive boende. Arbejdsgruppen ønsker at henlede opmærksomheden på, at dette kan bevirke, at den bedst egnede til at få tillagt forældremyndigheden og den med mest tilknytning til barnet ikke ønsker det. Herefter må forældremyndigheden tillægges en anden og barnet forblive inddraget under forsorg med den virkning, at det er det sociale udvalg, der har ansvaret for og beslutningskompetencen over barnet. Da dette spørgsmål henhører under socialministeriet, må arbejdsgruppen indskrænke sig til at påpege problemet.

10. Spørgsmålet om, hvem der skal træffe afgørelsen om forældremyndigheden i tilfælde af indehaverens død, har givet anledning til indgående drøftelser.

Med udgangspunkt i kommissoriet har arbejdsgruppen overvejet en bestemmelse, hvorefter sagen skulle behandles af statsamtet, men således at afgørelsen i tilfælde af tvist skulle træffes af retten. Med en sådan regel ville den kompetencefordeling, som i øvrigt er lagt til grund i lovudkastet, jfr. f.eks. § 10, stk. 3, og § 11, stk. 3, også gælde i dødsfaldssituationen. Samtidig ville man undgå dobbeltbehandling og dermed en forsinkelse af sagen.

Der er imidlertid mange praktiske og processuelle problemer forbundet med en sådan ordning. Det. skyldes først og fremmest, at dødsfaldssituationen adskiller sig væsentligt fra andre tilfælde, hvor myndighederne beskæftiger sig med, hvem der skal have forældremyndigheden. Lever begge forældre, består opgaven i enten at godkende forældrenes aftale eller at afgøre, hvem af dem, der skal have forældremyndigheden. Efter et dødsfald vil der i mange tilfælde ikke være nogen indehaver. Myndighedernes opgave går da ud på at udpege en sådan. Tilfældene varierer meget. Der kan melde sig en og kun én velegnet med tilknytning til barnet. En eneansøger kan være uegnet. Valget kan stå mellem to eller flere, der står barnet nær, og som alvorligt ønsker at få forældremyndigheden. Myndighederne kan også stå over for at skulle opsøge familien og efter forhandlinger med de nærmeste opfordre en egnet til at melde sig. Er barnet helt uden kontakt med slægt eller venner, der vil og kan påtage sig opgaven, eller erklæres ansøgeren eller ansøgerne uegnede, må myndighederne prøve at få en udenforstående til at påtage sig forældremyndighedsopgaven. Myndighedernes rolle varierer således fra den kontrollerende over den tvistløsende til den opsøgende. Af disse vil under den nuværende myndighedsopbygning kun afgørelsen af reelle og klart definerede tvister naturligt henhøre under domstolene efter reglerne i retsplejelovens kap. 42.

En ren henvisning af tvister til domstolene vil endvidere skabe processuelle problemer. Der kan være en række tilfælde, hvor det ikke står klart, om nogen vil tage skridt til en retssag. Det kan være tvivlsomt, hvem af flere mulige interesserede, der skal sagsøges. Det kan også være vanskeligt at sikre sig, at alle ansøgere inddrages under sagen. Endvidere vil den udenforstående, som de sociale myndigheder og statsamtet påtænker at udpege som forældremyndighedsindehaver i tilfælde af de interesseredes uegnethed, være nødsaget til at anlægge retssag f.eks. mod den efterlevende eller andre biologiske slægtninge. Endelig må det reguleres, hvorledes der skal forholdes, hvis en retssag mod forventning ikke bliver anlagt.

I langt de fleste af det forholdsvis begrænsede antal sager vil der formentlig hurtigt blive enighed mellem barnets slægtninge om, hvem der skal have forældremyndigheden, og denne vil næsten altid være egnet. Blandt de resterende sager vil de fleste være tvister mellem to eller tre, f.eks. faderen og stedfaderen eller bedsteforældrene, der alle nærer et seriøst ønske om at tage barnet til sig. Tilbage bliver et fåtal af tilfælde, hvor spørgsmålet om at finde en, der vil påtage sig hvervet, er det væsentlige. Under særligt hensyn til den sidste gruppe sager finder arbejdsgruppen det nødvendigt, at én myndighed, statsamtet, får ansvaret for, at der i alle sager udpeges en forældremyndighedsindehaver, og at der etableres den nødvendige kontakt til de sociale myndigheder.

Som et forsøg på at løse de nævnte problemer har arbejdsgruppen overvejet en bestemmelse, hvorefter statsamtet i tilfælde af tvist skulle træffe en midlertidig afgørelse, som kunne indbringes for retten under en sag mod den, der midlertidigt havde fået forældremyndigheden. Blev den midlertidige afgørelse ikke indbragt for retten inden en vis frist, skulle statsamtet færdigbehandle sagen og træffe en endelig afgørelse, som formentlig også skulle kunne indbringes for retten. Et sådant forslag ville til en vis grad løse de pro-

cessuelle problemer og ville som nævnt medføre, at tvister om forældremyndighed afgøres af retten. Samtidig ville dobbeltbehandlingen af tvistsagerne blive begrænset. En ordning som den skitserede er imidlertid teknisk ret kompliceret. Sagen kunne blive ret langvarig, idet behandlingen efter en midlertidig afgørelse måtte stilles i bero, indtil fristen for sagsanlæg udløb. Blev den midlertidige afgørelse ikke indbragt for retten, men først den endelige afgørelse, ville sagen trække yderligere ud. Endvidere ville ordningen bevirke en ret udbredt anvendelse af midlertidige afgørelser, hvilket kan være en ulempe.

Som resultat af overvejelserne foreslår arbejdsgruppen i stk. 4, at afgørelsen altid skal træffes af statsamtet, herunder i tilfælde hvor flere ansøger om forældremyndigheden. Statsamtet skal således også afgøre sager efter stk. 1, 2. pkt. Er en eller flere af ansøgerne utilfredse med statsamtets afgørelse, kan denne eller de efter stk. 5 indbringe statsamtets afgørelse for retten under en sag mod den, statsamtet har tillagt forældremyndigheden. Retten skal ifølge stk. 5, 2. pkt., træffe en ny realitetsafgørelse i sagen efter reglerne i stk. 1-3. Statsamtets afgørelse skal ikke forinden kunne påklages til familieretsdirektoratet, jfr. stk. 4, 2. pkt.

Arbejdsgruppens løsning indebærer bl.a., at der inden for relativt kort tid bliver truffet en ikke blot midlertidig afgørelse om forældremyndigheden. Under en eventuel retssag vil parterne være veldefinerede, selv om man kan tænke sig mere end én sagsøger. I et vist antal tilfælde vil ansøgerne affinde sig med statsamtets afgørelse i sagen, således at kun virkelige tvister kommer for retten. Arbejdsgruppen har været opmærksom på den ulempe, at det ikke under statsamtets behandling er muligt at beskikke advokat for ansøgerne, men dette spørgsmål må løses i sammenhæng med det generelle problem om advokatbeskikkelse i familieretlige sager, jfr. nedenfor under bemærkningerne til retsplejelovudkastet, § 1, nr. 10. Den foreslåede løsning kan bevirke, at den endelige afslutning af forældremyndighedssager trækker ud. Reglerne

i §§ 18 og 20 om midlertidige afgørelser om forældremyndigheden betyder imidlertid, at der allerede på et tidligt tidspunkt kan skabes ro om barnets opholdssted.

Som det fremgår af stk. 5, fastsættes en frist på 4 uger, inden hvilken statsamtets afgørelse skal være indbragt for retten. På denne måde sikres, at det i løbet af relativ kort tid bliver klarlagt, om statsamtets beslutning står ved magt. Arbejdsgruppen har ikke følt sig bundet af, at der i retsplejelovens kapitel om ægteskabssager er en særlig lang ankefrist på 8 uger, jfr. retsplejelovens § 454, stk. 1. Fristen må regnes fra det tidspunkt, da der er givet meddelelse om statsamtets afgørelse. Fristen afbrydes ved sagsanlæg. Arbejdsgruppen har ikke fundet det nødvendigt at give regler om retsvirkningerne af klagefristens overskridelse, herunder om dispensationsadgang. Oversiddes fristen, må retten i princippet behandle sagen efter reglerne i udkastets § 17 i stedet for § 15, stk. 1-3.

Statsamtets afgørelse kan efter retsplejelovens § 483 fuldbyrdes straks. Statsamtet kan dog fastsætte en fuldbyrdelsesfrist, f.eks. således at afgørelsen kan fuldbyrdes efter 4 uger, medmindre afgørelsen forinden er indbragt for retten. Det vil kun få betydning, hvis barnet ikke i forvejen befinder sig hos den, statsamtet tillægger forældremyndigheden.

En retssag efter stk. 5 vil være omfattet af retsplejelovens kapitel 42, jfr. herom nedenfor under udkastet til lov om ændring af retsplejeloven bl.a. med en ny bestemmelse i § 448, nr. 4. Statsamtet vil som nævnt ikke blive part i sagen. Statsamtet vil kunne indtræde i sagen som biintervenient til støtte for sagsøgte, men dette vil antagelig kun ske yderst sjældent. På den anden side må det være naturligt, at det sagsmateriale, der er tilvejebragt under statsamtets behandling, fremlægges i retten. Det kan ske ved en af parternes foranstaltning, idet de kan gøre brug af reglerne om partsoffentlighed. Retten kan også med hjemmel i retsplejelovens § 450, stk. 2, rekvirere dokumenterne fra statsamtets sag.

Det kan ikke udelukkes, at retssag inden fristens udløb anlægges af mere end én forbigået ansøger. Retten kan da bestemme, at sagerne skal behandles sammen, jfr. retsplejelovens § 254.

I nogle sager kan statsamtet have behov for bistand udover den, der kan ydes af de sociale myndigheder, f.eks. fra børnesagkyndige. Om sådan bistand henvises til de almindelige bemærkninger til retsplejelovudkastet, pkt. 7. Er der afgivet erklæring fra en børnesagkyndig, vil den som nævnt ovenfor stå til rådighed for domstolene under en senere retssag.

1.1. Efter udkastets § 29 bliver den eller dem, der får tillagt forældremyndigheden, uden videre værge for barnet. Det undgås hermed, at forældremyndighed og værgemål ikke tilkommer samme person.

Gennem bestemmelsen i udkastets § 16 har forældrene adgang til at tilkendegive, hvem de ønsker skal have forældremyndigheden efter deres død. Dermed har de mulighed for at påvirke myndighedernes afgørelse.

Efter udkastets § 18 åbnes mulighed for, at der også under retssag om forældremyndighed efter dødsfald kan træffes midlertidig afgørelse om forældremyndigheden. Ifølge § 20 er der desuden mulighed for, at statsamtet kan udpege en midlertidig indehaver af forældremyndigheden under statsamtets behandling af sagen.

Tillægges forældremyndigheden ikke den efterlevende af forældrene, bevarer denne efter udkastets § 23 samværsretten med barnet.

Ændring af en afgørelse efter § 15 skal ske efter udkastets § 17. Det er således altid retten, der skal afgøre spørgsmålet om ændring, uanset om den oprindelige afgørelse er truffet af statsamtet.

12. Er forældremyndigheden overført til andre end de biologiske forældre ved en godkendt aftale efter udkastets § 13, og dør den eller dem, til hvem forældremyndigheden er overført, må § 15 anvendes analogt.

Til § 16.

§ 16 handler om adgangen for indehavere af forældremyndigheden til at tilkendegive, hvem der efter deres død bør have tillagt forældremyndigheden.

1. Den gældende myndighedslovs § 14 indeholder en regel om, at hvis forældre har bestemt, hvem der efter deres død skal være værge for et mindreårigt barn, over hvilket de har forældremyndigheden, beskikkes den pågældende, medmindre barnets tarv tilsiger andet. Bestemmelsen anvendes også, hvor kun den ene af forældrene har forældremyndigheden.

Der er ikke foreskrevet nogen bestemt form for tilkendegivelsen. Det behøver således ikke ske ved testamente, og det kan i princippet ske mundtligt. I praksis bruges ofte testamentsform for at sikre, at skifteretten og statsamtet bliver bekendt hermed. Tilkendegivelserne benævnes ofte "børnetestamenter".

2. Det foreslås, at muligheden for at oprette sådanne tilkendegivelser bevares. De oprettes i praksis i stigende antal. Ifølge en optælling foretaget efter anmodning fra arbejdsgruppen blev der på notarialkontoret i København underskrevet 58 tilkendegivelser i månederne juli, august og september 1981. Adgangen benyttes navnlig af forældre til at tilkendegive, hvem de ønsker skal tage sig af børnene, hvis de begge dør, og af indehavere af forældremyndigheden til at søge at sikre eller forhindre, at den anden af forældrene får tillagt forældremyndigheden.

Efter udkastets § 16 kan indehavere af forældremyndigheden tilkendegive, hvem der efter deres død bør have tillagt forældremyndigheden. Tilkendegivelsen følges, medmindre hensy-

net til, hvad der er bedst for barnet, taler derimod. Den efterlevendes fortrinsstilling efter § 15 gælder dog uanset tilkendegivelsen.

I forhold til den gældende bestemmelse er ordlyden ændret fra at vedrøre, hvem der skal være værge for barnet, til at angå, hvem der skal have tillagt forældremyndigheden. Dette er begrundet i, at det normalt er forældremyndigheden, interessen samler sig om, samt at f ordldremyndigheden fremtidigt efter udkastets § 29 bliver afgørende for værgemålet. Det svarer til, hvad ægteskabsudvalget har foreslået i betænkning 8, s. 73. I overensstemmelse med udkastets § 15, stk. 3, kan der udpeges et ægtepar til at få tillagt forældremyndigheden i forening.

Ordlyden er også ændret derved, at det ikke blot er forældre, der tillige er indehavere af forældremyndigheden, der kan oprette tilkendegivelse, men alle indehavere af forældremyndigheden, uanset om de er forældre eller ej. Er der to indehavere af forældremyndigheden, vil det i almindelighed være naturligt, at oprettelsen foretages af dem i forening. Der er dog ikke noget i vejen for, at tilkendegivelsen oprettes af den ene af forældrene alene,, men baggrunden for en sådan ensidig disposition vil indgå i bedømmelsen af den værdi, tilkendegivelsen tillægges.

Efter forslaget bibeholdes kriteriet, at den pågældende tillægges forældremyndigheden, medmindre hensynet til, hvad der er bedst for barnet, tilsiger andet. Tilkendegivelsen er fortsat kun vejledende for myndighedernes afgørelse.

Tilkendegivelsen vil særligt få betydning i de tilfælde, hvor begge forældre er døde. Er der tvist mellem en efterlevende og andre, er det i overensstemmelse med gældende praksis i selve lovteksten præciseret, at den efterlevende af forældrenes fortrinsret efter § 15 ikke kan tilsidesættes ved en tilkendegivelse. Dette betyder dog ikke, at en tilkendegivelse til fordel for andre er uden betydning, såfremt den efterlevende kræver at få forældremyndigheden. Tilken-

degivelsen indgår som et blandt flere led i myndighedernes bedømmelse af, hvem forældremyndigheden skal tillægges. Tilkendegivelsens værdi kan afhænge af dens indhold, herunder oplysninger om begrundelsen for ønsket, og hvor lang tid der er forløbet siden dens oprettelse.

Der er ikke stillet forslag om, at tilkendegivelsen skal oprettes i bestemt form. I praksis oprettes som nævnt tilkendegivelser ofte i et dokument, der underskrives eller vedstås over for notaren. Herved er der større mulighed for, at tilkendegivelsen kommer frem i forbindelse med dødsfaldet, idet tilkendegivelsen noteres i centralregisteret for testamenter. En genpart af tilkendegivelsen findes i notarialarkivet, så man undgår risikoen for bortkomst. Selv om der således kan være gode grunde til at oprette dokumentet for notaren, har arbejdsgruppen ikke ment at burde afskære muligheden for, at der skrives en formløs tilkendegivelse, der eventuelt opbevares hos den eller de udpegede. Der skulle også i disse tilfælde være rimelig sikkerhed for, at tilkendegivelsen kommer frem til statsamtet, hvis kontakten mellem barnet og de udpegede fortsat er af en sådan karakter, at tilkendegivelsen har nogen vægt.

En deponering af tilkendegivelsen hos de sociale myndigheder kan give anledning til problemer, bl.a. fordi der ikke er sikkerhed for, at tilkendegivelsen sendes videre i tilfælde af opretterens flytning. Arbejdsgruppen anser derfor en sådan løsning for mindre hensigtsmæssig.

Arbejdsgruppen har ønsket at undgå den populære betegnelse "børnetestamenter" for de tilkendegivelser, der oprettes for notaren, da udtrykket kan være vildledende. Det kan give indtryk af, at et dokument om børnene er lige så bindende som et testamente om, hvem formuen skal tilfalde. For at undgå misforståelser har arbejdsgruppen valgt at anvende udtrykket tilkendegivelser, når det drejer sig om, hvem der ønskes tillagt forældremyndigheden.

Til § 17.

Udkastets § 17 handler om, hvorledes aftale og afgørelse om forældremyndighed senere kan ændres i tilfælde af uenighed.

1. I gældende ret findes forskellige bestemmelser herom.

Efter ægteskabslovens § 48 kan aftale eller afgørelse om forældremyndighed truffet i forbindelse med separation eller skilsmisse ændres ved dom, såfremt det på grund af væsentligt forandrede forhold findes påkrævet af hensyn til børnenes tarv.

Ifølge myndighedslovens § 30, stk. 1, 3. pkt., kan aftale om overførelse af forældremyndighed senere tilsidesættes af statsamtet, når afgørende omstændigheder, særlig hensynet til barnets tarv, kræver det.

Efter myndighedslovens § 32, stk. 2, kan afgørelser i henhold til kap. 3 om forældremyndighed ændres af statsamtet, såfremt det på grund af væsentligt forandrede forhold findes påkrævet af hensyn til børnenes tarv. Dog sker ændring af afgørelser efter § 28, stk. 2, ved dom.

Tilbagekaldelse af værgebeskikkelse for mindreårige og dermed indirekte en ændring af forældremyndighed kan efter myndighedslovens § 16 ske i skifteretten, hvis værgen misbruger sin stilling, bliver uvederhæftig eller i øvrigt viser sig uegnet til værgemålet.

2. I betænkning 4, s. 27, foreslog ægteskabsudvalget ingen ændring af formuleringen af de gældende betingelser for ændring. Udvalget nævnte dog, at det var ønskeligt at indhente en udtalelse fra børnepsykiatrisk og børnepsykologisk sagkundskab om, hvilken betydning det har for børn, at de flyttes, før der tages endelig stilling til udformningen.

3. Efter udkastet samles de gældende regler i én bestemmelse, hvorefter kompeteneereg lerne og ændr ingskriterierne gøres ens.

Statsamtets kompetence efter den gældende lovs § 30, stk. 1, 3. pkt., og § 32, stk. 2, til at afgøre forældremyndighedstvister overføres til domstolene. Der henvises herom til de almindelige bemærkninger, pkt. 14.1.

4. Arbejdsgruppen har taget udgangspunkt i, at de gældende betingelser i ægteskabslovens § 48 og myndighedslovens § 32, stk. 2, for ændringer stort set bør bibeholdes. Dog er det overvejet at udelade udtrykket "påkrævet" af lovteksten ud fra det synspunkt, at der ikke bør opstilles særlige betingelser, der hindrer retten i at træffe den afgørelse, der er bedst for barnet. Når ordet alligevel er bevaret i udkastets § 17, skyldes det, at der bør være ro om et barns opvækst, og at der skal stærke grunde til at gennemføre en forandring. De daværende medlemmer af fordelingsudvalget børnepsykiaterne Gudrun Bruun, Karl Johan Rump og Peter Teilmann har da også i Ugeskrift for Retsvæsen 1978 B, s. 22-23, fremhævet det vigtige i at begrænse muligheden for at føre retssager om ændring.

Efter udkastet kræves tillige som hovedregel som efter gældende ret, at der foreligger "væsentligt forandrede forhold" for at ændre en aftale eller afgørelse.

Arbejdsgruppen har imidlertid ved at indføje ordet "navnlig" ønsket at åbne mulighed for i enkelte særlige undtagelsestilfælde at kunne ændre på den oprindelige beslutning, selv om forholdene stort set er uændrede siden beslutningen.

Forældremyndighedsaftaler indgået med hjemmel i udkastets § 10, stk. 2, eller § 11, stk. 2, skal ganske vist godkendes af statsamtet eller retten, der kan tilsidesætte dem, hvis de strider mod, hvad der er bedst for barnet. Myndighedernes kontrol vil imidlertid antagelig normalt indskrænkes

til at konstatere den fornødne reelle enighed mellem forældrene. Der kan derfor være enkelte tilfælde, hvor det måske efter kort tid står klart, at det er påkrævet at ændre aftalen, selv om forholdene er uændrede. I denne forbindelse bemærkes, at ægteskabslovens § 58 om muligheden for at erklære aftaler med henblik på separation eller skilsmisse uforbindende, hvis de skønnes åbenbart urimelige, kun gælder for økonomiske spørgsmål.

De børnesagkyndige, arbejdsgruppen hai: drøftet spørgsmålet med, har også været inde på, at der er et vist behov for at lette adgangen til ændring både af forældremyndighedsaftaler og -afgørelser. Forholdene er ofte uafklarede på det tidspunkt, forældremyndighedsspørgsmålet skal afgøres, og den fremtidige udvikling vurderes. Skønnene kan vise sig forkerte og barnet derfor fejlplaceret. Forældremyndigheden bør ifølge de børnesagkyndige i så fald kunne overføres, også selv om den nuværende indehaver ikke er uegnet og forholdene er uforandrede. Arbejdsgruppen har med ovennævnte tilføjelse ønsket at åbne en vis mulighed herfor i særlig grelle tilfælde.

Undtagelsesvis bør der kunne blive tale om ændring under uforandrede forhold i tilfælde, hvor det har vist sig umuligt for barnet at bevare en rimelig kontakt med begge forældrene, idet indehaveren af forældremyndigheden hårdnakket modsætter sig, at den anden af forældrene ser barnet og derfor saboterer samværsretten. De børnesagkyndige har under mødet med arbejdsgruppen oplyst, at de gerne ser dette tillagt en vis betydning, selv om omstændigheder af nævnte art ikke kan stå alene, idet der også må være andre grunde, der taler for ændring.

5. Efter udkastets stk. 1 kan retten i tilfælde, hvor forældremyndigheden ved aftale eller dom er tillagt en af forældrene alene, overføre forældremyndigheden til den anden, hvis det er påkrævet af hensyn til, hvad der er bedst for barnet, navnlig på grund af væsentligt forandrede forhold. Aftaler eller afgørelser efter §§ 9-11 og §§ 13-14 omfattes således af stk. 1.

Det fremgår af stk. 1's formulering, at retten kan overføre forældremyndigheden fra den ene af forældrene til den anden. Heraf følger, at reglen ikke kan bruges til at opløse en aftalt fælles forældremyndighed. Dette må ske efter § 10, stk. 2-3. Ordlyden medfører tillige, at retten ikke kan beslutte, at forældrene skal have fælles forældremyndighed. Ønsker forældrene dette, må de indgå aftale herom.

Efter udkastets stk. 2 gælder stk. 1 også, hvis faderen ikke har fået medhold under en sag efter § 14. Herefter skal alle senere sager mellem de samme forældre behandles efter § 17, uanset om faderen har fået medhold i den oprindelige sag eller ej. Dette gælder dog kun, hvis der foreligger en realitetsafgørelse, og ikke, hvis sagen er afvist eller hævet.

Har andre end forældrene været part i en aftale efter § 13 eller afgørelse efter § 15, kan også sådanne aftaler og afgørelser ændres af retten efter stk. 1, jfr. udkastets stk. 3. Den af forældrene, der har afgivet erklæring efter udkastets § 27 under en sag efter § 13 eller § 15, vil også kunne påberåbe sig § 17, dersom denne senere ønsker aftalen eller afgørelsen ændret, uanset om den pågældende tidligere har været indehaver af forældremyndigheden.

6. Efter udkastet er de gældende ændringsbestemmelser som nævnt samlet i én regel, og kompetencereglerne og ændringskriterierne er gjort ens for alle aftaler eller afgørelser om forældremyndighed. Det er dog fundet hensigtsmæssigt at foreslå et lempeligere ændringskriterium for midlertidige afgørelser om forældremyndigheden, jfr. udkastets § 22. Samværsretsaftaler eller -afgørelser ændres efter udkastets § 24.

Forslaget i § 11, stk. 1, om, at der kun skal tages stilling til forældremyndigheden ved separation eller skilsmisse, hvis der ikke tidligere er truffet en aftale eller afgørelse herom, medfører, at en aftale eller afgørelse; om forældremyndigheden altid skal ændres efter § 17. Herved undgås de til-

fælde efter gældende ret, hvor en forældremyndighedsaftale eller -afgørelse kan anfægtes, uden at de sædvanlige ændringsbetingelser formelt skal være opfyldt. Der henvises til bemærkningerne til § 11.

Midlertidige afgørelser om forældremyndighed

Til § 18,

Bestemmelsen omhandler muligheden for at få truffet midlertidig afgørelse om, hvem forældremyndigheden skal tilkomme, når der verserer sag ved retten om forældremyndigheden.

1. Efter den gældende ægteskabslovs § 57, stk. 1, kan hver af parterne under en separations- eller skilsmissesag anmode retten om at træffe midlertidig afgørelse om forældremyndighedsspørgsmålet. Rettens afgørelse træffes ved kendelse, der normalt straks kan gennemtvinges ved fogedens hjælp, jfr. retsplejelovens § 536, jfr. § 478, nr. 1. Tages påstanden om separation eller skilsmisse ikke til følge, eller bliver sagen afvist eller hævet, bortfalder den midlertidige afgørelse ifølge stk. 2, medmindre samlivet mellem forældrene er ophævet. Bestemmelsen har i så fald samme virkning som en afgørelse truffet i medfør af myndighedslovens § 24, stk. 1, efter samlivsophævelse.

Så længe forældre har fælles forældremyndighed, kan ingen af dem få myndighedernes bistand til at gennemtvinge kontakt med barnet. Der kan heller ikke i dag udfærdiges samkvemsretsresolution. Parterne kan derfor have behov for at få truffet en afgørelse om, hvem af dem forældremyndigheden skal tilkomme under en verserende sag. Der kan endvidere være behov for en afgørelse, hvis den ene af forældrene er ængstelig for, at den anden skal flygte med barnet. Ved ægteskabsloven af 1969 blev der gennem § 57 skabt adgang for retten til at træffe midlertidig bestemmelse om forældremyndigheden. En ægtefælle kan herefter ikke under en langvarig ægteskabssag ganske afskære den anden fra kontakt med barnet, idet vedkommende enten kan få tillagt forældremyndigheden alene eller få udfærdiget samkvemsretsresolution.

Afgørelsen træffes efter samme kriterier, som gælder for den endelige afgørelse, jfr. ægteskabslovens § 47. Da sagen sjældent vil være fuldt oplyst, når den midlertidige afgørelse skal træffes, vælger domstolene som regel i overgangsperioden at lade barnet blive hos den af forældrene, hos hvem det hidtil har opholdt sig.

Efter ordlyden af § 57 kan retten afvise at træffe midlertidig afgørelse. Dette vil formentlig almindeligvis kun ske, hvis der kan forventes afsagt dom i selve ægteskabssagen i løbet af ganske kort tid. Midlertidige afgørelser bevarer deres gyldighed, indtil der foreligger en dom, som kan fuldbyrdes, det vil sige også under en eventuel anke inden fuldbyrdelsesfristens udløb. Ankes byrettens dom, kan også ankeinstanserne, landsret og højesteret, træffe midlertidig afgørelse eller ændre byrettens kendelse.

§ 57 kan kun anvendes under separations- eller skilsmissesager. Reglen gælder ikke under andre sager, hvor der er tvist om forældremyndigheden, f.eks. ved ændringssager efter ægteskabslovens § 48 eller sager om overførelse af forældremyndigheden til faderen efter myndighedslovens § 28, stk. 2.

Midlertidige forældremyndighedsafgørelser kan ændres, såfremt væsentligt forandrede forhold kræver det, jfr. § 57, stk. 1, 3. pkt.

2. Efter udkastet foreslås området for de midlertidige afgørelser udvidet til alle tilfælde, hvor der verserer retssag om forældremyndigheden. Som anført af ægteskabsudvalget i betænkning 8, side 67, kan der være behov for midlertidige afgørelser også i sager, hvor kun den ene af forældrene har del i forældremyndigheden, f.eks. ændringssager efter ægteskabslovens § 48 eller sager, hvor en ugift fader kræver forældremyndigheden efter myndighedslovens § 28, stk. 2. Det kan være bedst, at barnet ikke flyttes tilbage under sagen, hvis det gennem længere tid har haft ophold hos den anden af forældrene, eller at det hurtigst muligt overflyt-

tes til den anden af forældrene. Efter udkastet kan der således træffes midlertidig afgørelse under sager efter §§ 10-11, 14-15 og 17.

Efter udkastet kan ankeinstanserne som efter gældende ret træffe midlertidig afgørelse, og landsret og højesteret kan under ankesagen ændre en midlertidig afgørelse truffet af byretten efter reglerne i § 22.

Kriteriet for rettens afgørelse foreslås ændret, således at afgørelsen skal træffes under hensyn til, hvad der er bedst for barnet under sagen, jfr. 2. pkt. Herved understreges, at rettens afgørelse om, hvem forældremyndigheden midlertidig skal tilkomme, meget vel kan være forskellig fra den endelige afgørelse i sagen.

Det er fundet hensigtsmæssigt i selve lovteksten at fastslå den gældende retstilstand, at den midlertidige afgørelse vedvarer også efter dommen, indtil denne kan fuldbyrdes, jfr. 3. pkt.

Endvidere fremgår af 3. pkt., at afgørelsen ligesom efter gældende ret bortfalder, hvis sagen harves eller afvises. Dette er en følge af, at afgørelsen kun er truffet med henblik på afklaring af den usikkerhed om forældremyndigheden, som retssagen er udtryk for. Sker der frifindelse i sagen, bortfalder den midlertidige afgørelse også straks ved domsafsigelsen. Afgørelsen bortfalder i modsætning til gældende ret også, selv om parterne har ophævet samlivet. Havde forældrene fælles forældremyndighed, kan en af dem i stedet kræve en afgørelse efter § 10 om, at forældremyndigheden skal tilkomme en af dem alene. Frafaides påstanden om separation eller skilsmisse under en ægteskabssag, og ændres den til en påstand om ophør af den fælles forældremyndighed efter § 10, bevarer en midlertidig afgørelse sin gyldighed, indtil der foreligger en dom, der kan fuldbyrdes.

Dør en af parterne under sagen, hæves den, jfr. retsplejelovens § 455. Sker dette under byretssagen, efter at en ken-

delse er afsagt efter udkastets § 18, bortfalder kendelsen ifølge § 18, 3. pkt., og den efterlevende bevarer eller genindtræder i forældremyndigheden, smh. udkastets § 15, stk. 1. Sker dødsfaldet under anke, bevarer den efterlevende den retsstilling, der følger af byretsdommen, som står ved magt uanset dødsfaldet.

3. Der er ikke stillet forslag om, at der generelt skal kunne træffes midlertidig bestemmelsen også forud for sagsanlæg. Der skønnes ikke at være behov herfor, da midlertidig afgørelse kan træffes, blot stævningen er indleveret til retten. Det er ikke nødvendigt, at stævningen skal være forkyndt for sagsøgte. En afgørelse efter § 18 vil således om fornødent kunne træffes straks. Manglende mægling bør ikke være til hinder for, at sagsanlæg accepteres med den virkning, at der kan træffes en midlertidig afgørelse om forældremyndigheden, også når henses til, at den pågældende altid vil kunne anlægge sag efter § 10, hvilket ikke kræver mægling.

Behovet for midlertidige forældremyndighedsafgørelser må forventes at falde som følge af udkastets § 25, hvorefter statsamtet kan træffe bestemmelse om midlertidig samværsret under sag ved retten eller statsamtet om forældremyndigheden. Den hyppigste årsag til anmodninger om midlertidige forældremyndighedsaf gørelser er i dag antagelig et ønske om at kunne få samværsret. Der vil dog stadig være behov for midlertidig forældremyndighedsafgørelser. Det vil især gælde i sager, der trækker ud, f.eks. på grund af sagkyndige undersøgelser eller anke.

4. Det fremgår af arbejdsgruppens undersøgelse (bilag 4), at der yderst sjældent træffes midlertidige afgørelser ved byretterne. Fremsættes der anmodning om en midlertidig afgørelse, berammer byretten sagen hurtigt. Ankes afgørelsen da inden fuldbyrdelsesfristens udløb, opstår behovet for en midlertidig afgørelse ofte på ny. Byretternes praksis med en hurtig berammelse er yderst hensigtsmæssig for flertallet af sagerne. I sager, der ankes, skubbes problemet imidlertid kun videre til landsretten.

5. Bestemmelsen suppleres af udkastets § 19, hvorefter der i flugtsituationer er mulighed for nærmest omgående at få en midlertidig afgørelse om forældremyndigheden.

Endelig kan der ved forældremyndigheds indehaverens død være et særligt behov for midlertidige afgørelser. I udkastets § 20 er der derfor stillet forslag om, at statsamtet kan træffe midlertidig bestemmelse om forældremyndigheden.

Midlertidige afgørelser efter § 18 kan ændres efter udkastets § 22.

Efter udkastets § 25 kan der træffes afgørelse om midlertidig samværsret til en indehaver af forældremyndigheden under en sag ved statsamtet eller retten om forældremyndighed.

En midlertidig afgørelse om forældremyndigheden har tillige betydning for værgemålet, jfr. § 29.

6. Arbejdsgruppen ønsker at understrege betydningen af, at der til udbygning af reglerne om midlertidige forældremyndighedsafgørelser indføres adgang til at træffe midlertidige afgørelser om familiens bolig. Ellers kan det være umuligt at gøre brug af en midlertidig bestemmelse om forældremyndighed, idet den pågældende af forældrene kan være uden noget sted at være med børnene. Også ægteskabsudvalget har foreslået en sådan mulighed indført, jfr. betænkning 7, s. 41. Forslaget har imidlertid en sådan sammenhæng med lejelovgivningens regler, den ægteskabelige formueordning og skilsmisseprocessen, at det ikke er fundet hensigtsmæssigt på indeværende tidspunkt at gå ind i nærmere overvejelser herom.

7. Efter bistandslovens § 124, stk. 2, har det sociale udvalg adgang til i tilfælde, hvor kun den ene af forældrene har forældremyndigheden, men barnet er anbragt hos den anden af forældrene, at nægte forældremyndighedens indehaver at hjemtage barnet, såfremt den anden af forældrene har an-

lagt retssag eller indgivet begæring til statsamtet om at få tillagt forældremyndigheden. Udkastets § 18 medfører, at denne adgang bør ophæves.

Til § 19.

Bestemmelsen muliggør midlertidig afgørelse i tilfælde, hvor der er risiko for, at den ene af forældrene vil flygte med barnet til udlandet. Den afløser den gældende myndighedslovs § 24, stk. 3, 2. pkt., og til dels stk. 1.

1. Efter gældende ret kan statsamtet undtagelsesvis i medfør af myndighedslovens § 24, stk. 3, 2. pkt., under en verserende retssag træffe bestemmelse om forældremyndigheden, hvis det på grund af særlige omstændigheder vil stride mod barnets tarv at afvente rettens afgørelse.

Reglen er begrundet i, at det undertiden kan være nødvendigt så at sige omgående at træffe afgørelse om forældremyndigheden, f.eks. fordi den ene af forældrene er i færd med at forlade landet med barnet. Spørgsmålet afgøres oftest på et yderst spinkelt grundlag, idet det afgørende hensyn som regel alene er flugtrisikoens aktualitet. Beslutningen træffes normalt af familieretsdirektoratet. Grundlaget er i reglen en mundtlig anmodning til politiet om bistand, hvorefter politiet telefonisk forelægger sagen for familieretsdirektoratet. Ofte træffes afgørelsen under telefonsamtalen, hvorefter den bekræftes skriftligt.

Afgørelsen vil straks blive søgt meddelt den ægtefælle, der søger at tage barnet med ud af landet. Vægrer denne sig ved at udlevere barnet og fastholder ønsket om at tage barnet med ud af landet, vil denne kunne anholdes som sigtet for overtrædelse af straffelovens § 215.

2. I tilfælde, hvor forældrene er uenige om, hvem forældremyndigheden skal tilkomme, kan politiet efter den norske lovs § 43, stk. 2, forbyde en indehaver af forældremyndigheden at tage barnet ud af landet, hvis den anden af forældrene anmoder derom.

3. Det er arbejdsgruppens opfattelse, at den gældende bestemmelse opfylder behovet for at få truffet en hurtig afgørelse om forældremyndigheden.

I overensstemmelse med gældende praksis er det i selve lovteksten præciseret, at afgørelsen træffes af justitsministeren, hvilket i praksis vil sige familieretsdirektoratet. Da der er relativt få sager af denne slags, er det hensigtsmæssigt, at erfaringerne samles ét sted. Der er dog åbnet adgang for, at justitsministeren kan bemyndige andre, f.eks. statsamterne, til at afgøre sådanne sager.

I forhold til den gældende formulering er det i selve lovteksten præciseret, at bestemmelsen vedrører flugtsituationer. Det foreslås, at afgørelsen skal kunne træffes, hvis der er risiko for, at en af forældrene vil bringe barnet ud af landet og derved foregribe en afgørelse om forældremyndigheden af en dansk domstol. En almindelig ferierejse til udlandet vil således ikke kunne forhindres, medmindre der er risiko for, at barnet ikke vil blive bragt tilbage.

Reglen er udvidet til at omfatte alle tilfælde, hvor forældrene har fælles forældremyndighed. Den gælder således også for ugifte forældre. Har andre end forældrene fælles forældremyndighed, anvendes reglen analogt.

Efter udkastet kan reglen anvendes, uanset om der formelt er indledt forældremyndighedssag ved statsamtet eller retten. Det afgørende er, om der er opstået en strid om forældremyndigheden, og at udlandsrejsen kan foregribe den senere afgørelse om forældremyndigheden. Forældrene behøver ikke at have ophævet samlivet. Det er tilstrækkeligt, at det sker gennem flugten.

Afgørelserne er rent foreløbige og må nødvendigvis på grund af deres hastende karakter træffes på et yderst spinkelt grundlag. Der foretages som regel ikke de vurderinger, som normalt sker i forældremyndighedssager. På denne baggrund er det ikke

fundet betænkeligt at lade en administrativ myndighed, justitsministeren, og ikke retten, træffe afgørelsen. En domstol vil formentlig heller ikke kunne reagere med den fornødne hurtighed.

Afgørelsen gælder, indtil der foreligger en aftale, dom eller kendelse om forældremyndigheden, der kan fuldbyrdes. Afgørelsen bortfalder således, hvis der f.eks. træffes en midlertidig afgørelse efter § 22, jfr. § 18. Den bortfalder også, hvis en anlagt sag afvises eller hæves, eller hvis forældrene fortsætter eller genoptager samlivet, uanset om de er gift eller ej. Dette er begrundet i, at afgørelsen er midlertidig og alene skyldes den opståede konflikt om forældremyndigheden.

Justitsministeren eller den, der bemyndiges hertil, kan ændre eller ophæve afgørelsen, hvis det er bedst for barnet, jfr. udkastets § 22.

4. For at effektivisere afgørelser om forældremyndighed, der er begrundet i risiko for, at den ene af forældrene uretmæssigt vil bringe et barn ud af landet, bør det ved en kommende ændring af pasloven overvejes at søge tilvejebragt hjemmel til at slette et barns navn i passet tilhørende den af forældrene, der ikke har del i forældremyndigheden. Efter gældende ret antages der ikke at være en sådan adgang.

Til § 20.

Ved bestemmelsen, der er ny, skabes hjemmel til, at statsamtet kan træffe midlertidig bestemmelse om forældremyndigheden under behandlingen af en sag om forældremyndighed efter en indehavers død.

1. Efter udkastet kan statsamtet under behandlingen af en sag om forældremyndigheden efter en indehavers død bestemme, hvem forældremyndigheden midlertidigt skal tilkomme. Afgørelsen gælder, indtil der foreligger en afgørelse om forældremyndigheden, der kan fuldbyrdes.

Efter udkastets § 15, stk. 4, er det statsamtet, der i første omgang skal træffe afgørelse om forældremyndigheden i tilfælde af indehaverens død. Der er derfor ikke efter § 18 adgang til at få truffet midlertidig afgørelse under statsamtets behandling af sagen. Da der i praksis kan være behov for at få udpeget en midlertidig indehaver ret kort tid efter dødsfaldet, er det nødvendigt med en særlig hjemmel for statsamtet til at træffe midlertidig afgørelse under dets behandling af sagen. Det vil formentlig typisk være i sager, hvor der ikke umiddelbart er nogen ansøger til forældremyndigheden, eller hvor der er tvist om forældremyndigheden. Opholder barnet sig ikke hos nogen af ansøgerne, kan det undertiden være hensigtsmæssigt at udpege en neutral person, der kan følge de sociale myndigheders bestræbelser på at finde en egnet indehaver, og som kan tage stilling til akutte spørgsmål vedrørende barnets forhold, i dag har man måttet finde hjemmelen hertil i myndighedslovens § 58 om beskikkelse af en såkaldt ad hoc værge.

§ 20 kan også anvendes i tilfælde omfattet af § 15, stk. 1, 2. pkt., selv om den efterlevende forbliver indehaver af forældremyndigheden, indtil statsamtet har truffet afgørelse i sagen.

2. En midlertidig afgørelse efter § 20 vil kunne fuldbyrdes straks, jfr. retsplejelovens § 483, jfr. § 478, stk. 1, nr. 3. En afgørelse efter § 15 vil bevirke, at den midlertidige afgørelse efter § 20 falder bort straks, medmindre statsamtet i medfør af retsplejelovens § 483 fastsætter en fuldbyrdelsesfrist, f.eks. således, at afgørelsen kan fuldbyrdes efter 4 uger, medmindre afgørelsen forinden indbringes for retten, jfr. også bemærkningerne til § 15. I så fald vil den midlertidige afgørelse efter § 20 vedblive at gælde, indtil retten træffer endelig afgørelse i sagen eller træffer en ny midlertidig afgørelse efter § 22, jfr. § 18. Den midlertidige afgørelse vil altid blive afløst af en endelig, da der altid skal udpeges en indehaver af forældremyndigheden efter § 15.

Til § 21.

Bestemmelsen omhandler bestemmelsesretten, når forældremyndigjiedens indehaver er midlertidigt forhindret. Den svarer med redaktionelle ændringer til den gældende myndighedslovs § 22, stk. 2, og § 31.

1. Efter den gældende myndighedslovs § 22, stk. 2, kan statsamtet, hvis den ene af forældrene i længere tid er forhindret i at deltage i forældremyndighedens udøvelse, bestemme, at forældremyndigheden indtil videre skal tilkomme den anden alene. Bestemmelsen anvendes navnlig i tilfælde af alvorlig sygdom hos den ene af forældrene. Der kan da være trang til udadtil at skabe legitimation for den ene af forældrenes adgang til at handle alene. Afgørelsen medfører, at den, der nu har forældremyndigheden alene, også alene bliver værge.

Er en eneindehaver af forældremyndigheden eller begge indehavere af forældremyndigheden forhindrede i at udøve denne, kan statsamtet, når det anses for påkrævet, bestemme, hvem der skal udøve forældremyndigheden, så længe tilstanden varer, jfr. den gældende myndighedslovs § 31. En bestemmelse efter § 31 har ikke betydning for værgemålet.

2. Udkastets § 21 fastslår, at statsamtet kan bestemme, hvem forældremyndigheden skal tilkomme, så længe indehaveren eller begge indehavere af forældremyndigheden er forhindret i at træffe bestemmelse om barnets personlige forhold. Bestemmelsen bortfalder uden videre ved hindringens bortfald. Afgørelsen har tillige virkning for værgemålet, jfr. § 29.

3. Det foreslås, at den gældende myndighedslovs § 22, stk. *1,* ophæves som overflødig. Bestemmelsen omhandler tilfælde, hvor den ene af forældrene midlertidigt er forhindret i at deltage i forældremyndighedens udøvelse som følge af fravær, sygdom eller af anden grund, og fastslår, at bestemmelsesretten da kan udøves af den anden, såfremt afgørelsen ikke uden ulempe kan udsættes. Dog må afgørelser af indgribende

betydning for barnets fremtid kun træffes, hvis barnets tarv utvivlsomt kræver det.

Bestemmelsen regulerer det indbyrdes forhold forældrene imellem. Den afgør ikke spørgsmålet om eventuelle økonomiske forpligtelser knyttet til en aftale med en tredjemand. Den af forældrene, der indgår en aftale, vil normalt selv hæfte for aftalens økonomiske konsekvenser. Om den anden af forældrene bliver forpligtet ved aftalen i forhold til tredjemanden afgøres efter andre regler, herunder de almindelige regler om fuldmagtsforhold og lov om ægteskabets; retsvirkninger § 11.

4. Den gældende myndighedslovs § 23 foreslås udeladt. Efter bestemmelsen kan statsamtet bestemme, at forældremyndigheden skal tilkomme den ene af forældrene alene, hvis den anden af forældrene gør sig skyldig i groft misbrug eller grov forsømmelse ved udøvelsen af forældremyndigheden, eller hvis denne er drikfældig eller fører et lastefuldt liv. Som det fremgår af arbejdsgruppens undersøgelse (bilag 5), bliver bestemmelsen meget sjældent benyttet. Det skyldes bl.a., at det forudsættes, at forældrene samlever, og at de også efter en afgørelse efter myndighedslovens § 23 har til hensigt at fortsætte hermed. Noget sådant er meget sjældent forekommende. De problemer, der er i hjemmet, vil desuden formentlig bestå næsten uændrede, selv om den ene af forældrene fratages forældremyndigheden. Groft misbrug eller grov forsømmelse fra den ene af to samlevende forældres side vil også ofte føre til indgriben fra de sociale myndigheders side, eventuelt i form af tvangsanbringelse uden for hjemmet. Lever forældrene ikke sammen, og har de fælles forældremyndighed, kan den ikke-forsømmelige af foraeldrene til enhver tid kræve den fælles forældremyndighed ophævet efter udkastets §§ 10 eller 11.

Ægteskabsudvalget var i betænkning 8, s. 74, inde på, at bestemmelsen ville få øget praktisk betydning, hvis anvendelsesområdet udvidedes til at omfatte alle sager, hvor den ene af forældrene gør sig skyldig i misbrug eller forsømmelse, uanset om den anden har del i forældremyndigheden eller ej.

Arbejdsgruppen er ikke enig heri. Også i sådanne tilfælde er der andre bestemmelser, der mere hensigtsmæssigt regulerer forholdet. Er den forsømmelige af forældrene eneindehaver af forældremyndigheden, kan den anden anlægge sag om at få forældremyndigheden overført til sig, jfr. udkastets § 14 eller § 17. I forbindelse med ethvert sagsanlæg kan der træffes midlertidig bestemmelse om, hvem forældremyndigheden skal tilkomme, jfr. udkastets § 18. Under alle omstændigheder vil de forhold, der efter den gældende lovs § 23 vil kunne medføre fratagelse af forældremyndigheden, være af en sådan karakter, at de sociale myndigheder har pligt til at gribe ind og tilbyde eller pålægge passende hjælpeforanstaltninger.

Til § 22.

Bestemmelsen giver mulighed for at ændre midlertidige afgørelser efter §§ 18-21, således at der træffes en ny midlertidig afgørelse.

1. Efter gældende ret kan afgørelser efter myndighedslovens §§ 22, 24 og 31 ændres, såfremt det på grund af væsentligt forandrede forhold findes påkrævet af hensyn til børnenes tarv, jfr. myndighedslovens § 32, stk. 2. Midlertidige afgørelser efter ægteskabslovens § 57 kan ændres, såfremt væsentligt forandrede forhold kræver det, jfr. § 57, stk. 1, 3. pkt.

2. Det foreslås, at kriterierne for at ændre midlertidige afgørelser lempes. Efter udkastets § 22 kan afgørelser efter §§ 18-21 ændres, hvis det er bedst for barnet. Midlertidige afgørelser træffes oftest på et spinklere grundlag end endelige afgørelser, hvorfor ændringsmulighederne bør være større. Også den nye afgørelse bliver jo af midlertidig karakter. Det er underforstået, at der ved ændring af midlertidige afgørelser efter §§ 18-19 skal lægges vægt på, hvad der er bedst for barnet under sagen, ved afgørelser efter § 20, hvad der er bedst for barnet, indtil afgørelsen efter § 15 er truffet, og ved afgørelser efter § 21, hvad der er bedst for barnet, så længe hindringen varer.

Som efter gældende ret afgøres spørgsmålet om ændring normalt af den myndighed, der har truffet den oprindelige afgørelse. Er der anlagt retssag, træffes afgørelsen dog altid af retten. Afgørelser efter § 18 skal således altid ændres af retten, og afgørelser efter § 21 altid af statsamtet. For afgørelser efter § 19 og § 20 gælder, at kompetencen overgår fra henholdsvis justitsministeren og statsamtet til retten, når der anlægges sag.

Samværsret

Til § 23.

Bestemmelsen hjemler ret til samvær med barnet for den af forældrene, som ikke har forældremyndigheden.

1. Efter den gældende myndighedslovs § 27, stk. 1, har den af forældrene, der ikke har forældremyndigheden over barnet, ret til personligt samkvem med barnet. Samkvemsretten tilkommer den pågældende direkte efter loven. Der skal ikke tages stilling til samkvemsretsspørgsmålet som et vilkår for separation eller skilsmisse.

Faderen til et barn uden for ægteskab har dog kun adgang til samkvem med barnet, hvis statsamtet finder, at det er foreneligt med barnets tarv, og særlige omstændigheder, herunder navnlig faderens hidtidige forbindelse med barnet, taler derfor, jfr. den gældende lovs § 27, stk. 2. Faderen har således ikke samkvemsret direkte efter loven. Efter praksis vil der i almindelighed blive fastsat samkvemsret, hvis samlivet mellem faderen og barnet har varet op mod 1 år eller derover, medmindre der foreligger omstændigheder, der også for gifte forældre ville føre til at ophæve samkvemsretten. Der kan dog også - afhængig af de konkrete forhold i den enkelte sag - fastsættes samkvemsret, selv om der ikke har foreligget et samliv som anført, forudsat at der har været en nær og hyppig kontakt mellem fader og barn.

Modsætter forældremyndighedens indehaver sig gennemførelsen af samkvemsretten, kan en resolution om samkvemsret søges gennemtvunget ved fogedrettens bistand, jfr. retsplejelovens § 478, stk. 1, nr. 3. Lykkes det ikke fogeden at bringe parterne til enighed, kan der pålægges forældremyndighedens indehaver tvangsbøder. Kun i sjældne tilfælde bruges umiddelbar magtanvendelse til at få barnet udleveret. Fuldbyrdelse kan ikke ske, dersom barnets sjælelige eller legemlige sundhed derved udsættes for alvorlig fare. Fogedretten kan tilkalde en person fra socialforvaltningen til at varetage barnets interesser under sagen. Der henvises til retsplejelovens § 536.

2. Om ændringen af betegnelsen samkvemsret til samværsret henvises til de almindelige bemærkninger, pkt. 6.2.

3. Som anført under de almindelige bemærkninger, pkt. 11, foreslår arbejdsgruppen reglerne om samværsret præciseret og udbygget.

Bestemmelsen om samværsret foreslås formuleret således, at det fremhæves, at formålet med samværsretten er, at barnets forbindelse med begge forældre søges bevaret.

Af udkastet til § 23 fremgår, at den gældende ordning, hvorefter der skelnes mellem forældre i almindelighed og fædre til børn uden for ægteskab, foreslås ophævet. Efter udkastet har alle forældre, der ikke har del i forældremyndigheden, ret til samvær direkte efter loven. Der henvises til de almindelige bemærkninger, pkt. 9.3 og 11.2.

Der vil imidlertid være en del tilfælde, hvor kontakten mellem barnet og den anden af forældrene har været ringe, og hvor samværsret derfor ikke vil være bedst for barnet. Som et forsøg på at udskille disse tilfælde har arbejdsgruppen overvejet den løsning, man har valgt i Norge. Efter § 44, stk. 2, i den norske barnelov er der ikke samværsret direkte efter loven for forældre, der ikke har levet sammen efter

barnets fødsel. Et sådant kriterium vil antagelig være tilfredsstillende i en række tilfælde. Der vil imidlertid være situationer, hvor samværsret vil være rimelig, selv om samlivet er ophævet før barnets fødsel, f.eks. hvis der er samvær med ældre søskende. Omvendt kan der være tilfælde, hvor kontakten er så ringe, at en besøgsordning ikke vil være i barnets interesse, selv om forældrene boede sammen, da det blev født.

Arbejdsgruppen har herefter fundet det mest hensigtsmæssigt, at alle forældre umiddelbart får ret til samvær med deres børn. For forældre, der har haft ringe kontakt med barnet og med den anden af forældrene, kan statsamtet afslå at fastsætte samværsret efter udkastets § 24, stk. 2, hvis hensynet til, hvad der er bedst for barnet, eller andre vægtige grunde taler derfor. Der henvises til bemærkningerne til § 24, stk. 2.

4. Ægteskabsudvalget fremsatte i betænkning 8, s. 66, forslag om, at det skal være muligt at få truffet afgørelse om retten til samvær for den af forældrene, barnet ikke bor hos, uanset om vedkommende har del i forældremyndigheden. Forslaget var begrundet i, at det ikke er rimeligt, at den, der ønsker at få samværsret, skal anmode om opløsning af den fælles forældremyndighed for at få resolution udfærdiget.

Arbejdsgruppen har ikke fuldt ud fulgt ægteskabsudvalgets forslag. Har forældrene med hjemmel i § 9 eller § 11, stk. 2, aftalt at have fælles forældremyndighed, selv om de ikke lever sammen, eller ikke søgt den legale fælles forældremyndighed bragt til ophør efter samlivsophævelsen, må de som led i samarbejdet om forældremyndighedens udøvelse enes også om samværsretten. Kan forældrene ikke blive enige om dette fundamentale spørgsmål om barnets kontakt med den af forældrene, det ikke bor hos, er de nødvendige betingelser for, at den fælles forældremyndighed kan fungere, efter arbejdsgruppens opfattelse ikke til stede. Der henvises til de almindelige bemærkninger, pkt. 8.10. Som anført af ægteskabsudvalget kan det imidlertid være uheldigt, at den ene af

forældrene i tilfælde af samlivsophævelse ganske kan afskære den anden fra kontakt til barnet, medens sag om forældremyndighedsspørgsmålet verserer, og indtil der er truffet afgørelse om, hvem forældremyndigheden skal tilkomme. I overensstemmelse med den overvejende opfattelse i arbejdsgruppen, er der derfor i udkastets § 25 stillet forslag om, at statsamtet skal kunne træffe afgørelse om midlertidig samværsret, mens der verserer sag ved statsamtet eller retten om forældremyndigheden, uden at det er nødvendigt at træffe midlertidig bestemmelse om forældremyndigheden.

5. Der er ikke stillet forslag om, at samværsret skal være et vilkår for separation eller skilsmisse. Som også anført af ægteskabsudvalget i betænkning 4, s. 28, giver samværsretten i de fleste tilfælde ikke anledning til strid, ligesom spørgsmålet ofte først er modent til påkendelse, når samvær har været søgt praktiseret gennem nogen tid. Der henvises også til bemærkningerne til § 24.

6. Ægteskabsudvalget foretog en undersøgelse af tvangsfuldbyrdelsesreglernes anvendelse i 1971. Der blev indbragt 227 sager om gennemtvingelse af samkvemsret for fogedretterne, og heraf blev 146 forligt. Kun 8 samkvemsretssager blev gennemført ved umiddelbar magtanvendelse. Gennemførelse af 14 samkvemsretssager blev nægtet af hensyn til barnets legemlige eller sjælelige sundhed.

Ægteskabsudvalget foreslog i betænkning 4, s. 28-29, på grund af bl.a. den beskedne anvendelse ingen ændring af retsplejelovens § 536.

Arbejdsgruppen har heller ikke fundet grundlag for at foreslå ændringer i tvangsf uldbyrdelsesreglerne. Der er navnlig ikke fundet grundlag for at foreslå adgangen til umiddelbar magtanvendelse afskaffet, da adgangen hertil primært må anses for at have forebyggende betydning.

Til § 24.

Kan forældrene ikke blive enige om samværsretten, herunder dens omfang og udøvelse, kan statsamtet ifølge § 24 træffe de fornødne beslutninger.

1. Efter den gældende myndighedslovs § 27, stk. 3, træffer statsamtet efter begæring bestemmelse om omfanget og udøvelsen af samkvemsretten og kan ophæve samkvemsretten, såfremt hensynet til barnets tarv eller andre vægtige grunde taler derfor. I almindelighed er samkvemsrettens omfang blevet fastsat til 1 week-end om måneden fra fredag aften til søndag aften, 14 dage i sommerferien og nogle dage i forbindelse med højtiderne.

Ved sine afgørelser om samkvemsretten er statsamtet ikke bundet af mulige aftaler mellem forældrene, jfr. den gældende myndighedslovs § 32, stk. 1. I praksis har dette indebåret, at en aftale mellem forældrene stort set kun har været tillagt betydning, indtil en af parterne har henvendt sig til statsamtet for at få truffet afgørelse om spørgsmålet.

Afgørelser om samkvem kan ifølge den gældende myndighedslovs § 32, stk. 2, ændres af statsamtet, såfremt det på grund af væsentligt forandrede forhold findes påkrævet af hensyn til børnenes tarv.

2. Efter udkastets stk. 1 kan statsamtet som efter gældende ret efter anmodning træffe afgørelse om omfanget og udøvelsen af samværsretten. Forældrene har som hidtil mulighed for selv at indgå aftale herom, og i langt de fleste tilfælde gør de det, hvilket naturligvis er det bedste for barnet og forældrenes relationer. Kan de ikke blive enige, udfærdiger statsamtet en samværsretsresolution, hvori omfanget fastsættes i detaljer.

Arbejdsgruppen har således ikke foreslået, at domstolene skal have hjemmel til at træffe afgørelse om samværsretten

i forbindelse med afgørelsen af forældremyndighedsspørgsmålet. Noget sådant falder antagelig uden for arbejdsgruppens opgave. Det ville betyde en ikke uvæsentlig forskydning af arbejdsopgaverne, hvorved bemærkes, at statsamterne i 1980 og 1981 har behandlet ca. 5.000 samkvemsretssager om året og i 1982 ca. 5.600 sager.

Arbejdsgruppen foreslår imidlertid, at domstolene skal have mulighed for at medvirke ved aftaler om samværsretten, hvis forældrene er enige herom. I dag er domstolene yderst tilbageholdende med at medvirke ved sådanne aftaler, da aftaler om samkvemsret ikke er bindende for statsamtet, hvis en af forældrene senere ønsker en afgørelse om samkvemsretten, jfr. den gældende myndighedslov § 32, stk. 1. Domstolenes tilbageholdenhed må endvidere ses i sammenhæng med, at aftaler indgået for retten formentlig ikke kan tvangsfuldbyrdes. Da forældrene kan have et berettiget ønske om at få samværsretsspørgsmålet afklaret sammen med forældremyndighedsfordelingen, har arbejdsgruppen ikke fundet indvendinger mod, at der kan indgås samværsretsaftaler under en retssag. Retten må herefter foretage den fornødne vejledning af parterne om samværsretten og tilføre eventuelle forudsætninger for aftalen til retsbogen. Arbejdsgruppen foreslår samtidig, at sådanne aftaler skal kunne tvangsfuldbyrdes, jfr. udkastet til ændring af retsplejelovens § 478, stk. 1, nr. 3, og at aftaler i højere grad end nu skal være bindende, jfr. nedenfor under stk. 2. Det er ikke fundet nødvendigt at indsætte en speciel hjemmel i § 24 til, at domstolene kan medvirke ved aftaler om samværsret.

3. Arbejdsgruppen har drøftet, om det som i Norge i selve lovteksten skal præciseres, hvad en "normal" samværsret indebærer. I den norske barnelovs § 44, stk. 4, er det bestemt, at der i tilfælde af en aftale eller afgørelse om "normal" samværsret er ret til at være sammen med barnet en eftermiddag om ugen, hveranden week-end (fra lørdag til søndag), 14 dage i sommerferien og jul eller påske. I Sverige har man drøftet hensigtsmæssigheden af at indføre en sådan bestemmelse, men har afstået herfra.

Blandt fordelene ved at indføre en definition af "normal" samværsretten i loven er, at den kan virke som vejledning for forældrene om, hvad der normalt er et rimeligt omfang. Den kan også nedbringe antallet af henvendelser til statsamtet, idet omfanget af, hvad der en normal kontakt med barnet, herved klarlægges. Ulemperne er bl.a. risikoen for, at reglen kan føre til en mindskning af antallet af tilfælde, hvor forældrene bliver enige om en samværsret i videre omfang end normalsamværet, at der ikke foretages et konkret skøn i de enkelte tilfælde, og at det kan være vanskeligt at udforme en regel, der vil passe på de fleste tilfælde. Det er arbejdsgruppens opfattelse, at de anførte ulemper er større end værdien af en sådan bestemmelse.

Som anført under de almindelige bemærkninger, pkt. 11.3, kan arbejdsgruppen tilslutte sig udviklingen i administrativ praksis henimod en udvidet og mere individuelt udformet samværsret. Det kan i denne sammenhæng nævnes, at de børnesagkyndige under mødet med arbejdsgruppen var enige om, at det omfang, der normalt er blevet tillagt i samværsretssager, er for ringe. Særligt for mindre børn og især i tiden lige efter samlivsophævelsen mente de, at et hyppigt samvær er vigtigt. De fremhævede, at statsamterne i hvert enkelt tilfælde, eventuelt med bistand af sagkyndige, har gode muligheder for på grundlag af samtaler med forældrene at søge udformet en samværsret, der passer til den pågældende familie. I det omfang, der er behov for en standardregel, mente de, at den for børn på 10 år eller derunder burde udformes som en ret til samvasr hver anden eller hver tredje week-end samt i de tilfælde, hvor det er praktisk muligt, tillige en hverdag ugentlig. For større børn lean der være behov for at tage hensyn til, om fritidsaktiviteter og lignende kan indpasses i en hyppig samværsret.

4.. Det fremgår endvidere af stk. 1, at statsamtet kan fastsætte de nødvendige bestemmelser i forbindelse med samværsrettens udøvelse. Arbejdsgruppen har hermed ønsket i selve lovteksten at præcisere, at der kan fastsættes vilkår for

den samvaersberettigede. I dag er det f.eks. almindeligt, at den samvaersberettigede skal hente og bringe barnet og selv afholde udgifterne herved. I særlige tilfælde kan der stilles krav om, at samværsretten skal udøves et bestemt sted eller under overværelse af bestemte personer, og navnlig for udlændinge om pasdeponering. Samtidig fastslås, at der er mulighed for at fastsætte pligter for forældremyndighedens indehaver. Forældremyndighedens indehaver kan f.eks. pålægges at bringe barnet en (kortere) del af vejen, at acceptere, at barnet i særlige tilfælde rejser med fly uden ledsager, eller at et større barn selv skal rejse med toget og blot afhentes på stationen, hvis det ville være uforholdsmæssigt besværligt for den samvaersberettigede selv at skulle hente det på bopælen, og der i øvrigt ikke er betænkeligheder herved. I praksis er man dog tilbageholdende med at fastsætte sådanne bestemmelser, bl.a. på grund af problemerne med en tvangsmæssig håndhævelse af sådanne pligter. Bestemmelsen giver ikke mulighed for at pålægge indehaveren af forældremyndigheden at afholde udgifter i forbindelse med samværsrettens udøvelse, f.eks. rejseudgifter.

5. I udkastets stk. 2 foreslås, at statsamtet kan afslå at fastsætte samværsret, hvis hensynet til, hvad der er bedst for barnet, eller andre vægtige grunde taler derfor. Ved afgørelsen tages navnlig hensyn til den pågældendes hidtidige forbindelse med barnet. Afslag på fastsættelse af samværsret vil i praksis betyde, at denne ikke kan gennemtvinges.

Efter gældende ret har fædre til børn uden for ægteskab ikke efter loven ret til samkvem, men samkvemsret vil normalt blive fastsat, hvis samlivet mellem faderen og barnet har varet op mod 1 år eller derover, eller der på anden måde har været nær og hyppig kontakt mellem fader og barn. For gifte forældre vil der normalt blive fastsat samkvemsret, uanset om samlivet ophæves før, ved eller umiddelbart efter barnets fødsel. Der henvises til bemærkningerne til § 23. Det er som nævnt arbejdsgruppens opfattelse, at der ikke længere er tilstrækkelig begrundelse for i loven at have særlige regler for ugifte fædres ret til samvær. Efter udkastets § 23

har alle forældre ret til samvær. Som anført i bemærkningerne til § 23 bevirker denne regel, at der vil være en del tilfælde, hvor der efter loven er ret til samvær, men hvor kontakten mellem barnet og den anden af forældrene har været så ringe, at en samværsret ikke vil være bedst for barnet. Statsamtet kan da afslå samværsret.

Efter stk. 2, 2. pkt., skal der ved afgørelsen navnlig tages hensyn til den hidtidige forbindelse mellem barnet og den, der ønsker samværsret. Dette kriterium indebærer såvel en kvantitativ vurdering - hvor lang tid har forbindelsen varet - og en kvalitativ - hvor hyppig og hvordan har kontakten været. Der bør således anlægges en konkret bedømmelse. Som vejledning for statsamternes og familieretsdirektoratets skøn kan det være rimeligt at tage udgangspunkt i praksis efter den gældende myndighedslovs § 27, stk. 2. Der bør således normalt ikke afslås samværsret, hvis barnet og den pågældende af forældrene har boet sammen op mod 1 år.

Samværsret kan også fastsættes, hvis samlivet har varet under 1 års tid, forudsat at der har været en hyppig og nær kontakt til barnet. Om samværsret i disse tilfælde bør fastsættes må i højere grad bero på en konkret vurdering af kontakten til barnet. Det kan imidlertid også indgå i bedømmelsen, om forældrene har haft til hensigt at skabe en fælles fremtid med barnet, jfr. ordet "navnlig" i 2. pkt. Forældrenes forbindelse med hinanden kan danne grundlag for en antagelse om, at dette har været forældrenes hensigt. Det vil således ofte være tilfældet, hvor forældrene har været gift eller har indgået aftale om fælles forældremyndighed, har boet sammen længere tid før barnets fødsel, eller har andre børn sammen. Der vil derfor i sådanne tilfælde ikke i almindelighed være grundlag for at afslå samværsret. Det kan dog ikke udelukkes, at samlivet mellem den pågældende af forældrene og barnet har været så kortvarig, at det vil være bedst for barnet ikke at fastsætte samværsret.

Også andre omstændigheder end de nævnte kan indicere, at forældrene havde planlagt en fælles fremtid med barnet så som

køb eller leje af fælles bolig eller hel eller delvis opgivelse af udearbejde.

6. **Statsamtet** kan endvidere efter stk. 2 ændre afgørelser eller aftaler om samværsret efter samme kriterium, som gælder for afslag på fastsættelse af samværsret.

For så vidt angår afgørelser om samværsret har arbejdsgruppen lagt til grund, at det af hensyn til børnenes behov for stabilitet og forældrenes planlægning bør tilstræbes, at afgørelserne får en vis endelig karakter. På den anden side er spørgsmålet om samværsrettens omfang og udøvelse afhængig af en række forhold, der kan ændre sig med tiden. F.eks. begrænses samværsretten ved helt små børn ofte til dagtimer uden overnatning, men med tilkendegivelse om, at samværsretten kan forventes udvidet til et omfatte overnatning, når barnet når en vis alder. Hvis der er gået lang tid, siden den, der ønsker samværsret, har set barnet, fastsættes samværsretten oftest til et begrænset omfang i starten, hvorefter det gradvist kan øges. Barnets alder, flytninger og andre praktiske forhold kan tænkes at skabe behov for reguleringer. På trods af ordlyden af den gældende lovs § 32, stk. 2, hvorefter ændring kun kan ske, hvis det på grund af væsentligt forandrede forhold findes påkrævet af hensyn til børnenes tarv, foretages i praksis i vidt omfang reguleringer af samkvemsretsafgørelser. Arbejdsgruppen har fundet, at det foreslåede kriterium i stk. 2 bedre beskriver retstilstanden og åbner mulighed for at tilgodese de meget forskelligartede hensyn, der gør sig gældende ved bedømmelsen af spørgsmålet om ændring af afgørelser om samværsret.

Aftaler om samværsret, herunder dens omfang og udøvelse, har som ovenfor nævnt hidtil ikke været bindende for statsamtet. Har forældrene f.eks. aftalt, at den ene af dem skal have samværsret hveranden week-end og nogle hverdage, eventuelt som led i et forlig om forældremyndigheden, har det alligevel stået den anden frit for til enhver tid at rette henvendelse til statsamtet for at få truffet afgørelse om samværsrettens omfang. Ved afgørelsen har statsamtet normalt

ikke tillagt en sådan aftale nogen betydning, også selv om den måtte have fungeret gennem nogen tid.

Som anført i de almindelige bemærkninger, pkt. 11.4, finder arbejdsgruppen, at der er et behov for, at forældrenes aftaler om samværsret tillægges større betydning. På den ene side er det klart, at der må være adgang til at ændre sådanne aftaler, idet der må tages hensyn til, hvad der er bedst for barnet. På den anden side er der behov for, at forældrene, f.eks. som led i forlig om forældremyndigheden, kan træffe aftaler om samværsretten, som ikke uden videre kan fragås af en af dem.

Som nævnt er arbejdsgruppen bekendt med, at der i den senere tid i statsamternes og familieretsdirektoratets praksis er en udvikling i gang henimod at tillægge aftaler mellem forældrene om samværsret større betydning, og forslaget om, at aftaler skal kunne ændres efter de samme kriterier, som gælder for afgørelser, giver grundlag for at fortsætte denne udvikling. Ved bedømmelse af spørgsmålet om ændring af samværsretsaftalen indgår naturligvis som et vigtigt led, hvor længe aftalen har fungeret, og forældrenes forudsætninger ved aftalens indgåelse, jfr. kriteriet i stk. 2, 2. pkt., hvorefter der ved afgørelsen navnlig skal tages hensyn til den pågældendes hidtidige forbindelse med barnet. Det må i øvrigt erindres, at også en aftale om samværsrettens omfang og udøvelse vil være afhængig af en række forhold, der kan ændre sig med tiden.

7. I stk. 2 omhandles også statsamtets mulighed for at ophæve samværsretten. Kriteriet for ophævelse er det samme, som gælder for afslag på samværsret og for ændring af afgørelser eller aftaler herom. Kriteriet er således stort set uændret i forhold til den gældende myndighedslovs § 27, stk. 3, hvorefter samværsret kan ophæves, hvis hensynet til barnets tarv eller andre vægtige grunde taler derfor. Det er blot i stk. 2, 2. pkt., præciseret, at der ved afgørelsen navnlig skal tages hensyn til den pågældendes hidtidige forbindelse med barnet.

Arbejdsgruppen har overvejet at udelade sidekriteriet "eller andre vægtige grunde", da hovedhensynet altid bør være, hvad der er bedst for barnet. Der er dog ikke stillet forslag heroin, da der kan være grænsetilfælde, hvor det kan være vanskeligt at begrunde en ophævelse i hensynet til barnet. Der kan f.eks. være sager, hvor den samværsberettigede overtræder gentagne pålæg om overholdelse af vilkårene for samværsretten til gene for indehaveren af forældremyndigheden, men ikke nødvendigvis for barnet.

Der er ikke stillet forslag om ændringer i den gældende praksis, hvorefter ophævelse bl.a. kan ske, hvis større børn modsætter sig samværsretten, eller hvis der gennem lang tid ikke har været forbindelse mellem den samværsberettigede og barnet. Også andre omstændigheder f.eks. den samværsberettigedes psykiske tilstand, kriminalitet eller dårlige boligforhold, vil i særlige tilfælde kunne begrunde en ophævelse eller indskrænkning af samværsretten.

De børnesagkyndige udtalte under mødet med arbejdsgruppen, at man normalt altid bør forsøge at få en samværsret til at fungere, før der tages endelig stilling til, om den bør ophæves. "Dårlige" forældre kan godt være "gode" samværsforældre. Flere samværsretsordninger vil kunne bringes til at fungere, såfremt forældrene og børnene i højere grad får støtte i forbindelse med samværsrettens udøvelse. På den anden side mente de, at der er et vist behov for at kunne ophæve samværsretten i sager, hvor det godtgøres, at forholdene er så spændte og konfliktfyldte, at børnene ikke kan magte problemerne i forbindelse med samværsretten. De fremhævede dog samtidig, at man ved en ophævelse af samværsretten bør gøre sig klart, at man ofte vil udvirke, at børnene spekulerer på og fantaserer alt for meget om den af forældrene, de ikke ser af og til.

Den foreslåede lovbestemmelse rummer mulighed for at inddrage disse synspunkter i behandlingen.

Til § 25.

Bestemmelsen er ny. Den omhandler muligheden for at træffe midlertidig bestemmelse om samværsret.

1. Efter gældende ret er der kun ret til samkvem for den af forældrene, der ikke har del i forældremyndigheden. Der kan derfor ikke udfærdiges samkvemsretsresolution, så længe begge forældre har del i forældremyndigheden.

Er samlivet mellem gifte forældre ophævet, har den af forældrene, barnet ikke bor hos, efter gældende ret alene mulighed for at få udfærdiget samkvemsretsresolution, hvis den failles forældremyndighed bliver opløst, jfr. myndighedslovens § 24, stk. 1, eller hvis der under en retssag er truffet midlertidig forældremyndighedsafgørelse efter ægteskabslovens § 57.

2. Ægteskabsudvalget anførte i betænkning 8, s. 66, at det ikke er hensigtsmæssigt, at adgangen til samkvemsret skal være afhængig af, at den fælles forældremyndighed bringes til ophør. Som nævnt i bemærkningerne til udkastets § 23, kan arbejdsgruppen kun tilslutte sig dette synspunkt, hvis der er taget skridt til opløsning af den fælles forældremyndighed.

3. Arbejdsgruppen har overvejet, om der er behov for en adgang til at træffe midlertidig bestemmelse om samværsret, når der er anlagt en forældremyndighedssag ved retten, eller medens der verserer en sådan sag ved statsamtet. Derved kan man undgå en sag om midlertidig forældremyndighedsafgørelse efter udkastets §§ 18-20.

Imod en sådan nydannelse kan det anføres, at behovet i og for sig er dækket af udkastets § 18 og § 20 om midlertidige forældremyndighedsafgørelser. Endvidere kan fastsættelse af samværsret for en af forældrene, der stadig har del i forældremyndigheden og derved medbestemmelsesret med hensyn til barnets opholdssted, skabe uklarhed med hensyn til indhol-

det af forældremyndigheden og dennes udøvelse. Hertil kommer, at en regel om fastsættelse af midlertidig samværsret indebærer en risiko for, at reglerne i praksis bliver mere komplicerede at anvende.

Det er imidlertid den overvejende opfattelse i arbejdsgruppen, at det kan være mindre hensigtsmæssigt og følelsesmæssigt uheldigt at tvinge den af forældrene, der ikke har barnet boende, til at anmode om en midlertidig forældremyndighedsafgørelse efter udkastets §§ 18-20 i bevidstheden om, at afgørelsen vil gå den pågældende imod og alene med det formål at kunne kræve en samkvemsretsresolution.

Det foreslås derfor i 1. pkt., at statsamtet efter anmodning træffer midlertidig bestemmelse om samværsret til en indehaver af forældremyndigheden under en sag ved retten eller statsamtet om forældremyndigheden. Afgørelsen træffes efter de almindelige regler i udkastets § 24 om samværsret. Dette betyder, at statsamtet kan fastsætte bl.a. samværsrettens omfang, jfr. § 24, stk. 1. Henvisningen omfatter også § 24, stk. 2. Statsamtet kan derfor afslå at fastsætte midlertidig samværsret, hvis hensynet til, hvad der er bedst for barnet under forældremyndighedssagen eller andre vægtige grunde, taler derfor. Der er også adgang til at ændre eller ophæve en afgørelse om midlertidig samværsret.

Forudsætningen for en midlertidig bestemmelse om samværsret er, at der verserer en forældremyndighedssag. Hovedområdet for § 25 vil være sager om opløsning af den fælles forældremyndighed. Sagen skal blot være indledt ved indlevering af stævning til retten om ophævelse af den fælles forældremyndighed efter udkastets § 10 eller om separation eller skilsmisse, jfr. § 11.

Det kan ikke ganske udelukkes, at der også under sager om overførelse af forældremyndigheden fra den ene af forældrene til den anden, eller om tilbageførelse fra tredjemand, jfr. udkastets §§ 14 og 17, kan være behov for en midlertidig samværsretsafgørelse. Har barnet f.eks. under en sådan sag op-

hold hos den af forældrene, der ikke har forældremyndigheden, og som kræver sig den tillagt, kan det være uhensigtsmæssigt at henvise indehaveren af forældremyndigheden til at kræve barnet udleveret under sagen, eller til at anmode om, at den anden af forældrene midlertidigt får forældremyndigheden, jfr. udkastets § 18, for at få mulighed for kontakt med barnet under sagen. Efter udkastet kan i stedet anmodes om midlertidig samværsret.

Endelig kan bestemmelsen anvendes efter dødsfald. Her kan der i medfør af udkastets § 15, stk. 1, 2. pkt., være rettet henvendelse til statsamtet om, at andre end den efterlevende indehaver af forældremyndigheden skal have tillagt forældremyndigheden. Den efterlevende, der i disse tilfælde ikke har barnet boende, kan anmode om midlertidig samværsret, medens statsamtet behandler sagen, eventuelt også efter at statsamtets afgørelse er indbragt for retten.

En bestemmelse om midlertidig samværsret bortfalder ifølge 2. pkt., når der er truffet en afgørelse eller aftale om forældremyndigheden, der kan fuldbyrdes. Også en midlertidig afgørelse om forældremyndigheden i medfør af §§ 18-20 vil medføre, at afgørelsen om midlertidig samværsret bortfalder. Den af forældrene, der ikke har fået forældremyndigheden, kan herefter anmode statsamtet om en samværsretsresolution efter udkastets § 23.

4. Da en medindehaver af forældremyndigheden efter udkastet kan få tillagt samværsret, må det sikres, at den anden af forældrene kan få barnet tilbage efter besøget. Arbejdsgruppen kan tilslutte sig ægteskabsudvalgets forslag i betænkning 8, s. 66, om, at det af statsamtets resolution skal fremgå, at barnet kan kræves tilbage ved fogedrettens bistand efter udøvelsen af samværsretten. Det er en enkel løsning, som ikke kræver ændring af retsplejelovens § 478, stk. 1, nr. 3. I medfør af udkastets § 28 kan justitsministeren fastsætte regler om udformningen af resolutionen.

Fogdens bistand vil kun kunne kræves i forbindelse med barnets udlevering til og tilbagelevering fra samværsretten. Bliver parterne i øvrigt uenige om, hvor barnet skal opholde sig under forældremyndighedssagen, må der træffes en midlertidig afgørelse om forældremyndigheden.

Sagsbehandling

Til § 26.

Bestemmelsen, der er ny, handler om større børns indflydelse på afgørelser om forældremyndighed og samværsret. Er barnet fyldt 12 år, skal dets mening indhentes, før der træffes afgørelse om forældremyndighed og samværsret, medmindre dette må antages at være unødvendigt eller til skade for barnet. Der henvises til de almindelige bemærkninger, pkt. 13.5.

1. I gældende ret er der ikke bestemmelser i loven, der sikrer, at større børns mening bliver søgt indhentet i disse sager. Hos statsamterne og i flere retter er det dog ret sædvanligt, at der indhentes udtalelse fra børn, der er fyldt 12 år, hvis der er anledning hertil, jfr. arbejdsgruppens undersøgelse i bilag 4 og 5.

2. Efter udkastet lovfæstes barnets ret til at udtale sig. Det er ikke meningen, at barnet skal presses til at give sin mening til kende, eller at der nødvendigvis skal ske en udspørgen direkte om forældremyndigheds- eller samværsretsspørgsmålet. Barnet eller den unge skal blot have adgang til at udtale sig.

Der foreslås indført en 12-års aldersgrænse. I den alder vil børn typisk have nået tilstrækkelig modenhed til at danne sig deres egen mening om spørgsmålet. Det svarer til aldersgrænsen i f.eks. adoptionsloven, bistandsloven og navneloven og til den praksis, der har udviklet sig i forældremyndigheds- og samkvemsretssager. Det er ikke hensigten med

12-års aldersgrænsen at udelukke, at der indhentes udtalelse fra et barn under 12 år, hvis det skønnes, at barnet har en tilstrækkelig modenhed. Ifølge arbejdsgruppens undersøgelse sker det undertiden i praksis, at også mindre børn spørges, jfr. bilag 4 og 5.

Indhentelse af barnets mening kan efter udkastet undlades, såfremt det må antages at være unødvendigt eller til skade for barnet. Denne bestemmelse er for så vidt angår tvister om forældremyndigheden kun tænkt anvendt i undtagelsestilfælde, hvor hensynet til barnet fører til, at man kan undlade at spørge det. Det kan f.eks. være tilfældet i helt oplagte eller meget hastende sager. Er forældrene enige om forældremyndigheden, vil det i almindelighed være unødvendigt at spørge barnet.

I sager om samværsret kan det ofte vaire unødvendigt at indhente en udtalelse, f.eks. hvis de drejer sig om samværsrettens omfang og udøvelse, eller ved gentagne udsigtsløse anmodninger om at få fastsat eller ophævet samværsret. Gøres det gældende, at en 12-13 årig har særlige ønsker vedrørende samværsretten, vil det være naturligt at høre barnets mening.

3. Den nærmere fremgangsmåde for indhentelse af barnets mening må til dels overlades til vedkommende myndigheds eget skøn i det enkelte tilfælde. Der henvises til oplysningerne i bilag 4 og 5 fra udvalgte byretter og statsamterne om, hvilken fremgangsmåde der i dag normalt følges. I samværsretssager og i de forældremyndighedssager, statsamterne behandler, vil barnet ofte blive indkaldt til en samtale med amtsfuldmægtigen på dennes kontor uden andres tilstedeværelse. Der vil blive udfærdiget et kort notat om samtalen. I nogle tilfælde vil det måske være mest hensigtsmæssigt, at samtalen foretages af eller med bistand af en børnesagkyndig.

I de almindelige bemærkninger til udkastet til ændring af retsplejeloven, pkt. 8, er redegjort for den nærmere fremgangsmåde, når barnets mening skal indhentes i retssager om forældremyndighed.

4. I retsplejelovudkastets § 1, nr. 11, foreslås som ny § 450 a indført en bestemmelse om, at retten, når særlige omstændigheder taler derfor, kan bestemme, at en eller begge parter ikke må overvære bevisførelsen. Parterne skal, inden sagen afgøres, gøres bekendt med indholdet af bevisførelsen, medmindre dette vil stride mod de hensyn, der har ført til udelukkelsen. Som anført i bemærkningerne til bestemmelsen er den især tænkt anvendt ved samtaler med børn i forældremyndighedssager. Efter udkastet er der således i retssager om forældremyndighed en vis mulighed for at hindre forældrene i at blive gjort bekendt med indholdet af samtalen med barnet.

I statsamternes sager om forældremyndighed og samværsret skal dette spørgsmål afgøres efter offentlighedslovens § 10, stk. 1, hvorefter parter kan forlange at blive gjort bekendt med sagens dokumenter, medmindre partens interesse heri findes at burde vige for afgørende hensyn til offentlige eller private interesser. Statsamtet kan således i samværsretssager og i sager om forældremyndighed nægte at gøre forældrene bekendt med notatet om samtalen med barnet, hvis afgørende hensyn til barnets interesser taler derfor. Arbejdsgruppen har overvejet, om der for statsamternes samtaler med børn burde indføres en bestemmelse i myndighedsloven svarende til retsplejelovsudkastets § 450 a. Man har dog afstået herfra, idet det er arbejdsgruppens opfattelse, at der med hjemmel i offentlighedslovens § 10, stk. 1, i det væsentlige kan opnås den samme retsstilling, som foreslås for domstolene.

Det kan i denne forbindelse nævnes, at de børnesagkyndige under mødet med arbejdsgruppen nævnte, at det med børnesagkyndig bistand eller vejledning i højere grad vil være muligt på en acceptabel og måske endda gavnlig måde at orientere forældrene om indholdet af samtalen, eventuelt mens barnet endnu er til stede.

Til § 27.

Bestemmelsen, der er ny, handler om pligten til at indhente en erklæring fra den af forældrene, der er uden del i forældremyndigheden, inden der meddeles godkendelse af en aftale om forældremyndigheden efter udkastets § 13 eller træffes afgørelse om forældremyndigheden efter et dødsfald, jfr. udkastets § 15.

1. Ud fra almindelige forvaltningsretlige og familieretlige principper antages statsamtet at have pligt til at indhente en erklæring fra den af forældrene, der er uden del i forældremyndigheden, ved godkendelse af aftale om overførelse af forældremyndigheden efter den gældende myndighedslovs § 30. Princippet er ikke lovfæstet, men fastlagt i retspraksis. Baggrunden for denne praksis er, at den pågældende skal have lejlighed til at udtale sig og eventuelt selv kræve sig tillagt forældremyndigheden.

Ved forældremyndighedsindehaverens død er det ligeledes praksis, at skifteretten retter henvendelse til den efterlevende, inden der eventuelt beskikkes en anden som værge og dermed forældremyndighedsindehaver for barnet.

2. Arbejdsgruppen foreslår, at den gældende praksis lovfæstes. Er begge forældre uden del i forældremyndigheden, skal der indhentes en erklæring fra dem begge.

Efter udkastet kan erklæring undlades,, hvis det kan være til væsentlig skade for barnet eller medføre uforholdsmæssig forsinkelse af sagen. Dette kriterium svarer til det gældende kriterium i den tilsvarende bestemmelse i adoptionslovens § 13.

Fremsættes der indsigelse, uden at den pågældende selv ønsker at få forældremyndigheden, må statsamtet afgøre, hvilken betydning indsigelsen skal have. Tilsidesætter statsamtet protesten, kan den pågældende påklage afgørelsen efter

§ 13 til familieretsdirektoratet. I sager efter dødsfald er der ikke rekursadgang, jfr. § 15, stk. 4, 2. pkt., men protesten vil kunne få betydning for rettens bedømmelse af sagen, hvis statsamtets afgørelse indbringes for domstolene, jfr. § 15, stk. 5.

Ønsker den pågældende sig senere tillagt forældremyndigheden, vil denne kunne forlange afgørelsen ændret efter § 17.

Til § 28.

Bestemmelsen giver justitsministeren hjemmel til at fastsætte regler om statsamternes behandling af sager om forældremyndighed og samværsret. I bemærkningerne til enkelte af bestemmelserne er omtalt, hvilken fremgangsmåde det vil være hensigtsmæssig, at statsamterne følger. Det gælder f.eks. vedrørende orienteringen om adgangen til at aftale fælles forældremyndighed for ugifte i forbindelse med indkaldelsen af faderen til anerkendelse af faderskabet, jfr. udkastets § 9, vedrørende vejledningen af forældre, der ønsker at aftale fælles forældremyndighed, jfr. udkastets § 9 og § 11, stk. 2, vedrørende de foreslåede regler om samtaler med børn, jfr. udkastets § 26, og om indhentelse af erklæring fra den af forældrene, der ikke har del i forældremyndigheden, jfr. udkastets § 27. Med hjemmel i den foreslåede bestemmelse kan justitsministeren udsende en bekendtgørelse om disse og andre forhold. Også regler om statsamternes stedlige kompetence til afløsning af justitsministeriets cirkulære nr. 51 af 28. februar 1923 vil kunne gives i medfør af denne bestemmelse.

Til kapitel 3. Værger.

Til § 29.

Bestemmelsen handler om, hvem der er værge for børn og unge under 18 år. Den erstatter den gældende myndighedslovs §§ 6-8.

1. De gældende regler om værgemål i myndighedslovens kap. 2 og om forældremyndighed i kap. 3 for børn og unge under 18 år har hidtil ikke været koordinerede. Ganske vist fører de til, at indehaveren af værgemålet og forældremyndigheden normalt er den samme. I nogle tilfælde er det forældremyndigheden, der er afgørende for værgemålet, jfr. den gældende lovs § 6, stk. 2, og § 7, 2. pkt. I andre tilfælde er det værgemålet, der bestemmer, hvem der bliver indehaver af forældremyndigheden, jfr. den gældende lovs § 25, stk. 2. Endelig er spørgsmålet uafklaret ved overførelse af forældremyndigheden efter den gældende lovs § 30.

2. Arbejdsgruppen har med udkastets § 29, stk. 1, 1. pkt., søgt at koordinere reglerne om forældremyndighed og værgemål derved, at det foreslås, at indehaveren af forældremyndigheden tillige er værge for børn og unge under 18 år. Forældremyndigheden bliver således altid primær i forhold til værgemålet. Står en umyndig uden forældremyndighedsindehaver og værge, f.eks. i forbindelse med et dødsfald, skal forældremyndighedsspørgsmålet afgøres først, hvorefter værgemålet automatisk følger forældremyndigheden. Det gælder også i tilfælde, hvor der udpeges en midlertidig indehaver af forældremyndigheden, jfr. §§ 18-21.

Også i tilfælde, hvor andre end de biologiske forældre har forældremyndigheden i kraft af en aftale efter § 13 eller efter et dødsfald, jfr. § 15, følger værgemålet med. Dette indebærer tillige, at der bliver to værger, hvis forældremyndigheden er tillagt et ægtepar i forening.

Endelig bemærkes, at en aftale mellem forældrene om fælles forældremyndighed, jfr. § 9 og § 11, stk. 2, også får virkning for værgemålet.

Udkastet skal ses på baggrund af den kritik, der har været rejst af de nugældende regler. Ægteskabsudvalget anførte i betænkning 8, side 73, bl.a., at det er uheldigt, at kompetencen til at beskikke værge og udpege forældremyndighedsindehaver tilkommer forskellige myndigheder, når afgørelser-

ne undertiden kan blive afgørende for hinanden. Reglerne om værgebeskikkelse og fratagelse af værgemål er ikke tilstrækkeligt indrettede på, at de også indirekte kan omfatte afgørelse af forældremyndighedsspørgsmålet. Om særlige problemer efter dødsfald henvises til bemærkningerne til § 15.

Det er arbejdsgruppens opfattelse, at udkastet imødekommer denne kritik, idet reglerne indrettes på det, som i praksis er vigtigst, nemlig forældremyndighedsspørgsmålet, og værgespørgsmålet blot bliver afledet heraf.

3. I visse tilfælde kan værgemål og forældremyndighed ikke følges ad.

Dette gælder for gifte under 18 år, idet de efter udkastets § 6 ikke er under forældremyndighed. I § 29, stk. 1, 2. pkt., foreslås, at den hidtidige indehaver af forældremyndigheden som efter gældende ret fortsætter med at være værge, indtil den unge fylder 18 år. Det er kun et yderst beskedent antal, der i kort tid vil være omfattet af denne undtagelsesbestemmelse. Derfor er det fundet uden betænkelighed at lade den eller de hidtidige indehavere forblive værger. Dette gælder også, selv om der efter dette tidspunkt indtræder forandringer, der kunne have medført ændringer i forældremyndigheden, f.eks. at forældrene bliver separeret eller skilt. Efter den gældende lovs § 6, stk. 3, 1. pkt., kan skifteretten, hvis den unges forældre i tiden mellem den unges indgåelse af ægteskab og dennes fyldte 18. år bliver separeret eller skilt, bestemme, at den ene af forældrene indtil videre skal være værge alene. Denne bestemmelse har så godt som helt mistet sin praktiske betydning efter myndighedsalderens nedsættelse. Der findes derfor ikke længere at være behov for en sådan adgang til at fratage den ene af forældrene værgemålet. Eventuel uenighed værgerne indbyrdes må i så fald afgøres efter den gældende myndighedslovs § 52, hvorefter afgørelsen træffes af justitsministeren.

En anden undtagelse fra stk. 1 gælder ifølge stk. 2 i de tilfælde, hvor den ene af to forældremyndighedsindehavere

er umyndig eller under lavværgemål eller er frataget værge-
målet efter § 32. I sådanne tilfælde er den anden værge alene. Bestemmelsen omfatter kun et ganske lille antal tilfælde. For så vidt angår umyndighed og lavvaergemål er bestemmelsen en følge af, at værgemålet uden videre ophører, hvis værgen selv er umyndig eller under lavværgemål, jfr. udkastets § 32, stk. 2. Reglen svarer til den gældende myndighedslovs § 6, stk. 1, 2. pkt.

I stk. 3 fastsættes, at indtræder et af de i stk. 2 nævnte tilfælde for en, der har forældremyndigheden alene eller for begge indehavere, beskikkes en vær_ge. Dette svarer til den gældende myndighedslovs § 12, sammenholdt med den gældende lovs § 10. Værgebeskikkelsen har ikke konsekvenser for spørgsmålet om, hvem der er indehaver af forældremyndigheden.

Det er tilsigtet at reducere antallet af værgebeskikkelser for mindreårige til et minimum. Efter udkastet er det kun nødvendigt i de i stk. 3 nævnte tilfælde.

4. Stk. 4 svarer til den gældende myndighedslovs § 9 og foreskriver, at forældremyndighedens indehaver har pligt til at være værge uden beskikkelse. Denne betegnes derfor også som født værge i modsætning til beskikket værge, jfr. § 30, Pligten gælder også for tidligere indehavere af forældremyndigheden, jfr. udkastets § 29, stk. 1, 2. pkt.

5. Den gældende myndighedslovs § 11, hvorefter den mindreåriges ægtefælle kan beskikkes som værge i stedet for den fødte værge, foreslås udeladt. Der er ikke fundet tilstrækkeligt behov for bestemmelsen, når henses til det yderst begrænsede antal gifte under 18 år. Den mindreårige ægtefælles interesser anses for tilstrækkeligt tilgodeset derved, at værgen i vigtige anliggender så vidt muligt skal indhente en erklæring fra den umyndiges ægtefælle, såfremt ægtefællerne lever sammen, jfr. § 50. Overtrædes denne bestemmelse, kan det give anledning til, at værgemålet fratages værgen, jfr. udkastets § 32.

Til § 30.

1. Reglen svarer til den gældende myndighedslovs § 10 og foreskriver, at der for umyndiggjorte beskikkes en værge. Efter udkastets § 29 bliver det stort set unødvendigt at beskikke værge for mindreårige.

Som efter gældende ret kan der kun beskikkes én person som værge. Et ægtepar kan således ikke beskikkes.

2. Ifølge den gældende myndighedslovs § 13 må til værge kun beskikkes en pålidelig og vederhæftig person, der kan anses for egnet til hvervet. Denne bestemmelse foreslås udeladt som overflødig, idet disse krav forudsætningsvis følger af udkastets § 32, stk. 1, om, hvornår værgemålet kan fratages værgen. På tilsvarende måde fremgår det forudsætningsvis af § 32, stk. 2, at en person, der er umyndig eller under lavvaergemål, ikke kan beskikkes som værge.

Til § 31.

Bestemmelsen svarer med redaktionelle ændringer til den gældende myndighedslovs § 15. Den handler om, hvornår beskikkede værger kan afslå eller kræve sig fritaget for værgemål.

1. Bestemmelsen forudsætter, at værgemål ligesom efter gældende ret er et borgerligt ombud, som ikke kan afslås, medmindre der foreligger særlige grunde. Det forudsættes dog, at den gældende praksis fortsættes, hvorefter man normalt indhenter den udpegedes samtykke, før beskikkelse foretages, og at man kun helt undtagelsesvis beskikker personer, der er uvillige, til at påtage sig hvervet.

2. Efter den gældende lovs § 15 kan beskikket værgemål afslås af den, der er fyldt 60 år, eller på grund af sygdom, offentlig stilling, andre værgemål eller egne interesser kun med betydelig vanskelighed kan udøve værgemålet. Det er fundet ufornødent at gentage den ret udførlige beskrivelse

af de særlige grunde til at afslå eller kræve sig fritaget for hvervet. Der er ikke herved tilsigtet nogen ændring i, hvornår afslags- eller fritagelsesgrund foreligger.

3. En født værge kan ikke kræve sig fritaget for hvervet. Ulemper herved kan imødegås ved, at værgen antager bistand, eller ved, at der beskikkes en værge ad hoc. Skulle det rent undtagelsesvis være påkrævet, forudsættes det, at værgen som efter gældende praksis kan fritages og en ny beskikkes.

4. Efter udkastets § 33 overgår kompetencen til at afgøre spørgsmålet om fritagelse m.v. for værgemål fra skifteretten til statsamtet eller til den ret, der afsiger umyndiggørelsesdommen.

Til § 32.

1. Stk. 1 omhandler fratagelse af værgemål og svarer med redaktionelle ændringer til den gældende myndighedslovs § 16. Den gælder både for fødte og beskikkede værger. Det er ikke fundet nødvendigt særligt at nævne uvederhæftighed som fratagelsesgrund. Bliver værgen økonomisk usolid, må det afgøres efter det generelle egnethedskriterium, om denne er uegnet til værgemålet.

2. Stk. 2 svarer til den gældende myndighedslovs § 12 og fastslår, at værgemålet ophører, hvis værgen bliver umyndiggjort eller sat under lavværgemål. Den gælder både for fødte og beskikkede værger.

Værgemålet ophører af sig selv, uden at fratagelse efter stk. 1 er nødvendig. For de fødte værger er dette forudsat i § 29, stk. 2.

3. Er værgen for en mindreårig midlertidigt forhindret i at udøve værgemålet, vil denne også være midlertidigt forhindret i at udøve forældremyndigheden. Der må derfor i almindelighed udpeges en midlertidig indehaver af forældremyndigheden efter § 21, som så tillige bliver indehaver af værgemålet.

Fratagelse eller ophør af værgemålet for en mindreårig medfører ikke ændringer af forældremyndigheden.

Efter fratagelsen eller ophøret må der beskikkes en ny værge, medmindre der findes endnu en født værge, jfr. § 29, stk. 2.

Til § 33.

Bestemmelsen fastlægger kompetencen til at foretage værgebeskikkelse og fratage værgemål.

1. Efter den gældende myndighedslovs § 17, stk. 1, tilkommer kompetencen til at beskikke værger skifteretten. Arbejdsgruppen har fundet det rimeligt at overveje, om værgebeskikkelser bør overføres til en anden myndighed. Baggrunden herfor er, at skifterettens opgaver som tilsynsmyndighed vedrørende umyndige efterhånden er stærkt begrænsede. For nogle år siden blev skifteretternes revision af værgemålsregnskaber overført til overformynderiet, nu familieretsdirektoratet. Når værgebeskikkelsen er sket, og der er ført kontrol med behørig tinglysning af umyndiggørelsen, har skifteretten kun opgaver under dødsboskifter. Værgebeskikkelse falder endvidere uden for skifterettens normale arbejdsområder, idet der er tale om en administrativ opgave. Det foreslås derfor i stk. 1, at kompetencen til at beskikke værger i almindelighed og til at fratage værgemål skal tilkomme statsamtet. Arbejdsgruppen har overvejet, om kompetencen burde tilkomme familieretsdirektoratet, hvortil det påtænkes at overføre tilsynet med værgemål. Det er imidlertid arbejdsgruppens opfattelse, at det for så vidt angår værgebeskikkelse og fratagelse af værgemål er hensigtsmæssigt, at kompetencen tilkommer en myndighed, der har mulighed for en personlig kontakt til de pågældende. Under arbejdet med at finde en værge vil det være praktisk med et vist lokalkendskab, og der bør være en let adgang for de implicerede til at få en personlig samtale med den pågældende sagsbehandler. Det synes derfor ikke at være særligt praktisk at foreslå kompetencen henlagt til en central myndighed. Statsamtets afgørelse vil imidlertid kunne påklages til justitsministeriet (familieretsdirektoratet).

2. Efter stk. 2 foretages vær gebes k i kkelse i umiddelbar tilslutning til en umyndiggørelse af den byret, der afsiger umyndiggørelsesdommen. Denne undtagelse fra hovedreglen er begrundet i praktiske hensyn. Det forekommer nærliggende at lade retten, der behandler sagen om umyndiggørelse, foretage værgebeskikkelsen i umiddelbar tilslutning til denne. Ved foreløbige umyndiggørelser foretages værgebeskikkelsen i forvejen af retten, jfr. retsplejelovens § 462, 2. pkt. Endvidere kan det være rimeligt og hensigtsmæssigt, at byretten har kontakt med den, der påtænkes beskikket som værge, således at denne eventuelt overværer retsmøderne og kan få oplysninger om den pågældendes økonomi og andre spørgsmål af betydning for udøvelsen af værgemålet, ligesom retten kan få et indtryk af den pågældende, hvis denne ikke er retten bekendt.

En sådan ordning må indebære, at værgebeskikkelse bliver en judiciel afgørelse, der medtages i domskonklusionen. Af praktiske grunde kan det være hensigtsmæssigt tillige at udfærdige en værgebeskikkelse, som værgen kan bruge som legitimation. Har der for byretten været tvist om, hvem der skal være værge, kan byrettens værgebeskikkelse ankes til landsretten sammen med umyndiggørelsen eller særskilt. Anke må også kunne iværksættes af den udpegede værge, f.eks. med henblik på fritagelse i medfør af udkastets § 31. Forbigåede værgeemner vil kun kunne anke i det omfang, de har været part i sagen. Ifølge retsplejelovens § 465, stk. 3, får byrettens værgebeskikkelser normalt virkning straks uanset iværksat anke.

Selv om den oprindelige værgebeskikkelse er foretaget af byretten, vil eventuelle senere spørgsmål om værgebeskikkelsen skulle behandles af statsamtet. Det vil gælde nybeskikkelse i tilfælde af værgens død eller umyndiggørelse og sager om fratagelse af værgemålet, jfr. udkastets § 32, stk. 1.

I cirkulære nr. 195 af 25. september 1922 om værgebeskikkelse foreskrives, at ved værgebeskikkelse for en umyndiggjort,

der ikke er sindssyg eller åndssvag, eller for en mindreårig, der er fyldt 15 år, bør den umyndiges egne ønsker efter omstændighederne tages i betragtning. På linie med udkastets § 26 foreslås principperne i denne bestemmelse lovfæstet i stk. 3, dog således at aldersgrænsen for mindreårige foreslås nedsat til 12 år.

Ifølge stk. 4 kan justitsministeren fastsætte regler om statsamternes værgebeskikkelser m.v., herunder om den stedlige kompetence.

3. Såfremt forslaget om at fritage skifteretterne for værgebeskikkelserne følges, kunne det overvejes at fritage skifteretten for opgaverne på et lignende område, nemlig beskikkelse af tilsynsværge i henhold til sindssygelovens § 6 i tilfælde af tvangsindlæggelse. Disse beskikkelser er ganske talrige. At fritage skifteretterne for disse opgaver nødvendiggør en ændring af sindssygeloven.

Til § 1, nr. 2-4.

Ændringerne er en konsekvens af den ændrede nummerering af værgemålsparagrafferne.

I nr. 2 foreslås, at udkastets §§ 31-33 skal finde tilsvarende anvendelse ved lavværgemål. Beskikkelse af lavværge vil herefter på tilsvarende måde som ved beskikkelse af værge for en umyndiggjort skulle foretages af den ret, der afsiger dommen om lavværgemål, jfr. udkastets § 33, stk. 2. Eventuel senere fratagelse af værgemål og ny beskikkelse skal foretages af statsamtet, jfr. § 33, stk. 1.

I kraft af henvisningen i nr. 3 får udkastets §§ 31-32 og 33, stk. 1 og 4, også betydning for værger beskikkede til særligt hverv både for umyndige, jfr. § 58, og for myndige, jfr. § 59. Kompetencen til at beskikke sådanne ad hoc værger tilkommer derfor som udgangspunkt statsamtet, jfr. henvisningen til § 33, stk. 1. For så vidt angår kompetencen til at beskikke en ad hoc værge for en umyndig under et skif-

te foreslås det dog, at kompetencen hertil fortsat skal tilkomme skifteretten, jfr. udkastet til § 61, 2. pkt. Der findes at være et praktisk behov for, at skifteretten fortsat kan foretage disse beskikkelser, som der ofte er behov for under dødsboskifter, hvor der er mindreårige arvinger. Efter den gældende lovs § 60, stk. 2, træffes bestemmelse om fratagelse af værgemålet af den myndighed, der har foretaget beskikkelsen. Har skifteretten således udpeget en ad hoc værge, vil det også være skifteretten, der skal tage stilling til spørgsmålet om at fratage værgen værgemålet. Som følge af forslagene om ændring af retsplejelovens § 5, 2. pkt., og om ophævelse af retsplejelovens § 14, stk. 1, litra e, vil skifteretternes afgørelser blive judicielle. Der vil kunne kæres til landsretten.

Også for så vidt angår testamentariske værger finder udkastets §§ 31-32 og 33, stk. 1 og 4, tilsvarende anvendelse, jfr. nr. 3. Henvisningen til § 33, stk. 1, må forstås med den begrænsning, at der for disse værgemål ikke skal ske nogen beskikkelse. Statsamtets kompetence angår således alene spørgsmålet om fritagelse for og fratagelse af værgemålet.

Til §§ 2-7.

Bestemmelserne indeholder ikrafttrædelses- og overgangsreglerne.

I forbindelse med lovens ikrafttræden opstår en række overgangsproblemer.

1. Udgangspunktet er ifølge § 2, at denne lovs regler finder anvendelse med hensyn til alle spørgsmål, der rejses efter lovens ikrafttræden.

Den foreslåede bestemmelse i § 9 om fælles forældremyndighed kan således anvendes, uanset hvornår barnet er født. Selv om forældrene er blevet separeret eller skilt før lovens ikrafttræden, kan de i medfør af § 9 indgå aftale om fælles forældremyndighed.

Bestemmelserne i §§ 23-25 om samværsret kan også anvendes, uanset hvornår barnet er født, og uanset om der tidligere er truffet aftaler eller afgørelser om samværsret, eller der verserer sag herom.

Alle sager, der indledes efter ikrafttrædelsestidspunktet, må behandles efter den nye lov. § 15 skal således anvendes, selv om indehaveren af forældremyndigheden er død før lovens ikrafttræden, hvis sag om forældremyndighed eller værgemål ikke er rejst forinden. Separations- eller skilsmissesager skal behandles efter § 11, selv om den omstændighed, hvorpå separations- eller skilsmissekravet støttes, ligger forud for lovens ikrafttræden.

2. Visse modifikationer må dog gøres vedrørende sager, der verserer ved lovens ikrafttræden.

Af § 3, stk. 1, fremgår, at verserende separations- og skilsmissesager principielt skal behandles færdige efter den lovgivning, der var gældende på det tidspunkt, hvor sagen startede.

Efter § 3, stk. 2, er der dog adgang til at bringe de nye regler til anvendelse, hvis begge ægtefæller anmoder derom. Denne anmodning skal fremsættes, før bevilling er meddelt eller endelig dom er afsagt. Ønsker ægtefællerne at aftale fælles forældremyndighed under en ved lovens ikrafttræden verserende sag, har de således mulighed herfor.

Er der før lovens ikrafttræden truffet en aftale eller afgørelse om forældremyndigheden, der efter aftalens indhold eller de hidtil gældende regler ikke skal være gældende for en eventuel senere separation eller skilsmisse, skal der under en separations- eller skilsmissesag, rejst efter lovens ikrafttræden, uanset udkastets § 11, stk. 1, tages stilling til forældremyndigheden, jfr. § 3, stk. 3. Det kan f.eks. være tilfældet for afgørelser truffet af statsamtet efter den gældende lovs § 24, stk. 1, for aftaler truffet i forbindelse med en separation og for skilsmisser på grund af utroskab i separationstiden.

Ifølge § 4 gælder samme modifikation som angivet i § 3 for verserende sager ved statsamtet om forældremyndigheden ved samlivsophævelse og ved indehaverens død, om overførelse af forældremyndigheden og om ændring af afgørelser om forældremyndighed og samværsret. Det vil sige sager efter den gældende lovs § 24, stk. 1, § 26, § 28, stk. 4, § 30, stk. 1, 3. pkt., og § 32, stk. 2. Det samme gælder for sager om værgemål over et barn efter, at indehaveren af forældremyndigheden er død, jfr. den gældende lovs § 10. Efter stk. 1 færdigbehandler statsamtet eller skifteretten sådanne sager, medmindre alle parter er enige om, at den nye lovs regler skal anvendes, jfr. stk. 2.

Ifølge § 5 skal udkastets § 14 OTTI overf ørelse af f qr ældremyndigheden til en ugift fader mod moderens protest anvendes også under verserende sager, hvis der ikke er afsagt endelig dom før lovens ikrafttræden. Har en ugift fader ved endelig dom fået afslag på at få overført forældremyndigheden til sig efter den gældende lovs § 28, stk. 2, må han påberåbe sig udkastets § 17, hvis han efter lovens ikrafttræden på ny ønsker at rejse sag om forældremyndigheden. Under en sådan ændringssag vil det ikke være udelukket, at der i et vist omfang tages hensyn til, at kriterierne for overførelse af forældremyndigheden i udkastets § 14 er lempet i forhold til den gældende lovs § 28, stk. 2.

De foreslåede ændrede regler i udkastets § 3 om kompetence til værgebeskikkelse og fratagelse af værgemål foreslås efter § 6 kun at skulle gælde for sager, der rejses efter lovens ikrafttræden. Verserer der sag om værgebeskikkelse ved skifteretten, færdigbehandler skifteretten sagen. Er der anlagt sag eller afsagt dom til umyndiggørelse før lovens ikrafttræden, træffer statsamtet afgørelse om værgebeskikkelse, såfremt sagen ikke forinden er påbegyndt ved skifteretten.

I § 7 fastslås, at udkastets § 17 om ændring af aftaler eller afgørelser om forældremyndighed og § 24, stk. 2, om æn-

dring af aftaler eller afgørelser om samværsret også finder anvendelse på afgørelser og aftaler, der hidrører fra tiden før den nye lovs ikrafttræden.

Til § 8.

Bestemmelsen indeholder en sædvanlig hjemmel til at sætte ændringsloven i kraft for Færøerne og Grønland.

For Færøerne gælder myndighedsloven, jfr. lov nr. 277 af 30. juni 1922 om umyndighed og værgemål, umiddelbart. De fleste af de ændringer, der senere er foretaget af denne lov, er ligeledes sat i kraft for Færøerne. Myndighedsalderen er dog fortsat 20 år på Færøerne, ligesom visse forskelle følger af, at ægteskabsloven af 1969 ikke er sat i kraft for Færøerne.

For Grønland er myndighedsloven af 1922 med mindre afvigelser sat i kraft ved kongelig anordning. De funktioner, der tilkommer statsamtet, udøves af retten, hvis afgørelse træffes ved dom. Af de senere ændringslove er en del sat i kraft, f.eks. ændringen af § 27, stk. 2, hvorefter faderen til et barn uden for ægteskab kan få tillagt samkvemsret, og § 28, stk. 2, som giver faderen til et barn uden for ægteskab mulighed for at kræve forældremyndigheden overført til sig. Andre ændringslove er ikke sat i kraft, hvilket til dels har sammenhæng med, at ægteskabsloven af 1969 ikke er sat i kraft for Grønland.

KAPITEL 2.

Udkast
til
Lov om ændring af lov om ægteskabs indgåelse og opløsning
(Forældremyndighed).

§ 1.

I lov nr. 256 af 4. juni 1969 om ægteskabs indgåelse og opløsning, som ændret ved lov nr. 579 af 19. december 1969 og lov nr. 313 af 10. juni 1976, foretages følgende ændringer:

1. § 46 affattes således:

"§ 46. Om forældremyndigheden over børnene i forbindelse med separation eller skilsmisse gælder myndighedslovens regler."

2. §§ 47, 48 og 57 ophæves.

§ 2.

Loven træder i kraft den .....„..

§ 3.

Loven gælder ikke for Færøerne og Grønland, men kan ved kongelig anordning sættes i kraft for disse landsdele med de afvigelser, som de særlige færøske og grønlandske forhold tilsiger.

Bemærkninger til lovudkastet

Den foreslåede ændring af § 46 i ægteskabsloven og ophævelsen af §§ 47, 48 og 57 er en følge af arbejdsgruppens forslag om, at reglerne om forældremyndighed i forbindelse med separation og skilsmisse overføres fra ægteskabsloven til myndighedsloven, jfr. udkastet til lov om ændring af myndighedsloven og de almindelige bemærkninger hertil, pkt. 7.2.

Den gældende ægteskabslov §§ 46 og 47 vedrører aftaler og afgørelser om forældremyndighed i forbindelse med separation og skilsmisse. Disse bestemmelser er med visse ændringer overført til myndighedslovudkastets § 11. Der henvises til bemærkningerne hertil.

På samme måde er ægteskabslovens § 48 om ændring af forældremyndighedsaftaler og -afgørelser overført til myndighedslovudkastets § 17, og ægteskabslovens § 57 om midlertidige forældremyndighedsafgørelser til myndighedslovudkastets § 18. Der henvises til bemærkningerne hertil.

Ægteskabsloven er endnu ikke sat i kraft for Færøerne eller Grønland.

KAPITEL 3.

Udkast
til

Lov om ændring af lov om rettens jaleje (Sager om ægteskab og forældremyndighed).

§ 1.

I lov om rettens pleje, jfr. lovbekendtgørelse nr. 1 af 2. januar 1980, som senest ændret ved lov nr. 627 af 8. december 1982, foretages følgende ændringer:

1. I § 5, 2. pkt., ændres "f" til: "e".

2. I § 14, stk. 1, ophæves litra e.

   Litra f og g bliver herefter litra e og f.

3. § 225, nr. 8 affattes således:

   "8) Sager om ægteskab og forældremyndighed, jfr. § 448."

4. Overskriften til kapitel 42 affattes således:

   "Sager om ægteskab og forældremyndighed".

5. § 448 affattes således:

   "§ 448. Efter reglerne i dette kapitel behandles:
   1) sager om separation, skilsmisse eller omstødelse af ægteskab,
   2) sager om forældremyndighed, når forældre, der har fælles forældremyndighed, ikke lever sammen eller agter at ophæve samlivet,

3) sager om overførelse af forældremyndigheden til faderen alene i tilfælde, hvor forældrene ikke har haft fælles forældremyndighed,
4) sager om statsamtets afgørelser om forældremyndighed ved en indehavers død,
5) sager mellem ægtefæller om ændring eller anfægtelse af vilkår for separation, skilsmisse eller omstødelse, sager om ændring af aftale eller afgørelse om forældremyndighed, eller sager mellem ægtefæller om anfægtelse af aftaler om fordeling af formuen, der er indgået med henblik på separation, skilsmisse eller omstødelse,
6) sager mellem ægtefæller til afgørelse af, om separation består eller er bortfaldet, og
7) sager til afgørelse af, om parterne er eller ikke er ægtefæller."

6. I § 448 b ændres "Ægtefællerne" til: "Parterne", "en ægtefælle" til: "en af dem", "ægtefællens" til: "dennes", og "overøvrighedens" til: "statsamtets".

7. I § 448 c, stk. 1, ændres "Ægteskabssag" til: "Sag".

8. I § 448 c, stk. 1, nr• 4, ændres "ægtefæller" til: "parter".

9. I § 448 e ændres "ægteskabssag" til: "sag".

10. § 449 affattes således:

"§ 449. Giver sagsøgte eller appelindstævnte i de i § 448, nr. 1-4, 6 eller 7, nævnte sager ikke møde ved advokat, beskikker retten en advokat for denne. Giver sagsøgte eller appelindstævnte ikke møde ved advokat i en sag efter § 448, nr. 5, om forældremyndighed, kan retten beskikke en advokat for denne."

11. Efter § 450 indsættes:

"§ 450 a. Retten kan, når særlige omstændigheder taler derfor, bestemme, at en eller begge parter ikke må overvære bevisførelsen. Inden sagen afgøres, skal parterne gøres bekendt med indholdet af bevisførelsen, medmindre dette vil stride mod de hensyn, der har ført til udelukkelsen."

12. § 453, 1. pkt., affattes således:

"Retsmøderne foregår for lukkede døre."

13. I § 453, 2. pkt., og § 454, stk. 1, udgår: "i ægteskabssager".

14. I § 455, stk. 1, ændres "Ægteskabssag" til: "Sag", og i stk. 2 ændres "ægtefællerne" til: "parterne".

15. I § 464, stk. 1, indsættes som 2. pkt.:
"Samtidig med dom til umyndiggørelse eller lavværgemål beskikker retten en værge efter reglerne i myndighedslovens kapitel 3."

16. § 478, stk. 1, nr. 3, affattes således:

"3) aftaler om forældremyndighed,, der indgår som vilkår i separations- eller skilsmissebevillinger eller i øvrigt er godkendt af statsamtet, bestemmelser om forældremyndighed og samveersret, der er truffet af statsamtet, samt retsforlig om samværsret,"

17. I § 483 ændres "samkvemsret" til: "samværsret" og "overøvrigheden" til: "statsamtet".

18. I § 535, stk. 3, og fire steder i § 536 ændres "samkvemsret" til: "samværsret".

§ 2.

Loven træder i kraft den ...

BEMÆRKNINGER TIL LOVUDKASTET.

ALMINDELIGE BEMÆRKNINGER.

A. Generelt.

1. Indledning.

1. Ifølge kommissoriet skal arbejdsgruppen udarbejde udkast til en revision af reglerne om forældremyndighedssagers behandling og udforme regler om, hvordan der i givet fald kan ske domstolsbehandling af alle forældremyndighedstvister.

I udkast til lov om ændring af myndighedsloven er der derfor foreslået regler, hvorefter alle sager, hvori der er uenighed om forældremyndigheden, skal afgøres af eller kunne indbringes for domstolene. Udkastet indebærer en udvidelse af de tilfælde, hvor tvister om forældremyndigheden kan forekomme i retten uden sammenhæng med en ægteskabssag, omend antallet af sager formentlig vil være begrænset.

2. De gældende regler.

Efter de gældende regler i ægteskabsloven meddeles separation eller skilsmisse enten ved bevilling eller dom, jfr. ægteskabslovens § 42. Forudsætningerne for at få bevilling er enighed mellem ægtefællerne om ægteskabets opløsning, og om at dette skal ske ved statsamtet, samt om vilkårene herfor, jfr. § 42, stk. 2. Er de uenige, f.eks. om forældremyndigheden over et eller flere fællesbørn, må sagen afgøres af domstolene.

Er der uenighed om forældremyndigheden, uden at dette har

forbindelse med separation eller skilsmisse, kan statsamtet i visse tilfælde træffe afgørelse. Dette gælder f.eks. i forbindelse med samlivsophævelse eller dødsfald. Der henvises til det nedenfor under pkt. 6 anførte.

Tvister om forældremyndigheden i forbindelse med separation eller skilsmisse og om ændring af sådanne afgørelser behandles efter reglerne i retsplejelovens kapitel 42. I forbindelse med ændringen af ægteskabsloven i 1969 blev dette kapitel grundlæggende revideret. Siden da er der kun sket mindre ændringer. Således udvidedes kapitlet ved lov nr. 244 af 8. juni 1978 til tillige at omfatte sager om overførelse af forældremyndigheden over et barn uden for ægteskab til faderen, jfr. den gældende myndighedslovs § 28, stk. 2.

I kapitlet findes enkelte regler, der kun vedrører forældremyndighedstvister. Det drejer sig om § 449, 2. pkt., om advokatbeskikkelse, § 450, stk. 2, om bevismidler i forældremyndighedssager og § 451, stk. 2, 1. pkt., om udgifter ved sådan bevisførelse.

3. Hidtidige reformovervejelser.

Ægteskabssagers fremtidige behandling har længe været drøftet. Det er specielt ordningen, hvorefter kompetencen er delt mellem domstole og statsamter, der har affødt debat. Ægteskabsudvalget behandlede dette spørgsmål i betænkning 7 om fremgangsmåden ved separation og skilsmisse (nr. 796/1977). Et flertal af udvalgets medlemmer gik ind for, at alle spørgsmål i forbindelse med et ægteskabs opløsning skulle behandles af en og samme myndighed, en såkaldt "enstrenget ordning", mens et mindretal, i hvert fald i hovedtrækkene, ville bevare det nuværende opdelte kompetencesystem, det såkaldte "tostrengede system". Betænkningen indeholder endvidere overvejelser over, efter hvilke hovedprincipper sagsbehandlingen i fremtiden bør foregå, uanset hvilken eller hvilke myndigheder der fremover skal behandle ægteskabssagerne.

I en redegørelse af 7. maj 1980 (FT 1979/80, sp. 8773) i fol-

ketiriget gav indenrigsministeren på regeringens vegne udtryk for, at statsamterne bør bevares altovervejende i deres nuværende skikkelse og med de opgaver, som lovgivningen har henlagt til dem. Under den efterfølgende debat i folketinget om redegørelsen den 13. maj 1980 (FT 1979/80, sp. 9472-9507) var der overvejende tilslutning til redegørelsen. Man kan herefter gå ud fra, at den nuværende ordning med et "tostrenget system" for behandlingen af ægteskabssager ikke foreløbig vil blive grundlæggende ændret.

Ægteskabsudvalget har i betænkning 7, kapitel 6, behandlet de særlige problemer om grundlaget for afgørelser om forældremyndighed og samværsret. Disse synspunkter vil blive nærmere omtalt i det følgende. Kapitlet er tillige gengivet i uddrag i bilag 1.

Børnekommissionen udtrykte i sin betænkning, side 152-158, sympati for, at afgørelser vedrørende børnene så vidt muligt bliver truffet administrativt. Skulle en domstolsafgørelse undtagelsesvis blive nødvendig, bør afgørelsen træffes af de almindelige domstole med en særlig sagkyndig i børnepsykiatri eller lignende som tilforordnet. Børnekommissionen stillede endvidere forslag om, at rådgivningen i separations- og skilsmissesager forbedres. Familierådgivningen foresloges henlagt til de amtskommunale børnerådgivningscentre. Afsnittet er i uddrag gengivet i bilag 2.

I 1980 offentliggjorde Dansk Retspolitisk Forening en pjece "Mor, Barn, Far skal skilles" med forslag om fremgangsmåden ved separation og skilsmisse. Forslagene tager sigte på i højere grad at sætte børnene i centrum ved de beslutninger, som skal træffes efter et ægteskabs eller andet samlivsforholds forlis. Det foreslås bl.a., at børnesagkyndige, det vil sige børnepsykiatere, børnepsykologer og specialuddannede socialrådgivere, i større omfang og på et tidligere tidspunkt inddrages i sagsbehandlingen, og at deres viden og erfaring primært benyttes til at hjælpe forældrene til selv at finde frem til en løsning og til at få trufne afgørelser til at fungere bedre.

Ægteskabsudvalgets betænkning 7 blev i efteråret 1981 af justitsministeriet sendt til udtalelse hos en række myndigheder og organisationer. Høringssvarene er i et vist omfang refereret i det følgende.

4. Nogle tal.

I en artikel om forældremyndighedsdomme i Juristen 1982, side 234-251, har landsdommer Svend Danielsen og forskningsleder Inger Koch-Nielsen redegjort for en undersøgelse af landsrets- og højesteretsdomme i ægteskabssager, hvor der har været tvist om forældremyndigheden. Artiklen indeholder endvidere visse skønsmæssige oplysninger om antallet af separations- og skilsmissesager. I 1980 var der godt 28.000 sådanne sager. Af disse blev knap 4.000, svarende til 12-14 %, behandlet af domstolene. Omkring 10 % eller ca. 400 heraf blev anket til landsretten.

Det. antages med nogen forsigtighed, at der er børn involveret i ca. 10.000 af separationssagerne og i godt 2.300 af sagerne om umiddelbar skilsmisse. Det skønnes, at 1.500 - 2.000 af disse sager behandles af byretterne.

Antages det, at der er involveret i gennemsnit 1,5 barn i disse sager, vil knap 19.000 børn i ægteskaber hvert år være omfattet af afgørelser eller aftaler om forældremyndighed. Heraf træffes afgørelser vedrørende 2.500 - 3.000 børn årligt af domstolene.

I bilag 4 og 5 er redegjort for arbejdsgruppens undersøgelse af domstolenes og statsamternes forældremyndighedssager.

5. Særligt kapitel om forældremyndighedssager.

Ægteskabsudvalget nævnte i betænkning 8, s. 69, at overførelsen af alle forældremyndighedstvister til domstolene fører til overvejelser af, om der i retsplejeloven bør indføres et særligt kapitel om forældremyndighedsafgørelser. Arbejds-

gruppen har imidlertid besluttet at indarbejde særlige regler om forældremyndighedsafgørelser i det eksisterende kapitel 42 om behandlingen af ægteskabssager. Dette har sammenhæng med, at der ikke foreslås større ændringer i regelgrundlaget, således at en indføjelse af ændringerne i kapitel 42 er mulig. Endvidere ville det i nogen udstrækning være nødvendigt i et særligt kapitel om forældremyndighedssager at henvise til eller gentage regler fra kapitel 42. Endelig kunne det volde vanskeligheder at arbejde med to regelsæt, idet begge kapitler ville komme til anvendelse i hovedparten af alle separations- og skilsmissesager. I så fald måtte der tages stilling til eventuelle regelkonflikter.

B. Hovedpunkterne i arbejdsgruppens forslag.

6. Domstolsbehandling af alle tvister om forældremyndighed.

Ifølge arbejdsgruppens udkast til myndighedslovens kapitel 2 om forældremyndighed skal alle tvister om, hvem forældremyndigheden skal tilkomme, afgøres af eller kunne indbringes for domstolene. Det svarer til, hvad et flertal i ægteskabsudvalget foreslog i betænkning 8, s. 68-69, og er i overensstemmelse med arbejdsgruppens kommissorium.

Efter den gældende myndighedslovs § 24, stk. 1, træffer statsamterne afgørelse om forældremyndigheden efter gifte forældres samlivsophævelse, medens tvister i sådanne tilfælde efter udkastets § 10, stk. 3, fremtidig afgøres af retten. Dør indehaveren af forældremyndigheden, og ønsker den efterlevende forældremyndigheden, afgør statsamtet ifølge den gældende myndighedslovs § 26 og § 28, stk. 4, eventuelle tvister, medens afgørelserne træffes af skifteretterne, hvis den efterlevende ikke er involveret, og andre er uenige om værgemålet, jfr. den gældende myndighedslovs § 10. Efter udkastets § 15, stk. 4, afgør statsamtet i første omgang tvisten, dog således at statsamtets afgørelse ifølge § 15, stk. 5, inden en vis frist kan indbringes for retten. Efter den gældende lovs § 30, stk. 1, 3. pkt., kan statsamtet senere tilsidesætte

en aftale om overførelse af forældremyndighed. Efter udkastets § 17 er sådanne sager henlagt til domstolene. Endelig hører efter den gældende myndighedslovs § 32 en række ændringssager under statsamtet. Efter udkastets § 17 skal disse afgøres af retten.

Disse forslag bevirker en vis begrænset udvidelse af området for domstolsbehandling af forældremyndighedssager. Om antallet henvises til kapitel 5 om udkastenes administrative og økonomiske konsekvenser. Det nærmere omfang af det fremtidige område for kapitel 42 fremgår af udkast til ændring af retsplejelovens § 448. Der henvises til bemærkningerne til § 1, nr. 5.

7. Sagkyndig bistand m.v.

Spørgsmålet om sagkyndiges medvirken eller bistand til de myndigheder, der skal afgøre spørgsmålene om forældremyndighed og samværsret, har været centralt i debatten gennem de senere år.

7.1. Ægteskabsudvalget har i betænkning 7, side 35-36, drøftet muligheden for at indføre regler om medvirken af sagkyndige meddommere i afgørelser om forældremyndighed og samværsret. Udvalget kunne ikke på det foreliggende grundlag anbefale en sådan ordning, idet det dog anførtes, at der ved den endelige afgørelse heraf bør lægges betydelig vægt på indstillingen hos domstolene, statsamterne og de børnesagkyndige.

Børnekommissionen har som anført under pkt. 3 anbefalet, at der til de almindelige domstole tilforordnes en særlig sagkyndig i børnepsykiatri eller lignende.

I høringssvarene om ægteskabsudvalgets betænkning 7 udtalte hovedparten af de myndigheder og organisationer, der tog stilling hertil, at man ikke kunne anbefale en ordning med sagkyndige meddommere.

Arbejdsgruppen finder, at der på anden måde end som sagkyn-

dige meddommere kan gøres bedre brug af de børnesagkyndiges viden, f.eks. i form af bistand i sager, hvor der er behov derfor. Den igangværende udvikling, som omtales nærmere nedenfor, synes at indebære en billigere og mere smidig udnyttelse af de børnesagkyndiges ressourcer. Arbejdsgruppen ønsker endvidere at pege på muligheden for i videre omfang end hidtil at indkalde børnesagkyndige som "sagkyndige vidner" eller som en slags konsulenter under domsforhandlingen i sagerne. Herved kan opnås en mere åben dialog mellem dommeren, parterne og deres advokater samt den børnesagkyndige. Det er arbejdsgruppens opfattelse, at der ikke bør foreslås en ordning, hvorefter særligt sagkyndige skal kunne virke som meddommere.

7.2. Efter den gældende retsplejelovs § 450, stk. 2, kan "retten, hvis det findes påkrævet for at kunne afgøre, hvem forældremyndigheden skal tilkomme, træffe bestemmelse om foretagelse af bevisførelse, herunder tilvejebringelse af udtalelser fra sagkyndige." Ifølge § 451, stk. 2, 1. pkt., afholdes udgifterne ved bevisførelse i henhold til § 450, stk. 2, af statskassen.

I dag afgøres langt den største del af alle forældremyndighedstvister uden brug af sagkyndig bistand. Et ikke ringe antal af sagerne afgøres alene på grundlag af forældrenes forklaringer i retten og det indtryk, de gør på dommeren. Af arbejdsgruppens undersøgelse (bilag 4) fremgår, at gennemsnitlig mere end 50 % af sagerne afgøres alene på grundlag af partsforklaringer. Flere retter oplyser, at omkring 90 % af sagerne afgøres på dette grundlag.

I et vist begrænset omfang afgives der vidneforklaring i retten af familiemedlemmer, naboer og bekendte. Disse vidneforklaringer vil ofte på grund af deres subjektive karakter være af begrænset værdi. Mere oplysende kan vidneforklaringer afgivet af udenforstående være. Det kan f.eks. være en dagplejemor, en vuggestueleder, en lærer eller en familielæge. Sådan vidneførsel er imidlertid sjælden.

Det er som udgangspunkt parterne selv og deres advokater, der beslutter, i hvilket omfang der skal ske bevisførelse om forældremyndigheden. Dommeren har dog mulighed for at afskære en bevisførelse, som findes unødvendig. Dette kan f.eks. være tilfældet, hvis en af parterne ønsker en række familiemedlemmer afhørt som vidner. Endvidere kan dommeren træffe bestemmelse om foretagelse af bevisførelse, således at udgifterne herved afholdes af statskassen, jfr. retsplejelovens § 450, stk. 2, og § 451, stk. 2.

Drejer tvisten sig om forældremyndigheden over større børn, synes der at være en tendens til at høre børnene, typisk hvis de er fyldt 12 år (bilag 4). Værdien af samtaler med børn vil i ikke ringe grad afhænge af, om den, der fører samtalen, har fornøden erfaring og indsigt til, at der herigennem kan skabes et indtryk af barnets forhold til forældrene. Der henvises til bemærkningerne under pkt. 8.

Erklæringer fra skoler, børnehaver, læger og andre forekommer relativt sjældent. Oftest indhentes de af en af parterne, hvilket kan mindske bevisværdien.

De sociale udvalg afgiver kun erklæringer om familier, som i forvejen er socialudvalgene bekendt. Udtalelserne i sådanne sager vil alene indeholde faktiske oplysninger af betydning for sagens afgørelse og ikke indstilling om, hvem af parterne der synes bedst egnet til at få forældremyndigheden. De sociale udvalg indtager på denne måde en ret tilbagetrukken rolle i forældremyndighedssager. Dette er begrundet i, at de sociale udvalg skal kunne samarbejde med indehaveren af forældremyndigheden, uanset hvem det bliver. En egentlig undersøgende og vurderende indsats fra de sociale myndigheders side vil således kunne komme i modstrid med deres øvrige opgaver af familiestøttende art. Endvidere bør familier kunne henvende sig til de sociale myndigheder med deres problemer uden at skulle frygte, at deres oplysninger senere bliver brugt "imod" dem.

Nogle byretter har i de senere år fået tilknyttet socialråd-

givere, der tilvejebringer oplysninger i forældremyndigheds-sager. Ordningen blev oprindelig indført i Københavns byret på baggrund af de tanker, ægteskabsudvalget fremsatte i betænkning 7, s. 36-37. Forbilledet var den engelske ordning med såkaldte "welfare officers". Efter en forsøgsperiode blev ordningen gjort permanent, se Bitsch i Advokatbladet 1979, s. 365-66. Senere er en tilsvarende ordning indført i Århus byret og for et års tid siden også i Ålborg byret. Undersøgelserne kaldes populært "personundersøgelser", idet de har visse fællestræk med personundersøgelser i kriminelle sager, jfr. retsplejelovens § 808. Arbejdsgruppen foreslår dette udtryk erstattet af betegnelsen "socialundersøgelser", som findes mere dækkende. Med udgangspunkt i de drøftelser, arbejdsgruppen har haft med de københavnske og århusianske socialrådgivere og repræsentanter for byretsdommerne i de to byer, er i bilag 6 givet en række oplysninger om fremgangsmåden.

7.3. Børnesagkyndig bistand har hidtil kun været tilgængelig i form af børnepsykiatriske og -psykologiske undersøgelser. Siden 1976 er en del blevet administreret gennem det såkaldte fordelingsudvalg, medens andre ordnes lokalt. Således har fordelingsudvalget i de senere år haft ca. 100 sager årligt, herunder samkvemsretssager. Undersøgelserne er ret omfattende, og på grund af kapacitetsproblemer kan ventetiden på en undersøgelse blive ret lang. I visse statsamter er det stadig vanskeligt at finde villige og egnede sagkyndige. Undersøgelserne foretages primært i sager, hvor der forekommer psykiske problemer, og i særligt vanskelige sager i øvrigt. Om fordelingsudvalgets første år, se G. Brun, K. J. Rump og P. Teilmann i Ugeskrift for Retsvæsen 1978 B, s. 17-26.

Af denne redegørelse fra 1978 fra fordelingsudvalget fremgår, at der til langt den overvejende del af sagerne højst medgik 20 timer til selve undersøgelsen og udfærdigelsen af erklæringen. Undersøgelsesperiodens længde var for hovedparten af sagernes vedkommende under 2 måneder. Ventetiden på foretagelsen af undersøgelsen var for halvdelen af sagernes vedkommende under 1 måned, mens den for enkelte kunne blive op til mellem 3 og 5 måneder, eventuelt mere.

Arbejdsgruppens undersøgelse synes at vise, at udgifterne til en undersøgelse er meget forskellige. Foretages undersøgelsen af en privatpraktiserende psykiater eller psykolog kan udgiften blive op mod 5.000 kr., mens der normalt kun betales for selve erklæringens udfærdigelse - ca. 2.000 kr., hvis undersøgelsen foretages på et børnepsykiatrisk hospital eller børnerådgivningscenter.

Disse undersøgelser vurderes positivt i høringssvarene, idet det dog beklages, at de kan medføre en ret betydelig forsinkelse af sagerne.

Som det fremgår af arbejdsgruppens undersøgelse, er der nogle steder i landet - delvis på forsøgsbasis - etableret en mere uformel kontakt med de amtskommunale børnerådgivningscentre. Finder dommeren efter partsafhøringen, at der er behov for sagkyndig bistand enten som hjælp til forlig eller til afgørelsen, kan sagen henvises til børnerådgivningscenteret. Undersøgelsen, der består i samtaler med forældre og børn, er primært rådgivende over for familien. Formålet er at hjælpe forældrene til selv at løse forældremyndighedsspørgsmålet. Efter det oplyste opnås forlig i mange sager, eventuelt således at der samtidig træffes aftale om samkvemsret. Lykkes den mæglende virksomhed ikke, afgiver centeret som udgangspunkt en erklæring om undersøgelsens forløb, Nogle rådgivningscentre udfærdiger en indstilling om sagens afgørelse, mens andre centre finder det uforeneligt med deres rådgivende virksomhed.

Timeforbruget pr. sag kan variere stærkt, dog med et gennemsnit på under 30 timer. Varigheden af en undersøgelse varierer også meget, idet de fleste dog gennemføres inden for 3 måneder. Flere centre kræver betaling for selve erklæringens udfærdigelse, da dette ligger uden for arbejdstiden. Beløbet udgør da ca. 2.000 kr.

I nogle amter er samarbejdet udbygget med afholdelse af møder

mellem børnesagkyndige fra rådgivningscentrene, dommere og statsamtsjurister, hvor generelle spørgsmål og konkrete problemer drøftes. De retter, der har et samarbejde med børnerådgivningscentrene, har positive erfaringer hermed. Som nævnt under pkt. 3 anbefalede børnekommissionen, at der sker en udbygning af tilbudene om rådgivning til forældre, som er uenige om forældremyndigheden, og at denne rådgivningsvirksomhed henlægges til de amtskommunale børnerådgivningscentre.

7.4. Det er arbejdsgruppens opfattelse, at det ikke forekommer realistisk eller ønskeligt at foreslå sagkyndig bistand i alle retssager om forældremyndighed. Det må fortsat være dommeren, der i samarbejde med parterne og disses advokater og normalt efter partsafhøringen afgør, om der er behov for sagkyndig bistand i den enkelte sag.

Arbejdsgruppen kan tilslutte sig de ønsker, der fra mange sider har været fremsat om, at det i forældremyndigheds- og samværsretssager i højere grad bliver muligt at tilbyde forældrene hjælp til løsning eller mindskning af de problemer, der opstår i forbindelse med et samlivsbrud. Det er arbejdsgruppens indtryk, at der er et udækket behov for en kvalificeret rådgivning til forældrene med henblik selv at kunne klare de ændrede familierelationer og opståede konflikter. I Sverige og Finland er der en udvikling i gang henimod at styrke den sagkyndige bistand til forældrene med henblik på at etablere aftalemæssige ordninger mellem dem. I Sverige kan forældrene af de kommunale socialnævn få tilbudt hjælp til selv at løse deres konflikter i form af samarbejdssamtaler med særligt uddannet personale. Arbejdsgruppen har ikke nærmere drøftet disse spørgsmål, der til dels henhører under socialministeriets område.

Det er arbejdsgruppens indtryk, at der i dag er et udtalt ønske hos mange dommere, der behandler forældremyndighedssager, om at få forbedrede muligheder for bistand. I en del sager er det vanskeligt for retten inden for et begrænset tidsrum alene gennem forældrenes forklaringer i retten at

få et indgående kendskab til familiens personlige forhold, deres levevilkår, samliv, forhold til børnene o.s.v.

Arbejdsgruppens undersøgelse (bilag 4) og andre oplysninger viser, at der gennem de seneste år har været en betydelig udvikling i gang mod at finde veje til løsning af dette problem. Arbejdsgruppen vurderer disse tendenser meget positivt og ser gerne, at udviklingen, der flere steder til dels har karakter af forsøgsordninger, fortsætter, således at der kan indhøstes flest mulige erfaringer med dem.

Under hensyn til den udvikling, der er i gang med at finde egnede former for bistand, har arbejdsgruppen ikke ment at kunne fremhæve en eller nogle af de eksisterende ordninger frem for andre, men arbejdsgruppen har søgt at danne sig indtryk af fordele og ulemper ved de forskellige ordninger.

Socialundersøgelserne, som findes ved København, Århus og Ålborg byretter, er værdifulde derved, at der fremskaffes mange relevante oplysninger til belysming af den pågældende families relationer. Herigennem spares tid for retterne, og faktiske forhold, såsom arbejdstid, økonomi og helbredsmæssige oplysninger, kan oplyses, og den efterfølgende partsafhøring kan koncentreres. Ordningen må imidlertid ikke afholde fra at søge børnesagkyndig bistand i tilfælde, hvor der er behov herfor, og hvor der er mulighed for, at forældrene kan hjælpes til enighed. Undersøgelsen inddrager ikke barnets mening i beslutningsgrundlaget, hvorfor dette problem stadig er overladt til retten. Undersøgelse bør kun iværksættes i sager, hvor der efter partsafhøringen findes behov for yderligere oplysninger. Det vil sikkert også være en lettelse for undersøgerne at blive orienteret om indholdet af partsforklaringerne og eventuelt om, hvorvidt der er spørgsmål, som særligt ønskes belyst. En vis kontakt mellem dommerne og undersøgerne vil formentlig være hensigtsmæssig til udveksling af erfaringer.

Det er arbejdsgruppens opfattelse, at det i de fleste tilfælde vil være muligt at foretage en beskæring af omfanget

af de indhentede oplysninger. Det vil således normalt være unødvendigt at indhente oplysninger fra familie, venner og naboer.

Børnerådgivningscentrenes indsats skønnes værdifuld derved, at den i første række indebærer en hjælp til forældrene til selv at løse problemerne, og at barnets mening på en skånsom måde søges belyst. Ligeledes vil det i højere grad være muligt at blive opmærksom på ikke umiddelbart tilgængelige risikomomenter for barnet. Ulemper ved ordningen synes i første række at være et kapacitets- og omkostningsproblem. Flere børnerådgivningscentre mener ikke at have kapacitet til at yde bistand til amtets retter. Ligeledes vil hjælp til at løse op for de følelsesmæssige konflikter i forbindelse med samlivsbruddet kunne være tidskrævende og dermed omkostningskrævende. Nævnes bør også det dilemma, der består i, at den instans, som i starten yder rådgivning på frivilligt grundlag, i sidste ende kan komme til at afgive en erklæring til brug for retten på grundlag af de oplysninger, som er fremkommet under de indledende samtaler. Forældrene bør derfor fra starten klart informeres om forløbet. Nogle rådgivningscentre har valgt ikke at ville afgive erklæring eller at undlade indstilling om sagens afgørelse. I andre rådgivningscentre starter sagen forfra hos kolleger, hvis forlig ikke nås.

En tredje mulighed, som benyttes ved nogle statsamter og på det seneste ved enkelte retter, til dels som forsøgsordninger, er at skabe særlig kontakt med en børnesagkyndig som konsulent. Den sagkyndiges opgave kan være dels af generel karakter - drøftelse af samtaleteknik, børns reaktioner o.l. - dels af konkret art i form af bistand i særligt vanskelige sager. Bistanden kan bestå i samtaler med større børn, eventuelt sammen med dommeren, og/eller i en eller flere samtaler med forældrene. På grundlag af disse samtaler kan den børnesagkyndige udfærdige et kort notat til brug for rettens afgørelse af forældremyndighedsspørgsmål, eventuelt suppleret med en uddybende udspørgen af den sagkyndige i retten.

Det er arbejdsgruppens indtryk, at der blandt børnesagkyndige

og jurister er udbredt enighed om, at forbindelsen mellem faggrupperne bør udvikle sig i retning af et mere differentieret samarbejde og dermed en bedre udnyttelse af ressourcerne. Dette kan betyde, at de store, omfattende og tidskrævende erklæringer efter egentlige børnepsykologiske eller -psykiatriske undersøgelser forbeholders de virkeligt vanskelige tilfælde og i nogen grad erstattes af mindre, mere målrettede undersøgelser. Herved opnås et mindre tidsforbrug, hvilket muliggør en billigere og hurtigere sagkyndig bistandsform. Fremgangsmåden kunne eventuelt være den, at dommeren i de sager, hvor denne efter partsafhøringen føler behov for sagkyndig bistand, efter en drøftelse med parterne og advokaterne kunne tage kontakt med den sagkyndige for at aftale, hvilken form for bistand der var brug for og hensigtsmæssig. Bistanden kunne så bestå i samtale med barnet, en eller flere samtaler med forældrene eller egentlige undersøgelser. Denne mellemform ville adskille sig fra de børnepsykiatriske og -psykologiske undersøgelser bl.a. derved, at antallet af samtaler med forældrene begrænses, og at erklæringer fra skole, hospital o.l. i videre omfang undlades. Formålet med undersøgelsen vil blive ændret til foruden at. være afgørelsesgrundlag også at være formidlende i forholdet mellem forældrene og at hjælpe dem til forlig. Skønnede f.eks. den børnesagkyndige, at der var behov for en egentlig børnepsykologisk eller børnepsykiatrisk undersøgelse, kunne retten fortsat træffe bestemmelse herom. Om udviklingen henimod andre former for sagkyndig bistand skal fortsætte, vil naturligvis være afhængig af, om og i hvilket omfang erfaringerne hermed er positive.

Arbejdsgruppen har ikke foreslået den gældende bestemmelse i retsplejelovens § 450, stk. 2, ændret. De eventuelle nye former for bistand, der kan tænkes, kam uden videre indeholdes i den gældende bestemmelse.

I kapitel 5 har arbejdsgruppen mere generelt drøftet, hvilke økonomiske konsekvenser arbejdsgruppens forslag må forventes at indebære. Som det er fremgået af det foregående, har arbejdsgruppen ikke foreslået ændringer i forhold til den igangværende

udvikling med hensyn til sagkyndig bistand, men blot foreslået den fortsat og styrket, i det omfang fremtidige erfaringer tilsiger det. Det må dog understreges, at en hvilken som helst form for bistand til retten til brug ved afgørelserne naturligvis vil være forbundet med omkostninger. En tidlig indsats og bedre forældremyndighedsafgørelser vil imidlertid kunne bevirke besparelser andre steder. Det findes endvidere ikke rimeligt, at dommeren specielt i foraeldremyndighedssager må undvære sagkyndig bistand, mens andre retssager kan medføre betydeligt større udgifter for det offentlige. I civile retssager med fri proces kan der være store udgifter til syn og skøn og advokatsalærer. I straffesager foretages i et vist omfang udgiftskrævende mentalundersøgelser, regnskabsrevisioner og tekniske undersøgelser. I adoptionssager foretages ikke sjældent omfattende undersøgelser af de adoptionssøgendes forhold, ofte med bistand af psykologer og psykiatere. Samtidig rummer den igangværende udvikling inden for forældremyndighedsafgørelser visse tendenser bort fra de større og udgiftskrævende undersøgelser henimod mindre og dermed billigere.

8. Barnets stilling.

8.1. Der er ikke i dag regler om, i hvilket omfang og på hvilken måde der under en ægteskabssag skal indhentes en udtalelse fra barnet om forældremyndighedsspørgsmålet.

Ifølge udkastet til myndighedslovens § 26 skal et barn, der er fyldt 12 år, have lejlighed til at udtale sig, før der træffes afgørelse i sag om forældremyndighed eller samværsret, medmindre det må antages at være unødvendigt eller til skade for barnet. Reglen hindrer ikke, at også mindre børn udtaler sig under sagen. Der henvises til de almindelige bemærkninger til udkastet til lov om ændring af myndighedsloven, pkt. 13.5, samt til bemærkningerne til § 26.

Det er ikke fundet nødvendigt i retsplejelovudkastet at gentage eller henvise til høringsreglen i myndighedslovudkastet.

Det er heller ikke fundet hensigtsmæssigt at lovgive om den nærmere fremgangsmåde, når barnets mening skal indhentes. Valget mellem de forskellige muligheder for fremgangsmåden ved høring af børnene, herunder i hvilket omfang børnesagkyndig bistand skal anvendes, må overlades til dommerens skøn.

Ud fra bl.a. oplysningerne i den af arbejdsgruppen foretagne undersøgelse, jfr. bilag 4, har arbejdsgruppen imidlertid fundet anledning til bemærkninger om nogle forhold, som særligt påkalder sig opmærksomhed, når barnets mening skal klarlægges.

Om afhøring af børn findes i retsplejelovens § 183, stk. 3, en almindelig regel, hvorefter retten bestemmer, hvordan og ved hvem afhøringen af børn under 15 år skal ske. Retten kan tilkalde en repræsentant for de sociale udvalg eller en anden egnet person til at yde bistand under afhøringen. Denne kan være en børnepsykiater eller -psykolog.

I en stor del af sagerne vil dommeren selv tage en samtale med barnet. Efter de foreliggende oplysninger taler dommeren som regel med børnene på sit kontor. Navnlig kan det være hensigtsmæssigt, at mindre børn ikke skal udtale sig i selve retssalen.

Det er dog ikke nødvendigvis dommeren selv, der har samtalen med barnet. Som nævnt har dommeren efter retsplejelovens § 183, stk. 3, mulighed for at lade sig bistå af eller overlade samtalen til andre. Foretages der en børnepsykiatrisk eller -psykologisk undersøgelse, vil det være naturligt, at den, der forestår undersøgelsen, også søger barnets mening oplyst. Der kan også tænkes andre tilfælde, hvor det vil være hensigtsmæssigt, at dommeren efter en drøftelse med forældrene og deres advokater anmoder en anden om at tale med barnet, f.eks. hvis socialforvaltningen, en skolepsykolog eller andre har god kontakt til familien. Barnets standpunkt må da videregives til dommeren enten skriftligt, i et bilag, som indgår i sagen, under en vidneafhøring i retten eller eventuelt mundtligt uden for retssalen.

Forældrene overværer antagelig som hovedregel ikke samtalen, idet de har erklæret sig indforstået hermed. Som anført under bemærkningerne til § 1, nr. 11, foreslås indsat en lovhjemmel i § 450 a for denne praksis og for at kunne udelukke en part mod dennes ønske. Et andet spørgsmål er, om forældrenes advokater skal være til stede. Som det fremgår af arbejdsgruppens undersøgelse, er der forskellige holdninger og praksis hertil i de enkelte retskredse. Arbejdsgruppen har ikke villet lovgive om spørgsmålet om, hvilken virkning en protest fra en advokat mod at blive udelukket fra samtalen vil have. Spørgsmålet har sammenhæng med problemet om, hvorvidt dommeren skal orientere advokaterne, eventuelt tillige forældrene, om, hvad barnet har sagt, jfr. herom nedenfor.

Som regel vil der i dommen eller retsbogen findes en bemærkning om, at dommeren har haft en samtale med barnet. Efter arbejdsgruppens opfattelse bør det også oplyses, hvor samtalen har fundet sted, og hvem der har været til stede.

Det er antagelig undtagelsen, at der i dommen eller retsbogen gives oplysninger om samtalens indhold, eller at man fra præmisserne kan drage slutninger herom. I en del tilfælde vil advokaterne, eventuelt tillige parterne, formentlig kort blive orienteret af dommeren om resultatet af samtalen. Hensynet til det fremtidige forhold mellem barnet og forældrene kan tale for i almindelighed at undlade at oplyse noget om samtalen. Det kan også lette barnet, hvis dommeren kan love, at det ikke kommer frem, hvad der er sagt. Mangel på kendskab til et vigtigt bevis kan imidlertid skabe problemer. For advokaterne kan den manglende viden så godt som umuliggøre afsluttende bemærkninger i form af procedureindlæg og vanskeliggøre rådgivningen af klienten om eventuel anke af dommen. Under en ankebehandling vil landsretten være uden viden om barnets holdning, og på hvilket grundlag byretten har truffet afgørelsen, hvorfor en ny samtale mellem landsdommerne og barnet kan blive nødvendig. Arbejdsgruppen har afstået fra at foreslå indførelse af hemmelige referater, som kun er tilgængelige for dommerne i ankeinstansen. En sådan regel er

ukendt inden for den civile retspleje, og den findes i strid med almindelige retsplejeprincipper.

Det fremgår af arbejdsgruppens undersøgelse (bilag 4), at begge forældre normalt indvilliger i, at barnet høres. Der kræves imidlertid ikke samtykke fra forældrene.

8.2. Ægteskabsudvalget udtalte i betænkning 7, side 37, at det ikke kunne gå ind for en ordning, hvorefter et barn bliver part i sagen med mulighed for at anke afgørelsen. Arbejdsgruppen er enig i, at barnet ikke bør tillægges partsstilling under sagen med mulighed for advokatbeskikkelse og adgang til anke. Noget sådant vil formentlig virke unødigt konfliktskabende og forstærke sagens karakter af en tvist. Af samme grund kan arbejdsgruppen ikke gå ind for, at der skabes hjemmel til at beskikke en værge til at varetage barnets interesser under sagen. Enkelte medlemmer af ægteskabsudvalget ville ikke afvise en ordning, hvorefter der kan beskikkes en værge til at bistå barnet under sagen.

9. Andre processuelle spørgsmål.

9.1. Ifølge de grundprincipper, ægteskabsudvalget i betænkning 7, kapitel 5, opstillede for den fremtidige behandling af ægteskabssager, bør udviklingen henimod en mindre formel behandling af retssagerne styrkes. Ægteskabsudvalget fremhævede, at den fremtidige behandlingsform også ved domstolene som hovedregel bør ligge nær de former, hvorunder de administrativt behandlede sager i dag behandles ved statsamterne. Udvalget fandt bl.a., at sagerne almindeligvis bør behandles i et lokale, der mere har karakter af mødelokale end af retssal. Der henvises til betænkningen, side 23-24 (bilag 1).

Arbejdsgruppen er enig med ægteskabsudvalget i, at den igangværende udvikling henimod at gøre behandlingen af ægteskabssagerne mere uformel bør fortsætte og styrkes. I sager, hvor børn er indblandet, kan der være god grund til at søge at

undgå, at forældrene i for høj grad gøres til stridende modparter. I enkelte retskredse er man gået over til at behandle nogle ægteskabssager i et mødelokale i stedet for i retssalen, ligesom der er en tendens til at undlade afsluttende advokatindlæg i form af procedure vedrørende forældremyndighedsspørgsmål. Disse spørgsmål er imidlertid anliggender, der er overladt til den enkelte dommer.

9.2. Det er arbejdsgruppens opfattelse, at der er behov for en mere generel revision af retsplejelovens kapitel 42 om ægteskabssager m.v. De fleste af de punkter, der kunne være anledning til at tage op, har imidlertid en så tæt sammenhæng med separations- og skilsmissesager i øvrigt, at de bør behandles i sammenhæng med en kommende revision af ægteskabslovgivningen. Eksempelvis kan nævnes, at ægteskabsudvalget i betænkning 7 har været inde på en række problemer, herunder spørgsmålet om advokatbistand og om ophævelse af reglerne om mægling, ankeproblemer og adgangen til at træffe delafgørelser.

Bemærkninger til udkastets enkelte bestemmelser.

Til nr. 1 - 2 (§ 5 og § 12).

Ændringerne af retsplejelovens § 5 og § 14 er en konsekvens af udkastet til lov om ændring af myndighedsloven, hvorefter kompetencen til at beskikke værger som hovedregel overføres fra skifteretterne til statsamterne, jfr. udkastets § 33, stk. 1. Efter myndighedslovudkastet skal retterne alene have kompetence til at beskikke værge som led i sager om umyndiggørelse og lavværgemål, jfr. udkastets § 33, stk. 2, og udkastet til § 56, samt til at beskikke ad hoc værge som led i skifteretternes almindelige behandling af et dødsbo, jfr. udkastet til § 61. Som det fremgår af bemærkningerne til de nævnte bestemmelser vil retternes værgebeskikkelse i disse tilfælde blive judicielle.

Til nr. 3 - 4 (§ 225 og overskriften til kapitel 42).

Retsplejelovens kapitel 42 rummer en række særregler, der traditionelt alene gjaldt for sager mellem nuværende eller tidligere ægtefæller. Ved lov nr. 244 af 8. juni 1978 blev kapitlet udvidet til også at omfatte sager mellem forældre om forældremyndighed over børn uden for ægteskab.

I udkastet til myndighedslovens kapitel 2 er det i overensstemmelse med arbejdsgruppens kommissorium foreslået, at alle sager, hvori der er uenighed om, hvem forældremyndigheden skal tillægges, skal behandles af domstolene eller efterfølgende skal kunne indbringes herfor. Som nævnt ovenfor under de almindelige bemærkninger, pkt. 6, er det fundet mest hensigtsmæssigt, at disse sager skal behandles efter kapitel 42. Som følge af, at kapitlet herefter skal anvendes i en række tilfælde, hvor sagens parter ikke er eller har været gift med hinanden, er det nødvendigt i overskriften at indføje ordet "forældremyndighed". Det er således ikke længere

muligt at anvende udtrykket "ægteskabssager" som samlebegreb. Kapiteloverskriften foreslås derfor ændret til "Sager om ægteskab og forældremyndighed".

Til nr. 5 (§ 448).

I den gældende lovs § 448 fastlægges, hvilke sager der behandles efter kapitel 42 om ægteskabssager. Udkastets nr. 1, 3 og 5-7 dækker området for den gældende bestemmelse.

Efter udkastet udvides området for domstolsbehandling af ægteskabssager m.v. til at omfatte alle sager, hvori der er uenighed om forældremyndigheden, jfr. det under nr. 3-4 anførte.

Omfattet af kapitlet skal herefter være forældremyndighedssager efter myndighedslovudkastets § 10, jfr. udkastet til § 448, nr. 2, myndighedslovudkastet § 15, jfr. udkastet til § 448, nr. 4, og myndighedslovudkastets § 17, jfr. delvis udkastet til § 448, nr. 5. Derudover vil spørgsmål efter myndighedslovudkastet § 11 blive behandlet under separations- eller skilsmissesager, jfr. udkastet til § 448, nr. 1, og sager efter § 14 er omfattet af udkastet til § 448, nr. 3.

Til nr. 6 - 9 (§ 448 b, § 448 c og § 448 e).

Der er alene tale om ændringer af redaktionel karakter som følge af forslagene i nr. 3 - 5.

Reglerne i den gældende § 448 c om rettens internationale kompetence er ikke nærmere drøftet af arbejdsgruppen, jfr. dennes kommissorium. Reglernes anvendelse uden for separations- og skilsmissesagernes område kan antagelig give anledning til problemer. Der er bl.a. som følge heraf behov for mere dybtgående overvejelser om rækkevidden af denne bestemmelse. En sådan revision må ske i lyset af den for området gældende nordiske konvention, eventuelt i sammenhæng med overvejelser om ændringer heraf og overvejelser om tiltræden af internationale konventioner.

Til nr. 10 (§ 449) .

1. Hvis sagsøgte eller appelindstævnte ikke møder ved advokat, skal der efter den gaeldende § 449, 1. pkt., beskikkes en advokat for denne i sager efter den gældende § 448, nr. 1-3, først og fremmest i separations- og skilsmissesager. Beskikkelsen er obligatorisk og gælder uanset den pågælden-de« økonomiske forhold. Sagsøgeren er henvist til at søge fri. proces efter de almindelige regler herom.

Efter § 449, 2. pkt., kan retten beskikke en advokat for sagsøgte, hvis sagen vedrører ændring af aftale eller afgørelse om forældremyndighed, eller i en sag mellem forældre om forældremyndighed over børn uden for ægteskab. Beskikkelse er altså her kun fakultativ.

2. Ægteskabsudvalget pegede i betænkning 7, side 26-28, på, at der er behov for en ændring af reglerne om advokatbeskikkelse. Det anførtes, at der ved domstolene behandles et betydeligt antal sager, hvor der i realiteten er eller meget hurtigt opnås enighed mellem parterne om separation eller skilsmisse og om ganske ukomplicerede vilkår, og hvor advokatbistand derfor ikke er påkrævet. Omvendt behandles af statsamtet en del sager, hvor der kan være større behov for advokatbistand, end tilfældet er i mange retssager. Særligt om sager om forældremyndighed og ophævelse af samkvemsret bemærkede udvalget, at der i disse sager - uanset om de skulle behandles af retten eller administrativt - altid bør beskikkes en advokat for begge parter, såfremt der efter en foreløbig vurdering skønnes at være væsentlig tvivl om sagens udfald.

I de udtalelser, der er indhentet over betænkning 7, tilsluttede de fleste myndigheder og organisationer sig betænkningens synspunkter. Der var dog forskellige opfattelser af den nærmere udformning af bestemmelsen.

3. Som anført i de almindelige bemærkninger, pkt. 9.2, har arbejdsgruppen ikke ment det som sin opgave at foreslå mere

vidtgående ændringer i kapitel 42. Efter udkastet skal der fortsat ske obligatorisk beskikkelse i sager omfattet af § 448, nr. 1, 6 og 7. Det foreslås endvidere, at der skal ske obligatorisk beskikkelse af advokat for sagsøgte i sager efter udkastet til § 448, nr. 2, 3 og 4.

§ 448 nr. 2 omhandler sager om forældremyndighed, når forældre, der har fælles forældremyndighed, ikke lever sammen eller agter at ophæve samlivet. Den svarer til nr. 1 om separations- og skilsmissesager, hvori der er uenighed om forældremyndigheden, og hvor der efter de gældende regler skal ske advokatbeskikkelse.

I sager efter § 448, nr. 3, det vil sige sager om overførelse af forældremyndigheden til faderen alene, i tilfælde hvor forældrene ikke har haft fælles forældremyndighed, kan der efter gældende ret beskikkes advokat for sagsøgte. Efter udkastet gøres advokatbeskikkelse obligatorisk i disse sager. Dette er begrundet i, at kriterierne for overførelsen foreslås ændret, jfr. myndighedslovudkastet § 14. Det gældende kriterium i myndighedslovens § 28, stk. 2, ligger tæt op ad kriterierne for ændring af forældremyndighedsafgørelser eller -aftaler, hvorfor sager om overførelse af forældremyndigheden i forhold til advokatbeskikkelse hidtil er behandlet på linie med ændringssager. Der foreslås imidlertid sådanne lempelser i kriteriet, at disse sager i henseende til advokatbeskikkelse bør behandles på linie med de sager, hvor der i forbindelse med samlivsophævelse, separation eller skilsmisse er uenighed om forældremyndigheden.

I retssager efter udkastet til § 448, nr. 4, om statsamtets afgørelser om forældremyndigheden ved en indehavers død foreslås, at advokatbeskikkelse skal være obligatorisk. Dette er bl.a. begrundet i, at den, der sagsøges, af statsamtet har fået tillagt forældremyndigheden.

Der foreslås ikke ændringer i adgangen til at beskikke advokat i sager om ændring af aftale efter afgørelse om forældremyndighed, jfr. udkastet til § 448, nr. 5. Beskikkelse er i disse tilfælde også efter udkastet fakultativ.

Der er ikke foreslået ændringer i reglerne om sagsøgerens eller appellantens adgang til advokatb i s tand. Disse må fortsat søge statsamterne om fri proces. Ved behandlingen af ansøgningerne om fri proces får statsamtet anledning til at indkalde parterne til en samtale, hvorunder der er mulighed for en uformel rådgivning og forhandling med parterne.

Til nr. 11 (§ 450 a) .

Bestemmelsen, der er ny, omhandler muligheden for at udelukke en eller begge forældre fra at over vær e bev i s før elsen.

1. Efter gældende ret har domstolene ikke mulighed for at udelukke en part i en ægteskabssag fra personligt at være til stede i alle retsmøder under sagen, se dog nedenfor om retsplejelovens § 183, stk. 3.

I sager om prøvelse af adoption uden forældres samtykke, jfr. retsplejelovens § 475 e, stk. 2, og i sager om umyndiggørelse og lavværgemål, jfr. retsplejelovens § 460, stk. 2, kan retten, når særlige omstændigheder taler derfor, bestemme, at vedkommende ikke må overvære bevisførelsen eller en del af denne. Den pågældende skal, inden sagen afgøres, gøres bekendt med indholdet af bevisførelsen, medmindre det vil stride mod de hensyn, der har ført til udelukkelsen. Det samme gælder i sager om prøvelse af administrativt bestemt frihedsberøvelse, jfr. retsplejelovens § 471, stk. 2. Dog skal den frihedsberøvede eller den, der handler på dennes vegne, altid gøres bekendt med indholdet af bevisførelsen.

2. Ægteskabsudvalget anførte i betænkning 7, s. 25 - 26, at det også i fremtiden bør være den absolutte hovedregel, at parterne skal have adgang til at deltage i samtlige møder i sagen og adgang til at gøre sig bekendt med samtlige sagens oplysninger. Undtagelse fra dette grundlæggende princip bør kun gøres under særlige omstændigheder. I sådanne tilfælde må parterne eller den anden part, inden sagen af-

gøres, gøres bekendt med eventuelle fremkomne oplysninger, medmindre det vil stride mod de hensyn, der har ført til partens udelukkelse. Udvalget antog, at det formentlig næsten altid vil være hensynet til fællesbørnene, der kan begrunde udelukkelse af parten.

I hør i ng s svar ene om betænkningen var meningerne om forslaget noget delte. De, der kunne tiltræde ægteskabsudvalgets synspunkter, fremhævede, at undtagelse kun burde gøres under ganske særlige omstændigheder.

3. Arbejdsgruppen er enig med ægteskabsudvalget i, at der kan tænkes tilfælde, hvor der rent undtagelsesvis er behov for at udelukke en part fra personligt at være til stede under et retsmøde. Arbejdsgruppen foreslår derfor indført en bestemmelse, der svarer til den regel, der gælder i sager om umyndiggørelse og lavværgemål og i sager om adoption uden samtykke.

Bestemmelsen er især tænkt anvendt under samtaler med børn, for hvis vedkommende der skal træffes afgørelse om forældremyndighed. Reglen i § 183, stk. 3, om, at retten bestemmer, hvordan og ved hvem afhøring af børn under 15 år skal ske, findes ikke fuldt ud at opfylde behovet for, at retten kan tilrettelægge samtaler med børn på den mest skånsomme måde. Der henvises til de almindelige bemærkninger, pkt. 8.

Endvidere kan det tænkes, at der undtagelsesvis kan være behov for, at en eller begge parter udelukkes under afhøring af et sagkyndigt vidne eller under dokumentation af en erklæring. Der er forekommet tilfælde, hvor der i en afhøring eller en erklæring under en ægteskabssag er fremkommet oplysninger, f.eks. om begyndende sindssygdom eller alvorlig kræftlidelse, som den pågældende ikke - for tiden - burde gøres bekendt med.

Hvis de omstændigheder, der har ført til udelukkelse af en eller begge parter, kræver, at vedkommende ikke gøres bekendt med det passerede, er det efter udkastets 2. pkt. muligt at undlade at orientere den pågældende herom.

Til nr. 12 - 14 (§ 453 og § 455).

Der er alene tale om redaktionelle ændringer som følge af udkastets nr. 3 - 5.

Til nr. 15 (§ 464).

Ændringen er en følge af myndighedslovudkastets § 33, stk. 2.

Til nr. 16 (§ 478).

Ændringerne er en følge af myndighedslovudkastets kapitel 2. Efter dette udkast skal statsamtet som udgangspunkt ikke kunne træffe afgørelser om forældremyndighed, men alene godkende forældrenes aftaler herom. Statsamtet kan dog træffe afgørelse om forældremyndigheden efter indehaveren af forældremyndighedens død samt træffe forskellige midlertidige afgørelser om forældremyndigheden. Der foreslås således ikke realitetsændringer i, hvilke af statsamternes afgørelser eller godkendelser af aftaler, der skal kunne fuldbyrdes.

Det foreslås endvidere, at retsforlig om samværsret skal kunne fuldbyrdes. Der henvises til bemærkningerne til myndighedslovudkastet § 24.

Til nr. 17 - 18 (§ 483 og § 536).

Ændringerne er alene af redaktionel karakter.

KAPITEL 4.

Udkast
til

Lov om ændring af retsafgiftsloven (Sager om ægteskab og forældremyndighed).

I lov om retsafgifter, jfr. lovbekendtgørelse nr. 217 af 13. maj 1981, som ændret ved lov nr. 276 af 9. juni 1982, affattes § 12, stk. 1, nr. 3, således:

"3) ægteskab og forældremyndighed.

Ændringen har virkning fra den...."

Bemærkninger til lovudkastet.

Efter retsafgiftslovens § 12, stk. 1, nr. 3, er sager om ægteskab afgiftsfri. Ved lovudkastet præciseres, at afgiftsfritagelsen omfatter alle sager efter retsplejelovens kapitel 42, det vil sige sager om ægteskab og forældremyndighed.

KAPITEL 5.

Udkastenes administrative og økonomiske konsekvenser.

1. Ændrede regler om forældremyndighed og samværsret.

Arbejdsgruppens forslag medfører kun i begrænset omfang nye opgaver for myndighederne.

1.1. Mange ugifte samlevende forældre vil utvivlsomt benytte adgangen til at aftale fælles forældremyndighed. Der fødes ca. 18.000 børn årligt uden for ægteskab (1/3 af samtlige fødsler). Langt den største del af disse børn formodes at blive født i faste samlivsforhold. Det antages, at 1/4 af de knap 225.000 ugifte samlevende par har et eller flere fællesbørn, hvilket medfører, at der skulle være over 70.000 fællesbørn i ugifte samlivsforhold. Da de fleste aftaler kan forventes indgået i forbindelse med faderskabsanerkendelsen, vil merarbejdet for statsamterne med godkendelse af aftalen og vejledning af forældrene antagelig blive begrænset. Alt afhængig af antallet af aftaler om fælles forældremyndighed må der påregnes et vist antal sager hos statsamter og domstole om senere opløsning af den fælles forældremyndighed.

Det er ligeledes vanskeligt at udtale sig om, i hvor stort omfang adgangen til at aftale fælles forældremyndighed i forbindelse med separation og skilsmisse vil blive benyttet. De foreløbige undersøgelser fra Norge og Sverige, jfr. ovenfor under de almindelige bemærkninger til myndighedslovudkastet, pkt. 8.4.1., tyder dog på, at ordningen kan få en betydelig udbredelse. I et vist omfang kan det tænkes, at aftale vil blive indgået i tilfælde, hvor domstolene ellers skulle tage stilling til tvister. Dette vil betyde en lettelse af arbejdet. På den anden side vil det i nogen grad kunne modsvares af et vist antal sager om senere opløsning af den fælles forældremyndighed.

1.2. I dag behandler domstolene kun en snes sager årligt om anvendelse af den gældende myndighedslovs § 28, stk. 2, hvorefter forældremyndigheden ved dom kan overføres til den ugifte fader mod moderens protest. Dette må sammenlignes med, at statsamterne i 1982 behandlede knap 1400 sager efter myndighedslovens § 27, stk. 2, om ugifte fædres samkvemsret. Med en lempelse af kriterierne, jfr. myndighedslovudkastets § 14, kan det tænkes, at et øget antal fædre vil anlægge sag om overførelse af forældremyndigheden. En øgning i antallet af ugifte samlivsforhold vil have samme effekt.

1.3. En ændring af reglerne om samværsret kan også tænkes at medføre en yderligere forøgelse i antallet af henvendelser til statsamterne. Antallet af samværsretssager er steget fra knap 3000 i året 1973-74 og til godt 4.900 i 1981 og 5.600 i 1982. Det er vanskeligt at skønne over, om en gennemførelse af udkastet vil medføre flere samværsretssager. Efter udkastet har alle forældre - også fædre til børn uden for ægteskab - samværsret efter loven. Denne ændring kan mindske antallet af henvendelser fra disse fædre til statsamtet om samværsret, men kan til gengæld øge antallet af anmodninger om ophævelse af samværsretten. En mere liberal og individuel praksis med hensyn til omfanget af samværsretten vil formentlig - i hvert fald i en overgangsperiode - føre til flere sager. Det forhold, at aftaler om samværsret efter udkastet skal tillægges større betydning, kan bevirke et mindsket sagsantal.

1.4. Udkastets regel om, at børn, der er fyldt 12 år, i almindelighed skal have adgang til at udtale sig om forældremyndigheds- og samværsretsspørgsmål må antages at medføre et vist merarbejde, selv om der i de senere år allerede har været en stigende tendens til at inddrage børnene i sådanne sager. Merarbejdet afhænger til en vis grad af, hvorledes reglen bliver praktiseret, og hvordan samtalerne kan tilrettelægges.

1.5. I de almindelige bemærkninger til retsplejelovudkastet, pkt. 7, er redegjort for, at der såvel hos statsamterne som

hos domstolene er en udvikling i gang henimod i højere grad at benytte bistand fra børnesagkyndige og andre i forældremyndigheds- og samværsretssager. Arbejdsgruppen har foreslået, at denne udvikling fortsætter og udbygges. Da arbejdsgruppen ikke har ønsket at pege på nogen bestemt model for inddragelse af sagkyndig bistand, og da det fortsat vil være statsamterne og domstolene, der selv bestemmer, i hvilket omfang de ønsker at benytte sig af sagkyndig bistand, er det vanskeligt at skønne over, hvad arbejdsgruppens forslag vil indebære af økonomiske konsekvenser. Den igangværende udvikling indebærer i sig selv en forøgelse af udgifterne til sagkyndig bistand. På den anden side indeholder udviklingen en tendens til at erstatte de omfattende og udgiftskrævende børnepsykiatriske eller -psykologiske erklæringer med mindre og dermed billigere undersøgelser.

2. Ændrede kompetenceregler.

Arbejdsgruppens udkast medfører i et vist omfang overførelse af sagsgrupper fra en myndighed til en anden.

2.1. Alle tvister om forældremyndighed skal efter udkastet overføres til eller kunne indbringes for domstolene. Af arbejdsgruppens undersøgelse fremgår, at statsamterne behandler under 60 forældremyndighedstvister årligt, jfr. myndighedslovens § 24, stk. 1, § 30, stk. 1, 3. pkt. og § 32. Det fremgår endvidere, at der er mellem 200 og 225 sager om forældremyndighed efter dødsfald, jfr. myndighedslovens § 26 og § 28, stk. 4, hvoraf der angives at være flere ansøgere i ca. 60 sager årligt. Antallet af sager, der overføres til eller vil kunne indbringes for domstolene, skønnes herefter i alt ikke at overstige 120 om året.

2.2. Efter myndighedslovudkastets § 33 fritages skifteretterne for værgebeskikkelserne. Sagerne herom overføres efter § 33, stk. 1, som udgangspunkt til statsamterne. Antallet af værgebeskikkelser for mindreårige bliver fremtidig særdeles beskedent, idet forældremyndighedens indehaver som hoved-

regel tillige bliver værge, jfr. udkastets § 29. For umyndiggjorte foreslås i § 33, stk. 2, at **førstegangsbeskikkelserne** af værger foretages under umyndiggørelsessagen af den ret, der afsiger umyndiggørelsesdommen. Det drejer sig om 400-500 sager om året, men da umyndiggørelsessagerne behandles af den byretsdommer, der har skifteretten under sig, er der kun tale om en omfordeling af arbejdet inden for samme embede. Yderligere foreslås, at ad hoc værgebeskikkelser for mindreårige under behandlingen af et dødsbo, jfr. myndighedslovens § 58, fortsat foretages af skifteretten, se udkastet til § 61, 2. pkt. De sager, statsamterne fremtidig skal behandle, vil herefter navnlig dreje sig om beskikkelse i tilfælde, hvor værgen dør eller ønsker sig fritaget, om fratagelse af værgemål og om ad hoc værgebeskikkelser efter myndighedslovens §§ 58 og 59.

2.3. Arbejdsgruppens forslag vil, som det fremgår af det anførte, medføre en vis ændring i statsamternes arbejdsopgaver.

Antallet af forældremyndighedssager ved statsamterne vil antagelig stige lidt, idet de fremtidig skal behandle alle sager efter dødsfald, jfr. udkastets § 15, stk. 4, også sådanne som hidtil er behandlet som værgesager i skifteretten, fordi barnet er forældreløst, eller den efterlevende af forældrene ikke ønsker at få forældremyndigheden. De tvistsager efter samlivsophævelse, se udkastets § 10 og ovenfor under 2.1., der overføres til domstolene, vil antagelig udgøre et mindre antal.

yderligere vil statsamterne som nævnt under 2.2. få overført en del sager om værgebeskikkelse fra skifteretterne.

Bilag 1

Uddrag af ægteskabsudvalgets betænkninger 4, 7 og 8

Betænkning 4 om vilkårene for separation og skilsmisse (nr. 719/1974)

Forældremyndighed (s. 23-27)

Udvalgets overvejelser

Udvalget går ind for, at der fortsat i forbindelse med separation eller skilsmisse skal tages stilling til, hvem der skal have forældremyndigheden over børnene.

Bevare forældremyndigheden hos forældrene i forening?

Udvalget har i den forbindelse overvejet, om der burde være mulighed for at lade ægtefællerne bevare forældremyndigheden i forening efter separationen eller skilsmissen. For en sådan ordning kunne først og fremmest tale, at man herigennem kunne undgå, at bruddet mellem forældrene fik betydning for barnets forhold til dem.

En forudsætning for en sådan ordning måtte være, at enhver af ægtefællerne nårsomhelst og uden at der skulle foreligge væsentligt forandrede forhold skulle kunne begære forældremyndigheden tillagt en af dem. Ordningen skulle endvidere ikke være betinget af, at ægtefællerne skulle bo sammen. Omvendt skulle det ikke være en betingelse for en senere ændring af forældremyndighedsspørgsmålet, at de ikke længere boede sammen.

Der har i udvalget været en vis sympati for en sådan bestemmelse. Man har imidlertid lagt vægt på, at der ikke i praksis har vist sig noget udtalt behov for en sådan ordning. Dette må efter udvalgets opfattelse skyldes, at der ikke er behov for en lovregulering af spørgsmålet, når fraseparerede eller fraskilte ægtefæller i forvejen er enige om fortsat at sørge for barnets opdragelse, uddannelse og underhold i fællesskab.

Udvalget ønsker endvidere at pege på, at der i det daglige i forbindelse med gennemførelse af en sådan ordning let ville kunne opstå sådanne praktiske vanskeligheder, at der ikke på forhånd kan opstilles nogen formodning om, at det tjener barnets tarv bedst at bevare forældremyndigheden hos ægtefællerne i forening. Udvalget er derfor mest tilbøjelig til at foretrække en ordning, hvorefter der skal ske en fordeling af forældremyndigheden.

Forældremyndigheden til andre end til en af forældrene?

Udvalget har endvidere drøftet, om der burde være adgang til at træffe bestemmelse om, at forældremyndigheden skal tillægges en anden person end en af forældrene. Udvalget kan gå ind for, at forældremyndigheden i forbindelse med separation eller skilsmisse skal kunne tillægges en anden person, hvis *forældrene er enige herom.* Det vil herefter ikke som i dag være nødvendigt efter separations- eller skilsmissesagen at søge overøvrighedens godkendelse af en aftale herom efter myndighedslovens § 30. Består der ikke enighed mellem forældrene herom, bør forældremyndigheden fortsat kun kunne tillægges en af forældrene.

Udvalget må derfor tage afstand fra indførelsen af en regel, som kendes i svensk ret, hvorefter domstolene kan tillægge en særlig formynder forældremyndigheden, hvis man finder, at ingen af forældrene er egnede til at få forældremyndigheden. Hensynet til barnets tarv er efter udvalgets opfattelse i disse tilfælde i tilstrækkelig grad tilgodeset gennem bestemmelserne i lovgivningen om børne- og ungdomsforsorg. Det må være børne- og ungdomsværnenes opgave at træde til med foranstaltninger til varetagelse af barnets tarv, hvis forældremyndighedsindehaveren ikke er i stand til at sørge for barnet på forsvarlig måde. Børne- og ungdomsværnet vil eventuelt kunne anbringe barnet hos den anden af forældrene.

Det er indgået i udvalgets overvejelser, at der ved folketingets behandling af den gældende lov blev fremsat forslag om, at det altid skulle være domstolene, der bestemte, hvem forældremyndigheden skulle tilkomme. Ved afgørelsen heraf skulle domstolene alene have børnenes tarv for øje. Som begrundelse for forslaget henvistes til, at det er særlig vigtigt, at børnene ikke indgår som objekter i ægtefællernes forhandling om vilkårene for separationen eller skilsmissen.

Et flertal i udvalget kan ikke tilslutte sig dette forslag, idet man finder, at forældrene, der har det nærmeste kendskab til børnene, i forening må have langt bedre forudsætninger end andre for at vurdere, hvilken løsning der vil være bedst stemmende med børnenes interesser. Praktisk set vil det næppe forekomme, at myndighederne skulle tillægge en af forældrene forældremyndigheden mod dennes ønske.

Kriterierne

Udgangspunktet for domstolenes afgørelse af forældremyndighedsspørgsmålet bør efter udvalgets opfattelse således fortsat være, at domstolene bør træffe bestemmelse i overensstemmelse med enige forældres ønsker, medmindre dette strider mod børnenes tarv.

I tilfælde, hvor forældrene ikke er enige, eller hvor retten finder deres ønsker stridende mod børnenes tarv, træffes afgørelsen som nævnt i dag efter »hvad der findes rimeligt under særligt hensyn til børnenes tarv«.

Der er i udvalget enighed om, at hovedkriteriet i disse tilfælde fortsat bør være hensynet til børnenes tarv. Man har imidlertid drøftet, om man i bestemmelsen bør bevare henvisningen til, hvad der er »rimeligt«.

Hvis rimelighedskriteriet fører til, at domstolene i tilfælde, hvor der er flere børn i ægteskabet, overvejende af hensyn til forældrene kunne tænkes at ville dele børnene mellem forældrene, taler dette for at lade kriteriet udgå af bestemmelsen. Det samme gælder, hvis man med rimelighedskriteriet åbner mulighed for, at der ved afgørelsen af forældremyndighedsspørgsmålet tages hensyn til, hvem af forældrene der bærer skylden for ægteskabets forlis.

Med hensyn til tilfælde, hvor en part under separations- eller skilsmissesagen har givet udtryk for, at hvis han eller hun får tillagt forældremyndigheden, vil barnets samkvemsret med den anden part blive saboteret, er rimelighedskriteriet efter udvalgets opfattelse i og for sig unødvendigt. Allerede ud fra hensynet til barnets tarv vil retten kunne lade en sådan ytring indgå i sine overvejelser.

Det er imidlertid den overvejende opfattelse i udvalget, at man bør bevare henvisningen til, hvad der er rimeligt, idet man ikke finder på forhånd at kunne afvise, at domstolene kan komme ud for tilfælde, hvor der er behov for dette sidekriterium.

I den offentlige debat om forældremyndighedsspørgsmålet gives der undertiden udtryk for den opfattelse, at det i de fleste tilfælde er moderen, der ved domstolene får tillagt forældremyndigheden over børnene.

Den statistiske undersøgelse, som udvalget har foretaget af ægteskabssagerne ved domstolene i 1971, viser, at der i 2.411 sager var børn under 18 år. Der var ialt 4.439 børn, og fædrene fik tillagt forældremyndigheden over 716, svarende til 16 pct. af børnene. Fædrene fik forældremyndigheden over 9 pct. af alle børn i aldersgruppen 1-2 år, over 11 pct. af de 3-6 årige, 18 pct. af de 7-10 årige, 22 pct. af de 11-14 årige og over 26 pct. af børnene i aldersgruppen 15-17 år. Af de 2.411 sager var der i ca. $^1/_3$ af sagerne (823) uenighed mellem ægtefællerne om forældremyndighedsspørgsmålet ved sagens optagelse til dom.

Udvalget ønsker at fremhæve, at når mødrene i de fleste tilfælde får forældremyndigheden over børnene, skyldes det ikke de gældende regler i loven om forældremyndighed. Barnets tarv er som nævnt det helt afgørende kriterium efter loven, der således stiller sig fuldstændig neutral til spørgsmålet om, hvem af forældrene der skal have forældremyndigheden. Man bør endvidere være opmærksom på, at forældremyndighedens fordeling i det helt overvejende antal tilfælde sker efter *aftale* mellem parterne, og at mødrene i langt det største antal tilfælde ved disse aftaler får overladt forældremyndigheden.

Barnets egen stilling til forældremyndighedsspørgsmålet

Udvalget har overvejet, om man gennem en bestemmelse i loven burde sikre, at der blev fremskaffet oplysning om de noget større børns indstilling til forældremyndighedsspørgsmålet, eventuelt således at der blev indhentet en udtrykkelig erklæring fra børn over en vis alder.

Mod en særlig lovregulering af dette spørgsmål kan anføres, at selv større børn i mange tilfælde ikke har den fornødne modenhed til at vurdere, hvilken løsning de er bedst tjent med. Deres ønsker kan ændres hurtigt og variere fra en vag foretrækken af og til en voldsom afstandtagen fra den ene af forældrene. Hertil kommer, at påvirkningen fra forældrene vil gøre værdien af børnenes valg højst problematisk, og - ikke mindst -- at det kan forekomme betænkeligt at bringe børnene i den samvittighedskonflikt at skulle træffe et sådant valg mellem forældrene.

Forinden udvalget tager endelig stilling til dette spørgsmål, finder man det ønskeligt at indhente en udtalelse herom fra sagkyndigt lægeligt og børnepsykologisk hold. Uanset de nævnte meget vægtige modhensyn er det foreløbig den overvejende opfattelse i udvalget, at man bør overveje en selvstændig lovregel, hvorefter domstolene skal foranledige indhentet en udtalelse om forældremyndighedsspørgsmålet fra et barn, der er fyldt 12 år, hvis det findes påkrævet. Udvalget forudsætter, at domstolene i det enkelte tilfælde nøje overvejer, under hvilke former barnets erklæring bedst kan tilvejebringes, eksempelvis ved bistand fra børne- og ungdomsværnet eller børnepsykiatrisk og -psykologisk sagkundskab.

Udvalgets flertal lægger ved sin foreløbige indstilling til spørgsmålet især vægt på, at der i anden lovgivning findes udtrykkelige lovbestemmelser, der sikrer, at der gives børn over 12 år adgang til at udtale sig. Dette er således tilfældet i adoptionsloven med hensyn til bortadoption af barnet og i børne- og ungdomsforsorgslovgivningen for så vidt angår iværksættelse af børneværnsforanstaltninger. Også fra praksis med hensyn **til** samkvemsret kan nævnes, at der lægges afgørende vægt på barnets egen stilling, når barnet er omkring 12 år og derover.

Et medlem indtager foreløbig den stilling, at det meget ofte vil være belastende for bør-

nene, hvis der skal indhentes en egentlig udtalelse fra dem om forældremyndighedsspørgsmålet, men anser det derimod for vigtigt, at der gennem erklæringer fra læger eller socialpraktikere i væsentligt videre omfang end i dag indhentes supplerende oplysning om familiens forhold, herunder også om de større borns indstilling til forældrene.

Ændring af aftaler eller afgørelser om forældremyndighed

Det er ligeledes udvalgets foreløbige opfattelse, at aftaler eller afgørelser om forældremyndighed i mangel af enighed fortsat kun bør kunne ændres ved dom, hvis det på grund af *væsentligt forandrede forhold* findes påkrævet af hensyn til børnenes tarv. Børn skal have lov til at vokse op i ro og skal ikke være kastebold mellem stridende forældre. Når der er forløbet nogen tid, skal der meget stærke grunde til at gennemføre en forandring. Der bør navnlig kunne blive tale om omgørelse, hvis den af forældrene, som har fået tillagt forældremyndigheden, har gjort sig skyldig i grov forsømmelse af barnets pasning og opdragelse eller på anden måde har vist sig uegnet til at tage sig af barnet, f. eks. på grund af sindssygdom eller en langvarig fængselsstraf. Der bør også kunne blive tale om overførelse, hvis barnet gennem længere tid har opholdt sig hos den anden part efter aftale eller stiltiende godkendelse.

Forinden udvalget tager endelig stilling til spørgsmålet om ændring af disse aftaler eller afgørelser, finder man det ønskeligt at indhente en udtalelse fra børnepsykiatrisk og børnepsykologisk sagkundskab om, hvilken betydning det har for børn, at de flyttes.

Samkvemsret (s.28-29)

Udvalgets overvejelser

Efter udvalgets opfattelse bør man bevare det gældende princip om, at der ikke i forbindelse med separation eller skilsmisse skal træffes særlig afgørelse eller foreligge enighed mellem ægtefællerne om samkvemsretsspørgsmålet. Dette spørgsmål giver efter de gældende regler kun anledning til strid i en meget ringe del af ægteskabssagerne, idet parterne enten selv bliver enige om, hvorledes samkvemsretten skal udøves eller ikke gør brug af denne ret. Hvis spørgsmålet derimod skulle bringes på bane under separations- eller skilsmissesagen, kunne det alvorligt befrygtes, at der i langt videre omfang ville kunne opstå strid mellem parterne om dette spørgsmål.

Hertil kommer, at spørgsmålet om samkvemsret i virkeligheden først er modent til afgørelse, når samkvem har været søgt praktiseret gennem nogen tid, hvorved det er konstateret, om udøvelsen af samkvemsretten i det enkelte tilfælde medfører vanskeligheder.

Udvalget går også ind for at bevare kriterierne for samkvemsret, således at der består en ret hertil, medmindre samkvemsretten vil stride mod barnets tarv. Man foreslår dog samtidig, at man ved formuleringen af bestemmelsen om samkvemsret i højere grad fremhæver, at det primære formål er barnets ret til at bevare forbindelsen med den af forældrene, som ikke har forældremyndigheden.

Til brug for overvejelserne om, hvorvidt man bør bevare muligheden for at få samkvemsret gennemført ved fogedens bistand, har udvalget indhentet oplysninger fra fogedretterne om, hvorledes bestemmelserne

fungerer i praksis. Undersøgelsen har vist, at tvangsreglerne anvendes i meget beskedent omfang. Udvalget finder på denne baggrund ikke anledning til at foreslå disse regler ændret, da de utvivlsomt i et ikke helt ringe omfang ved deres blotte tilstedeværelse bidrager til, at forældremyndighedsindehaveren undlader at lægge hindringer i vejen for samkvemsrettens udøvelse. Udvalget forudsætter dog, at der fortsat udvises den største tilbageholdenhed med anvendelsen af disse tvangsmidler. . . . . .

Betænkning 7 om fremgangsmåden ved separation og skilsmisse (nr. 796/1977)

Grundlaget for afgørelser om forældremyndighed og samkvemsret (s. 30 og 33-37)

Tilvejebringelse af grundlaget for afgørelser af spørgsmålene om separation eller skilsmisse og vilkårene herfor giver i almindelighed ikke anledning til problemer, der er specielle for disse sager. Hvad enten sagen behandles ved domstolene eller administrationen, tilvejebringes de nødvendige oplysninger sædvanligvis direkte ved parternes og eventuelle vidners møde for den kompetente myndighed, ved skriftlig dokumentation af oplysninger om indtægts- og formueforhold, lægeerklæringer om nedsat arbejdsdygtighed på grund af sygdom etc. Som grundlag for overøvrighedens afgørelser specielt vedrørende fastsættelse af underholdsbidrag anvendes for det meste skemaer, men i et vist omfang politirapporter. I justitsministeriets cirkulære nr. 262 af 18. december 1969 om ægteskabs opløsning er det foreskrevet, at der i sager i anledning af ansøgning om separation og skilsmisse i almindelighed ikke bør optages politirapport, og det er særlig fremhævet, at bl. a. sager om størrelsen af bidrag til den anden ægtefælles underhold og om omfanget og udøvelsen af samkvemsret med børn så vidt muligt bør afgøres uden optagelse af politirapport på grundlag af oplysninger., som overøvrigheden indhenter hos parterne. Antallet af ægteskabsretlige sager ved politiet har da også været stærkt faldende. I 1975 behandledes således kun ca. 3.000 sager mod ca. 25.000 årlig før cirkulæret af 1969.

En ordning, hvorefter samtlige sager henlægges til domstolene, behøver i øvrigt ikke i sig selv at indebære, at der ikke længere ville kunne ydes bistand af politiet ved sagernes behandling. I faderskabssager, der behandles ved retten, er det således i retsplejelovens § 456 e bestemt, at politiet på begæring skal yde retten bistand til sagens oplysning, herunder til eftersøgning af den opgivne fader.

Særlige problemer med hensyn til sagens oplysning og i det hele tilvejebringelse af grundlaget for afgørelsen foreligger derimod erfaringsmæssigt i sager om afgørelse vedrørende forældremyndighed og samkvemsret, for samkvemsrettens vedkommende først og fremmest spørgsmålet om, hvorvidt retten skal ophæves.

2. Vurdering

Besvarelsen af spørgsmålet om, hvilke oplysningsmetoder der er nødvendige og hensigtsmæssige som grundlag for afgørelsen af spørgsmål om forældremyndighed og samkvemsret, må naturligvis i betydeligt omfang afhænge af de nærmere omstændigheder i den konkrete sag.

a. Den direkte afhøring af eller samtale med parterne eller barnet samt eventuelle andre med kendskab til familien ved den myndighed, der skal afgøre sagen, er selvsagt i mange sager et værdifuldt middel til tilvejebringelse af grundlaget for afgørelsen. Værdien vil imidlertid i ikke ringe omfang være afhængig af, om den, der foretager afhøringen eller fører samtalen, har fornøden erfaring og indsigt til, at der herigennem kan skabes et så fyldestgørende indtryk af parterne og deres forhold til barnet, at der på dette grundlag kan træffes en afgørelse i overensstemmelse med barnets tarv. Også forældrenes evne og vilje til at give et troværdigt billede af sig selv og af deres forhold til barnet kan spille ind. Den mere »scenevante« kan efter omstændighederne være i stand til at skabe et gunstigere billede af sig selv end den mere tilbageholdende modpart, der måske alligevel er den bedst egnede til at tage sig af barnet. Det må også nævnes, at virkelig indgående afhøringer eller samtaler naturligvis er tidkrævende både for myndighederne og de implicerede.

b. Om politirapporter som grundlag for afgørelsen gælder noget tilsvarende. Ikke mindst det københavnske civilpoliti yder værdifuld bistand for overøvrigheden gennem optagelse af politirapport som grundlag for sagernes afgørelse. Ydelse af en bistand af denne karakter støder imidlertid på vanskeligheder, bl. a. fordi den forudsætter en ret vidtgående specialisering inden for politiet. Hertil kommer, at det utvivlsomt for nogle føles mindre forståeligt, at politiet skal blandes ind i deres rent »private« forhold. Der er under drøftelserne i udvalget af dette spørgsmål fremsat forskellige vurderinger af de mangeårige bestræbelser i retning af i videst muligt omfang at fritage politiet for dets ikke-politimæssige opgaver, jfr. statsamtsudvalgets betænkning s. 47. Der har dog været enighed om, at der ikke er grundlag for på nuværende tidspunkt at foreslå en forøget anvendelse af politiet ved behandlingen af ægteskabssager.

c. Efter de ovenfor s. 31 f gengivne retningslinier er mulighederne for, at der gennem det sociale udvalg kan tilvejebringes oplysninger til brug for afgørelserne, afhængig af, om familien i forvejen er social- og sundhedsforvaltningen bekendt. Selv i de tilfælde, hvor familierne er forvaltningen bekendt, følger det imidlertid af de nævnte retningslinier, at der alene bør afgives en erklæring indeholdende faktiske oplysninger af væsentlig betydning for sagens afgørelse og ikke udtalelser om, hvorvidt den ene eller den anden af parterne er bedst egnet til at have forældremyndigheden, ligesom man ikke indlader sig på en nærmere vurdering af spørgsmålet om samkvemsret.

Bag disse retningslinier ligger som ovenfor anført tungtvejende hensyn til de opgaver, som i øvrigt påhviler social- og sundhedsforvaltningen, herunder hensynet til ikke at belaste et senere samarbejde med familien. Udvalget anerkender naturligvis vægten af disse hensyn og foreslår ikke ændringer i de i 1975 fastsatte retningslinier.

d. Erklæring fra børnenes skole, børnehave, familiens læge og lign. kan næppe i almindelighed tillægges afgørende betydning ved sagernes afgørelse. Der forekommer ganske vist erklæringer, som er afgivet ud fra et grundigt kendskab til familien og specielt til barnet, og hvor den, der afgiver erklæringen, har bestræbt sig på at se objektivt på sagen.

På den anden side vil den myndighed, der skal træffe afgørelse, være opmærksom på, at erklæringer, som er rekvireret af en af parterne, for den, der skal afgøre sagen, kan forekomme ensidigt til gunst for den ene part.

e. Som anført ovenfor s. 32 f anvendes børnepsykiatrisk sagkundskab i en del sager. Det er ligeledes nævnt, at anvendelse af denne form for sagkundskab er tidkrævende og relativt bekostelig. De hidtidige erfaringer efter nedsættelsen af det nævnte fordelingsudvalg har derimod vist, at der ikke er alvorlige kapacitetsmæssige problemer forbundet hermed. I betragtning heraf burde undersøgelserne dog efter udvalgets opfattelse kunne gennemføres væsentlig hurtigere end det nu er tilfældet. Udvalget ønsker endvidere at fremhæve, at der bør udvises tilbageholdenhed med oplysninger om psykiske eller andre lidelser, der ikke har direkte relevans for afgørelse af forældremyndighedseller samkvemsretsspørgsmålet. I de sager, hvor en bistand af denne karakter er til rådighed, er den af betydelig værdi, og den bør fortsat stå til rådighed i særligt vanskelige sager, men vil ikke kunne erstatte andre oplysningsmidler. Navnlig vil en række sager, hvor de eksisterende midler ikke altid slår **til,** dog ikke være af en sådan karakter, at der er rimelig grund til den forsinkelse af sagen og belastning af parterne, som de nødvendige undersøgelser m. v. nødvendigvis må indebære. Udvalget har derfor fundet det nødvendigt specielt for disse sager at overveje, om der bør ske principielle ændringer med hensyn til sagernes behandling, herunder de midler der er til rådighed ved tilvejebringelse af grundlaget for sagens afgørelse, jfr. nedenfor under pkt. 3.

f. Noget tilsvarende gælder anvendelse af psykologer, jfr. foran s. 33. Udvalget går ud fra, at man ved behandlingen af resultaterne af det s. 33 nævnte fordelingsudvalgs arbejde er opmærksom på, om visse grupper af sager mest hensigtsmæssigt kan henvises til psykologer i stedet for eller sammen med børnepsykiatere. I det omfang, der anvendes psykologer tilknyttet lokale rådgivningscentre, bør man dog være opmærksom på de ovenfor s. 32 nævnte synspunkter, således at psykologernes eventuelle medvirken i arbejdet med afgivelse af erklæringer ikke belaster den rådgivning, som centrene fortrinsvis skal yde.

3. Overvejelser om principielle ændringer

Allerede af det ovenfor anførte fremgår, at de hidtil anvendte oplysningsmidler i betydeligt omfang må forventes anvendt også under en fremtidig lovgivning. I forbindelse med overvejelserne om mulige principielle ændringer vedrørende disse sagers behandling har udvalget drøftet muligheden af at indføre regler om medvirken af sagkyndige »meddommere« i sagerne, spørgsmålet om, hvorvidt der vil være fordele knyttet til, at sagens oplysning sker ved særligt personale knyttet til den myndighed, der skal træffe afgørelsen, og spørgsmålet om barnets stilling som den, afgørelsen mest umiddelbart vedrører.

a. Af sager, der behandles ved domstolene under *medvirken af sagkyndige meddommere,* må i denne forbindelse først og fremmest nævnes sager om anbringelse af børn uden for hjemmet. Efter reglen i § 129 i bistandsloven kan afgørelser truffet af den sociale ankestyrelse kræves forelagt landsretten, og ved behandlingen af disse sager tiltrædes landsretten af en børneforsorgsky ndig dommer og en dommer, der er kyndig i børne- og ungdomspsykiatri eller i psykologi. De nævnte sagkyndige dommere beskikkes af justitsministeren for 4 år ad gangen. I 1975 er der ved landsretterne behandlet i alt

27 sager under medvirken af sagkyndige dommere.

Såfremt der skulle indføres en tilsvarende ordning for afgørelser vedrørende forældremyndighed og samkvemsret, måtte de sagkyndige deltage i sagens behandling allerede i første instans, dvs. i underretten, henholdsvis ved overøvrighedens afgørelse af spørgsmålet. Som sagkyndige kunne foruden sagkyndige i børnepsykiatri eller psykologi tænkes inddraget personer med særlig erfaring inden for familierådgivning eller anden social praksis.

Skulle sagkyndige medvirke i alle sager om forældremyndighed og samkvemsret, ville der efter de af udvalget tilvejebragte statistiske oplysninger og efter den hidtidige kompetencefordeling blive tale om op mod 1.000 sager ved domstolene og ca. 3.000 sager ved overøvrighederne. Imidlertid frembyder langtfra alle disse sager en sådan tvivl, at der er behov for særlig sagkyndig bistand for den kompetente myndighed. Sagkyndige meddommere bør formentlig i hvert fald kun komme på tale i sager, der frembyder særlig tvivl. En regel herom måtte derfor antagelig gå ud på, at de sagkyndige kun skulle medvirke efter bestemmelse af retten henholdsvis overøvrigheden, og således at denne bestemmelse kunne træffes af myndigheden af egen drift eller efter begæring af en af parterne.

På det grundlag, der foreligger, er det udvalgets opfattelse, at der ikke bør indføres en ordning, hvorefter der deltager sagkyndige meddommere i disse sager. Man ønsker dog at fremhæve, at der ved den endelige stillingtagen må lægges betydelig vægt på indstillingen hos domstolene og overøvrighederne og hos de kredse, hvorfra de sagkyndige meddommere i givet fald skulle hentes. Fra medlemmer af det nævnte fordelingsudvalg er der givet udtryk for, at en del af de fordele, der kunne være knyttet til en sådan ordning, antagelig vil kunne opnås, såfremt den børnepsykiater, der har afgivet erklæring, i videre omfang end det nu er sædvanligt, kom til stede i retten eller hos overøvrigheden for - normalt i overværelse af parterne - at uddybe erklæringen.

b. Hverken domstolene eller overøvrigheden råder for tiden over *personale ansat med særlig henblik på at tilvejebringe oplysninger i sager om forældremyndighed og samkvemsret.* Derimod er udvalget bekendt med, at en ordning, hvorefter domstolene i sådanne sager bistås af særligt personale, praktiseres i en del andre lande. Ordningen er f. eks. i England nærmere udformet på den måde, at en såkaldt »welfare officer« til brug for sagens afgørelse på grundlag af personlige samtaler udarbejder en rapport, der typisk kan være af et omfang på en halv snes sider, vedrørende parternes boligforhold, økonomi, eventuelt samliv med en anden mand eller kvinde og andre spørgsmål, der kan have betydning for afgørelsen. Ikke sjældent indhentes supplerende oplysninger ved samtaler med lærere, familiens læge eller andre. Rapporten er tilgængelig for parterne og danner grundlag for forhandlingerne i retten om spørgsmålet, og den, der har affattet rapporten, kan efter omstændighederne være til stede i retten for eventuelt at supplere rapporten med mundtlig forklaring. Rapporten kan, men behøver ikke nødvendigvis, konkludere i anbefaling af en bestemt løsning. Ved ordningens indførelse var det forudsat, at en enkelt medarbejder ansat på fuld tid årligt skulle kunne behandle op mod 100 sager, men mange behandler væsentlig flere, undertiden omkring det dobbelte antal. Der lægges vægt på, at alle oplysninger så vidt muligt tilvejebringes af samme medarbejder, selv om dette medfører, at den pågældende må foretage rejser.

Sættes antallet af sager her i landet, hvor myndighederne finder, at der vil være behov for en sådan bistand, til halvdelen af det ovennævnte antal, eller i alt ca. 2.000 årligt, skulle opgaven for hele landet kunne bestrides af 15-20 heltidsansatte eller et tilsvarende højere antal deltidsbeskæftigede medarbejdere, dvs. inden for meget begrænsede udgiftsrammer, i særdeleshed når hensyn tages til den aflastning af andre myndigheder, som ordningen kunne indebære. Antallet af undersøgelser vil formentlig blive væsentlig mindre, men det nævnte personale vil naturligvis også kunne udføre andre arbejdsopgaver i forbindelse med sagsbehandlingen.

Muligheden af at indføre en lignende bistand for myndighederne i Danmark har været drøftet i udvalget, hvor der både har været udtrykt interesse for og usikkerhed over for denne mulighed. Der har dog været enighed om, at nytten af en ordning som den nævnte ikke kan afvises uden nøje overvejelser. Det må dog være en forudsætning, at der viser sig mulighed for at finde medarbejdere med de nødvendige kvalifikationer.

Der bør i givet fald næppe stilles krav om en bestemt teoretisk uddannelse som forudsætning for bestridelse af de opgaver, der ville blive tale om. De krav, der stilles til vejledere i henhold til § 29 i bistandsloven, kan formentlig være vejledende. Personer med uddannelse i socialforvaltning eller som socialrådgivere må i almindelighed forventes at kunne gøre god fyldest. Også personale med erfaring fra civilpolitiets behandling af sådanne sager vil antagelig kunne anvendes. Det samme gælder personale med tilsvarende erfaring fra domstolene og overøvrigheden.

Der måtte drages omsorg for, at de pågældende har og vedligeholder et grundigt kendskab til den familieretlige lovgivning og oplæres i samarbejde med erfarne medarbejdere.

Det bør næppe være udelukket at anvende medarbejdere i den kommunale eller amtskommunale socialforvaltning på deltidsbasis til de nævnte opgaver. Ud fra de ovennævnte hensyn, der ligger bag retningslinierne for socialforvaltningernes medvirken ved afgørelse af sager om forældremyndighed og samkvemsret, må det imidlertid sikres, at undersøgelserne ikke sker ved personale i den kommune, hvor parten er bosat.

c. Spørgsmålet om *barnets stilling* i sagen er berørt s. 26-27 i udvalgets betænkning 4 om vilkårene for separation og skilsmisse (betænkning nr. 719/1974). Udvalgets flertal gav her udtryk for den foreløbige indstilling, at man bør overveje en selvstændig lovregel, hvorefter der skal foranlediges indhentet en udtalelse om forældremyndighedsspørgsmålet fra et barn, der er fyldt 12 år, hvis det findes påkrævet. I tilknytning til bemærkningerne i den nævnte betænkning har udvalget henstillet til det ovenfor s. 33 nævnte fordelingsudvalg, at man ved bearbejdelsen af resultaterne af den 2-årige forsøgsordning med børnepsykiatriske undersøgelser er opmærksom på mulighederne for at yde bidrag til det af udvalget rejste spørgsmål vedrørende barnets egen stilling.

Af hensyn til det fremtidige forhold mellem barnet og forældrene kan udvalget ikke gå ind for en ordning, hvorefter et barn bliver part i sagen med mulighed for adgang til at anke afgørelsen ved værgen.

Enkelte medlemmer vil dog ikke afvise en ordning, hvorefter der kan beskikkes en værge til at bistå et barn under sagen.

Betænkning 8 om samliv uden ægteskab I (nr. 915/1980)

Forældremyndighed (s. 59-65)

4. Udvalgets overvejelser om ugiftes forældremyndighed.

a. Der er i udvalget *enighed* om, at lovens *udgangspunkt* også i fremtiden bør være, at *forældremyndigheden* over børn uden for ægteskab tilkommer *moderen alene.*

Ethvert andet udgangspunkt vil for et stort antal enlige mødre og deres børn betyde en urimelig og unødig belastning i en i forvejen ofte meget vanskelig situation.

b. Der er tillige *enighed* om *ikke* at foreslå en regel om, at der *uden videre* indtræder *fælles forældremyndighed,* når forældrene bor sammen

Udvalget lægger vægt på, at de umiddelbart gældende regler om børn uden for ægteskab bør være så enkle og lette at praktisere som muligt. Reglerne bør omfatte alle ugifte forældre, uanset hvilken forbindelse de har med hinanden og med barnet. Da der ikke foreslås gennemført regler om registrering af samlivsforhold mellem ugifte, må en regel om fælles forældremyndighed for ugifte forældre befrygtes at give anledning til betydelige praktiske vanskeligheder.

c. Der er *enighed* om, at såfremt der indføres adgang til at aftale fælles forældremyndighed, selv om forældrene ikke er gift, skal enhver af dem når som helst kunne anmode om myndighedernes afgørelse om, at forældremyndigheden skal tilkomme den ene af dem alene.

d. Der er ligeledes *enighed* om, at der i hvert fald *ikke* for tiden bør foreslås *ændringer i* den gældende myndighedslovs *§ 28, stk. 2,* om faderens adgang til uden moderens samtykke at få forældremyndigheden overført til sig. Bestemmelsen blev, da den - med et snævert flertal - blev gennemført i 1978, ganske vist betegnet som en midlertidig regel, og det nævntes, at spørgsmålet om, hvorvidt der bør indføres videregående adgang for faderen til at få forældremyndigheden, burde afvente den endelige revision af reglerne om faderens retsstilling i forhold til børn uden for ægteskab. Først når den nye bestemmelse, der trådte i kraft 1. oktober 1978, har virket i nogen tid, og der foreligger afgørelser også fra højesteret, er der imidlertid grundlag for at vurdere, om der bør foretages ændringer i kriterierne. Desuden mindskes betydningen af bestemmelsen, såfremt der indføres adgang til fælles forældremyndighed, se nedenfor under d.

d. Udvalgets *drøftelser* har herefter særlig angået spørgsmålet, om forældre til børn uden for ægteskab bør have adgang til at få *forældremyndigheden i forening,* dersom de er *enige* herom.

1°. En sådan *aftale* mellem forældre bør i givet fald for at være gyldig *godkendes* - efter den gældende ordning formentlig af overøvrigheden, dvs. statsamtet, i København overpræsidiet. Godkendelsen må forudsætte, at aftalen må antages at være til barnets tarv. Dette svarer til de gældende regler i myndighedslovens § 30 om aftaler om overførelse af forældremyndighed. Det bør muligt tillige være en betingelse, at forældrene bor sammen. Godkendelsesordningen vil indebære en kontrol med, at der foreligger en virkelig og reel enighed mellem forældrene om forældremyndighedsspørgsmålet. Overøvrigheden vil formentlig normalt indkalde forældrene til et møde, bl.a. for at sikre dette og for at vejlede forældrene om retsvirkningerne. Yderligere vil overøvrigheden, dersom aftalen i

undtagelsestilfælde ikke er til barnets tarv, kunne nægte godkendelse. En sådan nægtelse må kunne påklages til justitsministeriet. Endelig vil der med godkendelsen være tilvejebragt et sikkert bevis for, at forældremyndigheden tilkommer forældrene i forening.

En *ændring* af den godkendte aftale, således at forældremyndigheden i fremtiden skal tilkomme den ene af forældrene alene, bør kunne ske, blot den ene anmoder herom. Det kunne eventuelt gøres til en betingelse, at forældrene har ophævet samlivet. Afgørelsen bør, hvis forældrene ikke er enige, træffes af domstolene på samme måde som afgørelsen af forældremyndighedsspørgsmålet ved separation eller skilsmisse, jfr. ægteskabslovens § 47. Er forældrene enige om, at den fælles forældremyndighed skal ophæves, og om hvem forældremyndigheden herefter skal tilkomme alene, er der ikke betænkeligheder ved at overlade det til overøvrigheden at godkende aftalen, jfr. ægteskabslovens § 42, stk. 2, jfr. § 47 og myndighedslovens § 30. Kriterierne for, hvem der skal have forældremyndigheden tillagt, må være, at forældrenes ønsker lægges til grund, medmindre dette strider mod børnenes tarv. I sidstnævnte tilfælde, eller hvis forældrene ikke er enige, bør spørgsmålet afgøres af retten efter, hvad der findes rimeligt under særligt hensyn til børnenes tarv, smh. ægteskabslovens § 47.

Dør den ene af forældrene, efter at en aftale om fælles forældremyndighed er godkendt, må forældremyndigheden tilkomme den anden alene, smh. myndighedslovens § 25, stk. 1.

Indførelse i myndighedsloven af regler om fælles forældremyndighed vil få betydning for andre retsområder. Til brug for de nærmere overvejelser af spørgsmålet anmodede ægteskabsudvalget i skrivelser af 10. januar 1978 indenrigsministeriet, kirkeministeriet, socialministeriet og undervisningsministeriet om en udtalelse. Udvalgets skrivelse og ministeriernes svar er optrykt nedenfor som bilag 2-6.

2°. Ved *vurderingen* af en regel om ugifte forældres adgang til at aftale fælles forældremyndighed må indledningsvis fremhæves, at dette spørgsmål i høj grad vedrører andre end parterne selv, nemlig børnene.

For at indføre en sådan adgang taler, at ugifte samboende forældre må antages i praksis i fællesskab at varetage de opgaver, som hører under forældremyndigheden, jfr. myndighedslovens § 19. De drager begge omsorg for barnet og bliver enige om vigtigere spørgsmål som skolegang, uddannelse o.s.v. De faktiske forhold er som regel de samme, som hvis forældrene var gift, og retsreglerne bør svare til de faktiske forhold. Endvidere kan det forekomme inkonsekvent at nægte forældremyndighedens indehaver at dele forældremyndigheden med den anden af forældrene, når det er tilladt indehaveren helt at give afkald på forældremyndigheden ved en fuldstændig overførelse efter myndighedslovens § 30.

Indførelse af regler om fælles forældremyndighed kan bidrage til, at begge forældre føler ansvar og interesse for barnet på lige fod, og til samhørigheden i familien. For barnet vil det måske, navnlig når det bliver ældre, kunne skabe øget tryghed i forholdet til forældrene, at begge har del i forældremyndigheden. For mange forældre vil det sikkert også opleves som vigtigt i det indbyrdes forhold, at moderen og faderen har samme retsstilling over for barnet, og de kan siges at være de nærmeste til at vurdere, om dette i det enkelte tilfælde vil være til barnets tarv. Kriterierne ved opløsning af fælles forældremyndighed 'kan udformes i overensstemmelse med ægte-

skabslovens regler og dermed være neutrale og i beskrivelsen stille forældrene lige, medens faderens muligheder for at få forældremyndigheden efter myndighedslovens § 28, stk. 2, som udvalget foreslår opretholdt uændret, har karakter af en undtagelse. Endelig vil forældrene føle tryghed ved at vide, at ved den enes død vil den anden uden videre forblive indehaver af forældremyndigheden.

En række henvendelser til justitsministeriet tyder på, at der er et praktisk behov for fælles forældremyndighed, og de sociologiske undersøgelser, omtalt ovenfor under 3, viser et særdeles udbredt ønske om at få adgang til at indgå aftale herom. Yderligere vil en sådan regel kunne styrke den nordiske retsenhed, jfr. foran s. 56-58, om de gældende regler og reformforslag i de øvrige nordiske lande. Bestemmelser om fælles forældremyndighed - selv om reglerne forudsætter enighed mellem forældrene - vil medvirke til at styrke den ligestilling mellem ægtebørn og børn uden for ægteskab, som i børnenes interesse er kommet til udtryk i børneloven og arveloven. De udtalelser, udvalget har indhentet fra forskellige ministerier, viser, at regler om fælles forældremyndighed ikke vil skabe særlige vanskeligheder i anden lovgivning.

3°. *Imod* at indføre mulighed for fælles forældremyndighed over børn uden for ægteskab taler, at lovgivningen herved som enhver anden regel, der ligestiller samliv og ægteskab, kan bidrage til at skabe en slags »ægteskab af anden klasse«, hvor de retlige relationer mellem forældrene og børnene er de samme, som hvis forældrene var gift, men hvor en række af ægteskabets retsvirkninger på andre områder, f.eks. gensidig arveret mellem barnets forældre og de indbyrdes økonomiske forhold, ikke indtræder. Problemerne omkring børnene er ofte dem, samlevende forældre først og fremmest har i tankerne, så længe samlivet går godt. En godkendt aftale om fælles forældremyndighed kan derfor befrygtes at føre til, at forældrene vælger samliv uden ægteskab i den tro, at alle problemer er løst. Man kunne også henvise de forældre, der ønsker ligestillingen, til at gifte sig. Endelig er de gældende regler udtryk for en klarhed i lovgivningen.

Fælles forældremyndighed er yderligere forbundet med en række betænkeligheder og praktiske vanskeligheder, jfr. nedenfor om de tvivlsspørgsmål, som der i givet fald må tages stilling til. Hvis de faktiske forhold er som beskrevet ovenfor under 2°, vil ordningen, så længe forældrene bor sammen, sjældent dække noget reelt behov, men i første række have følelsesmæssig og psykologisk betydning. Samtidig er der risiko for uoverensstemmelser mellem forældrene til skade for barnet, både når enighed om en aftale om fælles forældremyndighed søges opnået og senere. Barnet kan tillige blive genstand for forældrenes skænderier og trusler både om at gribe ind i afgørelser om barnet og om at kræve den fælles forældremyndighed bragt til ophør.

Man kan også spørge, om en aftale om fælles forældremyndighed skal have konsekvenser for barnets forsørgelse. Reglerne i børnelovens § 13, stk. 1, om forsørgelse gælder efter sin formulering for alle forældre. Af § 13, stk. 2, og § 14 fremgår, at forsørgelsespligten kan omdannes til en bidragspligt, og bidragsresolution vil normalt blive udfærdiget, hvis forældrene ikke bor sammen. I praksis udmåles bidraget under hensyntagen til normalbidraget, der fastsættes af socialministeriet, og bidraget vil så godt som aldrig være af en sådan størrelse, at det dækker op mod halvdelen af udgifterne ved barnet. Aftaler om fæl-

les forældremyndighed må føre til overvejelser om en ændring af børnelovens § 14 og af udmålingspraksis, således at fællesskabet også på dette område bliver en realitet.

Et særligt problem opstår derved, at fælles forældremyndighed kan give den ene af forældrene øgede muligheder for uden den andens samtykke at tage barnet med til udlandet og kan gøre det endnu sværere for den tilbageværende at gennemføre et krav om tilbageførelse af barnet.

4°. Det må som nævnt overvejes, om det bør være en betingelse for godkendelse af en aftale mellem ugifte forældre om fælles forældremyndighed, at de *bor sammen* og har barnet hos sig i det fælles hjem. En del taler for at udelade en sådan betingelse. Forældre, der er enige om fælles forældremyndighed, vil normalt samleve. Skulle dette undtagelsesvis ikke være tilfældet, er aftalen i sig selv det bedste bevis for en så nær eller hyppig kontakt mellem begge forældre og barnet og mellem forældrene indbyrdes, at forældrene selv finder det rimeligt at dele de retlige pligter og beføjelser. Ved de seneste ændringer af myndighedslovens § 27, stk. 2, om samkvemsret og § 28, stk. 2, om overførelse af forældremyndigheden til faderen er lovteksten udformet således, at tidligere samboen ikke er gjort til en betingelse. Yderligere undgås, at overøvrigheden ved godkendelse af aftalen må foretage nøje undersøgelser af, om samliv består, og vurdere grænsetilfælde. Da aftalen skal kunne nægtes godkendt, dersom den strider mod barnets tarv, vil godkendelse kunne afslås, hvis det er åbenbart, at der ikke er nogen reel kontakt mellem faderen og barnet. Endelig må fremhæves, at hver af forældrene bør have adgang til at kræve den fælles forældremyndighed ophævet.

Gøres det ikke til en betingelse, at forældrene på aftaletidspunktet bor sammen, kan man komme ud for tilfælde, hvor det er klart, at dette ikke er tilfældet. Denne situation kendes imidlertid også ved ægtebørn, idet forældrene kan ophæve samlivet, uden at nogen af dem i henhold til myndighedslovens § 24, stk. 1, kræver den fælles forældremyndighed bragt til ophør. Det kan ikke på forhånd udelukkes, at der i nogle af disse tilfælde kan være et berettiget ønske om og dermed behov for fælles forældremyndighed. Forældrene kan, selv om de ikke bor sammen, have interesse i i fællesskab at kunne tage stilling til mere vidtrækkende bestemmelser vedrørende barnets opvækst, skolegang, uddannelse og lignende og dermed bevare en større interesse for barnets forhold. Endvidere kan der forekomme situationer, hvor den ene af forældrene er enig i, at det vil være bedst for barnet at få ophold hos den anden, men er tilbageholdende med at give fuldstændigt afkald på forældremyndigheden, da der derved gives afkald på at kunne deltage i beslutninger om barnets forhold. For barnet vil tilknytningen til begge forældre blive understreget.

De praktiske og administrative vanskeligheder ved en ordning med fælles forældremyndighed for forældre, der ikke bor sammen, vil ikke nødvendigvis være særlig store. De dagligdags spørgsmål må som alt overvejende hovedregel afgøres af den af forældrene, barnet bor hos. Denne må også have en vid adgang til at træffe afgørelser på egen hånd, dersom det er vanskeligt eller urimeligt tidkrævende at diskutere sagen med den anden, smh. myndighedslovens § 22, stk. 1, se herom nedenfor under B.3. Det er således kun de vigtigere spørgsmål, der vil kræve drøftelse og enighed. Hertil kommer, at hver af forældrene på et hvilket som helst tidspunkt skal kunne

kræve den fælles forældremyndighed bragt til ophør.

På den anden side bør der ikke ses bort fra, at en adgang til fælles forældremyndighed, når ugifte forældre ikke bor sammen, kan skabe vanskeligheder ved udøvelsen. Ved aftalens indgåelse kan det være svært at få overblik over de problemer og tvister, der senere kan opstå. Vanskelighederne vil være af praktisk art eller kunne følge af stridigheder om konkrete spørgsmål. Dette kan skabe uro omkring barnet og dermed skade det. Ordningen vil kunne betyde usikkerhed for den af forældrene, der har barnet boende, som følge af frygten for den anden parts indblanding. Såfremt der ikke skabes adgang til at indbringe tvister om enkeltspørgsmål for myndighederne, se herom nedenfor under B.3., kan der også trues med, at der vil blive indgivet anmodning om opløsning af den fælles forældremyndighed. Ulemperne vil dog afhænge noget af, hvorledes betingelserne for fælles forældremyndighed udformes, herunder hvorledes der kan ske ændring, således at forældremyndigheden igen skal tilkomme den ene af forældrene alene.

Som nævnt i socialministeriets skrivelse af 12. juli 1978 (bilag 5) vil fælles forældremyndighed, hvis forældrene ikke bor sammen, nødvendiggøre en ændring af børnetilskudsloven, der i dag bygger på den ordning, at forældremyndigheden over børn uden for ægteskab og efter separation og skilsmisse tilkommer den ene af forældrene alene.

5°. Såfremt det gøres til en betingelse for godkendelse, at forældrene bor sammen på aftaletidspunktet, må retsstillingen ved *ophævelse af samlivet* overvejes. Det vil naturligvis stå enhver af forældrene frit for at kræve en afgørelse af forældremyndighedsspørgsmålet, således at forældremyndigheden tillægges den ene af dem.

Det kan imidlertid være en konsekvens, at retsstillingen, dersom begge forældre holder sig passive, må klarlægges. Det kan overvejes at bestemme, at forældremyndigheden efter en samlivsophævelse automatisk tilkommer moderen alene, medmindre der i umiddelbar forbindelse med samlivsophævelsen kræves en afgørelse af forældremyndighedsspørgsmålet. Dette vil svare til retsstillingen, dersom en aftale om fælles forældremyndighed ikke er indgået. Samtidig vil en sådan regel medvirke til at fremtvinge en forældremyndighedsafgørelse, hvilket vil svare til, hvad der gælder ved separation eller skilsmisse. På den anden side vil det være vanskeligt for myndighederne at registrere den automatiske ændring vedrørende indehaveren af forældremyndigheden.

6°. Endelig må det som tidligere nævnt overvejes, om det skal være en betingelse for at få den fælles forældremyndighed bragt til ophør, at forældrene ikke længere bor sammen. Gifte forældre kan i medfør af myndighedslovens § 24, stk. 1, ikke kræve en forældremyndighedsafgørelse, så længe samlivet består, men først når det er ophævet på grund af uoverensstemmelse.

Det vil sikkert være meget sjældent, at der kræves ændring af forældremyndigheden, selv om samlivet skal fortsætte. Betænkelighederne ved at skabe adgang hertil for børn uden for ægteskab er dog næppe særlig tungtvejende. Efter en afgørelse eller eventuelt en aftale om, at forældremyndigheden fremtidig (igen) skal tilkomme moderen alene, vil retsstillingen være den samme som før aftalen om fælles forældremyndighed blev indgået og godkendt. Anderledes derimod hvis forældremyndigheden nu tillægges faderen.

7°. *Udvalgets stillingtagen.*

a°) 11 medlemmer (Bitsch, Hanne Budtz, Elsebeth Kock-Petersen, Inge Krogh, Lind, Moltke, Inge Fischer Møller, Aase Olesen, Bodil Panild, Inger Margrete Pedersen og Hanne Reintoft) kan efter det, der er anført ovenfor under 3°, ikke gå ind for, at der skabes mulighed for at aftale fælles forældremyndighed for børn uden for ægteskab.

b°) 7 medlemmer (Yvonne Herløv Andersen, Danielsen, Alice Hedegaard, Hjorth, Ulla Paabøl, Ebba Strange og Tillisch) finder af de ovenfor under 2° nævnte grunde, at der bør åbnes mulighed for, at ugifte forældre med overøvrighedens godkendelse skal kunne aftale fælles forældremyndighed.

4 af disse medlemmer (Alice Hedegaard, Ulla Paabøl, Ebba Strange og Tillisch) finder dog, at det efter begrundelsen ovenfor under 4° bør være en betingelse for godkendelse af en aftale om fælles forældremyndighed, at forældrene bor sammen på aftaletidspunktet.

5. Fælles forældremyndighed over ægtebørn efteir separation eller skilsmisse.

a. Om gajldende ret og retsstillingen i de andre nordiske lande henvises til bemærkningerne ovenfor under 1 og 2, s. 55-58.

b. Ægteskabsudvalget har tidligere i betænkning 4 om vilkårene for separation og skilsmisse (nr. 719/1974), s. 24, behandlet spørgsmålet, om der bør være mulighed for at lade forældre bevare forældremyndigheden i forening efter separation eller skilsmisse. Trods nogen sympati for en sådan regel var udvalget mest tilbøjeligt til at foretrække den gældende ordning, hvorefter der skal ske en fordeling af forældremyndigheden.

c. I forbindelse med overvejelserne om fælles forældremyndighed over børn uden for ægteskab har udvalget på ny drøftet spørgsmålet. En ordning, hvorefter forældrene efter separation eller skilsmisse fortsat i forening har forældremyndigheden over børnene, må efter udvalgets enstemmige opfattelse forudsætte enighed herom mellem forældrene.

1°. Man kunne overveje en ordning, hvorefter der ved separationen eller skilsmissen kun skal tages stilling til forældremyndighedsspørgsmålet, dersom en af parterne fremsætter begæring herom. Undladelse af at fremsætte begæring ville dog betyde, at den fælles forældremyndighed fortsatte, indtil en af forældrene måtte ønske ordningen bragt til ophør. For at få retsstillingen klarlagt, skønnes det imidlertid, dersom ordningen skal indføres, hensigtsmæssigt, at spørgsmålet drøftes under sagen, således at begge forældres tilkendegivelse af, at de ikke ønsker forældremyndigheden delt på indeværende tidspunkt, kan godkendes af overøvrigheden eller retten, såfremt det er i overensstemmelse med barnets tarv. Om det nærmere indhold se ovenfor under 4, d, 1° og 4°, s. 59-60 og 62-63.

2°. *For* at indføre en sådan ordning taler, at der i en række separations- og skilsmissesager er bitter strid mellem forældrene om børnene, idet det naturligvis ofte falder forældrene vanskeligt at give afkald på forældremyndigheden. I en del tilfalde vil den ene af forældrene antagelig ikke have noget imod, at barnet af praktiske grunde bor hos den anden, blot de begge fortsat har del i forældremyndigheden. Af mange vil det føles naturligt, at begge efter ægteskabets ophør har et ansvar for deres fælles barn og tillige indflydelse på dets udvikling, skolegang osv. Adgang til fælles forældremyndighed kan muligvis bevirke, at separationen eller skilsmissen kan gennemføres mindre følelsesladet og

prestigebetonet, end det af og til sker. Virkningen for barnet af forældrenes brud kan dermed gøres mindre belastende.

Mange af de betragtninger, der ovenfor er fremført for fælles forældremyndighed for børn uden for ægteskab, også selv om forældrene ikke bor sammen, jfr. s. 62, kan også fremføres her. Dersom der indføres adgang til at aftale fælles forældremyndighed for børn uden for ægteskab, også i tilfælde hvor forældrene ikke bor sammen, vil det endelig føles som en nærliggende og måske nødvendig konsekvens, at forældre, der har været gift, får samme adgang.

3°. *Imod* en adgang til at aftale fælles forældremyndighed efter separation og skilsmisse kan ud over det ovenfor under 4, d, 3° og 4°, jfr. s. 61-63, anførte nævnes, at det formentlig kun er sjældent, at forældre i separations- eller skilsmissesituationen kan blive enige om fælles forældremyndighed. Kan de det, ville de formentlig også uden en formaliseret ordning drøfte og blive enige om betydningsfulde spørgsmål vedrørende børnene. Vigtigere er imidlertid, at forholdene oftest vil være ganske ændrede efter ægteskabets ophør. I forbindelse hermed er typisk opstået sådanne uoverensstemmelser mellem forældrene, at en fortsat nær og livlig kontakt og drøftelse af barnets forhold er meget vanskelig, idet den nødvendige tillid er borte. Hidtidige stridigheder kan da fortsætte til skade for barnet, der har behov for at falde til ro under de ændrede forhold uden fortsatte diskussioner og gnidninger mellem forældrene. Forældrene kan også tænkes blot at udskyde problemerne ved at aftale fælles forældremyndighed, der da bliver et stadigt uromoment i det indbyrdes forhold. Såfremt der ikke indføres adgang til fælles forældremyndighed for ugifte forældre, der ikke bor sammen, kan det med nogen føje hævdes, at der heller ikke er grund til at indføre adgangen efter separation eller skilsmisse.

Socialforskningsinstituttet har i 1980 fået midler til iværksættelse af en ny skilsmisseundersøgelse, der navnlig vil omfatte skilsmissers sociale og psykologiske konsekvenser for voksne og børn. Det vil antagelig under alle omstændigheder være hensigtsmæssigt at udskyde beslutningen om, hvorvidt forslag om fælles forældremyndighed bør fremsættes, til resultater af undersøgelsen foreligger.

4°. *Udvalgets stillingtagen.*

12 medlemmer (Bitsch, Hanne Budtz, Alice Hedegaard, Elsebeth Kock-Petersen, Inge Krogh, Lind, Moltke, Inge Fischer Møller, Bodil Panild, Inger Margrete Pedersen, Hanne Reintoft og Tillisch) finder af de ovennævnte grunde ikke, at der bør indføres adgang til fælles forældremyndighed.

6 medlemmer (Yvonne Herløv Andersen, Danielsen, Hjorth, Aase Olesen, Ulla Paabøl og Ebba Strange) finder, at der bør indføres adgang for forældre til i forbindelse med eller efter en separation eller skilsmisse med overøvrighedens eller rettens godkendelse at aftale, at forældremyndigheden fortsat skal tilkomme dem i forening under forudsætning af, at hver af forældrene når som helst kan kræve den fælles forældremyndighed bragt til ophør. . . . . .

B. Konsekvenser af fælles forældremyndighed på andre områder.

t (s. 66 og 67-69)

1. Samkvemsret.

Udvalget finder princippet i myndighedslovens § 27, stk. 2, rigtigt. Der er derfor for så vidt ikke fundet grundlag for at foreslå ændringer i reglen.

b. Samkvemsret tilkommer eller kan tillægges den af forældrene, der ikke har del i forældremyndigheden. Der kan derfor ikke udfærdiges samkvemsretsresolution, så længe begge forældre har del i forældremyndigheden. Er samlivet ophævet, eller verserer der retssag om separation eller skilsmisse, har den af forældrene, barnet ikke bor hos, alene mulighed for at få udfærdiget samkvemsretsresolution, hvis overøvrigheden træffer forældremyndighedsafgørelse i medfør af myndighedslovens § 24, stk. 1 eller stk. 3, 2. pkt., eller retten træffer midlertidig afgørelse om forældremyndigheden efter ægteskabslovens § 57. Baggrunden for denne praksis, der har klar støtte i lovteksten, er, at den ene indehaver af forældremyndigheden ikke kan få fogedens bistand til barnets udlevering hos den anden indehaver.

Indføres en adgang til fælles forældremyndighed over børn uden for ægteskab og for ægtebørn efter separation og skilsmisse, må der efter udvalgets opfattelse foretages ændringer i reglerne om samkvemsret, således at det er muligt ved en resolution at få fastlagt omfanget af samkvemsretten for den af forældrene, barnet ikke bor hos. Det er efter udvalgets mening ikke hensigtsmæssigt, at adgangen til samkvemsret skal være afhængig af, at den, der ønsker resolutionen udfærdiget, anmoder om opløsning af den fælles forældremyndighed. Myndighedslovens § 27 må under den nævnte forudsætning omformuleres, så samkvemsret tilkommer eller kan tillægges den af forældrene, barnet ikke bor hos. En sådan regel kræver overvejelser af, hvorledes barnet kan fås tilbage, hvis den, barnet besøger, ikke frivilligt afleverer det efter udøvelsen af samkvemsretten. Man kan tænke sig en ordning, hvorefter det af overøvrighedens samkvemsretsresolution fremgår, at der kan kræves fogedens medvirken ved barnets tilbagelevering efter samkvemsretsbesøg, jfr. retsplejelovens § 478, stk. 1, nr. 3, jfr. §536.

Den nævnte ændring bør i øvrigt overvejes, også selv om der ikke skabes hjemmel for fælles forældremyndighed over børn uden for ægteskab og ægtebørn efter separation og skilsmisse. Det forekommer lidet velbegrundet, at den af forasldrene, der (fortsat) har del i forældremyndigheden over et ægtebarn, efter at samlivet er ophævet, har en ringere retsstilling med hensyn til samkvemsret end den, der ikke har del i forældremyndigheden. . . . . .

2. Midlertidige forældremyndighedsafgørelser.

I forbindelse med udarbejdelse af udkast til myndighedslovens § 28, stk. 2, jfr. ovenfor s. 56, overvejede udvalget indførelse af hjemmel til at træffe midlertidige afgørelser på området. Udvalget anførte, at selv om det ikke kan udelukkes, at der under en sag, faderen rejser efter bestemmelsen, kan være behov herfor, var det ikke fundet hensigtsmæssigt på nuværende tidspunkt at foreslå regler herom. Såfremt der måtte vise sig behov herfor, måtte sådanne regler gennemføres ved en kommende generel revision af myndighedslovens kapitel 3.

Efter udvalgets opfattelse må det i forbindelse med drøftelserne om fælles forældremyndighed, om udvidelse af domstolenes kompetence vedrørende forældremyndighedsafgørelser, se nedenfor under 4, s. 68, og om forholdet til socialovgivningen, se nedenfor under D, s. 74, overvejes, om området for de midlertidige afgørelser bør udvides til at omfatte alle tilfælde, hvor der verserer retssag om fordeling af eller overførelse af forældremyndighed.

I dag er den hyppigste årsag til anmodninger om midlertidige forældremyndighedsafgørelser antagelig et ønske om at kunne få samkvemsret, idet den af forældrene, som ikke har barnet boende, som nævnt ovenfor under 1. ikke kan få udfærdiget samkvemsretsresolusion, så længe den pågældende har del i forældremyndigheden. Gennemføres det ovenfor under 1. omtalte forslag, er det ikke længere nødvendigt af denne grund at anmode om midlertidig forældremyndighedsafgørelse.

Redegørelsen nedenfor under D, s. 74, om de sociale udvalgs indgriben i forældretvister viser, at der kan være behov for en midlertidig afgørelse i tilfælde, hvor den, der har forældremyndigheden, kræver barnet tilbage fra den anden af forældrene og eventuelt anmoder om fogedens bistand, samtidig med at denne ønsker forældremyndigheden og derfor anlægger retssag efter myndighedslovens § 28, stk. 2, eller ægteskabslovens § 48. Ønskes en afklaring af kompetencereglerne inden for familie- og socialretten, må der i disse situationer være adgang til at kræve midlertidig forældremyndighedsafgørelse. Også efter forældremyndighedens indehavers død, hvor der skal træffes forældremyndighedsafgørelse efter myndighedslovens § 26 eller § 28, stk. 4, eller ske værgebeskikkelse efter myndighedslovens § 12, og hvor flere ansøger herom, kan der, mens myndighedernes undersøgelser foregår, og der ingen indehaver af forældremyndigheden findes, være behov for at få en midlertidig indehaver af forældremyndigheden, som kan tage stilling til akutte spørgsmål, og som de sociale myndigheder kan forhandle med.

3. Rekurs i forældremyndighedsanliggender.

a. **I** myndighedslovens § 52 er det bestemt, at udøves værgemål over ægtebarn af forældrene i forening, og er de uenige om en afgørelse, træffes denne af overøvrigheden.

Myndighedsloven indeholder ikke en tilsvarende adgang for forældrene til at få afgjort tvister om forældremyndighedsspørgsmålet.

Forud for myndighedslovens vedtagelse i 1922 forelå et forslag til løsning af forældremyndighedstvister. Det havde følgende ordlyd:

»Er forældrene ikke enige om udøvelsen af forældremyndigheden, kan overøvrigheden, hvor barnets tarv tilsiger det, på begæring af en af forældrene henlægge afgørelsen af tvistigheder vedrørende forældremyndigheden over barnet til den af forældrene, der er bedst egnet, eller bestemme, hvem afgørelsesretten i den foreliggende tvist skal tilkomme.«

Forslaget blev ikke gennemført. Retsstillingen er herefter den, at forældrene må søge at blive enige, og at dybtgående uoverensstemmelser om udøvelsen af forældremyndigheden i sidste ende kan være årsag til en sådan uoverensstemmelse, at løsningen bliver separation.

Åbnes der mulighed for fælles forældremyndighed i videre omfang end efter gældende ret, og særlig hvis der bliver mulighed derfor for forældre, der ikke bor sammen, aktualiseres spørgsmålet om en klageinstans i forældremyndighedstvister. Formålet hermed skulle bl.a. være, at man ikke straks ved den mindste uoverensstemmelse skulle være henvist til at søge en i øvrigt velfungerende fælles forældremyndighed delt.

Udvalget kan imidlertid ikke gå ind for, at overøvrigheden eller nogen anden myndighed, når forældrene ikke er enige, skulle kunne træffe afgørelse om barnets personlige forhold eller bestemme, hvem af forældrene der skal træffe afgørelsen. Det er tvivlsomt, i hvilken grad en sådan ordning vil få praktisk betyd-

ning. Udenforstående vil yderst vanskeligt kunne sætte sig ind i disse konflikter og træffe en afgørelse, der kan accepteres af begge forældre. Der er også et hensyn at tage til et større barn, hvis retsstilling ville blive tvivlsom. Det må alt taget i betragtning frygtes, at en udenforståendes afgørelse i et forældremyndighedsanliggende ville være til større skade end gavn. Lykkes det ikke forældrene at blive enige om et vigtigt spørgsmål, kan løsningen i sidste ende blive, at en af forældrene eller barnet henvender sig til det sociale udvalg, eller at forældremyndigheden må deles,

b. Myndighedslovens § 22, stk. 1, der kun gælder for ægtebørn, bestemmer, at er den ene af forældrene ved fraværelse, sygdom eller af anden grund midlertidigt forhindret i at deltage i bestemmelser angående barnets anliggender, og kan en afgørelse ikke uden ulempe opsættes, udøves bestemmelsesretten af den anden.

Som nævnt ovenfor under A.4. må princippet i denne bestemmelse også gælde ved børn uden for ægteskab, dersom fælles forældremyndighed indføres.

§ 22, stk. 2, indeholder en adgang for overøvrigheden tir, hvis den ene af forældrene i længere tid er forhindret i at tage del i udøvelsen af forældremyndigheden, at bestemme, at denne indtil videre skal tilkomme den anden alene.

Bliver der i videre omfang adgang til fælles forældremyndighed, må det nærmere overvejes, om myndighedslovens § 22, stk. 2, også skal finde anvendelse i disse tilfælde.

Udvalget har ikke behandlet spørgsmålet nærmere, men regner med, at det vil blive taget op i forbindelse med en mere generel gennemgang af myndighedsloven og børneloven, jfr. nedenfor under C.

4. Overøvrighedens kompetence vedrørende forældremyndighedsafgørelser.

Ved indførelsen af myndighedslovens § 28, stk. 2, blev det bestemt, at afgørelsen skal træffes ved dom. Det samme gælder senere ændringer, jfr. § 32, stk. 2, 2. pkt.

Indføres adgang til at aftale fælles forældremyndighed, er det udvalgets opfattelse, at en senere afgørelse om fordeling af forældremyndigheden, hvis forældrene ikke er enige, bør træffes af domstolene, jfr. ovenfor under A, 4, s. 60.

Under henvisning hertil mener udvalgets flertal, at den kompetence, der i dag er tillagt overøvrigheden efter myndighedslovens § 24, stk. 1, til at træffe afgørelse om forældremyndighedsspørgsmålet, når samlivet mellem ægtefæller er ophævet på grund af uoverensstemmelse, bor overføres til domstolene i tilfælde, hvor forældrene ikke er enige.

Det samme må gælde, hvis der efter forældremyndighedsindehaverens dod af den anden af forældrene i medfør af § 26 eller § 28, stk. 4, fremsættes anmodning om at få forældremyndigheden, og der af andre, f.eks. bedsteforældre eller en stedfader eller -moder fremsættes ønske om at få forældremyndigheden, således at der er en tvist mellem flere interesserede.

Det tilføjes, at det skønnes i strid med princippet i den gældende ægteskabslov at henlægge afgørelser om et så fundamentalt spørgsmål til en administrativ myndighed, uanset om forældrene måtte være enige om at overlade afgørelsen til overøvrigheden.

En udvidelse af domstolsområdet som nævnt fører til overvejelser af, om der i retsplejeloven bør indføres et særligt kapitel orn forældremyndighedsafgørelser. Der henvises herved til, at der i kapitel

42 om ægteskabssager findes nogle særregler om forældremyndighedsafgørelser, jfr. retsplejelovens § 449, 2. pkt., § 450, stk. 2, og § 451, stk. 2. Yderligere henvises til udvalgets betænkning 7 om fremgangsmåden ved separation og skilsmisse (nr. 796/1977), kap. 6, om grundlaget for afgørelser om forældremyndighed og samkvemsret.

3 medlemmer (Elsebeth Kock-Petersen, Bodil Panild og Hanne Reintoft) finder principalt, at kompetencen til at træffe afgørelse om forældremyndighed i tilfælde af forældrenes samlivsophævelse bør bevares hos overøvrigheden.

Subsidært finder disse medlemmer og Alice Hedegaard, Inge Krogh, Moltke, Inge Fischer Møller og Ebba Strange, at overøvrigheden skal kunne træffe afgørelse, hvis forældrene er enige om at henskyde afgørelsen til denne myndighed. En sådan løsning vil være i overensstemmelse med, hvad der er foreslået i det norske forslag til lov om barn og foreldre.

Mindretallet henviser herved til udvalgets betænkning 7, kap. 10.

5 Værgemål.

Som udgangspunkt er forældre til et ægtebarn i forening født værge for barnet, jfr. myndighedslovens § 6, stk. 1. Efter § 7 er moderen til et barn uden for ægteskab født værge. Er forældremyndigheden tillagt faderen, er han født værge.

Åbnes der mulighed for at aftale fælles forældremyndighed over et barn uden for ægteskab, bør en sådan aftale efter udvalgets opfattelse indebære, at begge forældre er fodte værger for barnet. . . . . .

C. Andre spørgsmål, (s. 73-74)

Udvalget har i forbindelse med de ovenfor omtalte overvejelser af forældremyndighedsspørgsmål m.v. kort drøftet muligheden af foretagelse af mere vidtgående ændringer i børneloven og myndighedsloven.

1. Blandt de spørgsmål, der har været fremme i revisionsarbejdet i de øvrige nordiske lande, er en lempelse af paterest-reglen, f.eks. hvis moderen er skilt før barnets fødsel, og en adgang for trediemand til at anerkende faderskab til et ægtebarn.

2. Ved lov nr. 312 af 10. juni 1976 blev myndighedsalderen med virkning fra 1. november 1976 nedsat til 18 år. Det kan herefter give anledning til overvejelser, om myndighedslovens sondring mellem forældremyndighed og værgemål fortsat har betydning.

3. I øvrigt giver denne sondring anledning til en del problemer og tvivlsspørgsmål: Kompetencen til at beskikke værger tilkommer skifteretten, jfr. myndighedslovens § 17, mens forældremyndighedsafgørelser træffes af overøvrigheden eller domstolene. Ved i medfør af myndighedslovens § 10 at beskikke en værge for et forældreløst barn eller et barn, hvor den af forældrene, der havde forældremyndigheden, er død, afgør skifteretten dermed forældremyndighedsspørgsmålet, smh. lovens § 25, stk. 2, § 26 og § 28, stk. 4. Dermed kan overøvrighedens afgørelse af dette sidste spørgsmål i nogle tilfælde foregribes, og der er næppe altid den nødvendige kontakt mellem skifteretten og overøvrigheden. Endvidere er det som nævnt i udvalgets skrivelse af 20. december 1977 til justitsministeriet tvivlsomt, hvem der har værgemålet, hvis forældremyndigheden tillægges tredjemand efter § 26 eller § 28, stk. 4.

Desuden kan skifteretten kun udpege én person som værge, mens der intet er til hindrer for, at forældremyndigheden kan tillægges et ægtepar.

Kompetencereglerne er forskellige derved, at værgen ifølge § 17, stk. 2, be-

skikkes der, hvor barnet bor, mens afgørelse om forældremyndighed efter § 26 eller § 28, stk. 4, ifølge cirkulære nr. 51 af 28. februar 1923 sker der, hvor den efterlevende af forældrene bor.

I myndighedslovens § 32, stk. 2, findes regler om overøvrighedens eller domstolenes ændring af forældremyndighedsafgørelser, hvis ændring på grund af væsentligt forandrede forhold findes påkrævet af hensyn til børnenes tarv, mens skifterettens fratagelse af værgemål i § 16 forudsætter misbrug, uvederhæftighed eller uegnethed som værge.

4. Myndighedslovens § 14 indeholder en regel om, at hvis forældre har bestemt, hvem der efter deres død skal være værge for et mindreårigt barn, over hvilket de har forældremyndigheden, beskikkes den pågældende, medmindre barnets tarv tilsiger andet. Bestemmelsen finder også anvendelse, hvor kun den ene af forældrene har forældremyndigheden, herunder over børn uden for ægteskab.

De i denne bestemmelse omhandlede såkaldte børnetestamenter vedrører efter bestemmelsens ordlyd kun værgemålet. Imidlertid er det normalt forældremyndigheden, interessen samler sig om. Derfor bør ordlyden formentlig ændres.

Antallet af disse tilkendegivelser er stigende. Alene ved notarialkontoret i København oprettes flere hundreder om året.

5. Efter myndighedslovens § 23, der efter sin placering kun angår ægtebørn, kan overøvrigheden bestemme, at forældremyndigheden skal tilkomme den ene af forældrene alene, hvis den anden gør sig skyldig i groft misbrug eller grov forsømmelse ved udøvelsen af forældremyndigheden, er drikfældig eller fører et lastefuldt liv.

Om der er behov for en tilsvarende regel for børn uden for ægteskab, afhænger i nogen grad af, hvorledes den pr. 1. oktober 1978 ikrafttrådte bestemmelse i myndighedslovens § 28, stk. 2, vil virke. Behovet for en regel svarende til § 23, hvor kompetencen er hos overøvrigheden, også for børn uden for ægteskab, må formodes at ville opstå, hvis der indføres adgang til fælles forældremyndighed over disse børn.

Udvalget har med det under 1-5 anførte ønsket at påpege, at der bl.a. som følge af en række stykvise ændringer af myndighedsloven synes at være behov for en generel revision af myndighedsloven og børneloven. I forbindelse hermed vil der formentlig også være anledning til at overveje de særlige processuelle bestemmelser for faderskabssagers behandling i retsplejelovens kap. 42 a. Det gælder særligt, hvis der foretages ændringer i børneloven som anført foran under B, 7.

Udvalget har imidlertid fundet, at en nøje og tidkrævende gennemgang af hele dette lovkompleks, der for en stor del vedrører teknisk komplicerede regler, ligger uden for ægteskabsudvalgets muligheder. Også det materiale, der lå til grund for de svenske lovændringer, det norske børnelovsforslag og den finske formynderskabskommissions betænkning viser, at mange undersøgelser også af en række andre lovområder er nødvendige, hvis man skal undgå utilsigtede og uønskede følger af mulige lovændringer på dette område.

Bilag 2

Uddrag af børnekommissionens betænkning (nr. 918/1981)

Barnets ret til 2 forældre

Barnets stilting i papirløse samlivsforhold (s. 147-148)

Børnekommissionen mener principielt, at et barns forhold til sine forældre ikke bør være afhængig af, om forældrene har valgt at gifte sig med hinanden eller ej. Man kan beklage, at forældre på grund af de gældende regler i skatte- og sociallovgivningen kan lade valget være et spørgsmål om økonomi. Når forældrene bor sammen, vil det i praksis være således, at de udøver forældremyndigheden i fællesskab. Og når forældrene ophæver samlivet, vil der for børnene ikke være praktisk forskel på, om det er et papirløst forhold eller et ægteskab, der ophæves.

Flertallets forslag

Efter flertallets opfattelse bør de faktiske forhold være afgørende for, hvilke formelle regler, der bør være gældende vedrørende forældremyndigheden. Flertallet i Børnekommissionen mener derfor, at det bør være muligt for forældre, der ikke er gift med hinanden, at få fælles forældremyndighed over deres barn. Man mener ikke, at alle forældre automatisk skal tillægges forældremyndigheden i fællesskab, men flertallet foreslår, *at der ved en ændring i myndigheds loven skabes adgang til at aftale fælles forældremyndighed.* En konsekvens af en sådan ordning vil være, at forholdene omkring forældremyndighedsspørgsmålet ved en samlivsophævelse behandles efter samme regler, som gælder for opløsning af ægteskaber, jfr. senere, når parterne faktisk har haft forældremyndigheden i fællesskab.

Hvis adgangen til at aftale fælles forældremyndighed skal få nogen praktisk betydning, vil det være afgørende, at registreringen foretages let og uden udgifter. Erfaringer fra Sverige, hvor ugifte forældre kan ansøge domstolene om ret til fælles forældremyndighed, viser, at ordningen kun udnyttes i et ganske ringe omfang (1). Aftale om fælles forældremyndighed bør derfor kunne indgåes over for en administrativ myndighed, for eksempel samtidig med at faderkabet til barnet anerkendes eller i forbindelse med registreringen af barnets fødsel. . . . . .

Barnets stilling ved skilsmisse og anden samlivsophævelse

. . . . . .(s. 149-150)

Børn og skilsmisse

Man ved kun lidt om, hvilken indflydelse forældres skilsmisse og anden samlivsophævelse - i det følgende kaldt skilsmisse — har på børn, da der indtil nu ikke har fundet nogen systematisk forskning sted her i landet inden for dette område*). Folk, der dagligt beskæftiger sig med problemerne, læger, psykologer, jurister og andre, giver i den offentlige debat ofte udtryk for, at børn har vanskeligt ved at klare forældrenes skilsmisse. Det skyldes ikke mindst de formelle rammer, der er fastsat for skilsmissesagen, og det fremhæves, at der af hensyn til børnene er behov for både holdningsændringer og ændringer i retsreglerne. Enkeltstående undersøgelser giver nogen erfaring om de særligt vanskelige tilfælde, hvor der har fundet børnepsykiatriske undersøgelser sted (2).

Amerikanske undersøgelser synes at vise, at stort set alle børn oplever en skilsmisse som smertefuld, men at børnenes reaktioner iøvrigt er bestemt af deres alder og køn og af forældrenes reaktioner og indbyrdes forhold efter skilsmissen. Det synes endvidere at fremgå, at såkaldt normale børn har svært ved at komme rimeligt godt igennem en almindelig skilsmissesituation, hvis forældrene fortsætter deres stridigheder efter skilsmissen, og hvis den af forældene, som barnet bor hos (normalt moderen) har vanskeligt ved at sørge for barnet såvel materielt som menneskeligt. Man har fundet, at det normalt tager forældrene 2-3 år at komme sig følelsesmæssigt efter en skilsmisse. Hertil kommer bruddet i det tætte tilhørsforhold til den anden af forældrene (normalt faderen). Erfaringerne fra undersøgelserne viser, at det er af meget stor betydning, at forældrene i god tid forbereder børnene på den forestående skilsmisse. At de diskuterer de rent praktiske ting med børnene, hvor de i fremtiden skal bo, hvem der skal tage sig af dem og ikke mindst, hvorledes faderen har indrettet sig osv. Efter skilsmissen er det meget vigtigt, at forældre, trods deres egen vanskelige situation, prøver at hjælpe deres børn gennem krisen, at de ikke bruger børnene i konflikten og tvinger dem til at tage parti for den ene eller den anden (3).

Erfaringerne fra udlandet synes altså at vise, at det i en skilsmissesituation er meget vigtigt for børnene *at bevare kontakten til begge forældre,* og *at forældrene er i stand til at løse deres egne problemer på en rimelig måde.*

Kommissionen vil derfor i de overvejelser og forslag, der fremgår af det følgende tage udgangspunkt i disse to antagelser. Flertallet har

*) *Socialforskningsinstituttet har planlagt en undersøgelse om skilsmissens sociale og psykologiske konsekvenser for børn og voksne.*

valgt at overveje en ordning, hvorefter forældre kan *bevare forældremyndigheden i fællesskab* efter skilsmissen og kommissionen som helhed en *ændret praksis i samkvemsretssager.* Herudover har man set på *rådgivningsmulighederne.*

Det er kommissionens ønske, at de forslag der fremsættes, ikke blot skal være til gavn for børnene, når de står i skilsmissesituationen, men at forslagene også skal gøre det lettere at løse de familiemæssige problemer på et tidligt tidspunkt, så opløsning af nogle parforhold eventuelt kan undgåes. Det er ikke hermed sagt, at man mener, at skilsmisser skal undgåes for enhver pris - skilsmisse kan være at foretrække frem for et dårligt ægteskab, ikke mindst af hensyn til børnene. De fremsatte forslag er naturligvis kun et forsøg på at lappe på skete skader. Kommissionen mener, at der ligger en klar opgave for samfundet til fremover at forebygge skilsmisser ved at medvirke **til,** at småbørnsfamilierne bliver mindre belastede - økonomisk og tidsmæssigt, ...

Fælles forældremyndighed efter skilsmisse (s. 150-151)

Kommissionens overvejelser

Børnekommissionen er enig med Ægteskabsudvalget i, at der ved den praktiske gennemførelse af fælles forældremyndighed kan opstå en række vanskeligheder. Forældre, der ikke har kunnet fortsætte samlivet, kan selvsagt fa problemer med efter skilsmissen at klare det samarbejde omkring børnene, som den fælles udøvelse af forældremyndigheden indebærer. Erfaringerne fra Sverige tyder også på, at de praktiske problemer omkring omsorgen for barnet, hvor meget det skal bo hos hvem af forældrene, og uenighed om økonomiske spørgsmål bevirker, at ordningen kun udnyttes i beskedent omfang (1).

Selvom adgangen til at bevare fælles forældremyndighed ikke vil blive udnyttet af det store flertal af skilsmissepar, mener flertallet i Børnekommissionen, at der ikke i lovgivningen bør være regler, der hindrer, at forældre, som selv ønsker fortsat at have det fælles ansvar for deres barn, kan aftale en sådan ordning. Flertallet finder, at en ordning, hvorefter forældremyndigheden *skal* placeres hos den ene af forældrene, kan være med til at skærpe konflikten mellem forældrene og direkte modvirke opretholdelsen af barnets kontakt til den af forældrene, som det ikke bor hos. Mange forældre vil formentlig lettere kunne tale sig til rette om, hvor barnet i fremtiden skal bo, når de samtidig kan aftale, at ingen af dem formelt mister hverken ansvaret for eller »retten« til barnet. En ordning, hvorefter den af forældrene, som barnet ikke bor hos, også formelt har del i forældremyndigheden, kan være med til at fastholde vedkommende på ansvaret for sit barn i dagligdagen. Som det fungerer i dag, står den

ene af forældrene efter en skilsmisse alene med hele ansvaret for både de daglige praktiske opgaver med at sørge for barnet og for det opdragelsesmæssige ansvar, samtidig med at den pågældendes egne forhold kan være radikalt ændret på grund af skilsmissen.

Hvor skal barnet bo?

Selve princippet om fælles forældremyndighed siger ikke noget om, hvorledes forældrene skal dele ansvaret for barnets hverdag. Både herhjemmefra og fra udlandet foreligger der beretninger om, hvorledes fraskilte forældre praktiserer en reel deling af omsorgen for barnet på den måde, at barnet bor hos dem på skift (4,5). Det kræver en betydelig indsats fra forældrene, men indebærer ifølge forfatterne betydelige fordele for både barn og forældre. Med den lige deling oplever barnet kontinuerlige hverdagsforløb med begge sine forældre og kan bevare kærlighedsforholdet uden voldsomme brud og uden at føle at være blevet svigtet af den ene af forældrene. Barnet oplever, at dets forældre hver for sig kan udfylde alle de funktioner og behov, der i de fleste tilfælde stadig er delt ud på forældrene efter den traditionelle kønsrollefordeling. Barnet oplever forældrene som mere harmoniske i deres forhold til det, dels fordi de følelsesmæssige forventninger til den af forældrene, som barnet ikke bor hos, ikke længere skal opfyldes i løbet af en månedlig weekend, og dels fordi den anden nu får overskud og tid til sig selv.

Trods de tilsyneladende fordele ved en ligedelingsordning må det erkendes, at det formentlig vil volde mange forældre betydelige vanskeligheder at skulle gennemføre den i praksis. Fælles forældremyndighed betyder heller ikke nødvendigvis, at barnet skal have to hjem. En sådan ordning vil desuden være forbundet med visse økonomiske konsekvenser på grund af reglerne for udbetaling af børnetilskud og børnebidrag. Barnet kan naturligvis også under en ordning med fælles forældremyndighed bo fast hos den ene part og alligevel opnå de fordele, der efter flertallets opfattelse er forbundet med, at begge forældre føler sig ansvarlige for barnet. Det vil især være tilfældet, hvis forældrene, evt. med hjælp fra de kommunale myndigheder, kan skaffe sig en bolig i samme kvarter.

Flertallets forslag

Under hensyn til de nævnte fordele for barnet som bevarelsen af fælles forældremyndighed efter en skilsmisse synes at indebære, foreslår flertallet i kommissionen, *at der ved en andring i ægteskabsloven bliver mulighed for at bevare forældremyndigheden hos begge forældre efter en separation eller skilsmisse.* Ordningen bør kunne tilvejebringes gennem en aftale mellem forældrene og blot registreres hos myndighederne. Bliver forældrene senere uenige om forhold vedrørende barnet, vil betingelserne for at have fælles forældremyndighed ikke længere være opfyldt, og hver af forældrene skal derfor kunne rette henvendelse til de sædvanlige myndigheder og fa en afgørelse af, hvem der herefter skal have forældremyndigheden.

Om kompetancen til at træffe afgørelse om fordeling af forældremyndighed efter skilsmisse (s. 153)

Kommissionens overvejelser

Børnekommissionen mener, at problemerne for børnene kan forstærkes, når sagerne på grund af forældrenes uenighed henvises til afgørelse ved en domstol. Dette kan skyldes, at parterne under en retssag betragtes som havende modstående interesser, og at de fleste mennesker er så uvante med domstolssituationen, at de måske utilsigtet begynder at modarbejde hinanden i stedet for at samarbejde om fælles interesser til gavn for børnene.

Forslag

Af hensyn til de børn, der bliver involverede i ægteskabssagerne er Børnekommissionen derfor enig med mindretallet i Ægteskabsudvalget i, at adgangen til administrative afgørelser bør bevares. Hvis forældrene ikke selv - eventuelt efter fornøden rådgivning - kan nå til enighed om forhold vedrørende deres børn, finder man, *at den nødvendige afgørelse, som på socialområdet iøvrigt, så vidt muligt bør traffes administrativt.*

Bliver en domstolsbehandling undtagelsesvis nødvendig, mener man, *at afgørelsen bør træffes af de almindelige domstole med en særlig sagkyndig i børnepsykiatri e.l. som tilforordnet.*

Som anført viser tallene, at faderen efter en skilsmisse har ringere mulighed end moderen for at få forældremyndigheden. Kommissionen vil ikke stille forslag, der direkte sigter på at ændre denne skævhed. Forslaget om fælles forældremyndighed sigter som nævnt på, at begge forældre skal føle lige stor forpligtelse og ansvar over for barnet. De forslag, der iøvrigt stilles i betænkningen med henblik på at fremme en familiestruktur, hvor forældrene i det praktiske deler ansvaret for barnet, kan endvidere sammen med forslagene om bedre rådgivning i skilsmissesituationen medvirke til, at forældrene bliver mere ligestillede end tilfældet i praksis - ikke formelt - er i dag, hvis der skal træffes afgørelse om forældremyndighedsspørgsmålet.

Samkvemsret (s. 153 og 155-157)

Børnekommissionen mener principielt, at forældrenes ansvar og forpligtelse over for deres børn består uafhængigt af, om forældrene har ophævet samlivet, og flertallet mener at dette bør give sig udtryk i, at forældrene fortsat udøver forældremyndigheden i fællesskab. Men man er klar over, at mange forældre ikke vil kunne blive enige om en ordning med fælles forældremyndighed, og at det derfor vil være nødvendigt at etablere en samkvemsretsordning, der kan tilgodese barnets behov for kontinuitet i forhold til den af forældrene, som ikke har forældremyndigheden.

Kommissionens overvejelser

Børnekommissionen kan tilslutte sig Ægteskabsudvalgets forslag om, at der ved formuleringen af myndighedslovens bestemmelse om samkvemsret i højere grad fremhæves, at det primære formål er barnets ret til at bevare forbindelsen med den af forældrene, der ikke har forældremyndigheden, uden denne ret modsvares af en pligt for barnet til at omgåes den pågældende fader eller moder. Barnets rettighed bør derimod modsvares af en forpligtelse for den samkvemsberettigede til nøje at overholde indgåede aftaler om samkvemsret.

Hvad angår omfanget af samkvemsretten mener kommissionen at samkvem hver 3. week-end kun giver ringe mulighed for at opretholde kontinuiteten i forholdet til den af forældrene, som barnet ikke bor hos. Faderen/moderen har vanskeligt ved at engagere sig i dagligdags ting med barnet eller at indfrie de følelsesmæssige forventninger, barnet stiller. Spørgsmålet om, hvilket omfang samkvemsretten i det konkrete tilfælde bør have, vil afhænge af flere faktorer, bl.a. barnets alder, modenhed, barnets forhold til den pågældende og barnets egen vilje. Et regelmæssigt samvær hver uge vil være meget værdifuldt for barnet, da faderen/moderen herved kan opretholde forbindelsen med barnets hverdag, for eksempel ved at hente det i institution, ligesom barnet oplever sin far/mor i en hverdagssituation. Dette forhold kan være med til at skabe grundlag for et mere indholdsrigt samvær i forbindelse med barnets week-endophold.

Forslag

Kommissionen skal derfor foreslå, *at praksis i »normale« samkvemsretssager i fremtiden ændres, så samkvemsretten udover den nuværende week-end og ferieordning suppleres med ret til samkvem 1 ugentlig eftermiddag på en hverdag.* Praksis vil være vejledende, når forældre selv aftaler samkvemsrettens omfang. Barnets behov for kontakt vil veksle, hvilket kan nødvendiggøre, at omfanget jævnligt aftales mellem forældrene, eventuelt efter fornøden rådgivning. Forudsætningen for en sådan ny praksis vil naturligvis være, at forældrene bor i nærheden af hinanden eller kan klare de transportmæssige problemer. Kan forældrene ikke - eventuelt med hjælp fra de kommunale myndigheder - skaffe sig de rette boligmæssige forhold, vil man foreslå, *at der skal kunne ydes indtægtsbestemt tilskud ti! barnets transportomkostninger.*

Børnekommissionen har overvejet, om barnet bør tillægges ret til at omgåes en anden nærtstående person, for eksempel bedsteforældre, søskende eller en afdød forældres ægtefælle/samlever, som barnet tidligere har boet sammen med. Kommissionen mener imidlertid, at der er stor sandsynlighed for, at en sådan kontakt mister sin værdi

for barnet, hvis den giver anledning til konflikter, og mener derfor, at opretholdelsen af kontakten bør ske i forståelse med forældremyndighedens indehaver og ikke med baggrund i en lovbestemmelse.

Rådgivning og vejledning af parterne og myndighederne.

(s. 157-158)

Kommissionens overvejelser om rådgivning til forældre og børn

Bernekommissionen finder ikke, at Ægteskabsudvalgets oplæg til ændringer vedrørende fremgangsmåden ved separation og skilsmisse tilgodeser det behov for støtte, som mange mennesker har, når de står i en vanskelig familiesituation. Kommissionen er enig med Ægteskabsudvalget i, at mæglingsinstituttet i sin nuværende form har mistet sin funktion, ligesom man er enig med Ægteskabsudvalget i, at denne form for rådgivning ikke bør påtvinges forældre mod deres vilje. Kun den rådgivning, der ydes i medfør af myndighedernes oplysningspligt vedrørende de juridiske forhold bør fortsat være obligatorisk.

Forslag

Kommissionen finder det tvivlsomt, om en rådgivning i henhold til den generelle bestemmelse i bistandsloven vil kunne tilgodese det særlige behov for støtte, bl.a. i følelsesmæssige spørgsmål, der opstår for mange mennesker ved en samlivsophævelse. Det er kommissionens opfattelse, at de kapacitetsproblemer, der i øjeblikket gør sig gældende ved administrationen af bistandsloven, hindrer, at sagsbehandlere i forbindelse med den almindelige rådgivningsvirksomhed, skulle kunne magte den krævende opgave det er, at sætte sig ind i forældrenes ofte komplicerede følelsesmæssige problemer og hjælpe dem til at løse dem. Det er også blevet anført, at det for en del mennesker vil kunne virke stødende at skulle modtage offentlig bistand i følelsesmæssige spørgsmål og dermed at skulle indgå i det normale registreringssystem (9).

Ved overvejelserne over forslagene til en udbygning af de rådgivende og vejledende funktioner har kommissionen lagt vægt på, at al rådgivning i familiemæssige spørgsmål samles ét sted, at ansvaret for al rådgivning ligger hos samme myndighed og at der ikke bør udformes nye rådgivningsorganer. Kommissionen skal foreslå, *at familierådgivningen henlægges til de amtskommunale børnerådgivningscentre*. Man har herved taget i betragtning, at rådgivningscentrene råder over den nødvendige ekspertise i såvel juridiske som følelsesmæssige spørgsmål, og at centrene har ugentlige konsultationer i områdets større byer, så der ikke gør sig geografiske hindringer gældende for folks benyttelse af tilbuddet om rådgivning. Man erkender dog, at en kvantitativ udbygning vil være nødvendig, og at der må afsættes ressourcer specielt til at varetage familierådgivningen. En væsentlig forudsætning for, at denne form for rådgivning kan blive en støtte

for familien, vil være, at der ikke ved de indledende samtaler sker registrering af de personer, der henvender sig. Registrering bør kun ske, hvis anvendelsen resulterer i en løbende rådgivning.

Den rådgivning, der i dag finder sted i privat regi, opfatter kommissionen som et meget værdifuldt element ved siden af den amtskommunale rådgivning. Det foreslåes *at muliggøre henvisnig til disse organisationer.* Man skal endvidere pege på, at en udbygning af det sociale net - hermed tænkes på nabokontakt og anden uformel støtte, som kommissionen iøvrigt finder ønskelig - vil kunne betyde, at familier i krisesituaitner vil kunne fa støtte i det nære miljø.

Kommissionens overvejelser om erklæringer fra særligt sagkyndige

Det er kommissionens opfattelse, at erklæringer fra sagkyndige og ikke mindst de undersøgelser, der går forud for udfærdigelsen af erklæringen, har stor indflydelse på, hvorledes skilsmissesagen forløber. Erklæringen giver dels dommeren et bedre grundlag at træffe sin afgørelse på, da ofte meget komplicerede familierelationer klarlægges. Dels hjælper erklæringen med at fratage børnene det ansvar, som forældre måske indirekte kan pålægge dem ved at lade børnene fa det indtryk, at de selv skal bestemme, hvem de skal bo hos. Ved selve undersøgelsen hjælpes børnene med at bearbejde deres personlige sorg over familiens splittelse. Et resultat af undersøgelsen kan også være, at den af forældrene der ikke far forældremyndigheden, bliver i stand til at acceptere resultaterne og dermed indgå i et godt samarbejde omkring børnene.

Forslag Børnekommissionen foreslår derfor, *at muligheden for at indhente erklæringer af denne karakter udvides.* En udvidet brug af erklæringerne forudsætter en kapacitetsudvidelse, så ventetid i forbindelse med undersøgelsens iværksættelse undgåes. En kapacitetsudvidelse kan opnåes ved at inddrage andre læger end børnepsykiatere. løvrigt mener man, at det er vigtigere, at en afgørelse, der vil fa betydning langt ud i fremtiden, er truffet på det rigtige grundlag fremfor, at afgørelsen er truffet hurtigt. Som supplement til erklæringerne fra de særligt sagkyndige foreslåes, *at myndighederne skal kunne gøre brug aj udtalelser fra personer med en rimelig faglig baggrund, som har kendskab til familien, som for eksempel en daginstitutionsleder.*

Barnets ret til særlig beskyttelse <s. 159 og iei 162)

Kommissionens afgrænsning af revselse

Den forældrevold, som kommissionen er enig om at kalde revselse, og som man vil tage stilling til i det følgende, grænser på den ene side op til mishandling, som er strafbar. På den anden side grænser den vold, der kaldes revselse, op til f.eks. smæk over fingrene. Et mindretal i kommissionen, Eis Møller og Inga Sørensen, mener, at smæk over fingrene kan være et anvendeligt opdragelesmiddel på

lige fod med, at man holder et barn fast, når det vil løbe ud i trafikken eller når det bliver båret i mod sin vilje, når der ellers er et godt og trygt forhold barnet og forældre imellem. Revselse opfattes herefter som fysisk afstraffelse for en forseelse inden for det beskrevne område mellem smæk over fingrene og mishandling. Fysisk revselse kan anvendes særskilt eller kombineret med fratagelse **af** privilegier, mad, lommepenge m.v. eller med formaning, udskældning, isolation, sengelægning m.v. . . . . .

Kommissionens overvejelser

Kommissionen anser revselse for særdeles uhensigtsmæssig, både som opdragelsesmiddel og som mere tilfældig, spontan reaktion. Kommissionen erkender, at forældrenes ansvarsfølelse og den nære samhørighed mellem forældre og børn danner grundlag for opdragelsesmønstrene, hvor forældre er naturlige autoriteter, der sætter grænser for og tillader udfoldelser. Dette grundlag skal ikke anfægtes, selv om familien er en del af samfundet, og det er naturligt at betragte familiens indre mønstre i relation til samfundsmønstret.

Kommissionen mener, at forældres revselse af deres børn nok fortsat skal vurderes anderledes end anden vold under hensyn til det særlige indbyrdes forhold mellem forældre og børn. Kommissionen tager dermed afstand fra at kriminalisere de handlinger, der i dette afsnit kaldes revselse. Medvirkende til denne holdning er, at affekthandlinger næppe kan undgåes trods risikoen for straf, og at overtrædelse af et forbud mod revselse vanskeligt lader sig kontrollere. Men som beskrevet i det foregående finder man voldsanvendelse over for børn uantagelig, da børn har krav på særlig beskyttelse under opvæksten. Beskyttelsen må dog tilvejebringes på anden måde end gennem en ændring afstraffeloven.

Forslag

Kommissionen har registreret, at domspraksis er blevet skærpet i de senere år, således at det område, hvor forældre nu bliver straffet for vold mod deres børn, er blevet udvidet. En fortsættelse af denne udvikling vil være ønskelig. Kommissionen mener desuden, at børnene bør beskyttes gennem en principudtalelse mod anvendelse af revselse i lovgivningen om forældremyndigheden. Man foreslår følgende tilføjelse til myndighedslovens § 19: *»Den, der er betroet ansvaret for et barn, har pligt til at varetage omsorgen under hensyntagen til barnets ret til ikke at blive udsat for revselse eller anden krankende handling«.*

I øvrigt er det kommissionens opfattelse, at spørgsmålet om forældres revselse af børn skal anskues meget bredt, det vil sige ud **fra en** samlet vurdering af familiernes og børnenes levevilkår. **Ydre forhold** som økonomi, arbejdssituation, uddannelse, bolig, **hjælp til pasning** af børnene har som anført betydelig indflydelse på **forældrenes** opdragelsesmetoder, ligesom forældrenes viden, erfaring **i** og **indsigt** vedrørende børneopdragelse. Kommissionen mener derfor, **at det er**

vigtigt at fastholde den forpligtelse, de sociale myndigheder har efter bistandsloven til at yde rådgivning og støtte til familierne. En forstærkelse af den forebyggende indsats vil efter kommissionens opfattelse kunne opnås, hvis udgifterne i refusionsmæssig henseende bliver ligestillet med andre ydelser efter bistandsloven. På samme måde finder man, at der er behov for en skærpelse af anmeldelsespligten efter bistandsloven.

For kommissionen er det magtpåliggende, at dens forslag som helhed må være med til at skabe gode rammer for familiernes liv, og at der formidles viden om børn til alle, især til forældrene, således at revselse ikke anvendes hverken spontant eller som opdragelsesmiddel. En sådan ændring af kulturmønstret kan ikke ske isoleret med hensyn til børnefamilierne, men må finde sted i forbindelse med en generel afstandtagen fra vold og en tilsvarende opvurdering af en ikke-voldelig og ikke-autoritær leveform. Kommissionen skal stærkt påpege behovet for en omfattende oplysning og debat i befolkningen om det uhensigtsmæssige, skadelige og moralsk forkerte ved at anvende fysisk vold og anden krænkende behandling over for børn.

Barnets ret til medbestemmelse vedrørende egne forhold (s 163-164)

Kommissionens overvejelser

Kommissionen mener, at børnenes rettigheder i familien bør styrkes. Dette kan naturligvis ikke (alene) ske ved en lovændring, men kun gennem en holdningsændring hos forældre og andre, der omgåes børnene i det daglige. Betegnelsen »forældremyndighed«, som anvendes i lovgivningen, kan imidlertid være med til at forstærke den opfattelse, at forældrenes vigtigste opgave er at udøve magt over for deres børn. Med denne betegnelse gives der ikke udtryk for det ansvar, der også ligger hos forældrene: at barnet far omsorg, omtanke, påvirkning og indtryk. At barnet bliver lyttet til, at det far råd og forståelse hos forældrene og adgang til at udvikle sin personlighed, bl.a. gennem en stigende grad af selvbestemmelse. »Forældreansvar« vil være et mere dækkende udtryk end »forældremyndighed« for de rettigheder, et barn har over for sine forældre.

Udover en styrkelse af barnets rettigheder i familien er der behov for en styrkelse af barnets rettigheder over for offentlige myndigheder. Herved tænkes i første række på barnets stilling i sager vedrørende forældremyndighed og samkvemsret. De problemer, der opstår i disse sager, er først og fremmest barnets problemer, og det er derfor særligt vigtigt, og meget naturligt, at barnet i disse spørgsmål far lejlighed til at give sin mening til kende - og at barnets mening tillægges vægt.

Forslag

Bornekommissionen foreslår, *at der lovfæstes en pligt for domstolene og de administrative myndigheder til altid at skaffe sig indsigt i og lægge vægt på barnets meninger og ønsker med hensyn til spørgsmålet om forældremyndighed og samkvemsret.*

For at undgå at barnet kommer i en alvorlig solidaritets- og samvittighedskonflikt i forhold til forældrene, bør der anvendes en procedure, så barnet ikke får det indtryk, at det har afgørelsen med hensyn til sagernes udfald. Proceduren skal ligeledes være afpasset efter barnets modenhed.

Bornekommissionen kan tilslutte sig en ordning, *hvorefter der kan beskikkes en værge til at bistå barnet under sagen.* Det må være en person, som har et godt kendskab til barnet og som kan gøre barnets rettigheder gældende, det vil sige barnets ret til at holde af begge forældre, og barnets ret til at opretholde den nære kontakt med begge forældre. . . . . .

Mindretalsudtalelse (s. 164 og 283)

Et mindretal (Lis Møller og Inga Steiner Sørensen) kan ikke gå ind for forslaget om en lovændring, der betyder, at forældre kan aftale fælles forældremyndighed i papirløse samlivsforhold og efter seperation og skilsmisse. . . . . .

Mindretallet kan ikke gå ind for forslaget om fælles forældremyndighed, hverken i papirløse forhold eller ved separation og skilsmisse. men mener, at der i stedet bør ske en udvidelse al samkvemsretten.

Bilag 3

NORGE:

Barneloven af 8. april 1981 nr. 7

Kapittel 5
Foreldreansvaret

§ 30. Innhaldet i foreldreansvaret

Barnet har krav på omsut og omtank« frå dei som har foreldreansvaret. Dei har rett og plikt til å ta avgjerder for barnet i personlege tilhøve innanfor dei grensene som §§31 til 33 set. Foreldreansvaret skal utøvast ut frå barnet sine interesser og behov.

Dei som har foreldreansvaret, er skyldige til å gje barnet forsvarleg oppseding og forsyting. Dei skal syte for at barnet får utdanning etter evne og givnad.

Om retten til å ta avgjerd for barnet i økonomiske tilhøve gjeld reglane i verjemålslova 22 april 1927 nr 3.

§ 31. Rett for barnet til å vere med på avgjerd

Etter kvart som barnet utviklast og mognast, skal foreldra høyre kva barnet har å seie før dei tek avgjerd om personlege tilhøve for barnet. Dei skal leggje vekt på det barnet meiner. Det same gjeld for andre som barnet bur hos eller som har med barnet å gjere.

Når barnet er fylt 12 år, skal det få seie si meiriing før det vert teke avgjerd om personlege tilhøve for barnet, herunder i sak om kven av foreldra det skal bu hos. Det skal leggjast stor vekt på kva barnet meiner.

§ 32. Utdanning, medlemskap i foreiningar

Barn som er fylt 15 år, avgjer sjølv spørsmål om val av utdanning og om å melde seg inn i eller ut av foreiningar.

§ 33. Barnet sin sjølvråderett

Foreldra skal gje barnet stendig større sjølvråderett med alderen og fram til det er myndig.

§ 34 • Foreldreansvaret når foreldra er eller har vore gifte

Foreldre som er gifte, har foreldreansvaret saman for sams barn.

Foreldre som separerer eller skil seg, kan avtale at dei skal ha foreldreansvaret saman eller at ein av dei skal ha det åleine. Inntil avtale eller avgjerd etter tredje stykket eller § 38 ligg føre, har dei foreldreansvaret saman.

Er foreldra usamde om kven som skal ha foreldreansvaret, eller om kven barnet skal bu saman med fast, kan kvar av dei reise sak om spørsmålet for retten. Er dei samde om det, kan saka i staden gå til fylkesmannen. Avgjerda skal først og fremst rette seg etter det som er best for barnet.

Har foreldra foreldreansvaret saman, men barnet bur fast saman med berre den eine, kan den andre ikkje set je seg mot at den barnet bur saman med, tek avgjerder som gjeld den direkte daglege omsuta for barnet, m a spørsmålet om barnet skal vere i barnehage o 1. Den som barnet ikkje bur saman med fast, kan heller ikkje setje seg mot at den andre flytter med barnet til ein annan stad i landet.

§ 35. Foreldreansvaret når foreldra ikkje er gifte

Når foreldra ikkje er gifte, har mora foreldreansvaret åleine.

Foreldra kan likevel etter avtale gje melding til folkeregisteret om at dei skal ha foreldreansvaret saman eller at faren skal ha foreldreansvaret åleine.

Blir foreldra usamde om foreldreansvaret eller kven barnet skal bu saman med fast, kan kvar av dei reise sak etter reglane i § 34 tredje stykket.

Har ugifte foreldre foreldreansvaret saman, men barnet bur fast berre saman med den eine, gjeld reglane i § 34 fjerde stykket.

§ 36, Foreldreansvaret etter dødsfall

Døyr den eine av foreldra som har foreldreansvaret saman, får den attlevande foreldreansvaret åleine dersom barnet budde saman med vedkomande.

Fører dødsfall til at ingen lenger har foreldreansvaret for eit barn, skal lensmannen eller skifteretten få opplysning om det i dødsfallsmeldinga. Det same gjeld der foreldre har foreldreansvaret saman og barnet bur saman med berre den eine av dei og vedkomande døyr.

Den som ønskjer foreldreansvaret, skal vende seg til herads- eller byretten der barnet bur. Retten kan 1a ein person få foreldreansvaret åleine, eller 1a sambuande mann og kvinne få det saman. Får nokon annan enn attlevande far eller mor foreldreansvaret i tilfelle som

nemnt i andre stykket andre punktum, skal retten også avgj ere om faren eller mora framleis skal ha del i foreldreansvaret.

For den eller dei som får foreldreansvaret, gjeld reglane i kapitlet her og kapittel 6.

§ 57. Handsamingsmåten for krav om foreldreansvar etter § 86

Kjem berre eitt krav om å få foreldreansvaret, skal retten gå med på kravet, utan når det er fare for at barnet ikkje vil få forsvarleg stell og fostring, eller at det vil lide skade på annan mate. Avslag på eit krav om foreldreansvaret skal gjerast i orskurd og kan ankast.

Kjem meir enn eitt krav om å få foreldreansvaret, skal retten avgjere sporsmålet i orskurd, som kan ankast. Retten skal til vanleg kalle inn til munnleg forhandling før det vert teke avgjerd. Avgjerda skal rette seg e.tter det som er best for baxnet. Ingen kan få foreldreansvaret utan å oppfylle vilkåra i første stykket.

Før retten avgjer saka, skal dei næraste slektningane til barnet eller dei som barnet bur saman med ha høve til å uttale seg. Er barnet fylt 12 år, skal retten høyre kva det meiner. Rette.n kan sjå bort frå uttaler etten etter dette stykket når sær lege grunnar g jer uttale uturvande.

Retten kan setje som vilkår for avgjerda at barnet i ei viss tid ikkje skal kunne flyttast frå heimen der det bur, dersom flyttinga kan vere uheldig for barnet, og det ikkje er rimeleg grunn til å flytte.

Gjev retten avslag på alle krav om foreldreansvaret, skal den melde frå om det til barnevernsnemnda.

Avgjerd etter paragrafen her kan innstemnast på ny for retten og endrast dersom særlege grunnar talar for det.

§ 38. Førebels avgjerd om foreldreansvaret eller om kven barnet skal bu saman med

I rettssak om foreldreansvaret kan retten etter krav frå ein part fastsetje i orskurd kven av partane som skal ha foreldreansvaret til rettskraftig avgjerd ligg føre. Retten kan, ta førebels avgjerd for tida fram til saka er endeleg avgjord.

Regelen i første stykket gjeld tilsvarande i sak om kven barnet skal bu saman med.

Retten kan også ta førebels avgjerd før saka er reist, dersom særlege grunnar taler for det. Retten kan samstundes forby den andre av foreldra å korne til den eigedommen eller det bustadhuset der barnet held til. Dersom det ikkje trengst avgjerd straks, skal retten så langt som råd er gje den andre høve til å uttale seg. Dommaren skal i orskurden fastsetje ein frist for å reise søksmål. Går fristen ut utan forlenging, fell tekne avg jer der bort.

§ 39. Endring av avtdle euer avg jerd om foreldreansvaret o l

Foreldra kan gjere om avtale eller avgjerd om foreldreansvaret eller om kven barnet skal bu saman med.

Vert dei ikkje samde, kan kvar av dei i samsvar med § 34 tredje stykket reise sak for retten eller 1a ho gå til fylkesmannen. Avgjerd av doms- eller styringsmakt og rettsforlik kan likevel berre endrast når særlege grunnar talar for det. Førebels avgjerd etter § 38 kan endrast på same vilkår av den domstolen som har hovudsaka.

Har folkeregisteret fått melding om den tidlegare avtalen (jf § 35), skal også endringa meldast dit.

§ 40. Kvar av g jer dene skäl takast

Avgjerd om foreldreansvaret eller om kven barnet skal bu saman med, skal takast av den retten eller den fylkesmannen der barnet har heimting på den tid då saka vert teken opp.

Saka kan flyttast til annan rett etter reglane i § 15 andre stykket.

§ fyt. Bruk av sakkunnige og barnevernsnemnd

I saker der det trengst, bør sakkunnige eller barnevernsnemnda uttale seg før det vert teke avgjerd. Kommunestyret kan, etter fram-1egg frå sosialstyret, vedta at leiaren av sosialkontoret kan gje slik fråsegn. Før sosialstyret gjer framlegg som nemnt, skal barnevernsnemnda ha sagt si meining i saka.

§ 42. Tvang s full føring av avgjerd om foreldreansvaret eller om kven barnet skal bu saman med

Endeleg avgjerd av doms- eller styringsmakt og rettsforlik om kven som skal ha foreldreansvaret eller kven barnet skal bu saman med, kan setjast i verk av namsmannen, den av foreldra som har foreldreansvaret eller som barnet skal bu saman med, eller ved tvangsbot. Namsretten fastset i orskurd kva for tvangsåtgjerd som kan nyttast. Fastset namsretten i orskurden at den som har fått foreldreansvaret, kan setje avgjerda i verk sjølv, eller at avgjerda kan gjennomførast med tvangsbot, gjeld reglane i tvangsfullføringslova §§ 236 og 237 så langt dei høver.

Førebels avgjerd etter § 38 kan setjast i verk etter reglane i første stykket, endå om avgjerda ikkje er rettskraftig.

§ 43. Utanlandsferd med barnet når det er tvist om foreldreansvaret eller kven barnet skal bu saman med

Er foreldra usamde om kven som skal ha foreldreansvaret eller kven barnet skal bu saman med, må ingen av dei ta barnet med seg

ut av landet utan samtykke frå den aadre. Dette gjeld likevel ikkje ved stutte utanlandsferder når det synest openbert at barnet vil korne tilbake som planlagt.

Synest det truleg at den eine av foreldra vil bryte regelen i første stykket, skal politiet forby han eller ho å ta barnet ut av landet dersom den andre bed om det. Meiner politiet at eit slik forbod vil bli brote, skal politiet syte for at barnet blir ført ut av passet til den som vil forlate landet, eller at barnet vert; sett bort til andre på forsvarleg mate til saka er avgjord. I det siste tilfellet kan politiet krevje hjelp av barnevernsnemnda.

Kapittel 6
Samværsrett m m

§ 44. Samværsrett

Barnet har rett til samvær med begge foreldra, jamvel om dei lever kvar for seg. Foreldra har gjensidig ansvar for at samværsretten vert oppfyld.

Har foreldra levt saman etter at barnet vart født, men skilt lag seinare, har den av foreldra som barnet ikkje bur saman med, rett til samvær med barnet om ikkje anna er avtala eller fastsett. Har foreldra ikkje levt saman etter at barnet vart født, har den av foreldra som barnet ikkje bur saman med, samværsrett berre når slik rett er avtala eller fastsett.

Ynskjer den eine av foreldra å ordne samværsretten på annan mate enn det som fylgjer av reglane her, eller er foreldra usamde om omfanget av samværsretten, kan saka reisast for retten. Er dei samde om det, kan saka i staden gå til fylkesmannen. Avgjerda skal først og fremst rette seg etter det som er best for barnet.

Vert det avtala eller fastsett «vanleg samværsrett», gjev det rett til å vere saman med barnet ein ettermiddag i veka, annakvar helg, 14 dagar i sommarferien, og jul eller påske.

Den andre av foreldra skal få melding i rimeleg tid føreåt når samværet ikkje kan finne stad som fastsett, eller når tida for samværet må avtalast nærare.

§ 45. Samværsrett for andre enn foreldra

Når den eine av foreldra eller begge er døde, kan slektningane til barnet eller andre som er nær knytte til barnet, krevje at retten fastset om dei skal ha rett til å vere saman med barnet, og kva for omfang samværsretten skal ha. Når partane er samde om det, kan saka i staden gå til fylkesmannen. Avgjerda skal rette seg etter det som er best for barnet.

§ 46. Førebels avgjerd om samværsrett

I rettssak om foreldreansvaret, om kven barnet skal bu saman med, eller om samværsrett kan retten etter krav frå ein part ta avgjerd i orskurd om førebels samværsrett. Slik avgjerd kan gjelde generelt til rettskraftig dom er fallen, eller for viss tid.

§ 47. Handsaming av saker om samværsrett

Spørsmål om samværsrett kan avgjerast i sak om foreldreansvaret eller om kven barnet skal bu saman med, eller takast opp i eiga sak.

Reglane i §§ 40 og 41 gjeld på tilsvarande mate i saker om samværsrett.

Reglane i § 39 gjeld på tilsvarande mate for endring av avtale eller avgjerd om samværsrett.

§ 48. Tvangsfullføring av samværsrett

Endeleg avgjerd om samværsrett kan gjennomførast ved tvangsbot. For ei viss tid kan namsretten fastsetje ei ståande tvangsbot som skal gjelde for kvar gong samværsretten ikkje vert respektert. Elles gjeld reglane i tvangsfullføringslova § 236 så langt dei høver.

Førebels avgjerd etter § 46 kan gjennomførast etter reglane i første stykket, jamvel om avgjerda ikkje er rettskraftig.

§ 49. Rett til å bli høyrd før ei avgjerd om framtida til barnet

Den som har samværsrett med barnet, skal så langt råd er, få uttale seg før den som har foreldreansvaret, tek avgjerder som vil gjere det umogeleg eller vesentleg vanskelegare å utøve samværsretten.

§ 50. Rett til opplysningar om barnet

Har foreldra levt saman etter at barnet vart født og den eine har foreldreansvaret aleine etter samlivsbrotet, skal denne gje den andre opplysningar om barnet, når det blir bede om det. Den andre har også rett til å få opplysningar om barnet frå barnehage, skule, helse- og sosialvesen og politi, om ikkje teieplikta gjeld andsynes foreldra. Slike opplysningar kan nektast gjevne dersom det kan vere til skade for barnet.

Avslag på krav om opplysningar etter første stykket andre punktum kan påklagast til fylkesmannen. Reglane i forvaltningslova kapittel VI gjeld så langt dei høver, jamvel om avslaget er gjeve av private.

I særlege høve kan fylkesmannen avgjere at den som ikkje har foreldreansvaret, skal tape opplysningsretten etter paragrafen her.

SFS 1983:47

SVERIGE:

Lag
om ändring i föräldrabalken;

utfärdad den 3 februari 1983.

6 kap. Om vårdnad och umgänge

Inledande bestämmelser

1 § Barn har rätt till omvårdnad, trygghet och en god fostran. Barn skall behandlas med aktning för sin person och egenart och får inte utsättas för kroppslig bestraffning eller annan kränkande behandling.

2 § Barn står under vårdnad av båda föräldrarna eller en av dem, om inte rätten har anförtrott vårdnaden åt en eller två särskilt förordnade förmyndare. Vårdnaden om ett barn består till dess att barnet fyller arton år eller dessförinnan ingår äktenskap.

Den som har vårdnaden om ett barn har ett ansvar för barnets personliga förhållanden och skall se till att barnets behov enligt 1 § blir tillgodosedda. Barnets vårdnadshavare svarar även för att barnet får den tillsyn som behövs med hänsyn till dess ålder, utveckling och övriga omständigheter samt skall bevaka att barnet får tillfredsställande försörjning och utbildning.

Om ansvaret i frågor som gäller barnets ekonomiska förhållanden finns bestämmelser i 9-16 kap.

Vårdnadshavare

3 §[3] Barnet står från födelsen under vårdnad av båda föräldrarna, om dessa är gifta med varandra, och i annat fall av modern ensam. Ingår föräldrarna senare äktenskap med varandra, står barnet från den tidpunkten under vårdnad av dem båda, om inte rätten dessförinnan har anförtrott vårdnaden åt en eller två särskilt förordnade förmyndare.

Om det döms till äktenskapsskillnad mellan föräldrarna står barnet även därefter under båda föräldrarnas vårdnad, om inte den gemensamma vårdnaden upplöses enligt 5, 7 eller 8 §. Skall barnet även efter domen på äktenskapsskillnad stå under båda föräldrarnas vårdnad, skall rätten i domen erinra om att vårdnaden alltjämt är gemensam.

SFS 1983:47

4 § Står barnet under vårdnad av endast en av föräldrarna och vill föräldrarna gemensamt utöva vårdnaden, skall rätten på talan av dem båda förordna i enlighet med deras begäran, om inte gemensam vårdnad är uppenbart oförenlig med barnets bästa.

Har förordnade om vårdnaden inte meddelats tidigare, kan föräldrarna, i stället för att göra ansökan till rätten, efter anmälan av dem båda till pastorsämbetet få gemensam vårdnad genom registrering, under förutsättning att föräldrarna och barnet är svenska medborgare.

5 § Står barnet under vårdnad av båda föräldrarna och vill någon av dem att vårdnaden inte längre skall vara gemensam, skall rätten på talan av en av dem eller båda anförtro vårdnaden om barnet åt en av föräldrarna efter vad som är bäst för barnet. Rätten kan också i mål om äktenskapsskillnad utan yrkande förordna om vårdnaden enligt vad som nu har sagts, om gemensam vårdnad är uppenbart oförenlig med barnets bästa.

6 § Står barnet under vårdnad av endast en av föräldrarna och vill den andre att vårdnaden flyttas över till honom eller henne, skall rätten på talan av denne eller båda föräldrarna anförtro vårdnaden åt den andra föräldern, om detta är bäst för barnet.

7 § Om en förälder vid utövandet av vårdnaden om ett barn gör sig skyldig till missbruk eller försummelse eller i övrigt brister i omsorgen om barnet på ett sätt som medför bestående fara för barnets hälsa eller utveckling, skall rätten besluta om ändring i vårdnaden.

Står barnet under båda föräldrarnas vårdnad och gäller vad som sägs i första stycket en av dem, skall rätten anförtro vårdnaden åt den andra föräldern ensam. Brister också denne i omsorgen om barnet på det sätt som sägs i första stycket, skall rätten flytta över vårdnaden till en eller två särskilt förordnade förmyndare enligt 13 kap. 8 §.

Står barnet under endast en förälders vårdnad, skall rätten i fall som avses i första stycket flytta över vårdnaden till den andra föräldern eller, om det är lämpligare, till en eller två särskilt förordnade förmyndare enligt 13 kap. 8 §.

Frågor om ändring i vårdnaden enligt denna paragraf prövas på talan av socialnämnden eller, utan särskilt yrkande, i mål om äktenskapsskillnad mellan föräldrarna eller i annat mål som avses i 5 eller 6 §.

8 § Har ett barn stadigvarande vårdats och fostrats i annat enskilt hem än föräldrahemmet och är det uppenbart bäst för barnet att det rådande förhållandet får bestå och att vårdnaden flyttas över till den eller dem som har tagit emot barnet eller någon av dem, skall rätten utse denne eller dessa att såsom särskilt förordnade förmyndare utöva vårdnaden om barnet.

Frågor om överflyttning av vårdnaden enligt första stycket prövas på talan av socialnämnden.

9 §[4] Står barnet under vårdnad av båda föräldrarna och dör en av dem, tillkommer vårdnaden den andre ensam.

Står barnet under vårdnad av endast en av föräldrarna och dör denne, skall rätten på ansökan av den andre eller på anmälan av socialnämnden anförtro vårdnaden åt den andra föräldern eller, om det är lämpligare, åt en eller två särskilt förordnade förmyndare enligt 13 kap. 8 §.

Är båda föräldrarna döda, utövas vårdnaden av barnets förmyndare.

10 §[5] Står barnet under vårdnad av en eller två särskilt förordnade förmyndare och vill någon av barnets föräldrar eller båda få vårdnaden överflyttad till sig, skall rätten besluta efter vad som är bäst för barnet. Rätten får flytta över vårdnaden till föräldrarna gemensamt endast om föräldrarna är ense om det.

Frågor om överflyttning av vårdnaden enligt första stycket prövas på talan av båda föräldrarna eller en av dem eller på talan av socialnämnden.

Vårdnadens utövande

11 § Vårdnadshavaren har rätt och skyldighet att bestämma i frågor som rör barnets personliga angelägenheter. Vårdnadshavaren skall därvid i takt med barnets stigande ålder och utveckling ta allt större hänsyn till barnets synpunkter och önskemål.

12 § Barnet ingår självt avtal om anställning eller annat arbete, men endast om vårdnadshavaren samtycker till avtalet. Barnet får självt säga upp avtalet och, om barnet har fyllt sexton år, utan nytt samtycke avtala om annat arbete av liknande art.

Barnet eller vårdnadshavaren får säga upp avtalet med omedelbar verkan, om det behövs med hänsyn till barnets hälsa, utveckling eller skolgång. Har vårdnadshavaren sagt upp avtalet av detta skäl, får barnet inte därefter träffa nytt avtal utan vårdnadshavarens samtycke.

Om verkan av att barnet ensamt har träffat avtal om arbete utan att ha rätt till det finns bestämmelser i 9 kap. 6 och 7 §§.

13 § Står barnet under vårdnad av två vårdnadshavaire, skall vad som sägs i 11 eller 12 § gälla dem tillsammans.

Är en av vårdnadshavarna till följd av frånvaro, sjukdom eller annan orsak förhindrad att ta del i sådana beslut rörande vårdnaden som inte utan olägenhet kan uppskjutas, bestämmer den andre ensam. Denne får dock inte ensam fatta beslut av ingripande betydelse för barnets framtid, om inte barnets bästa uppenbarligen kräver det.

14 § Om rätten för barn och vårdnadshavare att få stöd och hjälp hos socialnämnden finns bestämmelser i socialtjänstlagen (1980:620). Socialnämnden förmedlar kontakter med medlare och andra rådgivande samhällsorgan.

SFS 1983:47

Umgänge

15 § Barnets vårdnadshavare har ett ansvar för att barnets behov av umgänge med en förälder som inte är vårdnadshavare eller med någon annan som står barnet särskilt nära så långt möjligt tillgodoses.

Motsätter sig barnets vårdnadshavare det ungänge som begärs av en förälder som inte är vårdnadshavare, beslutar rätten på talan av denna förälder i frågan om umgänge efter vad som är bäst för barnet.

Motsätter sig barnets vårdnadshavare det umgänge som begärs av någon annan än en förälder, beslutar rätten på talan av socialnämnden i frågan om umgänge efter vad som är bäst för barnet.

Förfarandet i mål och ärenden om vårdnad eller umgänge

16 § Anmälan enligt 4 § andra stycket om gemensam vårdnad för föräldrar som inte är gifta med varandra görs hos pastorsämbetet i den församling där barnet är kyrkobokfört. Anmälan skall göras skriftligen av båda föräldrarna.

Beslut av pastorsämbetet får överklagas hos domkapitlet genom besvär. Domkapitlets beslut får överklagas hos kammarrätten.

17 § Frågor om vårdnad eller umgänge tas upp av rätten i den ort där vårdnadshavaren eller någon av vårdnadshavarna har sitt hemvist. Sådana frågor kan ias upp även i samband med äktenskapsmål. Om det inte finns någon behörig domstol, tas frågorna upp av Stockholms tingsrätt.

Frågor om vårdnad som avses i 4—8 och 10 §§ samt frågor om umgänge som avses i 15 § handläggs i den ordning som är föreskriven för tvistemål. Står barnet under vårdnad av båda föräldrarna eller en av dem och är föräldrarna överens i saken, kan de dock anhängiggöra saken genom ansökan.

I mål om vårdnad kan underhållsbidrag för barnet yrkas utan stämning.

Dom i mål om vårdnad eller umgänge får meddelas utan huvudförhandling, om parterna är överens i saken.

18 § Rätten skall se till att frågor om vårdnad och umgänge blir tillbörligt utredda.

Innan rätten avgör ett mål eller ärende om vårdnad eller umgänge skall socialnämnden höras eller, om det är tillräckligt, beredas tillfälle att yttra sig.

Barnet får höras inför rätten, om särskilda skäl talar för det och det är uppenbart att barnet inte kan ta skada av att höras.

19 § Om samtal i syfte att nå enighet i fråga om vårdnad eller umgänge har inletts mellan parterna genom socialnämndens eller något annat organs försorg, kan rätten, om någon av parterna begär det och fortsatta samtal kan antas vara till nytta, förklara att målet skall vila under en viss tid. Om det finns särskilda skäl, kan rätten förlänga denna tid.

| 20 § I mål eller ärenden om vårdnad eller umgänge kan rätten, för tiden

till dess att det föreligger ett avgörande som har vunnit laga kraft, förordna om vårdnad eller umgänge efter vad rätten finner skäligt.

Förordnande enligt första stycket kan på yrkande meddelas utan huvudförhandling. Innan förordnande meddelas skall motparten beredas tillfälle att yttra sig över yrkandet. Rätten kan inhämta upplysningar från socialnämnden i frågan. Har förordnande meddelats, skall rätten när målet eller ärendet avgörs pröva om åtgärden skall bestå.

Förordnande som nu har nämnts går i verkställighet på samma sätt som en dom som har vunnit laga kraft men kan när som helst återkallas av rätten.

21 § I mål eller ärenden om vårdnad eller umgänge gäller i fråga om rättegångskostnader andra och tredje styckena i stället för 18 kap. 1—7 §§ rättegångsbalken.

Vardera parten skall bära sin rättegångskostnad. En part kan dock förpliktas att helt eller delvis ersätta motparten dennes rättegångskostnad, om han eller hon har förfarit på ett sådant sätt som avses i 18 kap. 3 eller 6 § rättegångsbalken eller om det annars finns särskilda skäl.

Skall en part enligt andra stycket helt eller delvis ersätta motpartens rättegångskostnad och har partens ställföreträdare, ombud eller biträde förfarit på ett sådant sätt som avses i 18 kap. 3 eller 6 § rättegångsbalken och därigenom vållat kostnaden helt eller delvis, kan han eller hon förpliktas att tillsammans med parten ersätta kostnaden. Rätten kan besluta om detta även om någon part inte yrkar det.

Denna paragraf tillämpas också när målet eller ärendet handläggs i högre rätt.

FINLAND:

Nr 361

Lag

angående vårdnad om barn och umgängesrätt

Given i Helsingfors den 8 april 1983

I enlighet med riksdagens beslut stadgas:

1 kap.

Allmänna stadganden

1 S

Vårdnad om barn

Syftet med vårdnaden om barn är att trygga en balanserad utveckling och välfärd för barnet enligt dess individuella behov och önskemål. Vårdnaden bör trygga positiva och nära människokontakter i synnerhet mellan barnet och föräldrarna.

Barn skall ges en god vård och uppfostran samt ägnas en med hänsyn till barnets ålder och utveckling behövlig tillsyn och omsorg. Barnet bör såvitt möjligt ges en trygg och stimulerande uppväxtmiljö samt en utbildning som motsvarar dess anlag och önskemål.

Barn bör uppfostras så att det får förståelse, trygghet och ömhet. Barnet får inte undertryckas, agas eller utsättas för annan kränkande behandling. Barnet bör stödas och uppmuntras i sin utveckling till självständighet, ansvarsfullhet och vuxenhet.

2 $

Umgängesrätt

Syftet med umgängesrätten är att trygga barnets rätt att hålla kontakt med och träffa den förälder hos vilken barnet inte bor.

Barnets föräldrar skall i ömsesidigt samförstånd och genom att beakta framför allt barnets bästa verka för att syftet med umgängesrätten vinns enligt principerna i 1 §.

3 §

Barnets vårdnadshavare

Vårdnadshavare är barnets föräldrar eller de som anförtrotts vårdnaden om barnet.

Vårdnaden upphör då barnet fyller aderton år eller om barnet därförinnan ingår äktenskap.

4 S

Vårdnadshavarens uppgifter

Vårdnadshavaren skall trygga barnets utveckling och välfärd på det sätt som stadgas i 1 §. Vårdnadshavaren har i detta syfte rätt att bestämma om barnets vård, uppfostran och boningsort samt i övriga personliga angelägenheter.

Vårdnadshavaren skall, innan han fattar beslut i barnets personliga angelägenheter, samtala om saken med barnet, om det med beaktande av barnets ålder och utveckling samt frågans natur är möjligt. När han fattar beslutet skall han taga hänsyn till barnets åsikt och önskemål.

Vårdnadshavaren företräder barnet i dess personliga angelägenheter, om inte i lag är annorlunda stadgat.

5 S

Samarbete mellan vårdnadshavare

Barnets vårdnadshavare ansvarar gemensamt för de uppgifter som hör till vårdnaden om barnet och fattar gemensamt beslut som gäller barnet, om inte annorlunda är stadgat eller bestämt.

Kan någon av vårdnadshavarna inte till följd av resa eller sjukdom eller av annan orsak deltaga i beslut som gäller barnet och skulle dröjsmål med beslutet medföra olägenhet, är hans samtycke i saken inte nödvändigt. Ärende som har avsevärd betydelse för barnets framtid kan vårdnadshavarna dock endast avgöra gemensamt, om inte barnets bästa uppenbarligen kräver annat.

2 kap.

Vårdnadshavare och umgängesrätt

6 §

Vårdnadshavare på grund av födsel

Är barnets föräldrar gifta med varandra när barnet föds, är de båda vårdnadshavare för barnet. Är föräldrarna inte gifta med varandra när barnet föds, är modern vårdnadshavare för barnet.

Är den ena föräldern ensam sitt barns vårdnadshavare och ingår föräldrarna äktenskap med varandra, blir de båda vårdnadshavare för sitt barn.

7 §

Avtal mellan föräldrarna angående vårdnad om barn och umgängesrätt

Föräldrar kan avtala om

1) att vårdnaden om barnet anförtros båda föräldrarna gemensamt;

2) att barnet skall bo hos den ena föräldern, om föräldrarna inte bor tillsammans;

3) att vårdnaden om barnet anförtros den ena föräldern ensam;

4) att barnet på det sätt som föräldrarna avtalar har rätt att hålla kontakt med och träffa den förälder hos vilken barnet inte bor.

8 §

Fastställelse av avtal

Avtal angående vårdnad om barn och umgängesrätt skall ingås skriftligt, och det skall för fastställelse föreläggas socialnämnden i den kommun där barnet har sin hemort. När socialnämnden prövar om avtalet kan fastställas, skall den beakta barnets bästa och barnets egna önskemål på det sätt som stadgas i 10 och 11 §§. Avtal får inte fastställas om ingendera av barnets föräldrar är barnets vårdnadshavare.

Avtal som fastställts av socialnämnden är gällande och kan verkställas såsom laga kraft vunnet domstolsbeslut.

9 §

Domstols beslut angående vårdnad om barn och umgängesrätt

Domstolen kan besluta

1) att vårdnaden om barnet anförtros båda föräldrarna gemensamt;

2) att barnet skall bo hos den ena av sina föräldrar, om föräldrarna inte bor tillsammans;

3) att vårdnaden om barnet anförtros den ena föräldern ensam;

4) att vårdnaden om barnet vid sidan av eller i stället för föräldrarna anförtros en eller flera personer som gett sitt samtycke till detta;

5) att barnet har rätt att hålla kontakt med och träffa den förälder hos vilken barnet inte bor.

Om föräldrarna eller den ena av dem är vårdnadshavare för sitt barn, kan domstolen enligt 1 mom. 4 punkten anförtro vårdnaden åt en eller flera personer i stället för föräldrarna endast om med hänsyn till barnet synnerligen vägande skäl talar för detta.

Domstolen kan vid behov ge föreskrifter om vårdnadshavarens uppgifter, rättigheter och skyldigheter samt, om barnet har två eller flera vårdnadshavare, besluta om uppgiftsfördelningen mellan vårdnadshavarna. Då domstolen fattar beslut om umgängesrätten skall den ge närmare föreskrifter om de villkor som skall gälla för umgängesrätten och rätten att hålla barnet hos sig.

Domstolen skall, då den avgör ärende som gäller vårdnaden, beakta barnets bästa och barnets egna önskemål enligt vad som stadgas i 10 och 11 §§.

10 §

Avgörande av ärende som gäller vårdnad om barn och umgängesrätt

Ärende som angår vårdnad om barn och umgängesrätt skall avgöras framför allt enligt

vad som är bäst för barnet. I detta syfte skall särskild uppmärksamhet fästas vid hur vårdnaden och umgängesrätten bäst kan ordnas i framtiden.

Ärende, som gäller anförtroende av vårdnaden åt båda föräldrarna eller åt den ena föräldern eller som gäller umgängesrätten, skall avgöras i överensstämmelse med vad föräldrarna avtalar, såvida föräldrarna eller den ena av dem är barnets vårdnadshavare och det inte finns skäl att antaga, att avgörandet skulle strida mot barnets bästa.

11 §

Utredande av barnets önskemål och åsikt

I ärende som gäller vårdnad om barn och umgängesrätt skall barnets egna önskemål och egen åsikt utredas i den utsträckning som det med beaktande av barnets ålder och utveckling är möjligt, om föräldrarna inte är eniga om saken, såvida barnet vårdas av någon annan än sin vårdnadshavare eller om detta annars med tanke på barnets bästa bör anses viktigt.

Barnets åsikt skall utredas på ett hänsynsfullt sätt och med beaktande av barnets utvecklingsstadium samt så att förhållandet mellan barnet och föräldrarna inte blir lidande därav.

12 §

Ändring av avtal och beslut

Avtal som fastställts av socialnämnden eller domstols beslut angående vårdnad om barn eller umgängesrätt kan ändras, om förhållandena ändrats efter det avtalet fastställdes eller beslut gavs eller då anledning härtill annars föreligger.

3 kap.

Rättegång

13 §

Laga domstol

Ärende som gäller vårdnad om barn eller umgängesrätt skall göras anhängigt vid underrätten på den ort där barnet har sin hemort.

14 §

Anhängiggörande och rätt att föra talan

Ärende som gäller vårdnad om barn eller umgängesrätt görs anhängigt genom ansökan som kan göras av barnets föräldrar gemensamt, den ena föräldern, barnets vårdnadshavare eller socialnämnden.

Om barn till följd av vårdnadshavarens död saknar vårdnadshavare, kan ansökan göras även av barnets släkting eller annan som står barnet nära.

I samband med ärende som gäller vårdnad om barn eller umgängesrätt kan också yrkas att underhållsbidrag till barnet skall fastställas eller att fastställt underhållsbidrag skall ändras.

15 §

Hörande av förälder och vårdnadshavare samt barn

När ärende som gäller vårdnad om barn eller umgängesrätt handläggs, skall domstolen bereda barnets föräldrar och vårdnadshavare tillfälle att bli hörda, såvida kallelse kan delges dem.

Barn kan höras personligen i domstolen, om det av vägande skäl är nödvändigt för att ärendet skall kunna avgöras. Hörande kan ske endast om barnet ger sitt samtycke därtill och det är uppenbart att det inte kan skada barnet.

16 S

Inhämtande av utredning av socialnämnden

I ärende som gäller vårdnad om barn eller umgängesrätt skall domstolen inhämta utredning av socialnämnden i den kommun i vilken barnet, barnets föräldrar, barnets vårdnadshavare och den som föreslagits bli vårdnadshavare har sin hemort. Utredning skall dock inte inhämtas, om det är uppenbart att ärendet kan avgöras utan dylik utredning.

Om det under pågående utredning framgår att ärendet enligt vad som är stadgat i 7 $ kan avgöras genom ett avtal mellan föräldrarna, skall socialnämnden ge föräldrarna behövlig hjälp att ingå avtalet.

17 S

Interimistiska förordnanden

Då ärende som gäller vårdnaden om barn eller umgängesrätt är anhängigt vid domstol, kan domstolen interimistiskt bestämma hos vem barnet skall bo och om umgängesrätten samt om villkoren härvid. Om särskilda skäl föreligger, kan domstolen bestämma vem som skall anförtros vårdnaden om barnet tills ärendet avgörs slutligt.

Ändring får inte sökas i domstolens interimistiska förordnande.

Interimistiskt förordnande är i kraft tills domstolen fattar slutligt beslut i ärendet, om inte förordnandet därförinnan återtages eller ändras.

4 kap.

Särskilda stadganden

18 §

Förordnande om att barn skall återlämnas

Har barn vars hemort är i Finland förts utomlands utan vårdnadshavarens samtycke, kan domstol på ansökan av vårdnadshavaren förordna att barnet skall återlämnas. Förordnande kan även ges, om barnet med vårdnadshavarens samtycke förts utomlands, men inte återlämnats inom avtalad, förutsatt eller skälig tid.

I 1 mom. avsett förordnande skall ges, om del inte är uppenbart att vårdnadshavaren samtyckt till förfarandet eller därefter antingen uttryckligen eller tyst godkänt det. Då ärendet handläggs behöver de som har del i saken inte höras, om detta skulle fördröja behandlingen av ärendet.

I beslut genom vilket förordnats att barn skall återlämnas får ändring inte sökas.

19 §

Verkställighet av utslag som inte vunnit laga kraft

Domstols beslut angående vårdnad om barn eller umgängesrätt och fråga om hos vem barnet skall bo kan genast verkställas även om det inte vunnit laga kraft, såvida annat inte har bestämt;; i beslutet.

20 §

Bemyndigande att utfärda förordning

Närmare stadganden om verkställigheten av denna lag utfärdas genom förordning.

21 §

Ikraftträdelse- och tillämpningsstadgande

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1984.

Stadgandena i denna lag skall tillämpas även i fråga om barn som är fött innan lagen trätt i kraft. Stadgandena i denna lag skall också tillämpas i ärende som är anhängigt vid domstol när lagen träder i kraft samt i ärende som gäller ändring av beslut, vilket innan lagen trätt i kraft har givits i ärende som angår vårdnad eller umgängesrätt.

Sedan denna lag trätt i kraft skall på barnets vårdnadshavare tillämpas vad som i lag eller förordning är stadgat om de uppgifter som ankommer på förmyndare för barn och om förmyndares rätt att företräda barnet i angelägenheter som rör dess person eller underhåll.

Då i lag eller förordning hänvisas till ett lagrum som ersatts med ett stadgande i denna lag, skall stadgandet i denna lag tillämpas.

Helsingfors den 8 april 1983

Republikens President

MAUNO KOIVISTO

Justitieminister *Christoffer Taxeli*

ISLAND:

Notat om den islandske børnelov.

Barnets familieretlige stilling er reguleret ved den islandske børnelov af 15. april 1981, som trådte i kraft den 1. januar 1982.

Baggrunden for loven var en betænkning fra den islandske familieretskomité. Lovforslaget blev første gang fremsat i 1976. Den foreliggende lov afløser to love om børns retsstilling i forhold til deres forældre, henholdsvis ægtebørn (1921) og børn uden for ægteskab (1947).

Da loven ikke er oversat til dansk, gives i det følgende en kortere gennemgang af indholdet af bestemmelserne om forældremyndighed og samkvemsret. De findes i børnelovens kap. VIII (§§ 35-42).

1. Den øvre aldersgrænse for forældremyndigheden er 16 år, svarende til hvad der i mange århundreder har været myndighedsalderen på Island. Forældremyndigheden ophører ved indgåelse af ægteskab før det fyldte 16. år.

Forældremyndighedens indhold er formuleret som en ret for barnet til omsorg og uddannelse. Forældrene har ret og pligt til at træffe afgørelser for barnet om personlige spørgsmål med de begrænsninger, som følger af barnets med- og selvbestemmelsesret. Forældrepligten skal udøves efter barnets interesser og behov. Forældrene skal således give barnet en forsvarlig opdragelse og stræbe efter, at barnet får en uddannelse, der opfylder dets evner og behov. Efterhånden som barnet udvikles og modnes, skal det tages med på råd, før forældrene træffer afgørelse om personlige spørgsmål for barnet, og der skal lægges vægt på barnets mening. Reglen fortolkes således, at navnlig børn over 12 år skal høres.

Der er ikke lovfæstet nogen regel om forbud mod revselse.

2. Forældremyndigheden over ægtebørn tilkommer forældrene i forening. Der er ikke adgang til fælles forældremyndighed efter separation eller skilsmisse. Samboende ugifte forældre har automatisk forældremyndigheden over barnet i fællesskab. Ved samlivsophævelse anvendes samme regler som ved opløsning af et ægteskab. Lever ugifte forældre ikke sammen, har moderen forældremyndigheden alene. En ugift fader kan få tillagt forældremyndigheden mod moderens protest, hvis det skønnes at være bedst for barnet.

Ved samlivsophævelse, separation eller skilsmisse kan også andre end forældrene tillægges forældremyndigheden, hvis begge forældre anses uegnede til at forestå omsorgen.

Parterne kan selv aftale, hvem der skal have forældremyndigheden. Er de uenige, er kriteriet for opløsningen af den fælles forældremyndighed "hvad der er rimeligt under særligt hensyn til barnets tarv". Forældremyndighedsafgørelser kan ændres på grund af forandrede forhold.

Alle tvister om forældremyndighed afgøres af det islandske justitsministerium. Dog bør børneværnsnasvnene udtale sig, før ministeriet træffer afgørelse i børnefordelingssager.

Dør indehaveren af forældremyndigheden, har den efterlevende af forældrene en fortrinsret til at få forældremyndigheden over barnet. Det vil sige, at den efterlevende på begæring får tillagt forældremyndigheden, medmindre hensynet til barnets tarv tilsiger noget andet. Der er i Island mulighed for, at forældrene kan tilkendegive, hvem der skal have forældremyndigheden efter deres død.

3. Reglerne om samkvemsret er formuleret som en ret for barnet til samkvem med begge forældre, selvom de lever hver for sig. Forældrene har pligt til at påse, at samkvemsretten bliver respekteret.

Først ved den nye børnelov fik også faderen til et barn uden for ægteskab lovbeskyttet ret til samkvem med barnet.

Afgørelse om samkvemsrettens omfang og udøvelse træffes af justitsministeriet. Efter anmodning kan ministeriet ændre afgørelser herom, når hensynet til barnets forhold og behov gør det rimeligt. Omfanget er ikke lovreguleret, men en praksis af noget lignende omfang som i Danmark er i færd med at fæstne sig. Gennemtvingelse af samkvemsretten kan alene ske ved anvendelse af tvangsbøder.

Vedrørende udøvelse af samkvemsret for forældre, som er udenlandske statsborgere, forventes der krævet sikkerhed for, at denne ikke forlader landet med barnet. Man vil formentlig konsekvent nægte udøvelse af samkvemsret i lande uden for Norden, medmindre der er fuldstændig sikkerhed for bistand fra udenlandske myndigheder, hvis barnet ikke vender tilbage. Hvis den af forældrene, som har fået omsorgen for barnet, vil flytte til et andet land, bør den anden, når denne er berettiget til samkvem, have mulighed for at udtale sig og eventuelt forelægge sagen for justitsministeriet.

Børneloven indeholder ikke regler om orientering af den samkvemsberettigede, men man går ud fra, at praksis vil følge retningslinier, der svarer til den norske lovs §§ 44, stk. 5, 49 og 50.

Bilag 4

Byretternes forældremyndighedssager.

Med det formål at danne sig et indtryk af, hvorledes forældremyndighedstvisterne behandles i byretterne, udsendte arbejdsgruppen i september 1981 et spørgeskema til en byret i hvert af landets 14 amter samt Københavns byret. Besvarelserne er med hensyn til antallet af ægteskabssager hentet fra retternes årlige indberetning til Danmarks Statistik, medens de øvrige oplysninger er angivet skønsmæssigt på grundlag af dommernes egne erfaringer. Udover de til spørgeskemaet knyttede besvarelser udbad arbejdsgruppen sig supplerende bemærkninger til ægteskabsudvalgets betænkning 7 (nr. 796/1977) om fremgangsmåden ved separation og skilsmisse. Besvarelserne er indkommet i slutningen af 1981, og de opgivne tal vedrører stort set alle 1980.

1. Arrtallet af sager .

Antallet af ægteskabssager ved de retter, der er omfattet af undersøgelsen, varierer med retskredsenes størrelse fra 17 i den mindste til i alt 585 i Københavns byrets civile afdelinger. Totalt for de 14 adspurgte byretter er antallet 1573 sager i 1980. Da alle de store byretter - Odense, Ålborg, Århus og København - er med i undersøgelsen, dækker den op mod 40 % af ægteskabssagerne.

Der var i de adspurgte byretter skønsmæssigt tvist om forældremyndigheden i ca. 560 tilfælde, svarende til godt 1/3 af sagerne. Kun få sager, ca. 50, vedrørte ændring af forældremyndighedsaftaler og -afgørelser, og alene 12 af sagerne vedrørte anvendelsen af myndighedslovens § 28, stk. 2, om børn uden for ægteskab.

2. Grundlaget for afgørelsen.

a) De fleste byretter bygger overvejende afgørelsen på parternes forklaringer; i nogle retter er det 90 % af rettens sager, som afgøres alene på dette grundlag, andre steder er det mindre end halvdelen. Variationerne beror på, at retterne i forskelligt omfang inddrager andre momenter såsom udtalelser fra børnene, erklæringer fra børnerådgivningscentre eller andre erklæringer fra skole, børnehave eller lignende.

b) Udtalelser fra barnet/børnene foreligger ved de fleste embeder kun sjældent. Det kan skyldes, at der sjældent er større børn involveret i sagerne, eller at retterne er tilbageholdende med at indhente udtalelser fra barnet.

Der er meget forskellige opfattelser af, hvor gammelt et barn skal være for at blive spurgt. Udgangspunktet ligger omkring 12 år. Nogle retter er dog gået ned til 9 og 10 år, en enkelt helt ned til 8 år, medens en anden ret næppe vil tale med børn under 15 år. Der er således tale om en mere varieret praksis end ved statsamterne, hvor der langt de fleste steder anlægges en 12 års aldersgrænse (jfr. bilag 5). Udtalelserne indhentes på rettens eller parternes foranledning.

De fleste retter forudsætter, at begge forældre giver samtykke til udspørgen af barnet. Eventuelt vil man nøjes med samtykke fra den ene, særligt når der er tale om større børn. En dommer nævner, at han har søgt at overtale forældrene, når det drejede sig om større børn, der selv ønskede at udtale sig. Flere retter mener, at det principielt ikke er nødvendigt at indhente samtykke fra forældrene. I praksis vil det dog altid blive givet af begge forældre.

De fleste dommere vælger at udspørge barnet ved en alminde-

lig samtale på kontoret. Der tales om almene emner i forbindelse med skilsmissen, og de fleste undgår direkte spørgsmål om, hvor barnet helst vil være. En dommer lader eventuelt samtalen foregå i barnets hjem, hvis dette ønskes af begge forældre. Ved en enkelt ret kan den også foregå i selve retssalen, og der er herunder adgang for advokaterne til at stille spørgsmål, når disse er godkendt af retten. Fra en ret oplyses, at der gennem samarbejdet med det amtskommunale børnerådgivningscenter er mulighed for at indkalde en repræsentant fra centeret til at overvære eller deltage i samtalen med barnet.

Der er i de fleste retter aldrig advokater til stede under samtalen med barnet/børnene. I 4 af de 14 adspurgte retter er det dog tilfældet. I ét tilfælde havde dommeren selv betinget sig advokaternes tilstedeværelse. En anden dommer angiver, at han stiller som vilkår, at samtalen kan ske alene med barnet, og uden at der skal refereres nogen, del af samtalen for parterne eller deres advokater.

Ved de fleste byretter gives der ikke nogen meddelelse om resultatet af samtalen. Ved enkelte retter kan det dog ske, når der er tale om helt klare tilkendegivelser fra ældre og modne børn; andre steder efter en konkret vurdering af barnets fremtidige situation. Eventuelt gives der et kort resumé af samtalen efterfølgende i retten. En dommer anfører sin betænkelighed ved denne form for "hemmelig" bevisførelse, som ikke refereres i dommen; men han påpeger, at det på den anden side er nødvendigt, da børnene ikke bør kunne få opfattelse af, at de selv har bestemt sagens udfald. Retten bør efter hans mening heller ikke inddrage advokaterne i denne "hemmelige" bevisførelse, idet det kan føre til en belastning af forholdet til klienten.

c) Udtalelser fra skoler, børnehaver m.v. er de fleste steder sjældne. Ofte fremlægges de på parternes egen foranledning, eller hvis der i sagen er særlig begrundelse herfor. Enkelte retter anvender imidlertid denne mulighed i en ret stor del - op mod 30-40 % - af sagerne.

d) Udtalelser fra de sociale myndigheder hører til undtagelsen. De indhentes oftest i sager, hvor myndighederne i forvejen har kendskab til familien. Flere retter anfører, at henvendelse ofte giver negativt resultat, idet de sociale myndigheder ikke ønsker at udtale sig. I tre retskredse indhentes der oplysninger i et videre omfang, d.v.s. imellem 20-30 % af sagerne.

e) Andre erklæringer end egentlige børnepsykiatriske eller -psykologiske undersøgelser indhentes ved de fleste byretter kun sjældent, idet der dog flere steder, særligt i de store byretter, er truffet særlige ordninger med socialundersøgelser. Andre steder er indgået ordninger med de amtskommunale børnerådgivningscentre.

Ved tre store byretter, København, Århus og Ålborg, lader man i en del sager foretage "socialundersøgelser". I Århus sker dette i ca. 25 % af sagerne. Ved Københavns byret anvendes socialundersøgelserne i et mere beskedent omfang, idet de kun foreligger i ca. 14 % af sagerne. I Ålborg er ordningen endnu under opbygning.

De særlige socialundersøgelser blev indført som forsøgsordning ved Københavns byret i 1978. Undersøgelsen, der som oprindelig model har den i retsplejelovens § 808 nævnte undersøgelse i straffesager, foretages af en socialrådgiver på rettens anmodning. Til Københavns byret er der knyttet 3 faste socialrådgivere, i Århus varetages undersøgelsen af én ved retten tilknyttet socialrådgiver, og i Ålborg vil den blive foretaget af ansatte ved psykiatrisk sygehus i Ålborg mod fast betaling. Udgifterne til en socialundersøgelse beløber sig normalt til mellem 2.000 og 3.000 kr. Behandlingstiden er i Århus ca. 1 måned og ved Københavns byret omkring 6 uger. Ordningen er nærmere beskrevet i bilag 6.

Ved andre byretter benyttes i stedet det amtskommunale børnerådgivningscenter. Således indhentes der ved retten i Nykøbing Falster erklæring fra amtets rådgivningscenter i 2/3

af alle sager, hvor der opstår tvist om forældremyndigheden, ialt ca. 10. Ved retten i Esbjerg anvendes samme ordning i sager, hvor der efter partsforklaringerne er rimelig tvivl om forældremyndighedsspørgsmålet. Dette blev i 1981 til ca. 10 sager eller ca. halvdelen af de sager, hvor der var tvist om forældremyndigheden. I Odense har man haft gode resultater af samarbejdet med børnerådgivningscentret i sager, der er af problematisk karakter, men hvor en egentlig børnepsykiatrisk undersøgelse ikke var tilstrækkeligt indiceret.

Endelig er en lignende ordning indført i Bornholms amt efter aftale med det amtskommunale socialcenter. Når retten og parterne finder en undersøgelse hensigtsmæssig, oversendes sagens akter, herunder partsforklaring til rådgivningscentret, hvor undersøgelsen forestås af de kliniske psykologer. Der afholdes flere møder med parterne og barnet/børnene samt indhentes udtalelser og erklæringer fra dagpleje, børnehaver o.lign. De børnesagkyndige afgiver i de fleste tilfælde en udtalelse om, hvad der skønnes at tjene barnets tarv bedst, og erklæringerne tilsendes parter og advokater før retsmødet. Undersøgelsen foretages uden udgift for retten og varer ca. 3 måneder.

f) Børnepsykologiske/-psykiatriske undersøgelser foretages kun i de særligt vanskelige sager, og antallet er beskedent, hvorfor der kun kan gives få generelle oplysninger. Undersøgelserne anses af dommerne for at være særdeles værdifulde i de vanskeligste tilfælde, og ikke sjældent kan de børnesagkyndige opnå enighed mellem parterne. En dommer påpeger dog, at undersøgelserne bør forbeholdes de virkeligt usædvanlige tilfælde, hvor en eller begge parter, eventuelt barnet, er så afvigende, at alene en psykiater kan bedømme forholdet. Undersøgelserne er normalt meget omfattende, og det beklages fra flere retters side, at undersøgelserne tager meget lang tid.

3. Midlertidige afgørelser efter ægteskabslovens § 57.

Antallet af afgørelser er beskedent, idet man søger sager af denne art fremmet til domsforhandling i løbet af kort tid.

Der er dog i enkelte sager behov for anvendelsen, når sagen udsættes til foretagelse af yderligere undersøgelser.

4. Uddybende bemærkninger.

Det påpeges fra de af retterne, hvor der foretages socialundersøgelser eller sker henvisning til de amtskommunale børnerådgivningscentre, at disse ordninger er meget værdifulde som grundlag i sagen. Børnerådgivningscentrene fremhæves især for muligheden for, at parterne kan forliges efter moderne, og fra flere af de retter, der benytter ordningen, anbefales den gjort landsdækkende. Ordningen kan begrænse - eller næsten overflødiggøre - behovet for egentlige børnepsykiatriske eller -psykologiske undersøgelser. Socialundersøgelserne findes især af værdi, fordi man derved i løbet af kort tid kan erhverve et bredt kendskab til sagens faktiske forhold og på en bedre måde, end hvor disse tilvejebringes af advokaterne. Særligt anses det af værdi, at dommeren kender den til retten knyttede socialrådgiver. Begge ordninger omtales endvidere positivt på baggrund af den meget lange behandlingstid for de børnepsykologiske og -psykiatriske undersøgelser.

Bilag 5

Statsamternes forældremyndigheds- og samkveraspetssager.

I oktober 1981 udsendte arbejdsgruppen et spørgeskema til landets 14 statsamter samt Københavns overpræsidium for at få et indtryk af, hvorledes forældremyndigheds- og samkvemsretssager blev behandlet i statsamterne. Besvarelserne er indkommet i slutningen af 1981.

Antallet af samkvemsretsafgørelser fremgår af de halvårlige indberetninger fra statsamterne til indenrigsministeriet. De øvrige oplysninger er, i det omfang talmateriale ikke har foreligget, besvaret skønsmæssigt på grundlag af medarbejdernes erfaringer. Tallene vedrører stort set alle 1980.

Undersøgelsen er i det følgende suppleret med tilsvarende talmateriale vedrørende perioden 1. april 1973 - 31. marts 1974. Disse tal stammer fra betænkning vedrørende den statslige administration på amtsplanet (nr. 731/1975), s. 88 b og c.

A. FORÆLDREMYNDIGHEDSSAGER.

1. Forældremyndighedsaftaler, jfr. myndighedslovens § 30.

a) Der blev i 1980 totalt godkendt ca. 1.200 aftaler om overførsel af forældremyndigheden i hele landet. Antallet af aftaler mellem forældrene indbyrdes er varierende, afhængigt af amternes størrelse. Tallene svinger fra 16 i Bornholms statsamt til ca. 325 i Københavns statsamt. Der meldes fra flere amter om en stigende tendens.

Til sammenligning kan det noteres, at der fra 1. april 1973

til 31. marts 1974 i alt blev truffet 472 afgørelser efter myndighedslovens § 30. Der er således sket mere end en fordobling af antallet i de mellemliggende år.

Overførsler til tredjemand forekommer i meget få tilfælde, og i enkelte amter er der slet ingen. Det drejer sig om mindre end 5 % (et enkelt sted dog 10 %) . I disse tilfælde drejer det sig oftest om overførsel til en stedfader eller stedmoder i forbindelse med separation eller skilsmisse.

b) I de fleste amter afholdes der møde med parterne, og om muligt indkaldes begge parter samtidigt. Et enkelt amt oplyser, at godkendelse tidligst gives 2-3 måneder efter mødet, og at indehaveren af forældremyndigheden forinden underrettes om, at godkendelse kommer.

c) Udtalelse fra barnet indhentes efter en mere varieret praksis. De fleste amter anvender normalt ikke denne mulighed, medmindre der er særlig anledning hertil og som regel kun efter en konkret vurdering. I enkelte amter synes det dog at ske mere rutinemæssigt, hvis barnet er omkring 12 år.

Der anlægges med en enkelt undtagelse (15 år) en aldersgrænse ved ca. 12 år. Eventuelt kan også mindre børn spørges, når de følges med ældre søskende.

Barnet udspørges normalt under en personlig samtale i amtet, typisk i enrum. Et enkelt amt indhenter eventuelt udtalelserne gennem de sociale myndigheder, medens et andet hovedsaglig anvender skriftlige erklæringer.

d) Udtalelser fra de sociale myndigheder anvendes sjældent, og kun når sagen giver særlig anledning hertil. Typisk hvis disse myndigheder i forvejen har kendskab til sagen.

2. Forældremyndighedstvister, jfr. myndighedslovens § 23, § 24, stk. 1, § 30, stk. 1, 3. pkt., og § 32, stk. 2.

a) Der forekommer meget få forældremyndighedstvister. I-alt synes der efter de af statsamterne skønsmæssigt angivne

tal at være under 60 sager om året. Det drejer sig overvejende om tvister efter myndighedslovens § 24, stk. 1. De fleste anmodninger efter § 24, stk. 1, afvises dog med henvisning til, at retssag er anlagt eller umiddelbart forestående. Et amt oplyser således, at der er truffet én afgørelse efter § 24, stk. 1, mens ca. 15 sager er blevet afvist på grund af ægteskabslovens § 57.

b) Som afgørelsesgrundlag anvendes ansøgninger og indhentede erklæringer, ligesom der normalt afholdes møde med parterne. Desuden anvendes afhøringer til politirapport, høring af sociale myndigheder samt skriftlige indlæg.

c) På spørgsmålet om myndighedslovens § 23 skønnes at have praktisk betydning, svarer 14 af de 15 adspurgte amter klart nej. Ingen af amterne mener at have haft sager herom. Et enkelt amt udtaler, at det ikke anser bestemmelsen for overflødig, selv om den ikke har været anvendt.

Til sammenligning kan det anføres, at der i perioden 1. april 1973 til 31. marts 1974 har været truffet én afgørelse efter § 23.

3. Sager om overførsel af forældremyndigheden i tilfælde af død, jfr, myndighedslovens §§ 26 og 28, stk. 4.

a) Antallet af afgørelser efter myndighedslovens § 26 og § 28, stk. 4, om overførsel af forældremyndigheden i tilfælde, hvor indehaveren af forældremyndigheden dør, er samlet mellem 200 og 225 pr. år. For perioden 1. april 1973 til 31. marts 1974 var der i alt 111 afgørelser, fordelt på 89 sager efter § 26 og 22 sager vedrørende § 28. Der ses meget store udsving i antallet fra det ene statsamt til det andet. Ligeledes varierer antallet af sager, hvor flere ønsker forældremyndigheden, og der synes ikke at være tale om nogen bestemt andel af det samlede antal afgørelser. I nogle amter er der

op mod 20 afgørelser og i andre kun få. Totalt er antallet ca. 60 om året.

b) I de fleste amter afholdes der altid møde med parterne, i nogle amter dog kun efter konkret vurdering eller på parternes begæring. I øvrigt anvendes som grundlag ansøgninger samt erklæringer fra skifteretten.

c) Nogle amter lader det bero på konkret vurdering, om der indhentes udtalelse fra barnet og i så fald kun sjældent. I andre amter synes det at foregå rutinemæssigt, hvis barnet er omkring 11-12 år. Aldersgrænsen ligger ved ca. 12 år, idet dog et enkelt amt går ned til 9-10 år og et andet til 11 år. Metoden er overvejende samtaler i enrum på det pågældende statsamt, eventuelt indhentes udtalelsen gennem de sociale myndigheder eller børnerådgivningscentrene, hvis der er tale om mindre børn.

d) Der er i disse sager en vis kontakt med de sociale myndigheder i mange amter. Dette gælder især, når der er flere ansøgere. Det anføres fra et af statsamterne, at det er vanskeligt at få de sociale myndigheders bistand vedrørende personer, som disse myndigheder ikke i forvejen har kendskab til, jfr. pkt. 28 i socialministeriets cirkulære nr. 191 af 9. oktober 1975 om rådgivning og tilsyn efter bistandsloven. Man anser det derfor for ønskeligt, om disse bestemmelser blev ændret, således at der kunne skabes mulighed for et større samarbejde.

4. Anvendelsen af myndigheds lovens § 22, stk. 2, og § 31.

Myndighedslovens § 22, stk. 2, og § 31 anvendes meget sjældent, § 31 dog oftere end § 22, stk. 2. De fleste amter skønner ikke, at reglerne har nogen praktisk betydning.

Et enkelt amt tilkendegiver, at de få sager ikke gør reglerne overflødige, idet de har stor praktisk betydning i de tilfælde, hvor bestemmelserne er anvendelige. Dette støttes af et

andet amt, der mener, at § 22, stk. 2, er vigtig i de sjældne tilfælde, samt at § 31 er af stor værdi.

B. SAMKVEMSRETSSAGER.

1. Anjtallet af samkvemsretsaf taler og -afgørelser .

a) Totalt havde alle amterne i 1980 3.628 samkvemsafgørelser og -aftaler vedrørende ægtebørn og 1.011 vedrørende børn uden for ægteskab. Ifølge indberetningerne til indenrigsministeriet var de tilsvarende tal i 1982 henholdsvis 4.236 og 1.369 sager. Antallet er varierende efter amternes størrelse, således fra 59 (45+14) på Bornholm til 770 (613+157) 1 København. Forholdet mellem ægtebørn og børn uden for ægteskab fordeler sig i gennemsnit som 4:1, dog med afvigelser på 10:1 i ét amt og 2:1 i ét andet. Herudover modtager amterne mange henvendelser, som afsluttes uden egentlig afgørelse, idet de afklares efter personlige møder med parterne.

b) Antallet af anmodninger om ophævelse af samkvemsretten synes vanskeligt at opgøre. Ofte fremsættes kravet om ophævelse i forbindelse med begæring om fastsættelse af eller ændring i en allerede eksisterende samkvemsret. Begæringerne frafaldes ofte efter vejledning om praksis med hensyn til ophævelse af samkvemsret. Statsamternes angivelser er skønsmæssige, og antallet af begæringer om ophævelse svinger mellem 10 og 50 % af det samlede antal aftaler.

2. Grundlaget for afgørelsen.

a) Der synes at være generel enighed om at lægge stor vægt på de personlige møder med parterne. Derigennem undgår man mange sager, endnu før de er opstået.

Såfremt der afholdes møde, er begge pctrter normalt til stede samtidig. Praksis fraviges dog, hvis parternes forhold gør det uhensigtsmæssigt eller umuligt, f.eks. på grund af store

afstande. Dette kan afhjælpes ved et telefonisk møde eller ved at lade parten møde på sit "hjem"amt.

Afgørelse alene på grundlag af de skriftlige henvendelser anvendes sjældent og fortrinsvis i veloplyste og ukomplicerede sager. Det gælder særligt ved justeringer af en allerede fastsat samkvemsret eller i sager, hvor der er fuld enighed mellem parterne. I visse amter forekommer det slet ikke, men i tre amter afgøres op mod 50 % af sagerne ud fra de skriftlige henvendelser.

b) Udtalelser fra barnet foreligger kun i relativ få sager. I ét amt sker det principielt altid, når barnet er over 11-12 år. Andre amter spørger barnet, når der i sagen foreligger oplysninger om dets standpunkt, typisk i sager om ophævelse af eller protest mod en fastsat samkvemsret. Aldersgrænsen er ca. 12 år, ligesom i afgørelser vedrørende forældremyndigheden. Enkelte amter vil eventuelt gå ned til 10-11 år, og det forhold, at barnet er i følge med ældre søskende, kan begrunde, at også yngre børn udspørges. Et af amterne lader mindre børn udspørge gennem amtskommunens kliniske psykologer. Udtalelserne indhentes dels på amternes egen foranledning, dels efter parternes ønske. Det forudsættes i de fleste amter, at der foreligger samtykke fra indehaveren af forældremyndigheden.

Barnet udspørges normalt under almindelig samtale på statsamtet. I de fleste tilfælde deltager kun sagsbehandleren og eventuelle søskende. Hvor børnene har forskellige opfattelser, foretrækker man at tale med dem enkeltvis. Man forsøger at lade det foregå så skånsomt som muligt, og i videst muligt omfang forsøges det at få barnet til selv at fortælle.

Et statsamt har mulighed for at indkalde en repræsentant fra den sociale forvaltning eller en sagkyndig fra børnepsykiatrisk afdeling eller børnerådgivningen til at være til stede ved samtalen. I et andet statsamt overvejes det i vanskeligere sager at holde møder, hvor både sagsbehandler og psyko-

log er til stede, såvel ved møder med parterne som ved samtaler med børn.

Med hensyn til, hvorvidt resultatet af samtalerne meddeles parterne, synes der at herske stor uensartethed. I flere amter sker meddelelse altid, medens det i andre amter kun sker efter parternes begæring eller efter konkret vurdering. Eventuelt meddeles samtalens udfald kun indirekte. Såfremt afgørelsen overvejende træffes på grundlag af barnets holdning, lægger enkelte amter vægt på, at der refereres hertil. Flere amter påpeger, at man ved udformningen af referatet tilstræber en formulering, der ikke skaber et modsætningsforhold mellem børn og forældre.

c) Erklæringer fra skoler, børnehaver m.v. indhentes normalt ikke på statsamternes egen foranledning. I et vist omfang foreligger disse i sagen, fordi parterne har indhentet dem på eget initiativ.

d) Det synes at bero på samarbejdsforholdet mellem amterne og de sociale myndigheder, i hvilket omfang oplysninger foreligger eller indhentes fra disse. I nogle amter sker det hyppigt, men i andre kun sjældent og som regel kun, hvor det er særligt indiceret, fordi disse myndigheder allerede har kendskab til familien, eller hvor barnet med de sociale myndigheders bistand er anbragt uden for hjemmet. Fra et af amterne angives det, at de sociale myndigheder oftest vægrer sig ved at afgive erklæring til brug for statsamtet, da tillidsforholdet til klienten derved kan forringes.

Andre erklæringer foreligger eller indhentes kun i ringe omfang. Der er typisk tale om lægeerklæringer, som indhentes af parterne, og som ikke tillægges megen vægt på grund af deres ensidige indstilling. Det angives fra et enkelt amt, at lægerne synes mere tilbøjelige til at medvirke i dag, og at de ofte fremlægger særdeles oplysende erklæringer. Udgifterne afholdes af parterne.

e) De børnepsykiatriske/-psykologiske undersøgelser er

sjældne. Flere amter oversender i stedet sagen til en mere uformel behandling hos børnerådgivningscentret. Det forudsættes i de fleste amter, at der gives samtykke fra indehaveren af forældremyndigheden, og i mange amter ses det helst, at begge forældre samtykker. Psykologerne og psykiaterne vil som oftest kun behandle sagen med begge parters indforståelse. Der er kun tale om et beskedent antal sager, totalt ca. 60, svingende mellem 1 og 10 pr. amt.

Undersøgelserne forekommer hovedsagelig i sager, hvor samkvemsretten skønnes at give problemer for barnet, eller hvor en eller flere af parterne har psykiske problemer. Typisk vil det være i de vanskelige sager, eller hvor sagen er gået i "hårdknude", at man ved oversendelse til børnerådgivningscentret håber at kunne løse op for problemerne. Som regel indeholder undersøgelsen en indstilling vedrørende sagens afgørelse.

Udgifterne varierer fra 1.000 kr. op til 5.000 kr. for en børnepsykologisk/-psykiatrisk undersøgelse. Undersøgelse på de amtskommunale børnerådgivningscentre og hos de kliniske psykologer er enkelte steder gratis for statsamtet.

Tidsforbruget er gennemsnitlig 3 måneder, men det varierer fra op til 9 måneder og ned til 1 måned.

3 . Uformelt samarbejde med børnesagkyndigje eller andre .

Med hensyn til det uformelle samarbejde med børnesagkyndige og dommere svarer 3 af amterne, at sådant ikke findes, og i et af amterne har der alene i enkelte sager været forbindelse med fogedretten. Der er de fleste steder kun en ringe kontakt til dommerne, og denne foregår som regel telefonisk i fogedsager.

Der er dog i mange af amterne etableret samarbejde med børnerådgivningscentre og børnepsykiatriske afdelinger eller amtskommunens psykologer om bistand eller henvisning i van-

skeligere sager, eventuelt kombineret med drøftelse af de løbende sager på uformelle møder.

Der eksisterer mange steder særlige ordninger, eventuelt som forsøg.

I Københavns overpræsidium har man en uformel aftale med en børnepsykolog (ansat ved Rigshospitalet). Samarbejdet har hidtil bestået i, at psykologen deltager i et månedligt møde med amtets juridiske sagsbehandlere, hvor konkrete sager bliver behandlet mundtligt, og hvor psykologen har en vejledende funktion. I enkelte af de meget problematiske sager overtager psykologen selv behandlingen og taler med parterne. Dette forudsætter dog parternes samtykke. Man forsøger aktuelt at udvide ordningen, således at overpræsidiet i sager, hvor der synes at ville opstå vanskelige problemer, kan inddrage en psykolog allerede fra det første møde med parterne.

Der behandles på de månedlige fællesmøder ca. 5-6 sager, og heraf overtager psykologen eventuelt 1 eller 2, hvilket ialt er blevet til 5-6 sager.

Man mener ved ordningen dels at opnå et mere fyldigt grundlag for afgørelsen, dels at parterne lettere accepterer den trufne afgørelse.

På Bornholm har man siden foråret 1981 haft et samarbejde med de kliniske psykologer, hvilket har udmøntet sig i et stigende antal henvisninger. Sagerne drøftes i uformelle månedlige møder, dels før henvisning samt løbende under sagens gang. Der henvises ca. 1-2 sager ved hvert møde. Man påtænker for tiden dette uformelle samarbejde udbygget med den stedlige dommer, der ligeledes benytter sig af amtskommunens psykologer.

I Århus havde man startet en midlertidig forsøgsordning med sociallæge-institutionens læger og psykologer, hvorefter man årligt kunne henvise 10-15 forældrepar til konsultation, når

forhandlingslederen mente, at der var grundlag for at iværksætte denne vejledning og rådgivning. Ordningen, der var frivillig for parterne, er nu ophørt, idet man ikke kunne opnå parternes tilslutning.

[1] Nordjyllands statsamt har man siden 1979 haft en ordning med afholdelse af et månedligt kontaktmøde mellem børnepsykiatere, repræsentanter fra børnerådgivningscentret (en psykolog og en socialrådgiver) samt 1-2 dommere fra retten i Ålborg, amtskontorchefen og de berørte fuldmægtige. Initiativet til ordningen kommer fra børnerådgivningscentret.

Med børnerådgivningscentret har man endvidere truffet aftale om henvisning af konkrete sager uden om fordelingsudvalget efter aftale på kontaktmøderne. De sager, som særligt egner sig til henvisning, er ifølge statsamtet samkvemsretssager, hvor forbindelsen mellem den berettigede part og barnet har været afbrudt i længere tid, eller hvor ordningen har givet anledning til hyppige stridigheder, eller som indebærer akutte problemer.

Endvidere har man også benyttet henvisningsmuligheden ved afgørelser af forældremyndighedssager, når parterne selv viser interesse for at løse problemerne.

Vestsjællands amt har kontakt til det amtskommunale socialcenter i sager, hvor psykiatere eller psykologers medvirken skønnes hensigtsmæssig. Det gælder fortrinsvis samkvemsretssager. Samarbejdet er ikke formaliseret, men aftales fra sag til sag. Der er fra centret stor interesse for samarbejdet, men der er ikke tilstrækkelig kapacitet til at tage alle de sager, hvor parterne ønsker børnesagkyndiges medvirken. Man må derfor ofte undlade at henvise på grund af lange ventetider. Man arbejder for tiden på at etablere et projekt inden for Sorø retskreds med medvirken af alle de myndigheder, som er involveret i forældremyndigheds- og samkvemsretsspørgsmål (dommere, statsamtet, socialcentret, advokater og præster), hvilket skulle åbne mulighed for sagkyndig bistand til de parter, der måtte ønske det. Projektet savner dog endnu de nødvendige bevillinger.

I Storstrøms amt har man et samarbejde med børnerådgivningscentret, men kun om konkrete sager.

I flere statsamter foregår samarbejdet fortrinsvis på det generelle plan. I Fyns statsamt holdes møder mellem amtet og børnerådgivningscentret til drøftelse af generelle problemer. Der ydes fra rådgivningscentret eventuel bistand med hensyn til formidlingen af en fastsat samkvemsret. Undertiden foregår dette ved, at samkvemsretten i begyndelsen udøves i centeret, eventuelt ved at barnet afhentes og afleveres der. Der er imidlertid intet uformelt samarbejde om konkrete sager.

I Sønderjylland er ligeledes etableret et samarbejde på forsøgsbasis. På statsamtets initiativ har man afholdt 3-4 møder med deltagelse af dommere, statsamtets jurister og psykologer fra amtskommunen. Man diskuterer her de generelle retningslinier for sagernes behandling, men der foreligger intet samarbejde i konkrete sager.

C. GENERELLE BEMÆRKNINGER.

Som allerede anført er der hos alle amterne enighed om, at den personlige kontakt til parterne er af overordentlig stor værdi. Det er af stor betydning, at parterne bringes på talefod, således at de fremover bliver i stand til at klare problemerne på egen hånd. Mødet tjener som en værdifuld vejledning om regler og praksis samt til afklaring af praktiske problemer i forbindelse med udøvelsen af samkvemsretten. Endvidere kan man ved mødet afskære de ofte irrelevante oplysninger og beskyldninger, som parternes skriftlige indlæg jævnligt indeholder, og opklare eventuelle fejlagtige forestillinger om praksis med hensyn til samkvemsrettens omfang. Afholdes der møde, kan afgørelsen ofte træffes væsentligt hurtigere. I det hele taget synes en ordentlig vejledning af parterne at være en væsentlig forudsætning for holdbare løsninger. Man har i Århus indført en ordning, hvorefter man

i forbindelse med ansøgningen og svaret på denne normalt beder om at få udfyldt et skema om samkvemsrettens omfang. Ved dette skema medfølger en vejledning om de retningslinier, som amtet i almindelighed følger. Det er amtets erfaring, at denne vejledning medvirker til, at forældrene senere kan enes om eller acceptere en aftalt ordning. Den personlige kontakt resulterer ofte i, at man aftaler sig frem til løsninger, som afviger fra justitsministeriets normale praksis, men som parterne kan acceptere og få til at fungere. Det personlige indtryk kan også resultere i, at der træffes afgørelser, der afviger fra justitsministeriets praksis.

Selv om der ikke opnås forlig i sagen, giver møderne værdifulde indtryk som grundlag for sagens afgørelse. Herunder kan også samtaler med børnene yde et væsentligt bidrag, idet de giver et udbytte, som det ifølge amterne ikke er muligt at skaffe i skriftlig form fra lærere eller socialrådgivere.

Et af amterne anser det for ønskeligt - særligt i forældremyndighedssager, om en uddannet og velkvalificeret person kunne aflægge besøg i hjemmet.

Der udtrykkes fra flere amter ønske om i videre omfang at kunne anvende børnesagkyndig bistand, og at der gives mulighed for i vanskeligere sager at holde møder, hvor både sagsbehandler og en børnesagkyndig er til stede. Generelt fremføres det endvidere, at man kunne undgå en del samkvemsretssager, hvis parterne allerede ved samlivsophævelsen fik tilbud om at drøfte situationen med en børnesagkyndig. Der anføres fra et af amterne i denne forbindelse også ønsket om en uddannelse af de sagsbehandlende jurister i samtaleteknik med børn, klientbehandling m.v.

Generelt synes der kun at være behov for børnepsykiatriske/-psykologiske undersøgelser i få særligt komplicerede sager, og erklæringerne er her ofte den afgørende forudsætning for, at beslutning kan træffes. Ét statsamt tilkendegiver, at erklæringerne kan være problematiske, hvor der anbefales

løsninger i strid med justitsministeriets faste praksis, idet parterne ikke kan forstå, at amtet træffer en anden afgørelse til ugunst for den pågældende. Man foreslår derfor, at der etableres et nærmere samarbejde til de erklæringsafgivende børnepsykiatere.

Det anbefales ikke fra amterne, at der gives en udvidet adgang til advokatbistand. Særligt i sager om fastsættelse af samkvemsret anses advokaternes medvirken snarere at være en ulempe end en hjælp, idet man derved skaber en retssalslignende atmosfære, der kan hindre, at en løsning kan opnås ved aftale.

Bilag 6

Redegørelse om socialundersøgelser i forældremyndighedssager.

Ved tre store byretter, København, Århus og Ålborg, foretages der i et vist omfang "socialundersøgelser" til brug for rettens afgørelse af forældremyndighedssager. Ordningen blev indført som forsøgsordning i 1978 i Københavns byret på baggrund af overvejelser herom i ægteskabsudvalgets betænkning 7, s. 36-37. Der henvises til Bitsch i Advokatbladet, 1979, s. 365-66. Ordningen blev senere gjort permanent og anvendes nu også ved Århus og Ålborgs byretter.

Undersøgelserne er hidtil populært blevet kaldet "personundersøgelser". Dette udtryk foreslår arbejdsgruppen erstattet af betegnelsen "socialundersøgelser", jfr. de almindelige bemærkninger til retsplejelovudkastet, pkt. 7.2.

I København og Århus foretages undersøgelsen af en eller flere socialrådgivere, knyttet til retten, i Ålborg af socialrådgivere fra psykiatrisk hospital. Undersøgerne har i begrænset omfang foretaget undersøgelser for andre retter, herunder landsretterne. Det er muligt, at også enkelte andre byretter får bistand fra socialrådgivere, uden at arbejdsgruppen er bekendt hermed. Ingen af de socialrådgivere, der foretager undersøgelser, er knyttet til socialforvaltninger.

Formålet med socialundersøgelsen er alene at indsamle oplysninger til brug for forældremyndighedsafgørelsen. Undersøgelsen besluttes af retten. Det sker først og fremmest i sager, hvor dommeren efter afhøring af forældrene finder behov for yderligere faktiske oplysninger om parternes personlige og sociale forhold. Det forudsættes, at begge parter erklærer sig indforstået med at deltage, idet undersøgelsen ellers vil give et skævt billede af forholdene. Skulle en part trække sit samtykke tilbage under undersøgelsen, kontaktes retten. I København modtager undersøgerne sjældent retsbogsud-

skrift med parternes forklaringer, hvilket undersøgerne føler som en mangel. Der er her ikke kontakt mellem dommer og undersøger, idet sagen blot fremsendes uden særlige oplysninger. I Århus modtager undersøgeren en retsbogsudskrift med parternes forklaringer, og det oplyses i hvert fald i visse tilfælde efter aftale med advokaterne, hvad der særligt ønskes belyst, f.eks. størrelsen af et alkoholproblem eller sociale problemer i familien.

I undersøgelsesforløbet indgår altid et hjemmebesøg enten i forbindelse med samtalen med en af forældrene eller senere. Undersøgerne har en personlig samtale med hver af forældrene på ca. 3 timer, normalt hver for sig. Er en af forældrene flyttet til en anden lokalitet, rejser undersøgeren dertil for at besøge hjemmet. Efter undersøgernes opfattelse bliver de oftest positivt modtaget af forældrene. Undersøgerne taler ikke med børnene. Dog er det forekommet, at et større barn af egen drift har oplyst undersøgeren om sin mening. Erklæring fra forældrenes sædvanlige læge rekvireres i København kun, hvis forholdene taler derfor. I Århus indhentes de rutinemæssigt, idet det er forekommet, at parterne har bagatelliseret deres problemer. Flere forældre ønsker ikke, at der rettes henvendelse til arbejdsgiveren. De sociale myndigheder forespørges altid, men i visse tilfælde er ventetiden meget lang, og udtalelserne herfra er af meget varierende kvalitet. Er erklæringen særligt forsinket, afsluttes undersøgelsen, og erklæringen eftersendes til retten.

Hidtil er udtalelser fra nære familiemedlemmer indhentet rutinemæssigt, medmindre forældrene ikke ønsker, at de kontaktes. Udtalelserne indhentes næsten altid telefonisk, og de pågældende spørges om deres kontakt med børnene samt om deres opfattelse af forældrenes kontakt til børnene. Under drøftelserne med arbejdsgruppen var der en vis tilslutning til, at familien kun kontaktes, såfremt en af parterne særligt ønsker dette, eller den pågældende efter det oplyste har en ganske særlig kontakt med børnene. Referaterne af samtalerne søges altid godkendt enten telefonisk eller skriftligt.

I mange sager rådgiver og vejleder undersøgerne forældrene om de retlige og sociale konsekvenser af at blive enlig. Der rådgives f.eks. om boligsikring, børnetilskud, forsørgelsespligt, uddannelseshjælp og lignende. Der henvises også i et vist omfang til alkoholklinik, bistandskontor og andre hjælpeinstitutioner. I enkelte tilfælde har undersøgerne anbefalet en børnepsykiatrisk undersøgelse.

Både i København og Århus benyttes et særligt skema inspireret af den formular, der anvendes ved personundersøgelse i straffesager, jfr. retsplejelovens § 808, dog i omarbejdet form. Der er tilfredshed med skemaet, bl.a. fordi forældrene føler sig trygge ved, at den anden bliver spurgt om det samme.

På grundlag af spørgeskemaet udarbejdes en rapport, som sendes til retten og til parternes advokater. Parterne bliver normalt af deres advokat gjort bekendt med rapporten, således at der under den fortsatte domsforhandling kan ske en drøftelse af de punkter i rapporten, som parterne finder anledning til at kommentere.

En undersøgelse tager i gennemsnit ca. 35 timer. Fra sagen modtages, og til den returneres til retten, går i København 4-6 uger, i Århus 4 uger. Honoraret er godt 2.000 kr. samt dækning af eventuelle rejseudgifter. I Århus betales der 65 kr. i timen, hvis undersøgelsen varer mere end 25 timer.

Ingen af undersøgerne ønskede mulighed for at kunne afgive indstilling i sagen, idet det i forhold til forældrene er en fordel at kunne fremhæve neutraliteten.

I de to byretter, hvor ordningen har været benyttet nogle år, er der forskel i antallet af de foretagne undersøgelser. I Københavns byret anvendes undersøgelserne i ca. 14 % af tilfældene, svarende til 21 undersøgelser i 1981. I Århus er undersøgelserne anvendt i 20-25 % af sagerne, svarende til mellem 20 og 25 sager årligt. I Ålborg er ordningen endnu under opbygning.

Bilag 7

Resultater fra socialforskningsinstituttets skilsmisseundersøgelse.

Af forskningsleder Inger Koch-Nielsen, socialforskningsinstituttet.

1• Undersøgelsens materiale.

Skilsmisseundersøgelsen bygger på interviewer med en landsdækkende stikprøve af kvinder og mænd, hvis ægteskab blev opløst ved skilsmisse i sidste halvdel af 1980, og som på dette tidspunkt havde mindst et fælles barn i alderen 5-12 år.

Stikprøven bestod af

251 familier, hvor faderen havde fået alle børnene (i den pågældende aldersgruppe)

612 familier, hvor moderen havde fået alle børnene (i den pågældende aldersgruppe)

180 familier, hvor børnene (i den pågasldende aldersgruppe) var blevet delt.

De to sjældent forekommende grupper, hvor faderen har fået forældremyndigheden eller, hvor børnene er blevet delt, er således overrepræsenteret i materialet. Dette har ingen betydning for de resultater, som præsenteres i det følgende, da de netop vises i de udvalgte grupper.

Interviewingen foregik i februar-marts 1981 og blev indledt hos den af forældrene, som boede sammen med det udvalgte barn. I gruppen med delte børn startede interviewingen hos den af forældrene, som havde fælles adresse med det ældste barn. Der blev opnået interview med ca. 75 pct. af de udvalgte.

Først derefter søgte man at interviewe den anden (tidligere) ægtefælle, men kun til de 75 pct., med hvem interview var blevet opnået. Blandt disse samkvemsforældre blev der opnået interview med ca. 70 pct. Af de udvalgte familier blev der

i 52 pet. af tilfældene opnået interview med begge forældre, i 22 pct. af tilfældene med den ene part, og i 26 pct. af tilfældene faldt familien helt ud af undersøgelsen.

Resultaterne bygger herefter på interviewer med 545 mødre og 482 fædre.

Ved læsningen er det vigtigt at huske på, at forældremyndighedsindehaverne og samkvemsforældrene udtaler sig om det samme barn, men at der i grupperne far/mor med forældremyndighed indgår ca. 15 pct. uden tilhørende samkvemsforældre.

De børn, hvis forældre interviewes, befinder sig i alderen 5-12 år, og fordeler sig næsten ligeligt på drenge og piger. Det fremgår af tabel 1, at lidt over halvdelen af børnene hos faderen er drenge, og at lidt over halvdelen hos moderen er piger. De udvalgte aldersklasser er jævnt repræsenteret. Børnene hos faderen er lidt ældre end børnene hos moderen. Denne forskel forstærkes i gruppen med de delte børn.

Tabel 1. De 3 undersøgelsesgrupper fordelt på de udvalgte børns køn og alder

	BARN HOS FAR	BARN HOS MOR	DELTE BØRN BARN HOS FAR	DELTE BØRN BARN HOS MOR
	pct.	pct.	pct.	pct.
Dreng	56	47	63	50
Pige	44	53	37	50
Alder				
5 år	13	19	3	10
6 år	13	14	5	16
7 år	11	11	11	17
8 år	15	10	14	16
9 år	13	12	22	13
10 år	13	14	16	8
11 år	9	10	16	12
12 år	13	10	14	7
N =	175	312	111	99

2 • Fremgangsmeden ved skilsmissen.

Ca. 70 pct. af skilsmisserne er sket på grundlag af en forudgående separation, og 85-90 pct. af skilsmisserne (og af de forudgående separationer) er klaret ved bevilling. Ikke destomindre har 60 pct. (i alle grupper) brugt en advokat.

Ca. 85 pct. af såvel forældremyndigheds- som samkvemsindehaverne har drøftet børnenes fordeling og samkvemsretten, og af disse 85 pct. erklærer ca. 80 pct. at de "var enige ...". På den anden side betyder det, at en stor gruppe på 30-35 pct. enten ikke har drøftet børnenes fordeling og samkvemsretten, eller har været uenige om løsningen. I ca. lidt over 15 pct. af tilfældene (i alle undersøgelsesgrupper) er der blevet udfærdiget en samkvemsresolution.

Det er kun i ganske få tilfælde (i alt 9), at enten forældremyndighedsindehaverne eller samkvemsforældrene oplyser, at der ikke eksisterer nogen samkvemsret. Hvor det er tilfældet, er spørgsmålene om samkvemmets omfang og art naturligvis ikke stillet, og de pågældende interviewpersoner er udgået af procentberegningen.

3. Samkvemmet.

Ca. 50 pct. af interviewpersonerne i alle undersøgelsesgrupperne bor i samme bydel eller by som den tidligere ægtefælle, ca. 40 pct. bor i hver sin by, men i samme landsdel, og ca. 10 pct. bor i hver sin landsdel. I ganske få tilfælde bor den ene i udlandet.

Det er kun ganske få procent blandt samkvemsforældrene, som ikke har selvstændig bolig.

30 pct. af samkvemsfædrene og 20 pct. af samkvemsmødrene har en bolig på under 3 værelser. Hos 35 pct. af samkvemsfædrene og hos 25 pct. af samkvemsmødrene har barnet sit eget værelse (d.v.s. værelse indrettet til barnet.).

Til belysning af samkvemmets omfang fik indehaverne af forældremyndigheden og af samkvemsretten stillet følgende 2 spørgsmål:

1. Hvilken samkvemsordning har De og Deres tidligere mand/hustru?

2. Hvor ofte er barnet sammen med sin far/mor/Dem?

Tabel 2. Samkvemsordningen i de 3 undersøgelsesgrupper (ifølge forældremyndighedsindehaveren og samkvemsindehaveren)

	BARN HOS FAR IFLG. FAR (FI)	BARN HOS FAR IFLG. MOR (SI)	BARN HOS MOR IFLG. MOR (FI)	BARN HOS MOR IFLG. FAR (SI)	DELTE BØRN BARN HOS FAR IFLG. FAR (FI)	DELTE BØRN BARN HOS FAR IFLG. MOR (SI)	DELTE BØRN BARN HOS MOR IFLG. MOR (FI)	DELTE BØRN BARN HOS MOR IFLG. FAR (SI)
	pct.							
Ingen fast ordning	49	47	50	47	53	54	57	52
Udvidet samkvem	2	8	3	3	3	2	2	3
Ca. hver 2. weekend	25	23	25	30	22	19	20	23
Ca. hver 3. weekend	4	3	6	6	3	5	3	4
Ca. hver 4. weekend	14	17	12	10	13	14	12	15
Sjældnere	1	0	1	0	1	1	0	0
Andet	52		34		5	5	5	3
I alt	100	100	100	100	100	100	100	100
N =	170	132	304	193	108	98	92	103

FI = forældremyndighedens indehaver

SI = samkvemsrettens indehaver

Der er en høj grad af overensstemmelse i svarene hos interviewpersoner med forældremyndighed og med samkvem. Desuden er der ikke store forskelle mellem de 3 undersøgelsesgrupper.

Knap 50 pet. af interviewpersonerne siger, at der ikke er nogen fast samkvemsordning• Ca. 25 pct., har en ordning med hver anden weekend, og yderligere lidt under 15 pct. har en ordning med kun hver 4. weekend. Derimod er det kun få procent, som har en aftale med hver 3. weekend.

80-90 pct. af foraeldremyndighedsindehaverne siger, at trufne aftaler om samkvemsret normalt overholdes. Andelen blandt samkvemsindehaverne er næsten lige så stor.

Tabel 3. Barnets kontakt med samkvemsforældrene

	BARN HOS FAR IFLG. FAR (FI)	BARN HOS FAR IFLG. MOR (SI)	BARN HOS MOR IFLG. MOR (FI)	BARN HOS MOR IFLG. FAR (SI)	DELTE BØRN BARN HOS FAR IFLG. FAR (FI)	DELTE BØRN BARN HOS FAR IFLG. MOR (SI)	DELTE BØRN BARN HOS MOR IFLG. MOR (FI)	DELTE BØRN BARN HOS MOR IFLG. FAR (SI)
	pct.							
Flere gange om ugen	11	15	11	11	20	20	16	22
1 gang om ugen	14	11	7	10	8	10	10	11
Hver 2. uge/weekend	27	28	26	33	26	16	28	21
Hver 3. uge/weekend	6	4	8	9	7	5	4	7
Hver 4. uge/weekend	18	21	14	14	19	26	21	24
Sjældnere	9	4	13	7	7	8	8	3
Uregelmæssigt	7	13	9	9	7	11	5	9
Aldrig	6	2	9	5	2	1	3	0
Andet	2	2	3	2	4	3	5	3
	22	21	32	23	22	23	21	15
I alt	100	100	100	100	100	100	100	100
N =	173	132	309	192	101	98	92	101

FI = forældremyndighedens indehaver

SI = samkvemsrettens indehaver

Heller ikke her er der den store forskel i de oplysninger om kontaktens omfang, som er indhentet fra indehaveren af forældremyndigheden og fra samkvemsrettens indehaver.

Ellers er det mest iøjenfaldende den store spredning i besvarelserne: i en mindre gruppe på 10-20 pct. ses barn og samkvemsforældre flere gange om ugen og yderligere ca. 10 pct. en gang om ugen. D.v.s. at der i 25-30 pct. af tilfældene er en hyppig kontakt. Den anden yderlighed udgøres af den ret store gruppe, som svarer: sjældent, uregelmæssigt, aldrig, andet. Den udgør mellem 15 og 32 pct. og optræder hyppigst i besvarelserne fra mødre med forældremyndighed.

Ca. 25 pct. har kontakt hver anden weekend, og ca. 15-20 pct. hver 4. weekend.

I de følgende besvarelser udgår gruppen, som har svaret "uregelmæssigt" eller "aldrig".

TABEL 4. Samkvemsbesøgenes normale varighed.

	BARN HOS FAR IFLG. FAR (FI)	BARN HOS FAR IFLG. MOR (SI)	BARN HOS MOR IFLG. MOR (FI)	BARN HOS MOR IFLG. FAR (SI)	DELTE BØRN BARN HOS FAR IFLG. FAR (FI)	DELTE BØRN BARN HOS FAR IFLG. MOR (SI)	DELTE BØRN BARN HOS MOR IFLG. MOR (FI)	DELTE BØRN BARN HOS MOR IFLG. FAR (SI)
	pct.							
Under 1 dag	11	9	13	12	13	13	11	16
Ca. 1 dag - 1 døgn	11	7	11	6	8	8	6	8
1 weekend	61	64	62	65	64	61	62	55
Flere dage	7	10	8	10	4	3	6	7
1 uges tid	1 } 10	1 } 12	1 } 9	1 } 12	3 } 8	3 } 9	1 } 10	5 } 15
Længere	2	1	0	1	1	3	4	3
Andet	7	8	4	5	5	8	11	6
I alt	100	100	100	100	100	100	100	100
N =	150	128	253	182	98	97	84	103

FI = forældremyndighedens indehaver

SI = samkvemsrettens indehaver

Det fremgår, at samkvemsret for ca. 2/3's vedkommende varer 1 weekend, mens en mindre gruppe på omkring 10 pct. praktiserer en form for "udvidet samkvem".

Det er langt det mest almindelige (80-90 pct.), at samkvemmet finder sted hos samkvemsforælderen. Ca. 1/4 af samkvemsfædrene og 1/3 af samkvemsmødrene siger, at barnet som regel kommer på egen hånd, d.v.s. at det ikke bliver hentet eller bragt. Dette gælder i høj grad, hvor samkvemmet er hyppigt (1 eller flere gange om ugen).

Sammenholdes oplysningerne om karakteren af samkvemsordningen med oplysninger om kontaktens hyppighed, kan det konstateres:

1. at en fast weekend-ordning for langt den største gruppes vedkommende (70-80 pct.) indebærer, at den faktiske kontakt finder sted henholdsvis hver 2., hver 3. eller hver 4. weekend.

2., at gruppen uden nogen fast samkvemsordning for ca. 30 pct.'s vedkommende har en hyppig kontakt, d.v.s. én eller flere gange ugentligt, mens andre 30 pct. befinder sig i gruppen med "sjælden", "uregelmæssig", "ingen" eller "anden kontakt".

Vi kan på grundlag heraf konkludere, at skilsmisser for ca. 3/4 af samkvemsforældrene betyder en stærk ændring i deres kontakt med barnet (med mindre de tidligere næsten ikke har haft kontakt med ham/hende). Den sidste fjerdedel har derimod en rimelig kontakt stadigvæk. Nu siger kontaktens hyppighed ikke nødvendigvis noget om kontaktens kvalitet.

Vi har i stedet valgt at se på, hvilke aktiviteter samværet udfyldes med. I hvilket omfang det drejer sig om almindelige dagligdags aktiviteter og i hvilket omfang, om det klassiske "besøg i Zoologisk Have".

Tabel 5. Fælles aktiviteter som forekommer ofte eller regelmæssigt eller nu og da, når barnet er på besøg hos samkvemsforældreren. Procent.

	Samkvemsmødre		Samkvemsfædre	
	Ofte	Nu og da	Ofte	Nu og da
Madlavning	53		42	
Spisning	89		90	
Rengøring/opvask	43		35	
Andet husarbejde	26		20	
Leg/spil	69		68	
Højtlæsning	51		44	
Tv-kigning	74		72	
Snakker/hygger	88		88	
Lektielæsning	15		11	
Besøg hos bedsteforældre	68		71	
Besøg hos andre	67		70	
Museum/biograf o.l.	71		73	
N=	225 x)		279 x)	

X) Fraregnet samkvemsforældre med ingen eller uregelmæssig kontakt samt samkvemsforældre, der besøger barnet i dets daglige hjem.

Ikke overraskende spiser de fleste sammen, ligesom de "snakker og hygger sig".

Man kan undre sig over, at der virkelig er 10-15 pct., som ikke spiser sammen og en tilsvarende andel, som ikke - i hvert fald ikke ofte eller regelmæssigt - snakker sammen eller hygger sig.

Madlavning, opvask, rengøring og andet husarbejde optræder vel som en aktivitet, men kun for halvdelen eller færre, en smule oftere hos samkvemsmødrene end hos samkvemsfædrene, men forskellen er overraskende lille.

En relativ stor andel siger, at de læser højt for, leger eventuelt spiller spil med barnet. Det skal tilføjes (hvad der ikke fremgår af tabellen), at samkvemsforældrene med delte børn ikke deltager i sådanne aktiviteter så hyppigt som andre forældre, sandsynligvis fordi barnet leger med sine søskende i stedet for.

Ca. 70 pct. besøger bedsteforældrene nu og da eller ofte. Også besøg "hos andre" spiller en ikke uvæsentlig rolle.

Den klassiske samkvemsaktivitet: besøg på museum, biograf eller lignende, altså "turen i Zoologisk Have", optræder lige hyppigt blandt mødre som blandt fædre. Også her gælder det, at den optræder væsentligt sjældnere hos samkvemsforældre med delte børn. Det er dog "kun" 20 pct., som ofte eller regelmæssigt anvender samkvemsretten til disse aktiviteter.

Nu kunne man forestille sig, at der var en vis sammenhæng mellem de aktiviteter, som udfoldes under samkvemmet og samkvemmets hyppighed. Vi ventede således at finde, at besøg hos bedsteforældre og andre, samt besøg på museum, i Zoo o.l. ville spille en mindre rolle i de tilfælde, hvor samkvemsforældre og børn har en hyppig kontakt, og derfor ikke behøver at "foretage sig noget", når de er sammen. Der viser sig da også at være en vis sammenhæng i den ventede retning, svagest for så vidt angår museumsbesøg o.l., hvor den kun findes hos samkvemsfædrene.

4 • Kontakten om barnet efter skilsmissen.

Det fremgår af tabel 6, at fra lidt under halvdelen til ca. 2/3 af forældrene svarer bekræftende på spørgsmål, om forældrene taler sammen om emner, der vedrører barnet.

Tabel 6. Andelen blandt de fraskilte kvinder og mænd, som taler sammen om børnene.

	Kvinder	Mænd
	procent	
Taler om;		
Børns opdragelse	43	46
Børns helbred	59	67
Børns opførsel	55	60
Børns reaktioner på skilsmissen	43	47
N=	545	483

Nok så interessant er det måske, at man på grundlag af disse besvarelser kan inddele forældre i tre næsten lige store grupper:

en gruppe på ca. 1/3, som ikke taler sammen (om et eneste) af disse emner

en gruppe på ca. 1/3, som taler om 1, 2 eller 3 af emnerne

en gruppe på ca. 1/3, som taler sammen om alle emnerne.

Dette skal så suppleres med, at ca. halvdelen af forældremyndighedsindehaverne siger, at de er enige med deres tidligere ægtefælle om barnets opdragelse. Denne enighed findes, som man kunne vente, især i ovennævnte tredje gruppe med en høj grad af kommunikation. (Ca. 80 pct. er her enige om opdragelsen, mod ca. 25 pct. i gruppen med ingen kommunikation).

5. Ønsker om anden løsning.

Alle forældre blev spurgt, om de syntes, at den trufne beslutning var den bedste for dem selv, for ægtefællen, for barnet.

Ikke overraskende er der stor forskel på besvarelserne blandt interviewpersoner med forældremyndighed og med samkvemsret.

Tabel 7. Andelen som mener, at den trufne beslutning var den bedste løsning for barnet.

	Pct.
FAR med forældremyndighed	88
MOR med samkvem	65
MOR med forældremyndighed	92
FAR med samkvem	66
Delte børn:	
FAR med forældremyndighed	85
MOR med samkvem	46
MOR med forældremyndighed	82
FAR med samkvem	48

Selv om 85-90 pct. af skilsmisserne., som tidligere nævnt, formelt er foregået i enighed, er der fra 33-50 pct. af samkvemsforældrene, som ikke mener, at den trufne beslutning er den for barnet bedste løsning.

Herudover blev samkvemsforældrene spurgt, om de gerne ville have haft forældremyndigheden.

Tabel 8. Andelen, som gerne ville have haft forældre-myndigheden blandt samkvemsforældrene

	VILLE UBETINGET GERNE HAVE HAFT FORÆLDREMYNDIGHED	VILLE GERNE, MEN INGEN PRAKTISK MULIGHED	VILLE GERNE I ALT
	pct.		
Far med samkvem	34	36	70
Far med samkvem og forældremyndighed	[illegible]	20	A3
Mor med samkvem	53	21	74
Mor med samkvem og forældremyndighed			[illegible]

Fra 63 til 74 pct. svarer således bekræftende på spørgsmålet. Imidlertid er det nok kun de "uforbeholdne" jaer, som skal tages seriøst. Denne andel er en del højere blandt samkvems-mødrene end blandt samkvemsfædrene.

Samkvemsforældrene blev desuden - lidt mere realistisk - spurgt, om de "gerne ville have samkvemsretten udvidet". Lidt over 20 pct. svarede ubetinget ja hertil. Fra 6 til 10 pct. ville gerne, men havde ikke praktisk mulighed for det.

6. Holdning til "fælles forældremyndighed".

Interviewpersonernes holdning til fælles forældremyndighed søgtes belyst gennem en generelt og et konkret spørgsmål.

Det generelle spørgsmål var formuleret således:

> "I Sverige har fraskilte forældre mulighed for at være fælles om forældremyndigheden, d.v.s. at de i fællesskab skal finde ud af, hvor barnet skal bo, gå i skole og op-drages. Kunne De tænke Dem en sådan løsning her i landet?"

Det konkrete således:

> "Ville De dele forældremyndigheden med Deres tidligere ægtefælle, hvis De fik mulighed for det?"

Tabel 9» Andelen, som er tilhængere af en ordning med fælles forældremyndighed "som i Sverige", og som selv ville dele forældremyndigheden med den tidligere ægtefælle.

	UBETINGET TILHÆNGER AF GENEREL ORDNING	PÅ BETING-ELSER	I ALT "JA" AF GENEREL ORDNING	VILLE SELV DELE FORÆL-DREMYNDIG-HED
	pct.			
Far med forældremyndighed	19	19	38	27
Mor med samkvem	54	12	66	67
Mor med forældremyndighed	22	2*3	45	33
Far med samkvem	51	17	68	72
Delte børn:				
Far med forældremyndighed	32	14	46	36
Mor med samkvem	30	22	52	44
Mor med forældremyndighed	29	19	48	40
Far med samkvem	28	15	43	36

Ikke overraskende er det især blandt forældre med samkvemsret, at de ubetingede tilhængere af den feelles forældremyndighed skal findes. Men i denne gruppe er den også høj - på ca. 50 pct. I gruppen med delte børn er den imidlertid en hel del lavere, på 30 pct.

Spørgsmålet, om interviewpersonen selv kunne tænke sig at dele forældremyndigheden med den tidligere ægtefælle, besvares bekræftende af 30-40 pct. af forældre med forældremyndigheden og af 40-70 pct. af samkvemsforældrene (lavest andel i gruppen med delte børn/med samkvem).,

Andelen blandt indehaverne af forældremyndigheden, som selv ville dele denne med den tidligere ægtefælle, er noget lavere end den andel, som kan gå ind for en generel ordning. Den samme forskel kan gå ind for en generel ordning. Den samme forskel kan konstateres blandt de samkvemsforældre, som også

er forældremyndighedsindehavere (gruppen med delte børn).

Undersøgelsens bortfald kan evt. bevirke en højere andel med positiv holdning blandt de undersøgte end blandt samtlige fraskilte.

Bilag 8

Fortegnelse over nyere litteratur.

Jørgen Graversen (red.): Familieret, Juristforbundets forlag, 1980.

Svend Danielsen: Myndighedsloven med kommentarer, Juristforbundets forlag, 2. udg., 1982.

Nina Koeller: Socialpsykologisk ekspertice i forældremyndighedssager. Ugeskrift for Retsvæsen 1977 B, s. 343-345.

G. Brun, K.J. Rump og P. Teilmann: Forajldremyndigheds- og samkvemsretssager. ugeskrift for Retsvæsen 1978 B. s. 17-26.

Torben Melchior: Ændring af myndighedsloven (forældremyndighed til børn uden for ægteskab). Juristen 1979, s. 55-56.

Ole Stigel: Vold over for børn. Juristen 1979, s. 197-205.

Vibeke Vindeløv: Oversigt over hidtidig praksis vedrørende myndighedslovens § 28, stk. 2. Juristen 1980, s. 287-292.

Oluf Lind i Proceduren, 2. udg., 1980, s. 317-36.

Kirsten Borgsmidt: Forældremyndighed og papirløse samlivsforhold. (Et indblik i ugifte og fraskilte forældrepars mulighed for at få sig tillagt forældremyndigheden i forening i henholdsvis fransk og tysk ret). Ugeskrift for Retsvæsen 1981 B, s. 272-277.

Svend Danielsen og Inger Koch-Nielsen: Forældremyndighedsdomme. Juristen 1982, s. 234-251.

Kirsten Borgsmidt: Forældremyndighed. (Nogle bemærkninger om forældremyndighed for fraskilte og ugifte forældrepar i fransk, belgisk og italiensk samt i tysk ret). Ugeskrift for Retsvæsen 1983 B, 2. 245-250.

Inger Koch-Nielsen: Forældremyndighed og samkvemsret i papirløse forhold. Socialforskningsinstituttets meddelelse nr. 24/1978.

Morten Nissen: Skilsmisser og børn. Socialforskningsinstituttet studie 39, 1980.

Mor, Barn, Far skal skilles. Dansk Retspolitisk Forening, 1980.

Morten Nissen: Skilsmissebørn. Myter og realiteter. Socialforskningsinstituttets pjece 11, 1981.

Miriam Galper: Dele-forældre. Skilte forældre har stadig fælles børn. Modtryk 1979.

Bente og Gunnar Öberg: Nu går jeg! Skilsmisse og familiekonflikter. Forum 1979.

Forældrenes Børnekommission: Nej til børnepolitik - en modbetænkning. 1981.

Tine Bryld: Hvem bestemmer? En bog om forældre, unge og forældremyndighed. Hans Reitzel, 1981.

J. Goldstein, A. Freud og A.J. Solnit, Barnets tarv. Centrum 1981.

Svend Heinild og Frode Muldkjær (red.): Skilsmissens børn. Rhodos 1982.

Børn og Brud: Om børn og voksnes situation efter familiens opløsning. Tiderne skifter, 1982.

Temanummer om børn. Folk og forskning, Sydjysk Universitets-
forening, nr. 3, årg. 6, 1982.

Familieret i Norden, Konference - rapport, Nordisk udrednings-
serie 1982:5